

**ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM
YETERLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: TÜRKİYE BURSLULULARI
ÖRNEĞİ**

HATİCE KAHRAMAN ADIYAMAN

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2016

**ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM
YETERLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: TÜRKİYE BURSLULULARI
ÖRNEĞİ**

Hatice Kahraman Adıyaman

Yüksek Lisans Tezi

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Deniz Kılıç

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos, 2016

Jüri ve Enstitü Onayı

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Hatice KAHRAMAN ADIYAMAN'ın "Uluslararası Öğrencilerin Kültürlerarası İletişim Yeterliği Üzerine Bir İnceleme: Türkiye Bursluları Örneği" başlıklı tezi 15 Ağustos 2016 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Basın ve Yayın** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Deniz KILIÇ
Üye : Prof.Dr.Nezih ORHON
Üye : Prof.Dr.Ash YAPAR GÖNENÇ

İmza

Prof.Dr. Kemal YILDIRIM
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Öz

ULUSLARARASI ÖĞRENCİLERİN KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM YETERLİĞİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: TÜRKİYE BURSLULULARI ÖRNEĞİ

Hatice KAHRAMAN ADIYAMAN

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos 2016

Danışman: Doç. Dr. Deniz Kılıç

Türkiye Cumhuriyeti tarafından dünyanın dört bir yanından gelen, Türk vatandaşlığı olmayan öğrencilere karşılıksız olarak verilen Türkiye Bursları, her yıl giderek artan sayıda başvuru almaktadır. Türkiye Burslusu öğrenciler Türkçe bilmiyorsa bir yıl Türkçe dil dersleri aldıktan sonra çeşitli düzeylerde (lisans, yüksek lisans, doktora ve araştırma) eğitim almaktadır. Türkiye'ye gelen Türkiye Burslusu öğrencilerin Türk insanı ve kültürüyle nasıl iletişim kurduklarını anlamak ve karşılaştıkları sorunları belirlemek öğrencilerin iletişim yeterliğini artırmak açısından önemlidir. Bu bağlamda, bu çalışmada Türkiye Burslusu öğrencilerin Türkiye'deki kültürlerarası iletişimle ilgili deneyimleri incelenmiştir.

Çalışmanın amacı doğrultusunda 47 uluslararası öğrencinin katıldığı odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. Biri deneme grubu olmak üzere 7 grup ile yapılan toplam 15 saatlik odak grup görüşmeleri sonucunda Türk kültürüyle ilk kez karşılaşan öğrencilerin Türkiye'deki ilk yıllarında kültürel ve coğrafi farklılıklar, dili yeterli kullanamama, ırkçılık, kişisel alan konusunda algı farklılığı gibi nedenlerle iletişim zorlukları yaşadıkları tespit edilmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları sorunlara buldukları çözümler ve iletişim yeterliğini artıran unsurlar sonuç bölümünde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Burslusu öğrenciler, kültürlerarası iletişim, kültürlerarası iletişim yeterliği.

Abstract

A STUDY ON INTERCULTURAL COMMUNICATION COMPETENCE OF INTERNATIONAL STUDENTS: TURKIYE SCHOLARSHIP STUDENTS

Department of Journalism

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, August 2016

Advisor: Doç. Dr. Deniz Kılıç

Türkiye Scholarships, as a government funded higher education scholarship program designed for international students, attract more and more students every year. Türkiye scholarship students study at every level (undergraduate, graduate, PhD and research) after attending one-year language course to learn Turkish. To help international students in Turkey increase their intercultural communication competence, it is crucial not only to understand the way Türkiye Scholarship students interact with Turkish people and culture, but also identify the problems they face as a result of their intercultural communication experiences in Turkey. Within this respect, this study focuses on intercultural communication experiences of Türkiye Scholarship students.

In line with the purpose of this study, seven focus group interviews, including one test group, were conducted with 47 participants. The results of this study show international students, who encountered Turkish culture for the first time, face problems related to issues such as cultural and geographical differences, language competency, racism and differences in perception of personal space. The solutions international students use for their intercultural interaction and factors increasing their intercultural communication competence are discussed in the results of this study.

Key Words: Türkiye Scholarship Students, intercultural communication, intercultural communication competence.

Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi

Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi

Bu tez çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Her hangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Hatice Kahraman Adıyaman

Teşekkür

Çalışmamın her aşamasında desteğini esirgemeyen danışmanım ve hocam Doç. Dr. Dr. Kılıç'a çok teşekkür ediyorum.

Çalışma sürecinde umutsuzluğa kapıldığımda ve desteğe ihtiyaç duyduğumda her zaman yanımda olan ve bana güç veren Hirchi El Arbi, Shameer Alavudeen, Flora Hajdarmataj, Feride Reshytova Zarnigora Ushurova ve Şahrican Şacıkova'ya teşekkürü borç bilirim.

Başım her sıkıştığında bir ankesörlü telefon kadar yanımda olan Mehmet Zaman, Ahmet Sanel Güner ve Neslihan Binatlı Hekimoğlu'na beni bıkmadan usanmadan dinledikleri ve destekledikleri için teşekkür ediyorum.

Doğduğum günden beri benimle birlikte sevinen, üzülen ve benim için endişelenen annem, babam ve aileme bana her zaman inandıkları ve hayatımı anlamlı kıldıkları için teşekkür ediyorum.

Herkesin hayatında güvendiği ve zor zamanında yanında olmasını istediği en az bir insan olmalı. Tek dayanağım, dostum, sırdaşım, sevgili eşim Fırat'a sabır taşıdığım için teşekkür ediyorum.

Hatice Kahraman Adıyaman

Ağustos, 2016

Bana vazgeçmemeyi öğreten Namık Erkan'a...

Özgeçmiş

Hatice Kahraman ADIYAMAN

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Ls. 2009 Doğu Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü

Lise 2005 Batman Anadolu Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri/yılı: Akçakale/23.04.1987

Cinsiyet: Kadın

Yabancı dil: İngilizce

İçindekiler

Jüri ve Enstitü Onayı.....	ii
Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Etik İlke ve Kurallara Uygunluk Beyannamesi	v
Teşekkür	vi
Özgeçmiş	viii
Tablolar Listesi	xiii
Şekiller Listesi	xiv
Kısaltmalar Listesi	xv
1. Giriş.....	1
1.2. Amaç	5
1.3. Önem	6
1.4. Sınırlılıklar	7
1.5. Tanımlar	8
2. Alanyazın	9
2.1. Kültür.....	9
2.1.1. Kültür ve kimlik	11
2.1.1.1. Kültürel kimlik.....	13
2.1.1.2. Toplumsal kimlik.....	13
2.1.2. Kültür ve kişilik	14
2.1.3. Kültür ve cinsiyet.....	16
2.1.4. Kültür ve ideoloji.....	17
2.1.5. Kültür ve din	20
2.2. Kültürel Süreçler	21
2.2.1. Kültürleme (Enculturation).....	21
2.2.2. Kültürlenme (Culturation)	22
2.2.3. Kültürleşme (Acculturation)	22

2.2.4. Kültürel özümseme/asimilasyon (Assimilation).....	23
Asimilasyon Süreci.....	24
2.3. Hofstede'nin Kültürel Boyut Kuramı	27
2.4. Kültür Şoku	30
2.5. Kültürlerarası İletişim Süreci.....	32
2.6. Kültürlerarası Yeterlik ile İlgili Modeller	35
2.6.1. Spitzberg modeli	35
2.6.1.1. Bireysel sistem.....	36
2.6.1.2. Episodik sistem.....	36
2.6.1.3. İlişkisel sistem (Relational system).....	37
2.6.2. Kim'in senkroni teorisi	37
2.6.3. Kültürlerarası duyarlılık gelişimsel modeli (KDGM).....	38
2.6.4. Kültürlerarası adaptasyon kuramı	41
2.6.5. Kültürlerarası etkililik	42
2.6.5.1. Mesaj becerileri.....	42
2.6.5.2. Etkileşim yönetimi	43
2.6.5.3. Davranış esnekliği.....	43
2.6.5.4. Kimlik yönetimi.....	43
2.7. Uluslararası Eğitim.....	44
2.7.1. Uluslararası öğrencilerle ilgili yapılmış çalışmalar	45
3. Yöntem.....	53
3.1. Araştırma Modeli.....	53
3.2. Evren ve Örneklem.....	55
3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	59
4. Bulgular	62
4.1. Deneme Grubu	62
4.1.1. Din.....	62
4.1.2. Siyaset	63
4.1.3. Bürokrasi.....	64

4.1.4. Cinsiyet	66
4.1.5. Kültürel benzerlik ve farklılıklar	66
4.1.6. Kültürlerarası iletişim	68
4.1.7. Kendilerinde gördükleri değişiklikler	73
4.2. Afrika Grubu.....	76
4.2.1. Din.....	76
4.2.2. Ekonomi.....	78
4.2.3. Eğitim.....	79
4.2.4. Kültürel benzerlik ve farklılıklar	80
4.2.5. Kültürlerarası iletişim	82
4.2.6. Kendilerinde gördükleri değişiklikler	90
4.3. Balkan Grubu.....	92
4.3.1. Din.....	93
4.3.2. Kültürel benzerlik ve farklılıklar	94
4.3.3. Cinsiyet	95
4.3.4. Siyaset	96
4.3.5. Kültürlerarası iletişim	97
4.3.6. Kendilerinde gördükleri değişiklikler	103
4.4. Boğaziçi Grubu	104
4.4.1. Din.....	104
4.4.2. Siyaset	107
4.4.3. Kültürel benzerlik ve farklılıklar	109
4.4.4. Cinsiyet	111
4.4.5. Kültürlerarası iletişim	112
4.4.6. Kendilerinde gördükleri değişiklikler	126
4.5. Harran Grubu	129
4.5.1. Eğitim.....	129
4.5.2. Din.....	130
4.5.3. Kültürel benzerlik ve farklılıklar	133
4.5.4. Cinsiyet	136
4.5.5. Kültürlerarası iletişim	136

4.5.6. Kendilerinde gördükleri değişiklikler	148
4.6. Karadeniz Grubu	151
4.6.1. Din	151
4.6.2. Bürokrasi	154
4.6.3. Kültürel benzerlik ve farklılıklar	157
4.6.4. Cinsiyet	161
4.6.5. Kültürlerarası iletişim	162
4.6.6. Kendilerinde gördükleri değişiklikler	177
4.7. Türki Cumhuriyetler Grubu	178
4.7.1. Siyaset	178
4.7.2. Din	180
4.7.3. Bürokrasi	181
4.7.4. Eğitim	182
4.7.5. Cinsiyet	184
4.7.6. Kültürel benzerlik ve farklılıklar	185
4.7.7. Kültürlerarası iletişim	187
4.7.8. Kendilerinde gördükleri değişiklikler	197
5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler	200
5.1. Sonuç	200
5.1.1. Deneme grubu	200
5.1.2. Afrika grubu	202
5.1.3. Balkan grubu	205
5.1.4. Boğaziçi grubu	207
5.1.5. Harran grubu	209
5.1.6. Karadeniz grubu	211
5.1.7. Türki cumhuriyetler grubu	214
5.1.8. İletişim Yeterliğini Etkileyen Unsurlar	217
5.2. Tartışma	219
5.3. Öneriler	223
Kaynakça	225
Ekler	238

Tablolar Listesi

Tablo 1. Asimilasyon süreci	24
Tablo 2. Deneme Grubu	57
Tablo 3. Afrika Grubu.....	57
Tablo 4. Balkan Grubu.....	57
Tablo 5. Boğaziçi Grubu	58
Tablo 6. Harran Grubu	58
Tablo 7. Karadeniz Grubu	58
Tablo 8. Türki Cumhuriyetler Grubu	59

Şekiller Listesi

Şekil 1. Etnik Adaptasyonda Üç Bakış Açısı	26
--	----

Kısaltmalar Listesi

BÖP: Büyük Öğrenci Projesi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

KDGM : Kültürlerarası Duyarlılık Gelişim Model

1. Giriş

Uluslararası eğitim günümüzde devletlerin dış politikada önem verdikleri alanlardan biri olmuştur. Önceleri öğrenci gönderen ülke konumundaki Türkiye, 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası öğrencilere verdiği burslarla öğrenci hareketliliğinin dışarıdan içeriye yönelmesini hedeflemiştir. Bununla birlikte, bu yıllarda burs alan öğrencilerin çeşitli nedenlerle eğitimlerini yarıda bırakması üzerine programda düzenlemeye gidilmiştir.

Türkiye Bursları 2012 yılından itibaren dünyanın dört bir yanından öğrenci kabul eden karşılıksız bir burs programı olarak öğrencilerin dikkatini çekmiştir. 2016 yılında Türkiye Burslarına 170 ülkeden yaklaşık 93 bin öğrenci başvurmuştur.¹ Bu kadar büyük bir ilgi gören programa kabul edilen öğrencilerin, Türkiye'de gerek akademik gerek sosyal hayatlarında karşılaştıkları insanlarla kurdukları iletişim takip eden yıllarda programa kabul edilecek öğrenciler için bir rehber niteliği taşımaktadır.

Öğrencilerin kültürlerarası iletişim bağlamında yaşadıkları sorunların ve bu sorunlara buldukları çözümlerin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmanın problemi, amacı, önemi, sınırlılıkları ve tanımları yer almaktadır. İkinci bölümde kültür, kültürlerarası iletişim ve kültürlerarası iletişim yeterliği ile ilgili literatür taramasına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde çalışmada kullanılan yöntem, evren ve örneklem, verilerin toplanma süreci ve analizi anlatılmıştır. Bulguların yer aldığı dördüncü bölümde öğrencilerle yapılan odak grup görüşmelerinden elde edilen veriler konulara göre sınıflandırılıp doğrudan aktarımlarla verilmiştir. Beşinci bölümde katılımcıların üzerinde durdukları konulardan yola çıkılarak öğrencilerin Türkiye'deki iletişim deneyimi, iletişim yeterliğini etkileyen unsurlar, bu unsurların kuramlarla bağlantısı ele alınmış ve gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur.

---

¹<http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/tum-haberler/853-turkiye-burslari-2016-basvurulari-rekor-bir-sayiy-la-sona-erdi> (Erişim tarihi: 05.08.2016).

1.1. Problem

Küreselleşme günümüzde dünya çapında ekonomi, eğitim, sağlık, spor, turizm gibi birçok alanda etkili olan bir süreçtir. Marginson'a göre (1999: 21) bu süreç ulus devletler, ulusal grupları, bölgesel sektörleri ve eğitim politikalarını değiştirmektedir. Ekonomi ve ticaret; iletişim ve bilgi teknolojileri; insanların hareketlenmesi; küresel toplumların oluşması; dilbilimsel, kültürel ve ideolojik yöndeşme; işaretler ve imgeler sistemleri dünyası küreselleşmenin etkili olduğu alanların başında gelmektedir.

18. yüzyılda Sanayi Devrimi ile üretimde makineler kullanılmaya başlaması, hammadde ve üretilen ürünleri satacak pazar arayışı küreselleşmenin ilk safhalarını ortaya çıkarmıştır. 19. ve 20. yüzyıllarda teknolojiye gelişmeler, iş gücünün tarladan fabrikalara yönelmesi, nüfusun kırsal kesimden kentlere göçüyle toplum yapısında değişiklikleri meydana getirmiştir.

21. yüzyılda seri üretim, günlük yaşamda değişimler, iletişim ve bilgi teknolojilerinde ve ülkelerin politik yapılarındaki değişimlerle birlikte küreselleşme hız kazanmıştır. İnsanlar ticaret, eğitim, turizm gibi birçok nedenle ülkeler arasında seyahat etmeye başlamıştır. İngilizce konuşan ülkelerin küresel piyasayı yönetmesiyle İngilizce sınırları aşan bir dil konumuna gelmiştir. Televizyonlar ve sonrasında internet ortamında Amerikan kültürü hızla yayılmıştır.

Küreselleşmenin etkilediği alanlardan biri olan eğitimde değişim programları, ortak diploma programları, burslar ve yaz okulları gibi fırsatlar öğrencilerin kendi ülkeleri dışına çıkmalarını sağlamıştır. Eğitim hayatlarının herhangi bir döneminde vatandaşı oldukları ülkenin dışına çıkan uluslararası öğrencilerin sayısında son yıllarda belirgin bir artış görülmektedir. 2014 yılında beş milyon öğrencinin kendi ülkeleri dışında eğitim aldığı tahmin edilmektedir. Bu rakam 1990 yılında 1,3 milyon olan uluslararası öğrenci sayısının üç kattan fazla arttığını göstermektedir.²

---

² <http://monitor.icef.com/2015/11/the-state-of-international-student-mobility-in-2015/>

Erişim tarihi 18.04.2016.

Uluslararası öğrencilerin en çok tercih ettiği ülkeler başında ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve Avustralya yer almaktadır. Uluslararası öğrencilerin yarısı bu ülkelerde eğitim görmektedir (Oxford, 2015). Unesco'ya (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu) göre 2013 yılında yurtdışında değişim programları dışında eğitim gören öğrencilerin geldikleri ülkelerin başında Çin, Hindistan, Almanya, Güney Kore, Fransa ve Suudi Arabistan gelmektedir. Türkiye'nin 2013 yılında değişim programları dışında yurtdışına gönderdiği öğrenci sayısı 44.964 iken Türkiye'ye gelen öğrenci sayısı 54.387 olarak verilmiştir. (Unesco, 2014).

Türkiye'ye gelen öğrenci sayısının giden öğrenci sayısından fazla olması 1990'lı yıllarda başlatılan Büyük Öğrenci Projesi, Hükümet Bursları ve sonrasında 2011 yılında başlatılan Türkiye Bursları ile açıklanabilir. 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türkiye bağımsızlığını kazanan ülkelere yönelik yeni politikalar geliştirmiştir. Bu politikaların asıl amacı Türk Dünyası ile olan ilişkileri yeniden canlandırmaktır. Eğitim ile ilgili atılan adımlar da Türkiye dış politikasının bir parçasıdır (Kavak ve Baskan, 2001: 92-93; Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2001). Orta Asya Cumhuriyetleri ile yapılan öğrenci değişimi ve ortak eğitim yatırımları anlaşmaları neticesinde Büyük Öğrenci Projesi (BÖP) oluşturulmuştur. Projenin amaçları Türk Cumhuriyetleri ve Topluluklarının eğitim düzeyini artırmak; yetişmiş insan gücü gereksinimini karşılamaya yardımcı olmak; Türkiye dostu genç bir nesil yetiştirmek ve Türk Dünyasıyla kalıcı bir kardeşlik ve dostluk köprüsü kurmaktır (TC Devlet Bakanlığı, 2000'den aktaran Kavak ve Baskan, 2001: 96). Büyük Öğrenci Projesi kapsamında Türkiye, 1992-1993 akademik yılından itibaren Türk Cumhuriyetleri ve Akraba Topluluklardan burslu öğrenci kabul etmeye başlamıştır. (Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012: 58).

Ülkelerindeki Seçici Kurullar tarafından seçilen öğrenciler öncelikle bir yıl Türkçe Dil Öğretim Merkezlerinde (TÖMER) Türkçe dil eğitimi görüp sonrasında Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akraba Toplulukları Sınavı (TCS) ile başarılı oldukları takdirde yükseköğrenimlerine başlamaktadırlar. Türkiye Cumhuriyetleri olarak anılan Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan ile başlayan Büyük Öğrenci Projesi sonrasında Asya ve Balkan ülkelerinden gelen öğrencileri de kapsamıştır (Bağdaş: 2011: 22-23).

1992-2010 yılları arasında BÖP kapsamında gelen uluslararası öğrenci sayısı 31.982'dir. Bu öğrencilerden 9.541'i mezun olurken 16.684'ünün bursu kesilmiştir. Eğitimine devam eden öğrenci sayısı ise 5.757'dir. Öğrencilerin burslarının kesilme nedenleri sırasıyla şu şekildedir: başarısızlık (4.255: %25,5), diğer (2.723: %16,3), kayıt yenilememe (2.176: %13), burs süresinin sona ermesi (1.977: %11,8), kaydını sildirme (1.611: %9,7), devamsızlık (1.509: %9), ülkesinin isteği (1.282: %7,7), TCS'ye girmeme, ilişkisinin kesilmesi (452: %2,7), TCS barajını aşamama (80: %0,5), disiplinsizlik (69: %0,4) ve ölüm (14: %0,1). (YÖK Burslu Öğrenciler Birimi, 2011'den aktaran Özoğlu, Gür ve Coşkun, 2012).

Başarısız olan öğrenci sayısının fazla olması öğrencilerin Türkiye'de sorunlar yaşadığına işaret etmektedir. Türkiye'de öğrenim gören uluslararası öğrencilerle ilgili yapılmış çalışmaların bulgularına göre öğrencilerin başlıca problemleri şu şekilde sıralanmaktadır:

- Barınma, beslenme, bursların yetersizliği/ekonomik problemler (MEB, 2001; Çağlar, 1999; Kıroğlu, Kesten ve Elma, 2010; Göver ve Yavuzer, 2015)
- Türkçe öğretiminin yetersizliği, Türkiye'deki yaşama uyum sağlayamama, rehberlik hizmetlerinin yetersiz olması (Kavak ve Başkan: 2001)
- Gelecek kaygısı, öğretim elemanlarıyla iletişim kuramama, çevreyle arkadaşlık kuramama (Otrar vd. 2002)
- Eğlence anlayışının farklı olması, sosyalleşmede sıkıntı (Güleç ve İnce, 2013; Çağlar, 1999)
- Irkçı davranışlar, yaklaşımlar (Çağlar, 1999)
- Aile, memleket, arkadaş özlemi (Kıroğlu, Kesten ve Elma, 2010; Göver ve Yavuzer, 2015)

Öğrencilerin karşılaştığı koordinasyonla ilgili problemlerin giderilmesi ve aynı zamanda Türkiye ile diğer ülkeler arasındaki ilişkileri geliştirmek ve insan odaklı bir yaklaşımla küresel bilgi yüküne katkıda bulunmak amacıyla³ Türkiye tarafından verilen

---

³ Türkiye Bursları, Eğitim için Türkiye. <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/egitim-icin-turkiye> Erişim tarihi: 18.04.2016.

Hükümet Bursları ve Büyük Öğrenci Projesi kapsamında verilen burslar Türkiye Bursları adı altında birleştirilmiş ve 2012 yılından itibaren burslu öğrenci kabul edilmeye başlanmıştır (Kaya, 2014: 5). 2010 yılında öğrenci sayısı 20 bin iken 2014'te bu sayı 54 bine yükselmiştir. Türkiye'de eğitim görmek için burs başvurusunda bulunan öğrenci sayısı 2011 yılında 8 bin iken 2014 yılında bu sayı 82 bine yükselmiştir. Burslara 2011 yılında 50 ülkeden başvuru yapılırken 2014 yılında 176 ülkeden başvuru yapılmıştır.⁴

Farklı kültürlerden 176 ülkeden 54 binin üzerinde öğrencinin Türkiye'de eğitim görmesi toplumumuzun günlük hayatta karşılaştığı, iletişim kurduğu farklı kültürlerden gelen insan sayısının arttığını göstermektedir. Büyük Öğrenci Projesi ile ilgili yapılan çalışmalarda öğrencilerin kültüre alışmakta zorluk çektiği sonucuna varıldığı ve öğrencilerin büyük bir kısmının başarısız olduğu göz önünde bulundurulursa mevcut öğrencilerin benzer sorunlar karşısında nasıl davrandığını, neler hissettiklerini, bu sorunlara nasıl çözümler ürettiklerini öğrenmek bu büyük çaplı projenin devamlılığı açısından faydalı olacaktır.

Farklı kültürlerden bireylerin başarılı bir şekilde etkileşimde bulunması kültürlerarası iletişim yeterliğini sağladıklarını gösterir. Türkiye Burslusu öğrencilerin bu yeterliği sağlaması Türkiye'deki gerek eğitim gerek günlük yaşamları için önemlidir. Öğrencilerin kültürlerarası iletişim yeterliğini sağlarken karşılaştıkları sorunların çözülebilecek boyutta olanlarını tespit etmek ve çözmek sonraki dönemlerde gelecek öğrencilerin ortama uyum sağlamalarını kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda bu çalışmanın problemi uluslararası öğrencilerin kültürel farklılıklardan kaynaklı olarak yaşadıkları iletişim sorunlarının belirlenmesidir.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı Türkiye Burslusu öğrencilerin kültür farklılıklarından kaynaklı yaşadıkları iletişim zorluklarını ve bu zorluklar karşısında geliştirdikleri çözümler çerçevesinde kültürlerarası iletişim yeterliği bağlamında hangi konumda olduklarını incelemektir. Bu doğrultuda veri elde etmek amacıyla Hammer, Bennett ve Wiseman (2003: 426) tarafından gerçekleştirilen kültürlerarası gelişim envanteri

---

⁴ YTB (2015) http://www.ytb.gov.tr/video1.php?video=turkiye_burslari.mp4. Erişim tarihi: 18.04.2016.

oluşturmaya yönelik çalışmanın odak grup görüşmelerinde kullanılan sorular araştırmacı tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu doğrultuda, çalışmanın araştırma soruları aşağıdaki gibidir:

1. Türkiye’de kültürel farklılıklar var mıdır?
2. Katılımcılar kültürel farklılıklardan dolayı ne gibi zorluklar veya problemlerle karşılaşmaktadır?
3. Kültürel farklılıklara mı önem vermelidir yoksa benzerliklere mi? Katılımcıların kültürleriyle Türk kültürü arasındaki benzerlikler nelerdir?
4. Katılımcılar diğer kültürler hakkında daha fazla bilgi edinmeye çalışmakta mıdır? Neler yapmaktadırlar?
5. Katılımcılar diğer kültürlerden bireylerle iletişim kurarken konuşma şekillerini iletişim kurdukları bireylere uydurmaya çalışmakta mıdır?
6. Katılımcılar diğer kültürlerle uyum sağladıklarında kimliklerini sorgulamakta mıdır? Karşılaştıkları kültürlerden farklı hissetmekte midirler?

Çalışmada, bu sorular aracılığıyla, öğrencilerin Türkiye’yi, Türk insanını ve Türk kültürünü nasıl gördükleri, Türk insanıyla ve diğer ülkelerden gelen öğrencilerle kurdukları iletişim ve Türkiye’de yaşadıkları sürede kendilerinde gördükleri değişiklikler ele alınmıştır.

1.3. Önem

Bu çalışma Türkiye Burslusu öğrencilerin kültürlerarası iletişim bağlamında hangi süreçlerden geçtiklerini ve nasıl çözümler ürettiklerini öğrenmek ve öğrencilerin yaşadıkları sorunları çözmeye bir adım oluşturacağından önem arz etmektedir.

Türkiye Bursları popülerliği giderek artan bir program olarak dünyanın dört bir yanından başvuru almaktadır. Farklı ülkelerden gelen öğrenciler kendi kültürleriyle Türkiye’yi zenginleştirirken Türk kültürüyle iç içe yaşayıp Türk kültürünü öğrenerek ülkelerine hem eğitimli bireyler hem de kültür elçileri olarak dönmektedirler. Türkiye Burslusu öğrencilerin deneyimlerinin olumlu olması bu açıdan ele alındığında hem kendi gelişimleri hem de Türkiye’nin uluslararası itibarı açısından faydalı olacaktır.

Uluslararası eğitimin ülkeler açısından ekonomik, kültürel, bilimsel ve politik getirileri vardır. Öğrenciler farklı ülkelere giderek bu ülkelerin ekonomisine katkı

sağlamaktadır. Güçlü ülkeler bu öğrencilerden nitelikli olanlarını ülkelerinde tutarak nitelikli iş gücünü artırmaktadır. Kültürel çeşitliliğin günümüz dünyasında önem kazanması, uluslararası öğrencilerin kültürel faydalarının artmasını sağlamaktadır. Bilimsel anlamda, uluslararası öğrenciler tarafından gerçekleştirilen beyin göçü ülkelerin kalkınmasına katkı sunmaktadır. Bununla birlikte politik anlamda, uluslararası öğrenciler sayesinde dış politikada yeni diplomatik güç elde edilmektedir. Bu faydalar uluslararası eğitimde rekabetin artmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, bu faydaların gerçekleşmesi anlamında geleceğe yönelik belirlenecek planlara katkı sağlaması açısından önemlidir.

Uluslararası eğitim alanında artan rekabet, Türkiye'nin de yeni politikalar belirlemesini sağlamıştır. Bu politikalardan Türkiye Bursları, birçok ülkeden Türkiye'ye öğrenci gelmesini sağlayarak ülkeye güncel ve geleceğe yönelik stratejik ekonomik, kültürel, bilimsel ve politikalar sağlamaktadır. Bu anlamda Türkiye Burslarından önce Büyük Öğrenci projesinin başarısız olması bu çalışmanın sonuçlarının sağlayacağı fayda açısından önemlidir.

Ayrıca bu çalışma konuyla ilgili yapılan ilk çalışmalar arasında olduğundan gelecekte Türkiye Bursluları ile ilgili yapılacak çalışmalara fikir oluşturacak olması açısından önemlidir. Son olarak çalışma, Türkiye Burslarının daha nitelikli olması için kültürlerarası iletişim bağlamında ortaya koyacağı sonuçlar ve öneriler yönünden önemlidir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma sadece bir İç Anadolu şehrinde ikamet eden uluslararası öğrencilerle sınırlı kalmıştır. Çalışmanın örneklemini belirlerken kartopu örneklem kullanıldığından bütün evrene ulaşmak mümkün olmamıştır. Grup görüşmelerinin gerçekleştirildiği dillerin Türkçe ve İngilizce olması katılımcıları ana dilleri olmayan dillerde kendilerini ifade etmek zorunda bırakmıştır. Katılımcıların sınav, ödev, proje, yurda dönüş saati gibi zamansal engelleri çalışmanın önünde zamanlama engeli oluşturmuştur. Bazı katılımcıların mekânın sessizliği ve görüntü kaydından kaynaklı olarak çekingen davranışları da bu çalışmanın sınırlılıkları arasında sayılabilir.

1.5. Tanımlar

Bu çalışmada kullanılan bazı kavramların tanımları aşağıdaki gibidir:

Türkiye Burslusu: Türkiye Cumhuriyeti tarafından uluslararası öğrencilere verilen kamu kaynaklı yükseköğrenim burslarından faydalanan uluslararası öğrenciler.

Kültür şoku: Alıştığı çevre ve kültürden çıkıp farklı bir kültür ortamında yaşamaya başlayan bireyin günlük hayatında alıştığı işaret ve sembollerden uzaklaşmasıyla ortaya çıkan endişe hali.

Kültürlerarası yeterlik: Farklı kültürlerden bireylerle başarılı bir şekilde etkileşimde bulunma yeteneği.

2. Alanyazın

Bu bölümde kültürün tanımı ve özellikleri, çalışmanın temelini oluşturan kültürlerarası iletişimle ilgili kuram ve modeller incelenmiştir. Türkiye’de eğitim gören uluslararası öğrencilerle ilgili yapılmış çalışmalara yer verilmiştir. Bununla birlikte, kısa süreli değişim programları ile ilgili yapılmış çalışmalara konu öğrencilerin Türkiye’de kalma süreleri ve koşulları farklı olduğundan Türkiye Burslusu öğrencilerin kültürlerarası iletişim yeterliği ile kıyaslanamayacaktır. Bu nedenle kısa süreli değişim programları ile ilgili yapılmış çalışmalar bu çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

2.1. Kültür

Kültür kelimesi Latince “colere” sözcüğünün geçmiş zaman hali olan “cultura” kelimesinden türemiştir (Lane ve Ersson, 2008: 18). Bir şeyi ekip yetiştirme ya da bakma süreci olarak tanımlanabilen kültür, Ortaçağda “insan beyninin geliştirilmesi” anlamında kullanılmıştır (Alemdar ve Erdoğan, 1994: 167). Kültür kavramı 17. yüzyıldan itibaren insanın doğaya verdiklerinin yanında kendi istek ve tecrübeleri ile ortaya koydukları birikimi ifade etmek için kullanılmaya başlamıştır (Güvenç, 1979: 95). Özellikle Almanya ve İngiltere’de yaşayan belirli bir halkın yaşam tarzına ait genel bir ruh durumunu ifade etmek için 18. yüzyıl sonlarında yine kültür kelimesi kullanılmıştır (Özen, 2009: 122).

Kültür kavramına ilk zamanlarda farklı anlamlar yüklenmiş olsa da günümüzdeki anlamıyla kültürü ilk kez E.B. Tylor İlkel Kültür (Primitive Culture) adlı eserinde tanımlamıştır (Hall, 1990: 20). Tylor’a göre (1920: 1) “Kültür veya medeniyet -en kapsamlı etnografik anlamıyla- bilgi, inanç, sanat, ahlak, kanun, gelenek ve diğer yetenekler ve alışkanlıkları içeren birikimlerin bütünüdür.”.

Hall’e göre (1989: 16) her ne kadar ayrıntılarda farklılıklar olsa da antropologların kültür tanımlarında üç ortak nokta bulunmaktadır: Kültür doğuştan gelmez sonradan öğrenilir. Kültürün katmanları birbirleriyle ilişkilidir; bir katman değişirse diğerleri de etkilenir. Kültür paylaşılr ve böylece farklı grupların sınırlarını belirler.

Kültür insan hayatını şekillendirir (Hall, 1989: 16). Fizyolojik olduğu varsayılan davranışlar aslında kültürün sonucudur. Bir toplumda erkeksi kabul edilen bir davranış başka bir toplumda kadınsı olabilir (Hall, 1990: 42). Sözelimi İskoçya’da erkeklerin kilt adı verilen eteği giymesi normal karşılanırken diğer toplumlarda erkeklerin etek giymesi yadırganmaktadır.

Bireyin kendi kültüründen söz edebilmesi için ortamda kültürüne yabancı bir başka bireyin varlığına ihtiyaç vardır. Değişen koşullara uyum sağlayamayan kültür yok olur (Kartarı, 2014: 29-30). Eşdeyişle, kültür varlığını sürdürebilmek için farklılıktan beslenir. Ötekinin olmadığı bir kültür ortamında yerleşik kültürün korunmaya ihtiyacı yoktur; sadece kuşaktan kuşağa güncellenerek aktarılır. Birey kendi kültürü dışında hiçbir kültürle ilgili doğrudan bilgi sahibi değildir (Jandt, 2010: 16). Kültür edinsel bir yapıya sahip olduğundan (Hall, 1990: 37) bireylere başka kültürler öğretilemez; kültür ancak tecrübeyle öğrenilebilir.

Kültür politik sınırlar ile tanımlanamaz (Jandt, 2010: 15). Diğer toplumlarla iletişim halinde olan hiçbir kültür homojen değildir. İletişim ve etkileşim içinde olan toplumlarda kültürler birbirlerinden etkilenir.

Kültür toplum tarafından oluşturulan kurallara dayanır; toplum tarafından oluşturulan kurallar, bireyin davranışları için motivasyon sağlar (Chase, 2006: 35). Kültür her ne kadar toplumlarda ve toplumun alt gruplarında değişiklik gösteriyorsa da bütün kültürlerin sahip oldukları bileşenler vardır. Amerikan sosyolog William Ogburn’a göre, kültür bileşenleri maddi bileşenler ve maddi olmayan bileşenler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Rai ve Panna, 2010: 47). Maddi bileşenler sanat, mimari ve barınma, iletişim araçları ve yemekler olarak kabul edilebilir. Bir kültürün eksiksiz olduğunu kabul etmek için maddi olan ve maddi olmayan bileşenlerinin var olması gerekir (Rai ve Panna, 2010: 48-54).

Sanatın maddi bileşeni toplumlarda kuşaktan kuşağa aktarılan estetik anlayışının eserlerde vücut bulmasıyla ortaya çıkan ürünlerdir. Her kültürün kendine has bir sanat anlayışı vardır. Türk kültüründe hizip, hat, minyatür ve çini kuşaktan kuşağa aktarılan sanata örnek olarak verilebilir.

Mimari ve barınma toplumun ihtiyaçlarını, beğenilerini ve coğrafi koşullara uyumunu yaşanan döneme göre ortaya koyan kültürel bileşendir. Sözelimi, Osmanlı

Döneminde çeşmeler ve kervansaraylar toplumun ihtiyaçları çerçevesinde belirli bir estetik anlayışıyla inşa edilen yapılardır.

İletişim araçları en basit şekilde tarih boyunca bireylerin iletişimini sağlayan her türlü araç olarak tanımlanabilir. Sözlü iletişim kültüründen itibaren yazının icadı, matbaanın icadı ve radyo, televizyon, bilgisayar, telefon gibi modern iletişim teknolojilerine kadar iletişim araçları modern toplumlarda geçmişten günümüze kültürlerin bir parçası olmuştur.

Yemek ve içmek temel ihtiyaçlar olarak her toplumda belirli pratiklerle şekillenmektedir. Toplumların buldukları coğrafyaya göre değişen kaynaklar sayesinde, her toplumun kendi damak zevkine göre şekillendirdiği yiyecekler ve içecekler kültürleri tanımlayan bileşenler haline gelmiştir. Türk toplumunun simgesi haline gelen yiyeceklere kebab, çiğköfte, yoğurt, mantı ve baklava, içecekler ise çay, ayran ve şalgam örnek olarak gösterilebilir.

Rai ve Panna'ya göre (2010: 50-51) kültürün maddi olmayan bileşenleri insanoğlunun oluşturduğu çeşitli sembolik, manevi eserlerdir. Maddi olan bileşenlerin kaynağı maddi olmayan bileşenlerden gelir. Maddi olan bileşenler daha hızlı değişirken maddi olmayan bileşenlerin değişmesi uzun zaman alabilir.

Rai ve Panna'ya göre (2010: 51) kültürün maddi olmayan bileşenleri bilişsel ve normatif olmak üzere ikiye ayrılır. Bilişsel miras bilgi yoluyla daha önceki toplumların deneyimlerine dayanarak elde edilen bilgilerin aktarılmasıyla kültürde korunur. İnançlar ise bilişsel mirası aktarmanın bir diğer yoludur. Bilimsel kanıt olmamasına rağmen insanların doğaüstü olaylarla ilgili inanışları kuşaktan kuşağa aktarılır.

Normatif kültür bileşenleri değerler, normlar, görgü kuralları, gelenek ve görenekler, adetler ve bunlar gibi toplumda bireyin yerini, nasıl davranması gerektiğini belirleyen kurallardır (Rai ve Panna, 2010: 51-53). Toplumlar maddi olmayan kültür bileşenlerini masallar, mitler, efsaneler ve estetik anlayışı yoluyla sonraki kuşaklara aktarır (Rai ve Panna, 2010: 53-54).

2.1.1. Kültür ve kimlik

Kimliğin iletişimle ilişkisine değinen araştırmacılar kimliğin dört katmandan oluştuğunu kabul etmektedir (Hecht, 1993 ve Hecht vd. 2003'ten aktaran Hecht vd. 2005: 262). Bunlar kişisel, mizansen, ilişkisel ve komünal katmanlardır. Bazen

birbiriyle uyumlu olan bazen de çelişen bu katmanlar bireyin kimliğinin farklı yönlerini ortaya koyar. (Hecht vd., 2005: 262).

Hecht ve arkadaşlarına göre (2005: 262-264), kişisel katman bireyin kendisini nasıl algıladığı ile ilgilidir. Benlik kavramı, kendisiyle ilgili hisleri, benlik ile ilgili ruhani algıları kişisel katmanda toplanır. Bu katmanla ilgili yazarlar kimliğin toplumsal bir durumda benliğe atfedilen hiyerarşik olarak sıralanmış anlamları olduğu varsayımında bulunmuştur. Mizansen katman, kimliğin mesajlar yoluyla iletişimde vücut bulmasıdır. İletişim, bu katmanda kimliğin odak noktasıdır. Kimlik bir performans gibi görülür. Bu katmanla ilgili yazarlar kimliğin toplumsal davranışlar ve sembollerde uygulandığını varsaymaktadır. İlişkisel katman, iletişim yoluyla bireyin iletişim kurduğu kişiyle birlikte kurduğu ilişkiyi kapsar. Bu katmanda birey, diğer insanlarla kurduğu ilişkilerle kimliklerini oluşturur. Birey kurduğu ilişkilerle kimliğini tanımlar ve kurulan ilişki bir kimliğe dönüşür. Bu katmanla ilgili yazarlar kimliklerin diğer insanlarla iletişim yoluyla ortaya çıktığını; ilişkilerin kimliği toplumsal varlıklara dönüştürdüğünü; kimliğin toplumsal dünyada bireye diğerleri tarafından atfedilen anlamlar olduğunu ve kimliklerin hiyerarşik olarak düzenlenmiş toplumsal roller olduğunu varsaymaktadır. Komünal katmanda aynı gruba mensup üyeler genellikle benzer özellikler ve ortak bir geçmişe sahiptir. Gruptaki ortak özellikler grubun kimliğini oluşturur. Bu katmanla ilgili yazarlar, kimliklerin gruplardan ve ilişki ağlarından ortaya çıktığını varsaymaktadır. Yazarlara göre bu dört katman birbirinden ayrılamaz fakat birbirleriyle çelişebilir.

Hecht ve arkadaşları (2005: 263), kimliğin dört katmanından yola çıkarak kimliklerin hem kalıcı hem değişken olduğunu; etkili, bilişsel, davranışsal ve ruhani yönlerinin olduğunu; toplumlarda aidiyeti belirlediği gibi bazı özelliklerinin olduğunu varsaymaktadırlar.

Kim (2001: 111), kültürlerarası iletişimde kimliğin esnekliğinin bireyin karşılaştığı kimliğe uyumunu etkileyeceğini kabul etmektedir. Bireyin kimliği esnekse ev sahibi kültürü kabul etme isteği artar. Toplumsal kimlikle ilgili teorilerde belirtildiği üzere birey iç grup kimliğinin dış grup tarafından tehdit edildiğini düşündüğünde uyum sağlaması zorlaşır. Kimlik bir gruba, topluma, kültüre aidiyet belirten bir kavram olduğundan bu çalışmada kimliğin toplumsal ve kültürel boyutu üzerinde durulacaktır.

2.1.1.1. Kültürel kimlik

Kültürel kimlik en basit tanımıyla grupların veya bireylerin kültürel veya alt-kültürel kategoriler (ırk, ulus, dil, din ve cinsiyet dâhil) kapsamında kendileri veya başkaları tarafından bir arada tanımlanmasıdır (Chandler ve Munday, 2014).

Bireyin kendi kimliğini anlamlandırması için başkalarına ihtiyacı olduğu gibi kültürel kimliklerin de anlam kazanmak için öteki kimliklere ihtiyacı vardır. Robins (2011: 79), kültürel kimliği ilişkiler deneyimi bağlamında ele almaktadır. Kültürel ilişki ideal olarak etkileşim ve deneyime açık olacağından korku ve endişe gibi duygular ile yüzleşmek durumunda kalacak ve belki de bu duyguları değiştirmek gerekecektir. Bu bakımdan kültürel kimliğin oluşmasında karşılıklı ilişki önem arz etmektedir.

Gilbert'e göre (2010: 2-3) kültürel kimliğin birbirinden ayrı ele alınması gereken iki kullanımı vardır. Birinci kullanım bireyin kimliğinin kültürel yönlerini ele alır. Bu yönüyle bireyin yaşadığı ortam, tecrübeleri, insan ilişkilerinden ortaya çıkan kimlik bireye özgü bir kültürel kimliktir. İkinci kullanım ise bir kültürel gruba ait olmayı, dolayısıyla bir topluluğun kültürel kimliğini ifade eder. Buna göre kültürel kimliği çoğul anlamda temsil eden kültürel grup kavramı sadece bazı kültürel özelliklerin değil kültürün tamamını paylaşmayı içermektedir.

2.1.1.2. Toplumsal kimlik

Tajfel ve Turner tarafından 1970'li yıllarda ortaya atılan kuram; bireyin duygusal, değerlendirmeci yanı ve diğer psikolojik bağları ile birlikte gruba aidiyetine dayanarak benlik kavramını oluşturan özelliklerini açıklar. Bu kuramın temel görüşü insanların gruplarla iletişiminde karşılaştırma yaparken iç grubu dış gruba tercih ederek olumlu bir toplumsal kimlik oluşturmaya çalışmasıdır (Turner ve Oakes, 1986: 240). Buna göre, insanlar üyesi oldukları grubu diğer gruplardan daha üstün görerek kendi gruplarıyla özdeşleşir (Demirtaş, 2003).

Toplumsal kimlik kavramından yola çıkarak Tajfel bilişsel bir model geliştirmiştir. Bu modelde Tajfel bireylerin neden belirli bir gruba ait hissettiklerini, duygusal bir bağ oluşturduklarını, düşüncelerine bağlandıklarını ve buna göre

davrandıklarını açıklamaya çalışır (Matthys, 2013: 51). Tajfel ve Turner (1986: 16) toplumsal kimlik ile ilgili varsayımları aşağıdaki gibidir:

- Bireyler özgüvenlerini korumak veya artırmaya çalışır.
- Toplumsal gruplar veya kategoriler ve bunlara ait olmak olumlu veya olumsuz değer ifade eder. Bu nedenle, bir grubun toplumsal kimliği değerlendirmelere göre pozitif veya negatif olabilir.
- Bir grubun değerlendirmesi diğer gruplar arasında olan konumuna bağlıdır. İç grup ve dış grup arasında olumlu karşılaştırmalar yüksek itibar sağlarken olumsuz karşılaştırmalar itibarın düşmesine neden olur.

Bu varsayımlardan yola çıkan Tajfel ve Turner (1986: 16) bireylerin olumlu bir toplumsal kimlik kazanmak ve korumaya çalıştıklarını kabul eder. Tajfel ve Turner'a göre olumlu toplumsal kimlik iç grup ve bazı dış gruplar içinde yapılan iyi karşılaştırmalara dayanır; bu durumda iç grup dış gruplardan olumlu bir şekilde farklı ve ayrı algılanmalıdır. Toplumsal kimlik tatmin edici olmadığında bireyler mevcut gruptan ayrıлып daha olumlu bir itibarı olan gruba katılmaya çalışır ya da buldukları grubun itibarını olumlu hale getirmeye çalışır.

2.1.2. Kültür ve kişilik

Matsumoto ve Juang'a göre (2008: 258) kabul edilen en genel tanımıyla kişilik; bireyin diğer insanlarla etkileşiminde, çeşitli durum ve bağlamlarda sergilediği bireyler arası farklılığı ortaya koyan, nispeten kalıcı davranışsal ve bilişsel özellikler, ayırıcı özellikler (traits) veya eğilimler bütünüdür.

20. yüzyıl boyunca kültür ve kişilik arasındaki ilişkiyi açıklamak için çeşitli yaklaşımlar ve yöntemler kullanılmıştır. Bu çalışmaların en eskileri antropoloji ile insan psikolojisi arasındaki bağı araştıran antropologlar (Margaret Mead, Jandt, Sapir, Weston Labarre, Ruth Benedict vd.) tarafından gerçekleştirilmiştir (Matsumoto ve Juang, 2008: 258-259). Bock'a göre (2001: 87-89), psikolojik antropolojide 1920'den beri araştırılan kültür ve kişilik ekolünde incelenen dört yaklaşım bulunmaktadır: biçimleniş (1920-1940), temel ve tipik kişilik (1935-1955), ulusal karakter (1940-...), kültürlerarası (1950-...).

Kültür ve kişilik arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan çalışmaların birçoğu “ulusal karakter” kavramının temelini oluşturmuştur. Ulusal karakter kavramına göre her bir kültürde tipik (modal) bir kişilik tipi vardır ve o kültürde yaşayan insanların çoğunluğu ulusal karakterden özellikler taşır. Birçok kültürel ve psikolojik antropolog doğuştan gelen faktörlerin kişiliğe ve psikolojiye önemli katkıları olduğunu kabul etse de antropologlar genelde kişiliğin kültürün bulunduğu çevreye has güçler tarafından şekillendirilen kültüre özel bir yapı olduğunu kabul eder. Bu nedenle antropolojik açıdan kişiliğin incelenmesinde psikolojik mekanizmaların ve kişiliğin kültürel uygulamalar yoluyla çevreyle ilişkisinin öğrenilmesi biyolojik ve evrim etmenlerinden daha önemli yere sahiptir (Matsumoto ve Juang, 2008: 259).

1990’lı yıllarda araştırmacılar 5 faktör kişilik modelinin çevirilerini geliştirerek kültürlerarası araştırmalar gerçekleştirmiştir. Bu araştırmaların sonucunda birçok kültürde aynı faktör yapısının mevcut olduğu (McCrae ve Costa, 1997’den aktaran Hofstede ve McCrae, 2004); ergen ve yetişkin dönemde kişiliğin ayırıcı özelliklerinin evrensel olduğu (McCrae vd., 1999’dan aktaran Hofstede ve McCrae, 2004) ve kültürlerde benzer cinsiyet farklılıklarının bulunduğu (Costa, Terracciano ve McCrae, 2001’den aktaran Hofstede ve McCrae, 2004) ortaya çıkmıştır.

Çalışmaların bulgularından hareketle McCrae ve Costa (2003) ayırıcı kişilik özelliklerinin biyolojik olduğunu ve kültürü inceleyen araştırmaların kültürün kişiliği nasıl şekillendirdiğini belgelemekten ibaret olmadığı sonucuna varmıştır. McCrae ve Costa’ya göre (2003) kültür ve kişilik çalışmaları; kişiliğin ayırıcı özellikleri ve kültürün etkilerinin bireylerin ve toplumsal grupların davranışını şekillendirmede nasıl etkileşim içinde olduğuyla ilgilenmiştir (McCrae ve Costa 2003’ten aktaran Hofstede ve McCrae, 2004: 57).

2000’li yıllarda kişiliği anlamada kullanılan yaygın yaklaşım ise ayırıcı özellik (trait) psikolojisidir. Bu yaklaşım genellikle kişiliğin kültürden ayrı ve farklı olduğunu iddia eder. Kültürel veya psikolojik antropolojik yaklaşımın tersine kültürlerarası yaklaşım kişiliği karşılaştırılan kültürler kadar anlamlı olan evrensel bir olgu olarak kabul eder (Matsumoto ve Juang, 2008: 259).

2.1.3. Kùltür ve cinsiyet

Kùltür ile biyolojik anlamda cinsiyet arasında doğrudan bir ilişki yoktur. Cinsiyet insanı kadın ve erkek olarak ayıran biyolojik özellikleri ifade eder. Bu biyolojik farklılıklar kromozomlar, anatomi, hormonlar, üreme sistemleri ve diğer fizyolojik özelliklerde mevcuttur (Lindsey, 2011: 4). Kadın veya erkek bireyin kùltürle asıl ilişkisi doğduğu andan itibaren cinsiyet rolleriyle başlar. Kadını kadın, erkeği erkek olarak konumlandıran kùltürel semboller bireye benimsetilir. Bu roller, doğuştan gelen cinsiyet üzerine inşa edilmiş olsa da, tamamen kùltürel öğelerden beslenir. Kùltürel, toplumsal ve psikolojik özellikler toplumsal bağlamlarda bireylerin kimliklerini inşa eder (Lindsey, 2011: 4). Sonradan oluşturulan bu cinsiyet ayrımı toplumsal cinsiyet olarak bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet biyolojik bir tanım değil toplumsal bir etikettir (Brannon, 2010: 15).

Toplumsal cinsiyet; kadın erkek davranışları ve özelliklerinin gelişmesi ve değerlendirilmesinde önemli rol oynar (Best, 2009: 341). Kadın ve erkek arasında doğuştan gelen biyolojik farklılıklar vardır. Bu biyolojik farklılıklar evrenseldir fakat toplumsal farklılıklar değişiklik gösterir (Hofstede, 1998: 11).

Toplum, bireyi önce aile ortamında etkiler. Anne-babaların inanç ve değerleri toplumsal değerleri yansıtan kùltürel yapılanmalardan ibarettir (Kağıtçıbaşı, 2010: 58). Birey dünyaya gelir gelmez cinsiyetiyle ilişkilendirilmiş kodlara maruz kalmaya başlar. Çocukların toplumsal cinsiyetle ilgili genellemeleri öğrenmeleri genellikle beş yaşından önce başlar; çocukluk ve ergenlik dönemi boyunca devam eder (Williams ve Best, 1994:196).

Bir kadın veya bir erkekten bahsedildiğinde kùltürel geçmişin birikimi olan anlayışlar ve imalar devreye girer (Connell, 2009: 83). Kadın ve erkek kavramları sadece biyolojik bir sınıflandırmayı değil cinsiyete göre kalıplaşmış sosyo-kùltürel yargıları da içerir. Buna göre ortaya çıkan ayırıcı kişilik özelliklerinin tüm toplumlarda ortak olduğu ortaya çıkmıştır (McCrae ve Terracciano, 2005: 547). Dışadönüklük, sorumluluk, duygusal denge ve açıklık kişilik özellikleri erkeklerle ilişkilendirilirken kadınlarla en çok ilişkilendirilen kişilik özelliği uyumluluk olmuştur (Williams, Satterwhite ve Best, 1999: 513).

Erkeğin toplumsal cinsiyet rolü agresifliği içerirken kadınların toplumsal cinsiyet rolü çevresindeki insanları beslemeyi içerir (Brislin, 2000: 326). Bu genelleme Sosyal Darwinizm ile örtüşmektedir. Sosyal Darwinistlere göre, Darwin'in belirttiği gibi, en güçlü olan hayatta kalır; bununla birlikte hayatta kaldığı şekli en gelişmiş halidir. Sosyal Darwinistler kadınları erkeklerden zekâ olarak daha geride gördüğünden türlerin hayatta kalması için kadınların geri planda kalması çocuk doğurup yetiştirmesi gerektiğini savunmuşlardır (Caplan ve Caplan, 2009: 18).

Toplumsal cinsiyet rolleri her ne kadar belirlenmiş kurallardan oluşmasa da bu rollerin dışına çıkan, diğer cinsiyetin rolünü benimseyen bireylerin kültürün diğer öğeleri tarafından dışlanması ve ayrımcılığa uğraması mümkündür (Brislin, 2000: 327). Çocukluk ve gelişme çağında erkeklerin "Erkekler ağlamaz!" ve "Kız gibi davranma!" ve benzeri ifadelerle öteki cinsiyetten uzaklaştırılmasının asıl sebebi erkek rol modelini günün her anında yanında göremeyen erkek çocuğun annesini rol model olarak almasını önlemektir (Lynn, 1969 aktaran Lindsey, 2011).

Toplumsal cinsiyet kavramı sadece bireyler için değil toplumlar için de kullanılabilir. Sözelimi, Hofstede toplumların davranış haritasını çıkardığı çalışmasında toplumları eril ve dişi olmak üzere iki gruba ayırır. Eril toplumlarda erkek iddialı, sert ve maddi başarıya odaklanmış iken kadın alçakgönüllü ve şefkatlidir; hayatın kalitesiyle ilgilenir. Dişi toplumlarda ise hem kadın hem erkek alçakgönüllü ve şefkatlidir ve hayatın kalitesiyle ilgilenir (Hofstede, 1991'den aktaran Hofstede, 1998: 6-7).

2.1.4. Kültür ve ideoloji

Kültür bir grubun davranışlarını, yaşam tarzını etkileyen inanışlar, gelenekler ve değerler bütünü olarak kabul edilirse hayatın her alanında etkili olabileceği varsayılabilir. Casson'a göre (1993: 418) ekonomi alanında çalışan kuramcılar önceleri kültürün ekonomik başarı üzerinde etkisi olmadığını iddia etmişlerse de artık kültürün etkili olduğunu kabul etmektedirler.

Throsby'e göre (2001: 63), kültür nasıl insanları, ulusları etkiliyorsa kurumsal yapılarda da aynı şekilde etki bırakır. Bu varsayımın Throsby kültürün ekonomik yapı üzerinde üç etkisi olduğunu öne sürer. Birinci etkisi kültürün sağladığı ortak değerlerin özendirilmesiyle ekonomide verimliliğin artırılmasıdır. Kültür eşitliği etkileyebilir.

Diğer insanları önemseme gibi ortak değerler aşılabilir ve bu değerlerin hatırlatılabileceği mekanizmalar oluşturulabilir. Böylece bir grubun üyeleri arasında kaynak dağılımında adalet sağlanabilir. Kültürün üçüncü etkisi ise bir grupta izlenen ekonomik ve toplumsal amaçları etkilemesi; hatta belirlemesidir.

Kültürün ekonomi ile ilişkisi hakkında liberal ekonomistler kadar Marksist düşünürler de yorumda bulunmuştur. Cowen'e göre (2000:200), Frankfurt Okulu kitle kültürünün sivil toplumu yok ettiğini, kitleleri parçalarına ayırdığını ve tüm vatandaşları aldattığını iddia etmektedir.

Karl Marx ve Friedrich Engels, Komünist Manifesto adlı yapıtlarında kültürün bir araç olarak kullanıldığını şu şekilde ifade etmiştir:

Maddi ürünlerin komünistçe üretilme ve mülk edinilme biçimine yöneltilen tüm itirazlar, aynı şekilde, zihinsel ürünlerin komünistçe üretilme ve mülk edinilme biçimine de yöneltilmiştir. Burjuva için sınıf mülkiyetinin yok olması, nasıl bizzat üretimin yok olması demekse, sınıf kültürünün yok olması da, kendisi, için her türlü kültürün yok olmasıyla aynı şeydir. Yitmesinin onu yasa büründürdüğü bu kültür, büyük çoğunluk için, bir makine gibi hareket etme eğitiminden ibarettir. (Marx ve Engels, 2008: 40, 1872).

Kültürün ekonomi ile ilişkisini sınıf kavramı ile bağdaştıran bir başka düşünür ise Pierre Bourdieu'dur. Kültürel sermaye kavramını geliştiren Bourdieu bireylerin ait oldukları sınıfa göre eğitim fırsatı elde ettiklerini savunmaktadır.

Kültürel sermaye en yaygın tanımıyla kurumsallaşmış yani yaygın bir şekilde paylaşılan yüksek statüye ait kültürel imgelerin (davranışlar, tercihler, bilgi, hedefler, sicil) toplumsal ve kültürel dışlanma için kullanılmasıdır (Lamont ve Lareau, 1988'den aktaran Winkle-Wagner, 2010: 92). Bir çeşit kültürel sermaye olarak kullanılabilen kaynaklara örnek olarak kültürel farkındalık, eğitim kurumlarıyla (okullar) ilgili bilgi, eğitim geçmişi ve estetik tercihler (müzik, sanat ve yemek tercihleri) gösterilebilir (Swartz, 1997'den aktaran Winkle-Wagner, 2010: 5).

Fransa'daki eğitim sistemi üzerine yorumlarda bulunan Bourdieu'ya göre 1950'li yılların sonuna kadar eğitimde zalim bir elemeye gidilmiş; sistem sosyal hiyerarşide alt

tabakada yer alan bireyleri okula kabul etmek istemediğinden onları eğitime ihtiyaç duymadıklarına inandırmıştır (Bourdieu ve Champagne, 1999: 421).

Bourdieu'nun kültürel sermaye kavramı bazı düşünürler tarafından eleştirilmiştir. Bu düşünürlere göre Bourdieu kendi estetik algısıyla o kadar içli dışlıdır ki alternatif beğenilere yer vermez. Bourdieu'nun kavramları Fransız merkezlidir; diğer uluslara aktarmak mümkün değildir. Shusterman bu durumu şu şekilde değerlendirir: "Bourdieu'nun çalışmaları her ne kadar Fransız kültürü için geçerli olsa da popüler sanat hakkında küresel bir tartışma oluşturmaktan uzaktır." (Shusterman, 1992: 196'dan aktaran Barnard, 2004: 139). Frow ise Bourdieu'nun düşüncelerini sosyal dönüşüme ve eleştiriye yer bırakmayacak kadar katı olmakla eleştirir. (Frow, 1995: 46'dan aktaran Barnard, 2004: 139).

Antonio Gramsci'ye göre ideoloji, toplumun ürettiği sembollerin, değerlerin, din ve felsefe vb. tüm zihinsel süreçlere ait ürünlerin yer aldığı sivil toplumda yer almaktadır. Bu anlamda Marks'ta ekonomik alana denk gelen sivil toplum, Gramsci'ye göre üst yapıya ait bir unsurdur. Gramsci, egemenlerle ile yönetilenler arasındaki ilişkileri ideoloji, sivil toplum ve siyasal toplum arasındaki ilişkileri çözümleyerek açıklar. Buna göre devrimci Marksistler devleti, fiziksel güç kullanan bir unsur olarak görmektedir. Devletler sadece baskı kurarak toplumu ikna etmeye çalışıyorsa meşruiyetlerini kaybeder ve kısa süreli olurlardı. Yönetilenler ezilmelerine rağmen siyasal iktidara karşı itaat etme konusunda fazla problem çıkarmamaktadır. Egemen sınıfların iktidarının devamının sağlanmasında, sivil toplumun ortaklaştığı dünya görüşü yatmaktadır. Bu noktada, devletin etkililiği fiziksel şiddet araçlarının uygulanması değil, ideolojinin kullanılmasıdır. Bu devletin, sivil toplum üzerindeki kültürel iktidarıdır (Örs, 2012: 21).

Gramsci, hegemonya kavramıyla bir sınıfın kendi dünya görüşünü (ideolojisini) diğer sınıflara benimsetmesini açıklar. Egemen sınıfın iktidarının meşruluğu, egemen sınıfa ait düşüncelerin toplumda doğru olarak algılanmasıyla ilişkilidir. Tarihsel süreçte yükselen sınıflar kendi ideolojilerini topluma kabul ettirerek hegemonyasını inşa etmeye çalışmışlardır (Gramsci, 1986'dan aktaran Örs, 2012: 22).

Louis Althusser (2008), her ne kadar Gramsci'nin fikirlerine katılsa da Gramsci'nin düşüncelerini sistematik bulmadığını belirtmiş ve Marxist devlet kuramını

geliştirerek yeniden tanımlamıştır. Althusser'e göre devlet iktidarını korumak için iki kaynaktan beslenir: devletin baskı aygıtları (DBA) ve devletin ideolojik aygıtları (DİA).

Devletin baskı aygıtları fiziksel veya manevi zor kullanmayla işleyen hükümet, idare, ordu, polis, mahkemeler, hapishanelerdir. Devletin ideolojik aygıtlarının ise din, eğitim kurumları, aile, hukuk (aynı zamanda baskı aygıtı), siyaset, sendika, haberleşme ve kültür olduğunu kabul eden Althusser; aile ve kültür gibi aygıt varsayılan unsurların devletle doğrudan ilgili olmasa da işleyiş bakımından devletle bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Devletin ideolojik ve baskı aygıtları aslında birbirleriyle benzer işleyişlere sahip olsalar da ikisi arasındaki en önemli ayrım baskı aygıtının ilk olarak baskıya ikincil olarak ideolojiye ağırlık vermesidir; sadece baskıyla işleyen aygıt olmadığı gibi sadece ideolojiyle işleyen aygıt da yoktur. Öncelikle ideolojiyi kullanan okul gibi ideolojik aygıtların gerektiğinde ceza, ihraç ve seçme gibi uygun baskı yöntemlerini kullandıkları kabul edilmektedir. (Althusser, 2008: 371-374).

2.1.5. Kültür ve din

Din, insanların inandığı, genellikle tanrılar, ilahlar gibi doğüstü varlıkların mevcut olduğunu kabul eden ve bu varsayıma dayanan inançlar ve fikirler bütünü; aynı zamanda insanların yaşamlarını ve günlük etkinliklerini çerçeveleyen unsur olarak tanımlanabilir (Nye, 2008: 3-4) Kültür toplumda günlük hayatın bir parçası olduğundan toplum hayatını şekillendiren her unsur kültürle ilişkilidir. Din ile kültür arasında da karşılıklı bir ilişki vardır. Toplulukların dini inançları yaşayış biçimlerini doğrudan etkiler. Sözelimi Yahudi topluluklarda Cumartesi, Hıristiyan topluluklarda Pazar, Müslüman topluluklarda ise Cuma günü dini açıdan önemli günlerdir. Dini kuralların etkili olduğu toplumlarda bu günler tatil günü olarak kabul edilir. Kılıç (2011) kültürün dini coğrafi koşullar, mimari, bilgi birikimi, kılık kıyafet gibi alanlarda etkilediğini ifade etmektedir. Aynı şekilde din de kültürü inanç, yaşam tarzı, ahlak esasları gibi konularda etkilemektedir. Martin'e göre (2003) ibadetlerin uygulanma şekli farklı gruplar arasında değişiklik gösterdiğinden din kültürün doğasını açıklayan bir kopya gibi görülebilir.

Dinle kültür batıda on beşinci yüzyıla kadar birbirinden ayırt edilmemiş kavramlar olsa da on beşinci ve on altıncı yüzyıllarda yaratıcı yerine insanı merkeze alan bilimsel bilgi dini karşısına almıştır (Martin, 2003: 218-219). Bununla birlikte, Fitzgerald'a göre

dinle kültürü birbirinden ayırmayan bazı araştırmacılar dini fikirler ve uygulamaların kültürden ayrılamaz olduklarını kabul etmiş ve din ve kültür araştırmalarının birbirinden ayrılamayacağını; bu nedenle din üzerine yapılan araştırmaların kültürel çalışmalar altında toplanması gerektiğini savunmuştur (Fitzgerald, 2000: 224'ten aktaran Martin, 2003: 219).

Din ve kültür birbirini etkileyen yapılar olsa da her toplumda aynı koşullar mevcut değildir. Pokhariyal (2015: 44) kültür ve din arasındaki uyumsuzluğun bazı durumlarda çatışmaya dönüşebildiğini savunmaktadır. Bazı ülke ve kültürlerde din kültürün bir alt kümesi olarak görülebilmektedir. Sözelimi Ortadoğu'da Hıristiyanlar, Yahudiler ve Müslümanlar aynı kültürel mirası paylaşan topluluklar olmalarına rağmen dini farklılıklar mevcuttur ve bu topluluklar arasında çatışmalar devam etmektedir. Aynı kültürden beslenip farklı dinlere sahip Hindistan ve Pakistan önceden tek bir ülkeyken gruplar arası çatışmalar ve dinin diplomasi aracı olarak kullanılması sonucu ülke bölünmüştür.

2.2. Kültürel Süreçler

Birbirleriyle iletişim halinde olan farklı kültürlere veya alt-kültürlere mensup gruplar veya bireyler temasın süresine ve koşullarına göre belirli derecelere kadar birbirlerinin kültürlerinden etkilenir. Bu etkilenmelerin şiddetine göre birey veya grubun yaşadığı deneyimin adı değişir. Kültürel süreçlerden en yaygın olanları kültürlenme (enculturation), kültürlenme (culturation), kültürleşme (acculturation) ve asimilasyondur (assimilation).

2.2.1. Kültürlenme (Enculturation)

Kültürlenme kavramı ilk kez antropolog Herskowitz tarafından 1948'de önerilmiştir (Güvenç, 2010:124). Kültürlenme, sosyalleşme (socialization) kavramı ile ilişkilidir. Sosyalleşme bireyin toplumun kurallarını öğrendiği süreç ve mekanizmaları oluştururken kültürlenme sosyalleşme sürecinin ortaya çıkardığı ürüne işaret eder. Kültürlenme ve sosyalleşme arasındaki ilişki kültür ve toplum arasındaki ilişkiye benzer (Matsumoto ve Juang, 2008: 60). Birey sosyalleşme sürecinde toplumun kurallarını,

toplum içinde nasıl davranması gerektiğini, toplumun değer ve inanç sistemlerini özümser. Kültürleme aşaması ise bireyin kültürünü öğrenip uyguladığı süreçtir.

2.2.2. Kültürlenme (Culturation)

Kültürlenme bir toplumun alt kültürlerinden ya da farklı topluluklarından kopup gelen birey ve grupların buluşması ve etkileşerek yeni bir birleşime ulaşılması olarak tanımlanabilir (Güvenç, 2010). Kültürleme var olanı iletirken kültürlenme yeni kültür kalıplarını oluşturur (Güvenç, 2002).

2.2.3. Kültürleşme (Acculturation)

Kültürleşme ve asimilasyon kavramları birbirine yakın anlamda olsa da sosyologlar asimilasyon kavramını kullanırken kültürel antropologlar kültürleşme kavramını tercih etmiştir (Gordon, 1964: 61).

Sosyal Bilimler Araştırma Konseyinin (Social Sciences Research Council) talebi üzerine kültürleşme kavramıyla ilgili ilk araştırmalarından birini gerçekleştiren Redfield, Linton ve Herskovits kültürleşmeyi şu şekilde tanımlamıştır: “Kültürleşme; farklı kültürlerden gelen bireylerin devamlı bir temas halinde olması sonucunda, gruplardan birinin veya tümünün asıl kültürel özelliklerinde görülen değişimlerdir.” (Redfield vd., 1936: 149).

Redfield ve arkadaşlarına göre (1936: 152) kültürleşmenin sonucunda üç farklı durum ortaya çıkabilir: kabullenme, adaptasyon ve reaksiyon. Kabullenme, kültürleşme sürecinde baskın kültürün diğer kültürlerin büyük bir bölümüne nüfuz etmesi ve yok olan kültürün üyelerinde davranış şekillerinin asimile olmasıyla gerçekleşir. Adaptasyon, kültüre özgü ve yabancı ayırıcı özelliklerin birleşerek sorunsuz işleyen kültürel bir bütün oluşturmasıyla gerçekleşir. Reaksiyon durumunda ise baskı veya farklı yabancı kültürü kabul etmekten kaynaklı, önceden tahmin edilmeyen sonuçlar nedeniyle kültürleşme karşıtı hareketler gerçekleşebilir.

Kültürleşme kavramını iletişim bağlamında araştıran Kim (2001: 47) insanın iletişim yoluyla öğrendiğini belirtmektedir. Kim’e göre (2001: 50) birey yeni bir kültürle tanıştığında geçici olarak benlik ve etnik kimlik karmaşası yaşayabilir; alışkanlıklarını gözden geçirmek zorunda kalabilir. Bu karmaşalar sonucunda birey

dışarıdan etkiye açık hale gelir ve yeni kültürel sistemi öğrenmek zorunda kalır. Bu öğrenme eylemi kültürleşmenin özünü oluşturur.

Teske ve Nelson (1974: 358) kültürleşme ile ilgili daha önce yapılmış çalışmaları inceleyerek kültürleşmenin bazı özelliklerini sıralamıştır. Buna göre;

- Kültürleşme bir süreçtir; sonuç değildir.
- Bu süreç hem grup düzeyinde hem de bireysel düzeyde gerçekleşebilir.
- Tek yönlü olarak algılansa da iki yönlüdür; karşılıklı bir ilişki vardır.
- Kültürleşmenin oluşması için tarafların doğrudan teması gerekir.
- Kültürleşmenin yönü ve miktarını baskın olan taraf belirler; bununla birlikte, baskın bir tarafın olmadığı durumlarda da kültürleşme gerçekleşebilir.
- Değerlerde değişime bağlı değildir ancak değerler de kültürleşebilir.
- Dış gruba doğru olumlu bir yönelme gerekli bir koşul değildir.
- Dış grubun kültürleşen grubu kabul etmesi veya olumlu bir şekilde yönelmesi gerekli değildir.
- Kültürleşme referans grup yöneliminde değişime bağlı değildir.

2.2.4. Kültürel özümseme/asimilasyon (Assimilation)

Sosyologların kullanmayı tercih ettiği asimilasyon kavramını çeşitli tanımları bulunmaktadır. Genellikle bireyin ev sahibi kültürü kabul edip içselleştirmesi durumunu anlatmak için kullanılan bir terimdir (Kim, 2001: 31).

Park ve Burgess (1921: 735) asimilasyonu "insanların ve grupların diğer insan ve gruplara ait anılar, duygular ve davranışlarından etkilenecek bu davranışları yorumlaması ve kendi davranışlarıyla bütünleştirmesi; bir sonraki aşamada deneyimlerini ve geçmişlerini paylaşarak ortak kültür yaşamına dâhil etme süreci" olarak tanımlamıştır. Mayo-Smith'e göre eğitim ve vatandaşlık haklarının uygulanması asimilasyona katkı sağlamaktadır (Mayo-Smith 1894: 652-669'dan aktaran Kivisto, 2004: 151).

Diğer tanımlardan farklı olarak Rose asimilasyonu birey veya grubun kendi kültürüyle hiçbir şekilde ilişkilendirilemeyecek derecede bir başka grup ile bütünleşmesi olarak tanımlamaktadır (Rose, 1956, 557-8'den aktaran Gordon, 1964:

66). Bütün tanımlarda ortak görülen nokta birey veya grubun karşı kültürden etkilenmesi ve bir dereceye kadar kendi kültüründen vazgeçmesi veya yeni kültüre adapte olması durumudur.

Asimilasyon ev sahibi grup tarafından kabullenmeyi gerektiren bir süreçtir; alıcı grubun ev sahibi gruba doğru olumlu yönelimi ve ev sahibi grup ile özdeşleşmesiyle oluşur (Teske ve Nelson, 1974: 359-360).

Milton Gordon (1964) ‘Sylvanialılar’ ve ‘Mundovialılar’ adını verdiği varsayımsal iki farklı grup üzerinden asimilasyonun nasıl gerçekleştiği üzerinde varsayımlarda bulunmuş ve asimilasyon sürecini tablolaştırmıştır. Gordon’a göre (1964: 70) aşağıdaki tabloda verilen alt-süreçler asimilasyonun aşamaları olarak görülebilir. Bu tabloya göre Gordon kültürleşmeyi asimilasyon sürecinde bir aşama olarak kabul etmiştir.

Tablo 1. Asimilasyon süreci

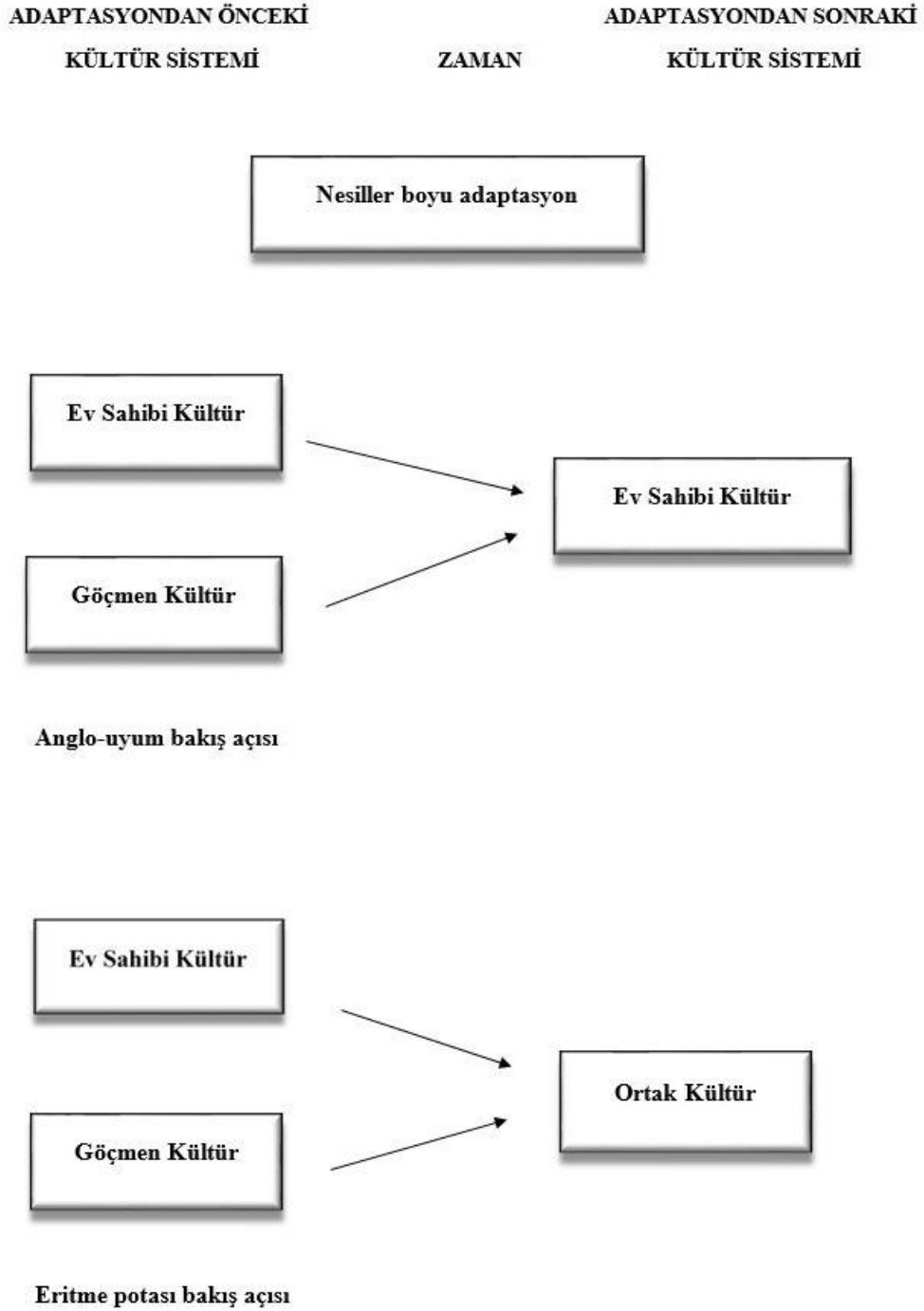
Asimilasyon Süreci		
Alt-süreç veya Koşul	Asimilasyon Türü veya Aşaması	Özel İfade
Kültürel modellerin ev sahibi toplumun modelleriyle değiştirilmesi	Kültürel veya davranışsal asimilasyon	Kültürleşme
Ev sahibi toplumun grupları, kulüpleri ve kurumlarına temel grup düzeyinde katılma	Yapısal asimilasyon	Yok
Gruplar arası evlilikte artış	Evlilik yoluyla asimilasyon	Kültürel kaynaşma
Özellikle ev sahibi topluma dayanarak kimlik algısının gelişmesi	Kimliksel asimilasyon	Yok
Ön yargının ortadan kalkması	Tutum kabullenici asimilasyon	Yok
Ayrımcılığın ortadan kalkması	Davranış kabullenici asimilasyon	Yok
Değer ve güç çatışmasının ortadan kalkması	Yurttaş asimilasyonu	Yok

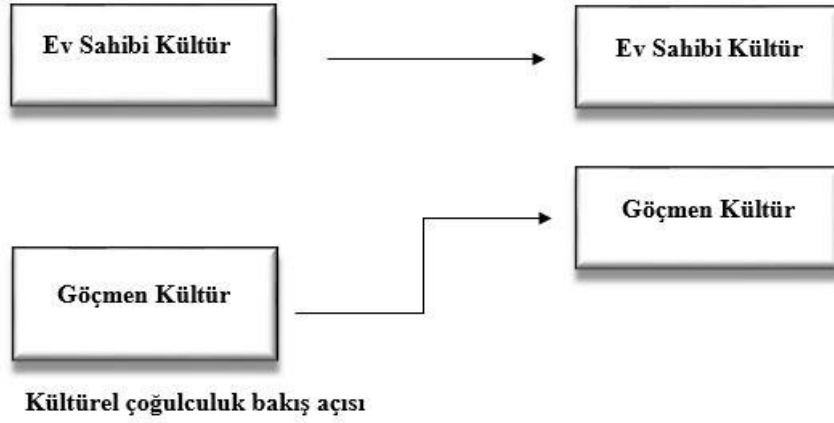
Kaynak: Gordon, 1964: 71

Asimilasyon ile ilgili yapılan çalışmalar üç kuram altında toplanabilir: Anglo-uym (Anglo-conformity), eritme potası (melting-pot) ve kültürel çoğulculuk (cultural pluralism) (Richard, 1992: 18).

Andrew Greely, "Ethnicity in the United States" (Birleşik Devletler'de Etnisite) adlı kitabında asimilasyonun üç kuramını şema ile anlatmıştır (Greely, 1974'ten aktaran Yang: 2000: 83). Bu şema aşağıdaki gibidir:

Şekil 1. Etnik Adaptasyonda Üç Bakış Açısı

Kaynak: Greely A, 1974'ten aktaran Yang: 2000: 83

Anglo-uyum kuramının temel iddiasına göre birkaç nesil sonra tüm göçmen ve etnik gruplar baskın kültür olan Anglosakson kültürüne tamamen asimile olacaktır. Her bir yeni göçmen grup kültürel geleneklerini ve sosyal kurumlarını kaybedecek, hâkim grubun dilini eşdeyişle İngilizceyi, Anglosaksonların normları, değerleri, davranışları, gelenekleri, kuralları ve dünya görüşünü öğrenecek ve hâkim olan ekonomik, siyasi, hukuki ve eğitim sistemleriyle bütünleşecektir (Yang, 2000: 82; Richard, 1992: 18).

Eritme potası Amerika Birleşik Devletleri'ne giren göçmenlerin etnik köken ve ırktan gelen farklılıklarının zamanla yok olacağını varsaymaktadır (Landsberg, 2004: 49). Eritme potası kuramına göre kültürleri birbirinden ayıran özellikler zamanla iç içe geçerek yeni ve tek bir kültür, Amerikan kültürü oluşturur.

Anglo-uyum ve eritme potası kuramlarına ilk olarak Horace Kallen 1915 yılında yazdığı "Democracy versus the Melting Pot" (Eritme Potasına Karşı Demokrasi) adlı yazı ile karşı çıkmış; sonraki yıllarda bu konu hakkında yazmaya devam eden Kallen ilk olarak 1924 yılında yazılarını bir araya getirdiği kitabının önsözünde kültürel çoğulculuk kavramından bahsetmiştir (Gordon, 1964: 141-144).

Kültürel çoğulculuk ve çokkültürlülük görüşleri tek bir kültürel grubun egemenliğini reddeder (Whitfield, 1998). Kültürel çoğulculuk bir arada yaşayan iki veya daha fazla kültürün toplumun özelliklerini oluşturduğu durum olarak tanımlanabilir (Smith, 1974: 14).

2.3. Hofstede'nin Kültürel Boyut Kuramı

Hofstede 1968 ve 1972'de 50'den fazla ülkede IBM şirketi çalışanları üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada ilgili ülkelerde yaşayan bireylerin düşünce ve toplumsal eylem bakımından ne derece farklılaştığını incelemiştir. Çalışması sonucunda kültürel boyutları güç aralığı, belirsizlikten kaçınma, bireysellik ve kolektivizm, erillik ve dişilik, kısa ve uzun dönem oryantasyon olarak beşe ayırmıştır.

Güç aralığı insanlar arasındaki eşitsizliği çözmeye noktasında kullanılan farklı çözüm yollarıyla ilgilidir. Hofstede (2001: 83) güç aralığı terimini sosyal psikolog Mauk Mulder'in çalışmalarından yola çıkarak kullanmıştır. Mulder güç aralığını "daha güçsüz bir birey ile daha güçlü bir birey arasında güç eşitsizliğinin derecesi" olarak tanımlamaktadır (Mulder 1977: 90'dan aktaran Hofstede, 2001: 83). Mulder'in kanıtladığı 20 hipotezi arasında yer alan aşağıdaki beş hipotezi Hofstede kendi çalışmasına yakın görmüştür:

- Güç uygulamak zevk verir.
- Güçlü birey; zayıf birey ile arasındaki güç aralığını korumak veya artırmak için çaba gösterir.
- Güç aralığı ne kadar büyükse aralığı artırmak için çaba o kadar artar.
- Zayıf bireyler; güçlü bireyler ile aralarındaki güç aralığını azaltmak için çaba gösterir.
- Güçlü bireyler ile zayıf bireyler arasındaki güç aralığı ne kadar düşükse zayıf bireylerin azaltma eğilimi o kadar yüksektir (Mulder, 1977'den aktaran Hofstede, 2001: 83).

Hofstede'ye göre belirsizlikten kaçınma insan yaşamının temel gerçeklerinden biridir. Belirsizlikten kaçınma terimini Cyert ve March (1963) adlı örgüt kuramcılarının alan Hofstede bireylerin teknoloji, hukuk ve din alanları sayesinde belirsizlikten kaçındıklarını organizasyonlarda ise bu kaçınmanın teknoloji, kurallar ve ritüeller sayesinde gerçekleştiğini belirtmektedir (Hofstede, 2001: 145). Hofstede belirsizlikten kaçınma eğiliminin yüksek ve düşük olduğu toplumları kıyaslayan indeksinde aile hayatı, motivasyon, okul ve iş yaşamı gibi ortamlarda bireylerin benzer

davranışlarına örnekler vermiştir. Hofstede'ye göre belirsizlikten kaçınma eğiliminin düşük olduğu toplumlarda;

- Ailede geleneksel olmayan cinsiyet rolleri benimsenir.
- Öğrenciler açık uçlu öğrenme ve tartışma ortamları eşliğinde öğrenir.
- Başarı için umut vardır.
- İşverene sadakat önemli değildir; aynı yerde çalışma süresi kısadır (Hofstede, 2001: 169).

Hofstede'ye göre belirsizlikten kaçınma eğiliminin yüksek olduğu toplumlarda ise;

- Ailede geleneksel cinsiyet rolleri tercih edilir.
- Öğrenciler yapılandırılmış öğrenme ortamları eşliğinde öğrenir ve doğru cevapları bulmaya çalışır.
- Başarısızlık korkusu vardır.
- İşverene sadakat yüksektir; işçi aynı yerde uzun süreli çalışır (Hofstede, 2001: 169).

Hofstede'ye göre (2001:209) bireysellik ve kolektivizm belirli bir toplumda birey ve topluluk (kolektif) arasındaki ilişkiyi tanımlar. Bazı toplumlarda bireysellik bir lütuf, iyi olma sebebi olarak görülürken diğer toplumlarda yabancılaştırıcı bir unsur olarak kabul edilir. Hofstede, bireysellik boyutuyla ilgili sosyolojideki ayrımlardan Ferdinand Tönnies'in düşük bireysellik (gemeinschaft) yüksek bireysellik (gesellschaft) tanımından (Tönnies, 1887/1963'ten aktaran Hofstede, 2001) faydalanmıştır.

Hofstede'ye göre bireyselliğin düşük olduğu toplumlarda;

- Aile bağları güçlüdür; akrabalar birbirine yakın yaşar.
- Gelir paylaşımı ve aynı dine mensup olmak yaygındır.
- Kadınlar duygularını erkeklerden daha az ifade eder.
- Yurtdışında okuyan öğrenciler dillerine saygı duyulmadığını düşünür.
- Öğrenciler sınıfta veya kalabalık ortamlarda konuşmazlar.
- Öğrencilerin agresif davranışı akademik başarıyı olumsuz etkiler (Hofstede, 2001: 236-237).

Hofstede'ye göre bireyselliğin yüksek olduğu toplumlarda;

- İnsanlar çekirdek aile veya tek ebeveynli aileler kurar.
- Gelir paylaşılmaz; din seçiminde bireyler özgürdür.
- Kadınlar duygularını erkeklerden daha fazla ifade eder.
- Yurtdışında okuyan öğrenciler dillerine çok saygı duyulduğunu düşünür.
- Öğrencilerin sınıfta veya kalabalık ortamlarda konuşması beklenir.
- Öğrencilerin özsaygısı akademik başarıyı olumlu etkiler (Hofstede, 2001: 236-237).

Çalışmasında erillik ve dişiliği, birçok modern ve geleneksel toplumda görüldüğü üzere, erkeğin iddialı yapısı ve kadının koruyucu karakteri anlamında kullanan Hofstede erillik ve dişilik boyutunu şu şekilde tanımlamaktadır (Hofstede, 2001: 297):

Sosyal cinsiyet rollerinin net bir şekilde belirlendiği toplumlar eril toplumlardır. Bu toplumlarda erkeklerin iddialı, sert ve maddi başarıya yoğunlaşmış olmaları beklenirken kadınların alçakgönüllü, yumuşak huylu ve yaşam kalitesiyle ilgili olması beklenir. Dişilik ise cinsiyet rollerinin bütünleştiği toplumların özelliğidir. Bu toplumlarda hem kadınlar hem de erkeklerin alçakgönüllü, yumuşak huylu ve yaşam kalitesiyle ilgili olmaları beklenir.

Hofstede'ye göre erilliğin düşük olduğu toplumlarda;

- Çocukların sosyalleşmesinde cinsiyet farkı zayıftır.
- Anneler çocuk sayısına karar verir.
- Öğretmenlerin arkadaş canlısı olması tercih edilir.
- Öğretmenler kız ve erkek öğrencilere eşit zaman ayırır (Hofstede, 2001: 306).

Hofstede'ye göre erilliğin yüksek olduğu toplumlarda;

- Çocukların sosyalleşmesinde cinsiyet farkı güçlüdür.
- Ailenin büyüklüğüne babalar karar verir.
- Öğretmenlerin zeki olması beklenir.

- Öğretmenler erkek çocuklara daha çok zaman ayırır (Hofstede, 2001: 306).

Kısa ve uzun dönem oryantasyon, bir kültürün bireylerinin maddi, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanması konusunda ne dereceye kadar bekleyebileceklerini göstermektedir (Hofstede, 2001: xx). Hofstede (2001: 359) uzun dönem oryantasyonu gelecekte elde edilecek ödülleri gözeterek değerli özellikleri geliştirmek olarak tanımlarken kısa dönem oryantasyonu geleneklere saygı duyma, sosyal sorumlulukları yerine getirme gibi geçmiş ve şimdiki zaman ile ilgili değerli özellikleri geliştirmek olarak tanımlamaktadır.

Hofstede'ye göre kısa dönem oryantasyon görülen toplumlarda;

- Çocuklar hoşgörüyü ve diğer insanlara saygılı olmayı öğrenmelidir.
- Aşk bitmişse bile evlilik sürmelidir.
- Kısa vadede işe yarayacak erdemler öğretilir.
- İyi ve kötünün ne olduğu ile ilgili kesin çizgiler vardır (Hofstede, 2001: 366).

Hofstede'ye göre uzun dönem oryantasyon görülen toplumlarda;

- Çocuklar azla yetinmeyi, tutumlu olmayı öğrenmelidir.
- Evlilikte aşk bitmişse yeni bir başlangıç yapmak en doğru karardır.
- Uzun vadede işe yarayacak erdemler öğretilir.
- İyi ve kötünün ne olduğu duruma göre değişir (Hofstede, 2001: 366).

2.4. Kültür Şoku

Kültür şoku kavramı ilk olarak Oberg tarafından 1954 yılında tanımlanmıştır (Roskell, 2013). Kültür şoku sosyal etkileşimde insanların alıştığı selamlaşma, bahşiş verme, alışveriş yapma, davetlere katılma gibi tanıdık işaretler ve sembollerin; gelenek ve normların kaybolması sonucunda ortaya çıkan endişe hali olarak tanımlanabilir (Oberg, 2006: 142).

Furnham ve Bochner (1986) Oberg'in tanımladığı kültür şoku aşamasında görülebilen özellikleri şu şekilde açıklamıştır:

- Sürekli uyum sağlamaya çalışmaktan kaynaklı gerginlik,
- Arkadaşları, aileyi, evi veya çalıştığı işi kaybetmiş gibi hissetme,

- Yeni kültürün üyeleri tarafından reddedilme ve/veya yeni kültürün üyelerini reddetme,
- Rol, rol beklentileri, değerler, hisler ve öz benlik ile ilgili karmaşa yaşama,
- Farklılıkları fark ettikten sonra şaşırma, endişelenme ve hatta iğrenme ve kızgınlık,
- Yeni kültürle başa çıkamamaktan kaynaklı yetersizlik hissi (Furnham ve Bochner 1986'dan aktaran Roskell, 2013: 156).

Lysgaard kültür şokunun U şeklinde gerçekleştiğini savunarak U-şekli hipotezini oluşturmuştur. Lysgaard'ın modelinde bireyin memnuniyet ve iyi hissetmesi üzerinde kültür şokunun etkileri üzerinde durmuştur. Lysgaard'ın modelinde üç aşama bulunmaktadır. Birinci aşamada birey öncelikle olumlu duygular hisseder. Bu aşamanın sonrasında kültür şoku olarak adlandırılan uyum sağlayamama evresi başlar. Bir sonraki aşamada ise kültürel uyum sağlanır (Lysgaard 1955'ten aktaran Roskell: 2013: 156).

Lysgaard tarafından önerilen üç aşamalı modeli Oberg (1960) geliştirerek dört aşamalı bir model haline getirmiştir. Birinci aşama olan 'balayı' aşamasında birey ev sahibi kültüre hayranlık duyar ve mutludur. Balayı aşaması duruma göre birkaç gün, birkaç hafta veya birkaç ay sürebilir. Birey bu birkaç aylık balayı sonrasında kendi ülkesine dönerse ev sahibi kültürden mutlu ayrılmış olur; fakat ev sahibi kültürde daha uzun süreli kalıp gerçek hayat koşullarında yaşamak zorundaysa ikinci aşama başlar. 'Kriz' aşamasında kültür şoku semptomları olan ev/aile/memleket özlemi, kaybetmişlik duygusu ve depresyon gibi durumlar ortaya çıkar. Kalacak yer, dil öğrenme, ulaşım, alışveriş gibi birçok konuda sıkıntı yaşayan birey ev sahibi kültürden bireylere yaşadığı bu sıkıntılara kayıtsız kaldıkları için kızgındır. Ev sahibi kültürden bireyler yardım etseler bile farklı kültürden gelen bireyin endişe ve sıkıntılarını anlayamamaktadırlar. Bu nedenle birey ev sahibi kültüre öfke ve nefret duyabilir. Üçüncü aşama olan 'iyileşme' aşamasında birey dili öğrenmeye ve bağımsız hareket edebilmeye başlamışsa yeni çevreye uyum sağlamakta olduğu söylenebilir. Bu aşamada birey genellikle kendini ev sahibi kültürün insanlarından üstün görür. Eleştirmek yerine yaşadığı zorluklar hakkında espriler yapar. Dördüncü aşama olan 'uyum' aşamasında birey ev sahibi ülkenin geleneklerini farklı bir yaşam tarzı olarak kabul eder. Tam olarak uyum sağlamış birey ev sahibi kültürün yiyecek, giyecek, günlük yaşam ve gelenekleri gibi

özelliklerini kabul etmekle kalmaz bunlardan zevk almaya da başlar (Oberg, 2006: 142-145; Oberg, 1960'tan aktaran Roskell: 2013, 156).

Devito'ya göre kültür şoku uzun ve kimi zaman olumlu bir süreç olan inanış ve anlayışların geliştirilmesinde ilk adım olarak değerlendirilebilir. Bu süreç bir yandan bireyin kendi kültürel mirasına bağlılığını artırırken diğer yandan kriz, iyileşme ve uyum dönemleriyle yeni kültürel deneyimlerin mevcut kültürel bakış açısına eklenmesini sağlayacak bir bakış açısı geliştirir (2004'ten aktaran Newsome ve Cooper, 2016: 197).

2.5. Kültürlerarası İletişim Süreci

Farklı dilsel ve kültürel arka plana sahip insanlar arasındaki iletişimi inceleyen bir alan olan kültürlerarası iletişim, özellikle iletişim halindeki insanların ana dillerinin aynı olmadığı durumlarla ilgilenir (Kelly, 2004: 177). İletişim halindeki bireylerin dil ve kültürlerinin farklı olması iletişimin sağlıklı yürümesini engelleyebilir. Kültürlerarası iletişim sürecinde iletişimin sorunsuz gerçekleşmesi için iletişimin tarafları arasında belirli bir uyumun varlığına ihtiyaç vardır. Williams, kültürlerarası iletişim araştırmacılarının çalışmalarına dayanarak, etkili bir kültürlerarası iletişim için bireyde olması gereken bazı özellikler üzerinde durmaktadır (Dignes, 1983 ve Ting-Toomey, 1999'dan aktaran Williams, 2005: 358-359). Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir:

- Esnek ve açık görüşlü,
- Kültürel empati kuran ve peşin hükümlü olmayan,
- Güçlü kişiliğe sahip ve dengeli,
- Becerikli ve stresle başa çıkma yeteneğine sahip.

Kültürlerarası iletişimi olumlu etkileyen özelliklerin dışında olumsuz etkileyen faktörler de bulunmaktadır. Miric'e göre (2012: 66-67) kültürlerarası iletişim araştırmacıları ve akademisyenlerinin (Samovar vd.,2007; Ting-Toomey ve Chung, 2005; Lustig ve Koester, 1999; Gudykunst, 2005; Klopff ve McCroskey, 2007; Cooper vd., 2007) üzerinde anlaştığı kültürlerarası iletişimi olumsuz etkileyen altı engel bulunmaktadır:

- Endişe
- Varsayımlar
- Dil farklılıkları
- Kalıp düşünceler
- Önyargılar
- Sözsüz iletişim

Farklı kültürden bireylerle karşılaşmak genellikle endişeye yol açmaktadır. Bu endişenin önüne geçmek için Miric'e göre (2012: 66) bireylerin kültürlerarası iletişim durumlarında belirsizliği kabullenmeleri, kültürlerarası engelleri azaltmak için çaba göstermeleri ve hem kendilerini hem de başkalarını affetmeyi öğrenmeleri gerekmektedir.

Yanlış anlamaların sebebi insanların iletişimi kolaylaştıracak benzerliklere güvenmesidir. Tüm insanların temel ihtiyaçları aynı olsa da insan doğası ve kültür bakımından evrensel benzerliklerden söz edilemeyeceğinden bireylerin her bir iletişim ortamını özel bir durum olarak değerlendirmesi gerekir (Cooper vd., 2007: 305'ten aktaran Miric, 2012: 66). Benzerlik veya farklılıkların var olduğunu varsaymak karşılıklı anlayışı zorlaştırdığından iletişimin önüne engel koymaktadır (Miric, 2012: 66).

Bir dili bilmek kültürü anlamak için yeterli değildir. Yabancı bir dil öğrenen birey her ne kadar kelimelerin anlamlarını öğrense de bu kelimelerin hangi durumda ne anlama gelebileceğini dilin anadil olarak konuşulduğu ortamda iletişim kurmadan öğrenemeyebilir.

Bireyin iletişim kurduğu kültür ile ilgili önceden edinmiş olduğu kalıp düşünceler sağlıklı bir iletişimin kurulmasını engeller. Aynı şekilde kültüre yabancı olan bireyle iletişim kuran ev sahibi kültürün de kalıp düşünceleri olabilir. Etkili bir iletişim için iletişim kuran etken öznelerin önceden çeşitli ortamlardan öğrendikleri genellemelerle yargıda bulunmamaları gerekir.

Etkili bir kültürlerarası iletişim için etken öznelerin sahip oldukları önyargıları kurdukları iletişimin dışında tutmaları gerekir. Miric'e göre (2012: 67) kültürlerarası iletişim kuran bireylerin önyargılı olmayı engellemek için yapması gerekenler şunlardır:

- Yeterli miktarda mesafeli davranmak

- Bir kültürü veya bireyi bir günde değiştiremeyeceklerini fark etmek
- İletişim kurdukları bireylerin kültürlerini ve kültürel değerlerini bilmeden kendi kültürel değerleriyle bireyleri yargılamamak.

Her kültürün kendine özgü sözsüz iletişim yolları vardır. Jestler, mimikler, göz teması, duruş, kişisel alan, dokunma ve zaman algısı bireyin konuşmadan kendini ifade etmesini sağlar (Miric, 2012: 67). Farklı bir kültürden bireyle iletişim kuran etken özne bireyin sözsüz iletişimini yanlış anlayabilir. Bazı kültürlerde hakaret olan el hareketleri diğer kültürlerde olumlu anlama sahip olabilir. Farklı kültürlerden bireylerle iletişim kurarken bireyin sözsüz iletişimini kendi kültürüne göre yorumlamak etken öznenin iletişimini olumsuz yönde etkiler.

Miric'e benzer şekilde farklı kültürlerden bireylerin iletişimlerini olumsuz etkileyen altı faktörden bahseden Baltador ve Budac (2014:32) ve Barna (1998: 173-187); bu faktörleri benzerliklerin olduğunu varsayma, dil farklılıkları, sözsüz iletişimi farklı yorumlama, önyargılar ve genellemeler, önceki tecrübelerle dayanarak insanları iyi veya kötü diye ayırma ve aşırı endişe olarak sıralamaktadır.

Kartarı (2006) kültürlerarası iletişimi etkileyen faktörlerde yukarıdakilerden farklı olarak normlar, roller, etnomerkezcilik, belirsizlik ve kaygı ve kalıp düşünceler ve önyargılardan bahsetmektedir. Normlar, bir kültürün üyelerinin nasıl davranması gerektiğini belirleyen kurallardır (Kartarı, 2006: 203). Gelenek, görenekler, adetler ve töreler gibi isimlerle anılan kültürel kurallar bireylerin davranışlarını etkilediği gibi etkileşimlerini de etkiler. Bir kültüre yabancı olan bireyin kültürel kurallara da yabancı olduğu düşünülürse bu kurallara aykırı davranması durumunda gelenek göreneklere bağlı bireylerle etkileşimi zorlaşacaktır.

Normlarla bağlantılı olarak roller kültürel kuralların bir sonucu olarak bireylerin nasıl davranması gerektiğini belirler. Gudykunst'a göre rol ilişkilerinin kültürden kültüre farklılaşan dört boyutu vardır (Gudykunst ve Kim, 1984: 69'dan aktaran Kartarı, 2006: 206):

- Rol ilişkisinin bireysellik derecesi,
- Etkileşime katılanların davranışlarından beklenen resmiyet derecesi,
- Bireyler arasında rol ilişkisini etkileyen hiyerarşi derecesi ve
- Kabul edilebilen, ideal rolden sapma derecesi.

Bu boyutlar kùltùrlere gùre değişeçeğinden; kişilerarası ilişkilerde daha samimi davranan bir kùltùrden gelen bireyin kendi kùltùrùne kıyasla mesafeli bir kùltùrde yanlış anlaşılabileceği ortaya çıkmaktadır.

Etnomerkezcilik bir toplumdaki bireylerin diğer toplumlardaki bireyleri değerlendirirken kendi toplum standartlarını gùzetmeleri ve kendi toplumlarını üstün görmeleri olarak tanımlanabilir (Gudykunst ve Kim, 2003: 137). Stephan ve Stephan'a gùre etnomerkezcilik toplumdaki bireylerin diğer toplumlardan insanlarla etkileşim kurmasını zorlaştırır (Stephan ve Stephan, 1992'den aktaran Gudykunst ve Kim, 2003). Etnomerkezcilik her ne kadar tüm kùltùrlerde var olsa da (Triandis, 1984'ten aktaran Gudykunst ve Kim, 2003) kolektif toplumlar bireysel toplumlara kıyasla daha etnomerkezci davranır (Lee ve Ward, 1998'den aktaran Gudykunst ve Kim, 2003).

2.6. Kùltùrlerarası Yeterlik ile İlgili Modeller

Kùltùrlerarası yeterlik genellikle diğer kùltùrlerden bireylerle başarılı bir şekilde etkileşimde bulunma yeteneği anlamında kullanılmaktadır. Kùltùrlerarası yeterlik sürecini tanımlayan birçok model bulunmaktadır (Spitzberg, 2009; Kim, 2015; Bennett; 2004; Kim, 2001). Kùltùrlerarası yeterlik ile ilgili modeller ve teoriler genellikle kùltùrlerarası iletişim senaryosunda etken özne olan bireyin sahip olması gereken yetenek, beceri ve davranışları tanımlamakta ve listelemektedir.

2.6.1. Spitzberg modeli

Spitzberg (2009) kùltùrlerarası yeterlik ile ilgili bütùnleyici bir model geliştirmiştir. Bu modele gùre kùltùrlerarası yeterlik üç aşamalı bir analiz bağlamında değerlendirilebilir: bireysel sistem, episodik sistem ve ilişkisel sistem. Spitzberg (2009: 382) modelindeki aşamaları şu şekilde tanımlamaktadır:

Bireysel sistem normatif sosyal bağlamda yeterli bir etkileşim sergileyen bireyin özelliklerini içerir. Episodik sistem; bir etkileşimin belirli bir bölümünde (episod) eş-etken özne bakımından yeterli etkileşimi kolaylaştıran özelliklere sahip, belirli bir etken özneyi içerir. İlişkisel sistem

ise bir etkileşimin belirli bir bölümünden (episod) ziyade bireyin bütün ilişkilerinde yeterliğine yardımcı olan bileşenleri içerir.

2.6.1.1. Bireysel sistem

Bireysel sistemde iletişimi etkileyen belirli faktörler vardır. Bu faktörlerden ilkinde göre iletişimcinin motivasyonu iletişim yeterliğini artırır. İletişimcinin motivasyonu ise güven, ödülle ilişkilendirilmiş yetkinliğe dair inanç, iletişime olumlu yaklaşım ve maliyet kazanç oranındaki artışa bağlıdır (Spitzberg, 2009: 383-384).

İkinci faktöre göre iletişim bilgisi arttıkça iletişim yeterliği artar. İletişim bilgisini etkileyen unsurlar Spitzberg tarafından görevle ilgili prosedür bilgisi, bilgi edinme stratejilerinde uzmanlık, kimlik ve rol çeşitliliği, bilgiyi nasıl kullanacağını bilmek olarak sıralanmaktadır (Spitzberg, 2009: 384-385).

Üçüncü faktörde Spitzberg iletişimcinin becerisi arttıkça iletişim yeterliğinin artacağını belirtmektedir. İletişimcinin becerisini artıran faktörler sohbette diğer-merkezcilik, koordinasyon, kendine hâkimiyet, etkileyicilik (ses değiştirme, yüz ifadeleri, jestler vb.), adaptasyon eş deyişle kişinin kendi davranışlarını ince bir şekilde karşısındakinin davranışıyla uyumlu hale getirmesidir (Spitzberg, 2009: 385-386).

2.6.1.2. Episodik sistem

Episodik sistemde, yeterli görülebilecek davranışları sergileyen bireyin belirli bir iletişim senaryosunda etken özne konumundayken eş-etken özne tarafından iletişime yeterli görülmesini sağlayan özellikleri yer almaktadır. Bu özelliklerden ilkinde göre etken öznenin iletişimsel durumu artarsa eş etken öznenin iletişim yeterliği izlenimi artar. İletişimsel durum öznenin eş-etken özne tarafından genel olarak olumlu algılanmasını sağlayacak tüm özelliklerdir (Spitzberg, 2009: 387). Etken öznenin motivasyonu, bilgisi ve becerileri arttıkça, eş-etken öznenin iletişim yeterliği izlenimi artar. Etken öznenin çekici olmadığı halde birçok arkadaşına sahip olması gibi normalde iletişimi olumsuz etkileyebilecek bağlamsal engellerin fazla olması iletişim yeterliği izlenimini artırır. Etken öznenin elde ettiği olumlu sonuçlar arttıkça iletişim yeterliği izlenimi artar; sözgelimi önemli anlaşmaların imzalanmasında rolü olan müzakerecinin iletişim becerisinin yüksek olduğu düşünülür. Önceden bilinen bir statüsü olan etken

özne, örneğin Nelson Mandela, eş-etken özne tarafından iletişim becerisi yüksek olarak görülür (Spitzberg, 2009: 387-388).

İkinci özelliğe göre eş-etken öznenin etken özne iletişim yeterliğine dair izlenimi, eş-etken öznenin beklentilerinin etken özne tarafından karşılanması amacına hizmet eder. Buna göre;

- Eş etken öznenin pozitif beklentileri etken özne tarafından karşılandığında,
- Eş-etken öznenin negatif beklentileri etken özne tarafından boşa çıkarıldığında,
- Eş-etken öznenin iletişim yeterliği olan bir bireyde olması beklenen özelliklerle ilgili beklentileri etken özne tarafından karşılandığında,
- Etken özne pozitif etkiyi artırıp negatif etkiyi azalttığında,
- Etken özne güç ilişkileri dengesini koruduğunda,

eş-etken öznenin etken öznenin iletişim yeterliğine dair olumlu izlenimi artar (Spitzberg, 2009: 388-390).

2.6.1.3. İlişkisel sistem (Relational system)

İlişkisel sistemde mevcut bir ilişkide ilişkisel yeterlik, iletişimin kalitesiyle ilgilidir (Spitzberg, 2009: 390). Buna göre ilişkide iki tarafın da otonomi ve yakınlık ihtiyaçları karşılandıkça ilişkisel yeterlik artar. Karşılıklı çekim, güven, sosyal destek arttıkça, ilişkisel yeterlik artar. İlişkisel ağ bütünleşmesi arttıkça ilişkisel yeterlik artar. Diğer bir deyişle iki insan bir araya gelip bir ilişki kurduğunda, kurulan ilişkinin yeterliğini her iki bireyin sosyal ilişkilerinin örtüşme derecesi belirler (Spitzberg, 2009: 390-391).

2.6.2. Kim'in senkroni teorisi

Kim'e göre (2015: 2) her ne kadar senkroni olumlu etkileşim sonuçlarıyla ilişkili olsa da kültürlerarası iletişim yeterliği ile ilgili yapılan çalışmalar bu konuya yeterince ilgi göstermemiştir. Kim'e göre senkroni "bireylerin kinezik davranışları (yüz, el ve vücut hareketleri) ve dil ötesi davranışları (sözlü konuşmalarda ses tonu, yüksekliği ve

hızı) gibi sözsüz davranışlarının şekil ve zamanlama olarak birbirine uyumlu çalışmasıdır.”.

Kim (2015: 5), kültürlerarası senkroninin bireyleşme (individuation) ve uyum sağlama davranışları aracılığında yetkin birey davranışlarının uyarlanmasıyla sağlanabileceğini savunmaktadır. Kim bireyleşmeyi “Kültürel olarak yabancı olan bireyi kültürel bir grubun üyesi olarak görmek yerine ona özel bir birey olarak davranmaya odaklanan iletişim davranışları ve o kişinin iletişim davranışlarına uyacak şekilde iletişim davranışlarını uyarlamak” olarak tanımlamaktadır. Bireyleşme, kalıp yargıları yıkarak kişinin davranışlarına göre tepki vermeyi gerektirir. Uyum sağlama ise “iletişimcinin karşısındaki kişinin davranışlarıyla daha uyumlu davranışlar sağlamaya çalışmasıdır”.

Senkroniyi teşvik eden davranışları artırma ihtimali olan iki psikolojik faktör bulunmaktadır: kimlik kapsama (identity inclusivity) ve kimlik güvenliği. Kimlik kapsama bir bireyin kültür ve etnik köken gibi toplumsal kategorilerden etkilenmeden ben-öteki ilişkisini sürdürmesi olarak tanımlanabilir. Buna göre “kimlik yöneliminde daha kapsayıcı olan bireyler kültürel olarak farklı etkileşim muhataplarına uyum sağlamakta daha istekli olur” (Kim, 2015: 6). Kim’e göre, ikinci faktör olan kimlik güvenliği “bireyin davranışlarında esneklik ve rahatlık sağlar; böylece birey kendinden ödün vermeden başkalarıyla empati kurup “esneyebilir” ve yaklaşan sorunları çözmede yaratıcı ve etkili davranır” (Kim, 2015: 6).

Kim senkroni teorisinde bireyin kültürlerarası etkileşiminde senkroniye ulaşmasını sağlayan önermeler sunmaktadır. Bu önermelere göre iletişim davranışı bireyselleşmiş ve uyumlu, kimlik yönelimi kapsayıcı ve güvenli olan bireylerin bireyleşme ve uyum sağlama davranışlarını gösterme ihtimali daha yüksek olacak ve böylelikle kültürlerarası etkileşimde senkroniye ulaşma yetenekleri artacaktır (Kim, 2015: 7).

2.6.3. Kültürlerarası duyarlılık gelişimsel modeli (KDGM)

Bennett Modeli veya Kültürlerarası Duyarlılık Gelişim Modeli (KDGM), bireyin diğer kültürleri daha yakından tanımasına olanak sağlayan süreci ve insanların kültürel farklılıkları nasıl yorumladıklarını açıklamak için tasarlanmış bir modeldir (Bennett, 2004; Hammer, Bennett ve Wiseman, 2003). Model; bireyin kültürel farklılık deneyimi

artıkça kültürlerarası ilişkilerde yeterliğinin arttığını varsaymaktadır (Hammer vd., 2003: 423).

Bennett'e göre, insanlar kendi kültürlerini "gerçeğin merkezi" olarak görür; bu durum "etnomerkezcilik" olarak bilinmektedir. Etnomerkezci insanlar kendi kültürlerini ve davranışlarını yaşamın normal akışında olması gereken şekil olarak kabul eder. Etnogörecelilik etnomerkezciliğin tam tersidir: "birey kendi inançlarını ve davranışlarını diğer birçok inanç ve davranış olasılıklarından sadece biri olarak görür." (Bennett, 2004: 62).

Hammer ve arkadaşlarına (2003: 426) göre genellikle etnomerkezci yaklaşımda bulunan bireyler kültürel farklılıkların olduğunu inkâr eder, farklılıklara karşı savunma üretir veya farklılıkların önemsiz olduğunu ifade eder. Etnogöreceliğe yakın dünya görüşüne sahip bireyler ise farklılıkların önemini kabul ederek, bakış açısını farklılıkları da kapsayacak şekilde genişleterek veya farklılığı kimlik kavramıyla bütünleştirecek davranışlar sergiler.

Bennett (2004: 62) etnomerkezcilikten etnogöreceliliğe doğru değişimde bireyin altı farklı deneyim aşaması olduğunu kabul eder. Bu deneyim ilk üç aşaması daha etnomerkezci olan inkâr ve savunma; etnomerkezden etnogöreceliğe yaklaşan küçültmedir. Kabullenme, uyum sağlama ve bütünleştirme ise etnogöreceliliğe ulaşmada son üç aşamadır. Bütün bu deneyimler KDGM'nin aşamalarını oluşturur.

İnkâr aşamasında birey kültürel farklılıkları detaylı bir şekilde yorumlayamaz. İsteyerek veya tesadüfi bir şekilde diğer kültürlerden uzak yaşamış olan birey genelde kültürel farklılıkları ya hiç algılayamaz ya da diğer kültürler, insanlarla ilgili bilgileri genellemelerden ibaret olur (Bennett, 1998). Bütün Uzak Doğulu insanları Çinli zannetmek bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bennett'e göre inkâr aşamasında olan birey kültürel çeşitlilikle karşılaştığında yabancı olarak gördüğü kişilere farkında olmadan insandan aşağıymış gibi davranır (1998:26-27; Hammer vd., 2003: 424).

Savunma aşamasında birey kültürel farklılığı algılar ama olumsuz değerlendirir. Birey baskın bir kültürde yetişmişse bu aşamayı kendi değerlerine saldırı olarak görür ve kendini kuşatılmış hisseder. Diğer kültürlerden insanları olumsuz genellemelerle aşağılarken kendini olumlu genellemelerle tanımlar. Dünya "biz" ve "onlar" diye iki kutba ayrılmıştır. Bireyin kendi kültürü üstün gruptadır. Baskın olmayan bir kültürde

yetişmiş birey ise baskın kültürün aksine savunma aşamasında farklı bir kültürel kimliği keşfeder ve sağlamlaştırmaya başlar (Bennett, 1998: 27; Hammer vd., 2003: 424).

Küçültme aşamasında birey kendi kültürel değerlerini evrensel değerlermiş gibi görür. Bütün insanların temel ihtiyaçları vardır ve bu ihtiyaçları karşılamak insani bir davranıştır. Bu aşamada birey yeme alışkanlıkları gibi yüzeysel farklılıkların varlığını kabul etse de fiziksel ve felsefi benzerliklere dayanarak herkesin aynı olduğunu düşünür. Küçültme aşamasında birey benzerlikler görmeyi bekler. Özellikle baskın kültürlerde, birey karşısındaki insanların tavırları beklentisini karşılamadığında onların hareketlerini düzeltmeye çalışabilir (Bennett, 1998: 27; Hammer vd., 2003: 424-425).

Kabullenme aşamasında insanlar kültürel farklılıkları fark etmekten ve keşfetmekten zevk alır. Belirsizliğe hoşgörülü yaklaşır. Kabullenme, bireyin kültürel farklılıkları kabul etmek zorunda olması veya kendi kültürel bakış açısı dışında bir bakış açısı edinmek zorunda olması anlamına gelmez. Aksine birey beğenmese bile kendi kültürü dışında kültürel davranış ve düşüncelerin olduğunu da kabul eder. Bireyin kültürel görecelilik kavramıyla paralel düşündüğü ilk aşama kabullenme aşamasıdır. Diğer bir deyişle, birey bu aşamada kendi davranış ve değerlerinin dünyadaki tek iyi şekil olmadığını anlar. Birey bu aşamada herhangi bir şekilde güç uygulamaktan kaçınır. (Bennett, 1998: 28). Burada kabullenme anlaşma anlamında değildir hatta bazı kültürel farklılıklar olumsuz bir şekilde eleştirilebilir bu süreçte. Bununla birlikte, birey farklı kültüre mensup insanı kendiyile eşit kabul edebilmektedir ve bu yönüyle benmerkezci olmaktan uzaklaşmıştır (Hammer vd. 2003: 425).

Uyum sağlama aşamasında birey farklı bir kültürü deneyimlerken o kültüre uygun algı ve davranışa göre hareket eder. Dünya görüşü, etkileşim içinde olduğu kültürün dünya görüşünü de kapsayacak şekilde gelişir (Hammer vd. 2003: 425). Kültürel sınırları aşmak için birey farklı kültürden bireylerin bakış açısına empatiyle yaklaşır veya bu bakış açısını benimser. Uyum sağlama aşamasında birey davranış repertuarını genişletmiştir. Hem kendi kültüründe hem de etkileşim kurduğu kültür veya kültürlerde etkili bir şekilde iletişim kurabilir. Kültürlerarası iletişim kurmak her ne kadar bireylerin kültürlerarası yeterliğini artırsa da kültür olarak kabul etmedikleri gruplara karşı hassasiyet göstermeyebilirler; örneğin, eşcinsel insanları olumsuz yargılarla genelleyen fikirlerden vazgeçmeyebilirler (Bennett, 1998: 28-29).

Bütünleştirme bireyin farklı kültürel dünya görüşlerini kapsayacak şekilde benliğini zenginleştirdiği aşamadır. Bütünleştirme her ne kadar modelde uyum sağlama aşamasından bir sonraki aşama olarak verilse de bireyin uyum sağlama aşamasındaki halinden daha fazla gelişme kaydettiğini göstermez. Bütünleştirme baskın olmayan kültürlerle mensup bireylerin, uzun süredir kendi ülkesi dışında yaşayan insanların ve sürekli seyahat eden bireylerin durumunu açıklar (Hammer vd., 2003: 425). Bütünleştirme aşamasında bireyler kendilerini kültürlerarası veya çok-kültürlü olarak görmeye başlar. Davranışları tek bir kültür çerçevesinden yorumlamaz ve tek bir doğru veya yanlış cevabın olmadığını kabul ederler (Bennett, 1998: 29-30).

2.6.4. Kültürlerarası adaptasyon kuramı

Kültürlerde insanları etkileyen değişimler derecelerine göre tanımlanır. Kültürlerarası adaptasyonda öne çıkan kültürel değişim süreçleri arasında asimilasyon, kültürleşme, başa çıkma ve adaptasyon ve bütünleşme yer alır. Başa çıkma ve adaptasyon kültürlerarası zorluklara verilen psikolojik yanıtlar olarak adlandırılabilir. Bütünleşme ise ev sahibi ortama sosyal olarak katılım sağlamaktır (Kim, 2001: 31).

Kim (2001: 31) asimilasyon, kültürleşme, başa çıkma ve adaptasyon ve bütünleşmeyi bir araya getirerek kültürlerarası adaptasyon kuramını oluşturmuştur. Kim kuramını “yeni, tanıdık olmayan veya değişik kültürel ortamlara giren bireylerin bu ortamlarla nispeten dengeli, karşılıklı ve işlevsel ilişkiler kurmasına (veya yeniden kurması) yol açan dinamik süreç” şeklinde tanımlamaktadır. Kim’e göre (2005: 385) yabancılar ancak ortamdaki yerli bireylerle iç iletişim sistemleri örtüştüğünde başarılı bir şekilde adapte olur.

Kim’in kültürlerarası adaptasyon kuramı; stres ve adaptasyon ile ilgili araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır ve iletişimin rolünü merkezileştirerek farklı kültürle tanışan bireyin kimliği ve adaptasyon süreçlerine ışık tutmaktadır (Pitts, 2009: 451). Kim’in teorisindeki stres-adaptasyon-gelişme dinamiği yeni kültürle tanışan bireyin yeni çevreye adapte olma sürecine açıklık getirmektedir. Bu dinamiğe göre, yeni ortam uyum ve değişim gerektirirken eski gelenekleri koruma arzusu bireyin stres yaşamasına yol açar. Stres ve ortama uymadığının bilincinde olma yeni alışkanlıkların aktif bir şekilde edinilmesiyle adaptasyon ile sonuçlanır. (Kim, 2005: 383). Stres ve adaptasyon

sonrasında bireyin zaman içinde yaşadığı değişimleri vurgulayan gelişme evresi başlar (Kim, 2005: 384).

2.6.5. Kültürlerarası etkililik

Kültürlerarası etkililik kavramı kültürlerarası iletişim yeterliği kavramı ile çoğu zaman eş anlamlı kullanılmış ve bunun sonucunda literatürde kavramsal belirsizlik ortaya çıkmıştır (Chen, 2009: 394). Chen ve Starosta (1996) kültürlerarası etkililik ile ilgili literatür çalışması yapmış ve kültürlerarası iletişim yeterliği kavramının bir boyutu olduğu sonucuna varmıştır (Chen ve Starosta, 1996'dan aktaran Chen, 2009). Kültürlerarası iletişim yeterliğinin bir boyutu olarak kültürlerarası etkililik; bir bireyin diğer insanlar ve çevreyle etkileşim içinde olması ve ustaca uyum sağlama yeteneği anlamına gelmektedir (Chen, 2009: 395).

Kültürlerarası etkililikten söz edebilmek için bireyin belirli sözlü ve sözsüz iletişim becerilerine sahip olması gerekir. Chen'in farklı kaynaklardan aktardığı üzere bu iletişim becerileri beş bileşenden oluşur: mesaj becerileri, etkileşim yönetimi, davranış esnekliği, kimlik yönetimi ve ilişki geliştirme (relationship cultivation)(Chen, 1989, 1992; Cupach & Imahori, 1993; Hamme, 1987; Martin & Hammer, 1989; Ruben, 1977; Spitzberg, 1997; Wiseman, 2003'den aktaran Chen, 2009: 395).

2.6.5.1. Mesaj becerileri

Mesaj becerileri, bireyin iletişim kurduğu kişiyle eşit düzeyde sözlü ve sözsüz davranışları sergileyebilmesini gerektirir. Sözlü mesajlar, iletişim sürecinde aktaracağı mesajı etkili bir biçimde kodlamak ve anlaşılır mesajlar oluşturmayı içerir. Bireyin kendisiyle ilgili bilgi verme isteğiyle ilişkilidir. Sözsüz mesajlar ise sözlü iletişimle kıyaslandığında daha az sistemli ve daha muğlaktır (Chen, 2009: 395-396). Sözsüz iletişim becerilerinin kazanımında Richard beş adımın takip edilmesinden söz eder: öğrenme ihtiyacını değerlendirme, benzer durumları gözlemlenme, uygun kaynaklar kullanma, geçici sonuçlara varma ve gerektiğinde sonuçları tekrar gözden geçirme (Richard, 1993'ten aktaran Chen, 2009: 396).

2.6.5.2. Etkileşim yönetimi

Ruben'e göre (1976: 341) etkili bir etkileşim yönetimi gerçekleştirmek için tartışmada karşı tarafa söz hakkı vermek ve karşı tarafın ihtiyaç ve isteklerini gözeterek etkileşimi başlatmak ve bitirmek gerekir. Chen'e göre (2009: 396), Etkileşim yönetimi becerisi olan bireyler, etkileşim esnasında herhangi bir konuyla ilgili akıcı bir şekilde konuşabilir ve etkileşime dâhil olan diğer bireylere söz hakkı tanıyabilirler.

2.6.5.3. Davranış esnekliği

Parks'a göre davranış esnekliği; etkileşimde kişisel hedeflere ulaşma amacıyla, bilgiye dayanma ve strateji belirleme esnasında esnek olmaktır (Parks, 1976: 16'dan aktaran Chen, 2009:396). Bir başka deyişle, etkileşime giren bireyin davranışlarını uygun ortam ve hedeflere göre şekillendirebilmesidir. Chen, davranış esnekliğinde iletişimsel uyum yeteneğini yeni insanlarla anlaşabilme, farklı gruplara uyum sağlayabilme, yeni insanlarla tanışma olanağı sunan sosyal faaliyetlerden hoşlanma ve bireyin yeni bir insanla tanıştığında sohbetinde rahat hissedebilmesi olarak açıklar (Chen, 2009: 396). Kültürlerarası iletişimde davranış esnekliği “çok-kültürlü” bir birey olabilmenin önemli bir bileşeni olarak görülmektedir (Chen, 2009: 397).

2.6.5.4. Kimlik yönetimi

Kimlik yönetimi Cupach ve Imahori tarafından geliştirilmiş bir teoridir. Cupach ve Imahori'nin kimlik yönetimi teorisi, kültürlerarası bir ilişkideki ilişki kimlik yönetimi sürecini açıklar (Cupach ve Imahori 1993'ten aktaran Lee, 2008: 54). Bu teoriye göre, bireyler kurdukları ilişkilerde kimliklerini farklı şekillerde yönetirler. Imahori ve Cupach (2005: 203), birbiriyle bağlantılı ve döngüsel olan üç aşamadan oluşan söz eder: deneme, sarma ve yeniden müzakere.

Imahori ve Cupach'a göre (2005: 203-204), kültürlerarası ilişkilerin deneme aşamasında kültürel farklılıklar o kadar belirgindir ki bireyler kültürel kimliklerini farklı ve belirgin olarak algılar. Kültürel farklılıklar genellikle iletişim ve ilişkilere engel olarak görülür. Bireyler bu zorluklarla başa çıkmak için iki yol izler. Öncelikle kültürel farklılıkların ortaya çıkardığı olumsuzlukların çok fazla olduğunu kabul ederek

kültürlerarası ilişki kurmanın imkânsız olduğuna karar verebilirler. Diğer seçeneğe göre bireyler ortak ilgi alanları, birlikte gerçekleştirilen aktiviteler gibi ortak yönler bularak ilişki kurmaya çalışır.

Deneme aşamasında yeterince ortak nokta bulabilen bireyler sarma aşamasına geçer. Sarma aşamasında, Imahori ve Cupach'a göre kültürlerarası ilişki kurmaya çalışan bireylerin ortak noktalarda birlikte daha fazla vakit geçirdiği; semboller ve kuralların bir noktada birleştiği ve bireylerin birbirlerini ve ilişkilerini anlamaya çalıştığı bir süreç ortaya çıkar (Imahori ve Cupach, 2005: 204). Sarma aşamasında kimlik yönetimi kültürel kimliklerin öneminin azalması ve ilişkiyel bir kimlik geliştirmenin önemi üzerine kurulur (Imahori ve Cupach, 2005: 205).

Kimlik yönetiminin üçüncü aşamasında ortaya çıkan problemlerin çözülmesine yönelik atılan adımlarda artış, belirginleşmiş ilişkiyel kimliğe dayalı mantıklı yorumlamalar ve semboller ve kuralların giderek daha fazla birleşmesi söz konusudur. Yeniden müzakere aşamasındaki bireyler kültürel farklılıkları artık ilişkilerinin bütünleştirici ve pozitif yönü olarak gördüklerinden sarma aşamasında uzak durdukları kültürel farklılıklarla doğrudan ilgilenebilme yeteneği geliştirmiştir (Imahori ve Cupach, 2005: 205).

Imahori ve Cupach (2005: 206), bu üç aşamanın birbiri ardına geldiğini belirtmelerine rağmen, bu aşamalardan geçiş hızının yakınlık, bağımlılık ve memnuniyet gibi diğer ilişkiyel faktörlerin gelişmesiyle sonuçlanmayabileceğini ifade eder. Buna ilaveten, Imahori ve Cupach'a göre, bu kimlik yönetimi aşamaları tamamlandıktan sonra, bireylerin çözmesi gereken yeni kültürel kimlik farklılıkları ortaya çıktığında döngüsel olarak tekrar tekrar yaşanabilir.

2.7. Uluslararası Eğitim

Uluslararası eğitim, ülkelerin dış politikaları ve üniversiteler arasındaki anlaşmalarla birlikte giderek daha da yaygınlık kazanmaktadır. Uluslararası eğitim alan öğrenciler diğer ülkelerin siyasi gündemleri, diğer kültürler ve kültürel kozmopolitanizm ile daha ilgilidir (Carlson ve Widaman, 1988: 13). Carlson ve Widaman yurtdışında eğitim alan öğrencilerin yurtiçinde eğitim almış öğrencilere kıyasla kendi ülkeleriyle ilgili daha pozitif düşündüklerini savunmaktadır (Carlson ve Widaman, 1988: 13). Braskamp ve arkadaşlarına göre (2009: 111) bir dönem

yurtdışında okuyan öğrencilerin kültürel geleneklerle ilgili bilgi, benlik algısı ve diğer insanlarla ilişkiler konusunda değerlendirmeleri değiştirmiştir.

Yurtdışında okumak öğrencilerin notlarını yükseltmelerini sağlamaktadır (Holoviak vd., 2011: 2) Alon (2005: 8-9) uluslararası yönetim projelerinde yer alan öğrencilerin kültürlerarası ve uluslararası bir ortamda etkileşim ve iletişim içinde olmayı ve uluslararası bir projede takım halinde çalışmayı öğrendiklerini savunmaktadır. Malmgren ve Galvin'e göre (2008: 40) yurtdışında okuyan öğrenciler daha yüksek notlarla mezun olmaktadır.

Yurtdışı eğitimin faydaları kadar öğrenciler üzerinde olumsuz etkileri de olabilmektedir. Chen'e göre (1999: 49) yurtdışında yaşama ve eğitim almanın bireyin hayatında çok önemli değişimlerden biridir. Bu değişim birçok sosyo-kültürel, çevresel ve psikolojik uyum sağlama süreçlerinden geçmeyi gerektirir. Chen (1999) daha önce yapılmış çalışmalara dayanarak uluslararası öğrencilerin stres kaynaklarını sıralamıştır. Buna göre öğrencilerin en çok sıkıntı yaşadığı durumlar sınavlar, ödevler gibi eğitimle ilgili sorunlar; topluma uyum sağlama, barınma, toplumdan izole olma, kültür şoku gibi sosyokültürel sorunlar ve yabancı bir dili ikinci dil olarak konuşmaktan kaynaklı sıkıntılardır (Chen 1999'dan aktaran İlhan vd. 2012: 56).

2.7.1. Uluslararası öğrencilerle ilgili yapılmış çalışmalar

Kwon (2013: 542-545) Çinli lisansüstü öğrencilerin bir Kore üniversitesinde sosyo-kültürel adaptasyonlarını incelemek için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Dokuz Çinli lisansüstü öğrenciyle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerin sonucunda bütün öğrencilerin şu dört temel problem ile karşı karşıya kaldığı görülmüştür: kültürel mesafe, dil yeterliği, ev sahibi kültür ile düşük seviyede etkileşim ve önyargılı genellemeler.

Hendrickson ve arkadaşları (2011: 289-290) uluslararası öğrencilerin arkadaşlık ağları, sosyal bağlılık, vatan hasreti ve memnuniyet seviyelerini incelemek için 84 uluslararası öğrenciye çevrimiçi bir anket uygulamıştır. Anketin sonuçlarına göre, önceki çalışmaların aksine, uluslararası öğrencilerin arkadaşlık ağlarında ev sahibi ülkeden öğrenci sayısı daha fazladır ve öğrencilerin memnuniyet dereceleri yüksek; vatan hasreti seviyesi düşüktür.

Cemalcılar ve Falbo (2008: 803) Kültürleşme Endeksi, GenelleŐtirilmiŐ Memnuniyet  leği ve Sosyokültürel Adaptasyon  leğini kullanarak uluslararası öğrencilerin psikolojik sağlığını ve sosyal ve akademik adaptasyonlarını inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde bir üniversitede okuyan 90  ğrenci üzerinde gerçekleştirilen çalışmada katılımcıların psikolojik sağlığında önemli d ŐuŐler görülmüŐ ve ayrıca katılımcıların ev sahibi kültüre özdeŐleŐme oranlarının yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Türki Cumhuriyetlerden  ğrenci getirme amacıyla 1992 yılında başlatılan ve sonrasında diğer ülkelerden de  ğrenci almaya başlayan Büyük  ğrenci Projesi (B P),  lkeler arası anlaşmalarla verilen Hükümet Bursları ve 2012 yılından itibaren tek çatı altında toplanan bursların kapsamı geniŐletilerek dünyanın dört bir yanından  ğrenci kabul eden Türkiye Bursları Türkiye'nin  ğrenci gönderen ülke konumundan  ğrenci kabul eden ülke konumuna gelmesini sağlamıştır. Türkiye'de uluslararası öğrencilerin 1992'den beri eğitim aldığı düşünüldüğünde bu konuda yapılan ve yapılacak çalışmaların gelen öğrencilerin eğitim, sosyo-kültürel, psikolojik ve ekonomik durumlarını belirlemek ve mevcut sorunları çözmek açısından önemli olduğu söylenebilir.

B P ile gelen öğrencilerle ilgili Milli Eğitim Bakanlığı 2001 yılında bir araştırma yapmıştır. 15 ilde okuyan 753  ğrenci üzerinde uygulanan 15 soruluk anketle öğrencilerin demografik bilgileri, yaşadıkları sorunlar, beklentileri ve gelecek planları sorulmuştur. Çalışmanın önemli bulguları incelendiğinde proje kapsamında Türkiye'ye gelen öğrencilerin %42'si yurtlardaki barınma, beslenme ve sosyal koşullardan memnun olduğunu söylerken öğrencilerin %52'si bu koşullardan memnun olmadığını ifade etmiştir. Öğrencilerin yetkililere iletmek istedikleri en önemli problemleri %60,3 ile bursların yetersizliği olmuştur. Öğrencilerin %33,9'u herhangi bir problem iletmek istemez iken diğer problemler; %0,5 temsilci verilmesi, %11,2 ücretsiz ulaşım sağlanması, %3,4 iş imk nı, %5,5 eğitim kalitesinin artırılması, %3,9 sosyal faaliyetlere yer verilmesi ve %1,4 ise staj olanağıdır (MEB, 2001: 390-393).

Çalışmanın kültürlerarası iletişime yönelik tespit etmeye çalıştığı nokta Türkiye dışından gelen öğrenciler ile Türkiye uyruklu  ğrencilerinin arasındaki kaynaşmaya yönelik yapılabileceklere ilişkin sorulardır. Buna göre uluslararası öğrencilerin %41,7'si Türk öğrencilerle etkileşim için sosyal faaliyetlerin düzenlenmesi gerektiğini ifade

etmiştir. Öğrencilerin %14,8'i kaynaşma için herhangi bir şeyin yapılmasına gerek duyulmadığına kendilerinin iletişim kurabildiklerini belirtmiştir. Ancak öğrencilerin yarıya yakını (%43,5) Türkiye uyruklu öğrencilerle kaynaşmaya yönelik soruya cevap vermemiştir (MEB, 2001: 387).

Kavak ve Baskan'ın (2001: 100-101) Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri, Türk ve Akraba Topluluklarına yönelik eğitim politika ve uygulamalarını ortaya koyup değerlendirmek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmada Büyük Öğrenci Projesiyle ilgili resmi tutanaklar, brifingler, raporlar incelenerek değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonuçlarında tutanaklardan elde edilen bilgilere dayanarak burs programıyla ilgili aksaklıklar sıralanmıştır. Buna göre BÖP ile ilgili ortaya çıkan temel sorunlar şunlardır: Projeyi yürüten kurumlar arasında koordinasyon sorunu; öğrenci seçme ve yerleştirme işlemlerinde tutarsızlıkların olması; Türkçe öğretiminin yetersizliği; öğrencilere sağlanan maddi desteğin yetersiz olması; yurt koşullarının yetersiz olması (odaların kalabalık olması, kültürel ve sportif etkinliklerin az olması, rehberlik birimlerinin yetersizliği, lisansüstü öğrencilerinin lisans öğrencileriyle birlikte kalması); öğrencilerin Türkiye'deki yaşama uyum sağlamada zorluk çekmesi ve bunun için kendilerine yeterince rehberlik hizmetinin sunulamaması. Bunların yanında çalışmanın yapıldığı tarihe kadar %49,1 (9.185) öğrencinin bursunun kesilmiş olması öğrencilerin başarı oranının düşük olduğunu göstermektedir.

Otrar ve arkadaşları (2002) Türk ve akraba topluluklarından öğrenim görmek için Türkiye'ye gelen öğrencilerin stres kaynakları, stresle başa çıkma tarzları ve bunların ruh sağlıkları üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla 17-36 yaş arasındaki 230 öğrenci üzerinde stres kaynakları, başa çıkma tarzları ile ilgili ölçekler uygulamıştır. Otrar ve arkadaşlarına göre, katılımcıların en büyük stres kaynakları olarak ekonomik problemler ve gelecek kaygısı öne çıkmaktadır. Katılımcıların %22,9'u yabancı olarak değerlendirildiklerini; %22,9'u öğretim üyeleriyle diyalog kuramadıklarını belirtirken %11,6'sı arkadaşlık kurma ile ilgili problemleri olduğunu ifade etmiştir.

Öğretmenlik okuyan uluslararası öğrencilerin Türkiye'deki eğitimleriyle ilgili görüşlerini belirlemek amacıyla bir araştırma gerçekleştiren Gültekin (2015) 31 öğrenciye açık uçlu anket uygulamıştır. Çalışmada öğrencilerin Türkçe dil bilgilerinin yetersiz olması, harç parası ödeme, burs ve sigortadan yararlanamama, kiraların yüksek olması gibi sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır (Gültekin, 2015: 15).

TÖMER’de Türkçe öğrenen uluslararası öğrencilerin yemek, eğlenme ve giyim alışkanlıklarına ilişkin algılarını ölçen bir çalışma gerçekleştiren Güleç ve İnce (2013) 29 öğrenci üzerinde yapılandırılmış görüşme formu kullanarak veri toplamıştır. Çalışmanın bulgularına göre kültürel farklılıktan kaynaklı olarak eğlence anlayışının anlaşılmasında ve sosyal ortamlara girme konusunda yaşanan sıkıntılar noktasında Türk soylu olmayan uluslararası öğrencilerin sıkıntılar yaşadığı tespit edilmiştir (2013: 104).

Göçmenler (2011) beden dilinin uluslararası öğrencilere Türkçe öğretimi üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla biri deney grubu ve diğeri kontrol grubu olmak üzere on beşer kişilik iki sınıf üzerinde bir uygulama gerçekleştirmiştir. Ön test ve son test sonuçları karşılaştırıldığında deney grubunun başarılı olduğu görülmüştür. Buna göre beden dilinin uluslararası öğrencilere Türkçe öğretiminde işlevsel ve etkin kullanılması durumunda sözel ifade yöntemine göre daha başarılı olduğu sonucuna varılmıştır (2011: 114). Çalışma ayrıca farklı kültürlerde hangi işaretin ne manaya geldiği öğretmenler tarafından öğrenilmesi ve öğretmenlerin öğrencilere problem teşkil edebilecek hareketler konusunda bilgi vermesi gerektiği önerisinde bulunarak kültürel farklılıklardan dolayı günlük hayatta yaşanabilecek problemlerin önüne geçilebileceği önerisinde bulunmuştur (2011: 120).

Yavuz (2014) Türkçenin ikinci dil olarak öğretiminde blogların yazma becerisine etkisini araştırdığı çalışmasında deney ve kontrol grubuna ayrılan 24 öğrencinin yazma becerisini incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre bloglar öğrencilerin yazma becerisini ve motivasyonlarını artırmıştır.

Çağlar (1999) Türk Cumhuriyetleri ve akraba topluluklardan gelen öğrencilerin sosyo-kültürel, psikolojik, siyasal, ekonomik, eğitimsel sorunlarını araştırmak amacıyla Ankara, Erzurum ve Sivas’ta öğrenim görmekte olan 210 öğrenci üzerinde 103 soruluk bir anket uygulaması ve mülakat gerçekleştirmiştir. Çalışmanın bulgularına göre uluslararası öğrencilerin genellikle (%54,3) kendi ülkelerinden gelen öğrencilerle arkadaş oldukları gözlemlenmiştir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu (%38,6) bir sorunla karşılaştıklarında kendi ülkelerinden arkadaşlarına başvurduklarını belirtmiştir. Öğrencilerin %18,6’sı üniversite yaşamında dil ile ilgili sorun yaşadıklarını belirtirken üniversite dışındaki yaşamlarında sosyal ve kültürel konularda uyum sorunu yaşadıklarını belirten öğrencilerin sayısı (%20,5) dikkat çekicidir. Öğrencilerin dörtte üçünden fazlasının (%78,3) belirttiği önemli bir diğer husus ise aldıkları bursun yeterli

olmadığıdır. Bunların yanı sıra sınıf arkadaşlarıyla ilişkilerinin kötü olduğunu belirten öğrencilerle yapılan mülakatlarda öğrenciler ilişkinin kötü olmasına sebep olarak Türk öğrencilerin bazı ırkçı tavırlarını göstermişlerdir (Çağlar, 1999: 154). Öğrencilerin Türkiye’de karşılaştıkları olumsuz durumlarla ilgili değerlendirmelerde bulunan Çağlar öğrencilerin Türkiye’ye gelmeden önce bir uyum sürecinden geçirilmesi ve öğrencilerle ilgilecek personelin de bilgilendirilip eğitilmesi önerisinde bulunmuştur (1999: 161).

Büyükikiz (2011) Türkçe öğrenen uluslararası öğrencilerin yazma becerileri ile yazma becerisi öz yeterlilik algılarını inceleyen bir çalışma gerçekleştirmiştir. 2009-2010 eğitim öğretim yılında Ankara’daki 3 üniversitedeki Türkçe öğretim merkezlerinde eğitim gören C2 seviyesindeki 150 öğrencinin tamamı çalışmaya dâhil edilmiştir. Yazma Becerisi Öz Yeterlilik Ölçeği kullanılarak veri elde edilen çalışmanın sonuçlarına göre yazma becerileri ile yazma becerisi öz yeterlilik algısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Büyükikiz, öğrencilerin yazma becerilerinin geliştirilmesi için öğrencilerin Türkçeyi sınıf ortamı dışında da kullanmasını, Türkçe kitap okumalarını önermiştir (2011: 154).

Kıroğlu, Kesten ve Elma (2010) lisans okuyan uluslararası öğrencilerin sosyo-kültürel ve ekonomik sorunlarını incelemek amacıyla 2008-2009 eğitim öğretim yılında Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Moğolistan, Yunanistan, Özbekistan ve Gürcistan’dan gelen 15 öğrenci üzerinde yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanarak bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışmanın bulgularına göre öğrenciler kendi kültürleriyle Türk kültürü benzerlik gösterdiğinden önyargı veya dışlanma ile karşılaşmadıklarını ifade etmiştir. Öğrencilerin ekonomik kaynaklarının sadece aileleri olmalarından kaynaklı maddi sıkıntı yaşadıkları görülmüştür. Öğrencilerin tamamına yakını aile, arkadaş ve memleketlerini özlediklerini belirtmiştir (2010: 33-34).

Gülнар ve Balcı (2010) Selçuk Üniversitesinde öğrenim gören 288 uluslararası öğrenci üzerinde gerçekleştirdikleri anket çalışmasında öğrencilerin kültürleşme tutumları ile Türk televizyonlarını izleme motivasyonları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin Türk televizyonlarını izleme nedenleri kültürleşme, boş zaman değerlendirme, eğlence, bilgi arama ve sosyal etkileşim olarak belirlenmiştir (2010: 472-473).

Göver ve Yavuzer (2015) Kayseri’de uluslararası öğrencilere eğitim veren İmam Hatip Lisesinde eğitim alan 181 erkek öğrenciye Kayseri, Türkiye ve İslam algısını

ölçen bir anket uygulamıştır. Çalışmanın sonuçlarında öğrencilerin Türkiye'deki İslam anlayışında, sosyal yaşamda ve kanunlarda farklılık gözlemlediği ortaya çıkmıştır (2015: 1027). Okulda eğitim veren öğretmenlere dağıtılan soru formundan elde edilen bilgilere göre öğrencilerin barınma, yemek, dil, aile ve memleket özlemi gibi problemleri öğrencilerin konsantrasyon ve motivasyonunu olumsuz etkileyen unsurlar olarak ortaya çıkmıştır (2015: 1040).

Ercan (2012) çalışmasında Türkiye Burslusu öğrencilerin, kültürel, sosyal, akademik ve finansal sorunlarını incelemiştir. 450 öğrencinin katıldığı çalışmanın önemli bulguları ele alındığında neredeyse her üç öğrenciden birinin dışlandığını hissettiği ortaya çıkmıştır. Bu dışlanmanın altında yatan sebep ise Türk öğrencilerin, uluslararası öğrencilerin daha iyi koşullara sahip olduğu düşüncesidir. Bununla birlikte her dört öğrenciden biri problemlerini paylaşacak birini bulamadığını, kıyafet seçme konusunda rahat davranamadığı ve gruplaşmalar yüzünden yalnızlık çektiklerini belirtmiştir. Diğer önemli bir bulgu ise öğrenciler arkadaşlık kurma konusunda problem yaşamazken, yine de her beş öğrenciden birinin yalnızlık çekmesidir. Öğrencilerin %38'i geldikleri ülkeleri özlediklerini ifade etmiştir. Son olarak öğrencilerin beklentileri arasında uyum ve tanıtım vardır. Buna göre, bir grup öğrenci herhangi bir uyum programının gerçekleşmediğini ifade etmiştir.

Coşgun (2014), çalışmasında Kuzey Kafkasya coğrafyasını ve bu bölgeden gelen öğrencilerin Türkiye'yi seçmelerindeki nedenleri incelemektedir. Çalışmada 42 öğrencinin niyet mektupları incelenmiştir. Bu anlamda niyet mektubundaki gerekçeler incelendiğinde eğitimin kalitesinin bir motivasyon olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte öğrenciler ortak dil, kültür ve din faktörüne atıfta bulunmuştur. Öğrenciler aynı zamanda Türkiye'nin bölgede önemli bir ülke olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca Türkiye'deki eğitimin Rusya'ya göre daha ekonomik olması öğrenciler için bir tercih nedeni olmuştur. Türkiye'de Kafkas nüfusunun olması öğrencilerin Türkiye'ye gelmesini kolaylaştırmıştır. Son olarak, burs imkânlarının iyi görülmesi ve Türkiye'nin tavsiye edilmesi öğrencilerin Türkiye'yi seçmesini sağlamıştır.

Gündüz (2012) çalışmasında 48 öğrenci ile odak grup görüşmesi ve mülakat gerçekleştirerek Türkiye'de eğitime yönelik beklentileri ile kariyer hedeflerini analiz etmiştir. Çalışmanın önemli bulguları incelendiğinde Türkiye'nin Müslüman olması, Osmanlı geçmişi, eğitim dilinin Türkçe, İngilizce ve Fransızca olması ve ekonomik

büyüme Türkiye'nin öğrenciler tarafından seçilmesini sağlamıştır. Öte yandan öğrenciler, Türkiye'ye geldiklerinde kendileriyle ilgilenen, yönlendiren ve bilgilendiren bir hizmetin olmayışının yarattığı sıkıntıları ifade etmiştir. Öğrenciler aynı zamanda Türkiye'de bürokratik işlemlerin problemlili olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerden Türkçesi zayıf olanlar iletişimde problemler yaşamıştır. Bu anlamda TÖMER'den verilen eğitimin yetersiz olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca İngilizce dil eğitimi beklentisiyle gelenler, Türkçe eğitimle karşılaşınca beklentilerinin gerçekleşmediğini vurgulamıştır. Son olarak öğrenciler, mezuniyet sonrası Türkiye'de staj ve iş bulma gibi koşulların düzeltilmesini talep etmiştir.

Top (2014) çalışmasında Türkiye Burslusu Kuzey Afrikalı öğrencilerin Arap Baharı sonrası Türk dış politikasıyla ilgili algısını incelemiştir. 125 öğrencinin katılımcı olarak yer aldığı anket sonuçları incelendiğinde, katılımcılar gelecek 10 yıl içerisinde ve çalışmanın yapıldığı süre içerisinde Türkiye'yi bölgesel bir güç olarak değerlendirmiştir. Ayrıca öğrenciler Türkiye'yi bölgede barışı sağlayabilecek bir aktör olarak görmektedir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu, Arap ülkeleri ve bölge için Türkiye'yi bir model olarak düşünmektedir. Son olarak, çalışmanın diğer önemli bulgularına bakıldığında, öğrenciler Türkiye'yi Müslüman yapısı, demokrasisi, ekonomisi ve çatışma çözümünü esas alan dış politikasıyla model bir ülke olarak değerlendirmektedir.

Budak (2012) çalışmasında öğrenci değişim programlarını kamu diplomasisi çerçevesinde ele alarak Türkiye'nin buna yönelik uygulamalarını incelemiştir. Budak'a göre Türkiye açısından öğrenci değişim programları, günümüzde uluslararası alanda gerçekleştirilen politik, kültürel, diplomatik ve ekonomik bakış açısının tamamlayıcısı olarak değerlendirilmelidir. Çalışmadaki ön plana çıkan öneriler incelendiğinde, Türkiye'deki uluslararası öğrencilere yönelik, Türkiye'nin siyasi, sosyal ve kültürel birikimini aktaracak eylemlere önem verilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Öğrenciler ülkelere döndüklerinde öğrencilerle iletişimin sürdürülmesine katkı sağlayacak girişimlere öncelik verilmelidir. Son olarak çalışmada, öğrenci değişim programları ülkelerin uluslararası alandaki etkinliklerini artırmak amacıyla gerçekleştirilen önemli uygulamalar olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda ise Türkiye'nin mezun olan öğrencilerle bağlarını devam ettirmesi gibi öneriler sunulmaktadır.

Günaydın (2012) çalışmasında ODTÜ ve Boğaziçi Üniversitelerindeki Türkiye Burslusu öğrencilerin niyet mektuplarını inceleyerek bu öğrencilerin Türkiye algısını ortaya koymaya çalışmıştır. Yazara göre Türkiye, uluslararası eğitim sunma açısından zayıf bir görünüm sergilemesine rağmen, öğrenciler tarafından önemsenmekte ve uluslararası eğitim için ideal bir ülke olarak değerlendirilmektedir. Ortaya çıkan bulgularda öğrenciler sık sık Türkiye'nin ekonomik gelişmesine atıfta bulunmuştur. Bununla birlikte Türkiye'nin küresel siyasette daha çok görünmesi yine öğrencilerin Türkiye'yi seçmesini sağlamıştır. Diğer bir motivasyon ise Türkiye'nin imparatorluk geçmişinde ilişki kurduğu ülkelerin hissettiği ortak tarih duygusudur.

Polat (2012) çalışmasında Türkiye'deki uluslararası öğrencilere yönelik faaliyet gerçekleştiren sivil toplum örgütlerinin yönetsel ve örgütsel analizini yapmıştır. Yazara göre, uluslararası eğitimde rekabetin artması, politikaların uygulanma sürecinde sivil toplum örgütlerini önemli paydaşlar olarak ön plana çıkarmaktadır. Ancak çalışmanın bulgularına göre Türkiye'de bu yönde kurulan sivil toplum kuruluşlarının karnesi zayıftır. Özellikle profesyonelleşme açısından kuruluşların kriterleri karşılamadığı ancak bu yönde bir eğilim içerisinde oldukları saptanmıştır. Buna göre profesyonelleşmenin önemli bir kriteri olan yöneticilerin ücret alması noktasında kuruluşlar olumsuz bir tablo sergilemektedir. Ayrıca kuruluşlarda istihdamın eş dost sayesinde olması yine olumsuz görülen bir kriter olmuştur. Son olarak bu kuruluşlar kendilerini uluslararası olarak görmelerine rağmen hiçbirinin yurtdışında temsilciliği yoktur.

3. Yöntem

Bu bölüm, çalışmada kullanılan araştırma modelini içermektedir. Bu kapsamda çalışmada kullanılan yöntem, çalışmanın evreni ve örnekleme, veri toplama tekniği ve veri analizi anlatılmaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada Türkiye Burslusu olarak eğitim alan öğrencilerin iletişim yeterliği saptanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle nitel araştırma yöntemlerinden odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Bir konu, ürün veya hizmet hakkında insanların ne düşündüğünü ve ne hissettiğini anlamak odak grup görüşmesinin temel amacıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 152).

Odak grup genellikle belirli ortak bir noktası olan katılımcıların bir araya geldiği ve moderatör adı verilen bir yönetici eşliğinde sorunlarını, duygu ve düşüncelerini paylaştıkları görüşme yöntemidir (Berg, 2009: 159; Yıldırım ve Şimşek, 2005: 152). Odak grubun en önemli özelliği grup içindeki etkileşimden faydalanarak veri elde edebilme olanağı sağlamasıdır (Morgan, 1988: 12). Moderatör bireylerin duygu ve düşüncelerini öğrenmede önemli bir yere sahiptir (Stewart vd., 2006'dan aktaran Berg, 2009: 159). Araştırmacı genellikle kendi çalışmasında moderatör rolünü üstlenir ve katılımcıların görüş belirteceği konuları belirler. Odak grup görüşmelerinde elde edilen temel veri gruptaki bireylerin konuşmalarını içeren deşifrelerdir (Morgan, 1988: 9-10).

Odak grup görüşmeleri insan davranışları ve bu davranışların ardındaki nedenleri araştırma, çeşitliliğin sebeplerini anlama gibi nedenlerle kullanılabilir. Bununla birlikte, katılımcıların bir arada bulunmaktan rahatsız olabilecekleri durumlarda veya araştırma istatistiksel veri gerektirdiğinde odak grup görüşmesi verimli olmayabilir (Morgan, 1998a: 58-62). Odak grup görüşmesinin en güçlü yönlerinden biri katılımcıların görüş veya deneyimlerini paylaşma ve karşılaştırmasına olanak sağlamasıdır (Morgan, 1998a: 12).

Odak grup oluşturulurken rastgele örneklem almak bazı durumlarda verimli olmayabilir. Farklı demografik özelliklere sahip bireylerin görüş ve düşüncelerinin

değişebileceği göz önünde bulundurulursa odak gruplar etnik köken, cinsiyet veya yaş gibi faktörler göz önünde bulundurularak oluşturulabilir. Axelrod, odak grupları oluştururken en anlamlı bilgiye ulaştıracak örneklem üzerinde yoğunlaşmanın yararlı olacağını belirtmektedir (1975'ten aktaran Morgan, 1988: 45). Morgan'a göre kartopu örneklem bu amaca uygun bir örneklem yöntemidir. Kartopu örneklem ile ilk görüşme için ulaşılan katılımcılar aracılığıyla sonraki gruplarda yer alabilecek katılımcılara ulaşılabilir (1998b: 89).

Odak grup görüşmelerinde katılımcı sayısı; grubun süresi ve soru sayısına göre belirlenmelidir. Kısa süreli grup görüşmelerinde, katılımcı sayısının fazla olması katılımcıların konuşma süresini kısıtlayabilir. Bu nedenle grup görüşmesinde katılımcı sayısını soruların sayısına göre belirlemek gerekir (Morgan, 1998b: 72). Odak grup çalışmalarında genellikle her grupta en az 4 en fazla 12 katılımcının yer aldığı belirtilmektedir (Krueger ve Casey, 2009; Kitzinger, 1995; Bender ve Ewbank, 1994 ve Stewart, Shamdasani ve Rook'tan aktaran Carlsen ve Glenton, 2011: 2).

Odak grup görüşmesi kullanılarak yapılan araştırmalarda birkaç grup görüşmesi yapıldıktan sonra bütün gruplardaki katılımcıların benzer görüşler bildirmesi grup görüşmelerinde yeterli veriye ulaşıldığını gösterir. Birçok araştırmada üç veya beş grup çalışmasıyla yeterli veri elde edildiğinden genellikle 3-5 grup görüşmesinin yeterli olacağı kabul edilir. (Morgan, 1998b:77) Odak grup görüşmeleri yeterli veri elde edilinceye kadar sürdürülebilir (Morgan, 1988: 43).

Krueger'a göre odak grup görüşmesi yönteminde, konu başlıklarından yola çıkarak soru sorma ve önceden hazırlanmış soruları sorma olmak üzere iki şekilde sorular sorulabilmektedir. Daha deneyimli moderatörlerin tercih ettiği sadece konu başlıklarından yola çıkarak soru sorma yönteminde hızlı, sohbet havasında ve doğal bir görüşme süreci sağlanabilmektedir. Bununla birlikte, birden fazla moderatörün var olduğu çalışmalarda moderatörlerin konu başlıklarını farklı yorumlaması çalışmanın tutarlılığını azaltabilir. Önceden hazırlanmış sorular, moderatörün konuları belirlenen şekilde katılımcılara sormasına yardımcı olur. Gruplara aynı sorular sorulduğu için analiz etmek kolaylaşır. Bununla birlikte, moderatörün sohbet havasında soru sormadığı durumlarda katılımcılar rahat hissetmeyebilir (Krueger, 1998: 9-12).

3.2. Evren ve Örneklem

Kültürlerarası iletişim bağlamında Türkiye Bursları öğrencilerinin iletişim yeterliğini incelendiği bu çalışmanın evreni Türkiye'de okuyan Türkiye Bursları öğrencileridir. 2015-2016 döneminde Türkiye Burslusu öğrencilerin tam sayısını öğrenmek amacıyla bilgi edinme hakkı kapsamında Türkiye Bursları Programına mail yoluyla soru sorulmuştur. Ancak bu maillere herhangi bir dönüt alınmamıştır.

Çalışmanın örneklemini bir İç Anadolu şehrinde yaşayan Türkiye Burslusu öğrenciler oluşturmaktadır. Örnekleme oluşturan öğrenciler kartopu örneklem yöntemiyle bir araya getirilmiştir. Kartopu örneklem yöntemi evreni tanımlamada, evreni oluşturan bireylere ulaşmada zorluk yaşandığında veya doğal olarak oluşan arkadaşlık ağı gibi bir grubun üyelerine ulaşmada kullanılabilir (Blaikie, 2010: 179). Aziz'e göre, aşamalı olarak ulaşılan örneklemin ilk aşamasında araştırmacıya yakın olan ve araştırmanın hedeflerine uygun bireylerden seçilir. Bu ilk örnekleme dâhil olan katılımcılar sonraki örneklemin katılımcılarını belirlemede yardımcı olur. Sonraki aşamalarda diğer örneklem grupları aynı şekilde bir önceki gruptaki katılımcıların desteğiyle oluşturulur. Az sayıda katılımcıyla başlayıp katılımcı sayısının giderek çoğalmasından dolayı bu örneklem türü kartopu olarak adlandırılmıştır (2010: 55).

Kartopu örneklemin seçilmesindeki amaç gönüllü ve istekli bireylere ulaşmaktır. Bu kapsamda öğrencilerin seçilmesindeki ölçüt ise TÖMER'de en az bir dönem okumuş olmasıdır. Bununla birlikte, öğrencilere ulaşılırken Türkiye'de daha uzun süre kalanlar ön planda tutulmuştur. Bu öğrencilerin daha çok etkileşime geçtiği ve daha çok kültürlerarası deneyime sahip olduğu düşünülmüştür.

Araştırmacının tanıdığı 8 öğrenciden oluşan bir deneme grubu ile ilk odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Deneme grubunun oluşturulmasındaki amaç ilk olarak sürecin sağlıklı işleyip işlemeyeceğini görmek ve soruların amaca uygunluğunu ölçmektir. Ayrıca deneme grubu ile soruların öğrenciler tarafından doğru anlaşılması test edilmiştir. Deneme grubunun oluşturulmasındaki bir diğer amaç ise bu öğrenciler sayesinde diğer öğrencilere ulaşmaktır.

Kartopu örnekleme uygun şekilde deneme grubundaki öğrenciler, çalışmaya katılabilecek öğrencilerin bulunmasında yardımcı olmuştur. İlerleyen süreçte ise hem

deneme grubu hem de oluşturulan diğer gruplardaki öğrenciler, çalışmaya yeni öğrencilerin katılmasına destek sunmuştur. Öğrenciler çalışmayı arkadaşlarına anlatarak veya katılabilecek arkadaşlarının isimlerini vererek örneklemin oluşmasında yardımcı olmuştur. Öğrencilerin doğrudan görüştüğü ve çalışmaya katılmayı kabul eden öğrenciler ile araştırmacı sosyal medya aracılığı ile görüşmüş ve çalışma anlatılmıştır. Öğrencilerin katılabilecek arkadaşlarının isimlerini verdiği durumlarda araştırmacı yine sosyal medya aracılığıyla bu öğrencilere ulaşmış çalışmaya anlatmıştır. Araştırmacının deneme grubundaki öğrenciler haricinde tüm gruplardaki öğrenciler aracılığıyla iletişime geçtiği 66 öğrenciden 16'sı çalışma zamanında Türkiye'de bulunmama, farklı bir şehirde bulunma, vakitsizlik, isteksizlik, yeterli seviyede Türkçe ve İngilizce bilmeme sebepleriyle çalışmaya katılmayı kabul etmemiştir. Öğrencilerden 11'i çalışmaya katılmayı kabul ettiği halde ders çalışma, hastalık, şehir dışında olma gibi sebeplerden katılamayacaklarını bildirerek gruplardan ayrılmışlardır. Diğer 39 öğrenci 6 grupta yer alan öğrencileri oluşturmuştur. Deneme grubuyla birlikte bu çalışmada toplam 47 öğrenci yer almıştır.

Çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 22,4'tür. Öğrencilerden 22'si kadın 25'i erkektir. Demografik bilgilerinin alındığı formda 29 öğrenci Müslüman, 9 öğrenci Hıristiyan, 2 öğrenci Budist, 2 öğrenci Ateist, 1 öğrenci Hindu olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerden 4'ü din sorusunu yanıtsız bırakmıştır. Bununla birlikte, görüşme esnasında bu öğrencilerden ikisi Müslüman, biri Hıristiyan olduğunu belirtmiştir.

Örnekleme olarak seçilen öğrenciler kendi aralarında gruplandırılmıştır. Deneme grubu ile birlikte iki aylık sürede toplamda 7 grup ile görüşülmüştür. Bu gruplar, Türkiye Bursları programının sınıflandırılmasından⁵ alınmıştır. Öğrencilerin anonim kalma isteğinden dolayı bu çalışmada öğrencilerin okudukları bölüm, üniversite ve yaşadıkları şehir adı verilmemiştir. Öğrenciler öğrenci nüfusunun yoğun olduğu bir İç Anadolu şehrinde yaşamaktadır.

Öğrencilerin kod isimleri oluşturulurken her grubun adının ilk iki harfi, sıralı sayı ve öğrencinin cinsiyeti kodlanmıştır. Örnek vermek gerekirse DE1E kodu şu şekilde açılabilir: Deneme Grubu, 1. öğrenci, erkek. Oluşturulan gruplardaki öğrencilere ve görüşme sürelerine ilişkin bilgi aşağıdaki tablolarda verilmiştir:

---

⁵ <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-programlari> (Erişim tarihi: 19.06.2016).

Tablo 2. Deneme Grubu

Kod Adı	Ülke	Yıl	Din	Yaş
DE1E	Rusya	4	İslam	21
DE2E	Moritanya	2.5	İslam	19
DE3K	Kırım	5	İslam	22
DE4K	Kırım	5	İslam	24
DE5E	Kırgızistan	5	İslam	22
DE6E	Kırgızistan	5	İslam	21
DE7K	Özbekistan	2.5	İslam	22
DE8E	Filistin	3	İslam	24
Görüşme süresi		1 saat 11 dakika		

Tablo 3. Afrika Grubu

Kod Adı	Ülke	Yıl	Din	Yaş
AF1E	Moritanya	2	İslam	26
AF2K	Güney Afrika	4	Hristiyanlık	24
AF3E	Gine	2	İslam	21
AF4E	Fas	5	İslam	24
AF5K	Lesotho	5	Hristiyanlık	23
Görüşme süresi		2 saat 12 dakika		

Tablo 4. Balkan Grubu

Kod Adı	Ülke	Yıl	Din	Yaş
BA1E	Makedonya	4	İslam	23
BA2E	Karadağ	2	İslam	19
BA3K	Arnavutluk	3	İslam	25
BA4E	Kosova	2	İslam	29
BA5E	Makedonya	2	X	20
BA6K	Kosova	2	İslam	19
Görüşme süresi		1 saat 4 dakika		

Tablo 5. Boğaziçi Grubu

Kod Adı	Ülke	Yıl/Ay	Din	Yaş
BO1E	Kamboçya	2 yıl	İslam	21
BO2E	Kamboçya	5 ay	Budizm	26
BO3K	Endonezya	5 yıl	İslam	23
BO4E	Hindistan	2.5 yıl	Hinduizm	32
BO5E	Myanmar	2.5 yıl	Hıristiyanlık	19
BO6K	Filipinler	5 ay	Hıristiyanlık	24
BO7K	Güney Kore	5 ay	Hıristiyanlık	20
BO8K	Tayland	5 ay	Budizm	19
BO9K	Kolombiya	1.5 yıl	Hıristiyanlık	25
Görüşme süresi	3 saat 5 dakika			

Tablo 6. Harran Grubu

Kod Adı	Ülke	Yıl	Din	Yaş
HA1K	Afganistan	2	İslam	20
HA2K	Pakistan	1.5	İslam	25
HA3E	Bangladeş	1.5	X	25
HA4E	Afganistan	5	İslam	24
HA5K	Suriye	3	İslam	20
HA6E	Ürdün	1.5	İslam	20
HA7K	Yemen	1	İslam	21
Görüşme süresi	1 saat 57 dakika			

Tablo 7. Karadeniz Grubu

Kod Adı	Ülke	Yıl	Din	Yaş
KA1K	Letonya	2.5	X	25
KA2E	Ukrayna	5ay	Hıristiyanlık	17
KA3K	Estonya	3	Hıristiyanlık	27
KA4K	Moldova	2.5	Hıristiyanlık	25
KA5E	Rusya	5	Ateist	22
KA6E	Gürcistan	5	İslam	23
Görüşme süresi	3 saat 21 dakika			

Tablo 8. Türki Cumhuriyetler Grubu

Kod Adı	Ülke	Yıl	Din	Yaş
TÜ1E	Özbekistan	3	İslam	22
TÜ2K	Özbekistan	2	İslam	20
TÜ3E	Kazakistan	2	İslam	20
TÜ4K	Türkmenistan	2	X	20
TÜ5E	Kırgızistan	4	İslam	21
TÜ6K	Kırgızistan	1.5	Ateist	20
Görüşme süresi		2 saat 26 dakika		

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışmada öğrencilerin uygun buldukları bir ortamda ve saatte odak grup görüşmeleri gerçekleştirilmiştir. İki grupta fakülte toplantı salonu kullanılmıştır. Bu gruplardan biri ortamın ve araştırmacının tanıdık olması nedeniyle görüşmede rahat davranmıştır. Bununla birlikte diğer grupta ortamın sessiz olmasının katılımcılar üzerinde olumsuz etki bıraktığı görülmüştür. Bu nedenle diğer grupların tamamında hafif müzik çalan ve fazla kalabalık olmayan bir kafe ortamı tercih edilmiştir. Böylece öğrencilerin kendilerini daha rahat hissetmeleri sağlanmıştır. Görüşmelerde katılımcılara Hammer, Bennett ve Wiseman (2003:426) tarafından gerçekleştirilen kültürlerarası gelişim envanteri oluşturmaya yönelik çalışmanın odak grup görüşmelerinde kullanılan aşağıdaki sorular sorulmuştur:

1. Sizce burada kültürel farklılıklar var mı?
2. Kültürel farklılıklardan dolayı ne gibi zorluklar veya problemlerle karşılaştınız?
3. Kültürel farklılıklara mı önem vermelidir yoksa benzerliklere mi? (Benzerlik derse) Sizin kültürünüzle buradaki kültür arasındaki benzerlikler nelerdir?
4. Karşılaştığımız kültürler hakkında daha fazla bilgi edinmeye çalışır mısınız? Neler yaparsınız?

5. Diğer kültürlerden bireylerle iletişim kurarken konuşma şeklinizi onlara uydurmaya çalışır mısınız? Dünyaya başka kültürden birinin gözleriyle bakmak sizce ne anlama geliyor? İki veya daha fazla kültüre ait hissediyor musunuz?

6. Diğer kültürlerle uyum sağlamak kimliğinizi sorgulamanıza neden oluyor mu? Karşılaştığınız kültürlerden farklı hissediyor musunuz?

Moderatör katılımcılara soruları yukarıdaki sıralamayla sormuştur. Bununla birlikte, katılımcıların rahat hissetmeleri için soruları sohbet havasında aktarmıştır. Soru sorduktan sonra katılımcıların aralarındaki etkileşime ve yorumlarına müdahale etmemiştir. Bunun sebebi katılımcıların daha fazla konuşmalarını teşvik etmek ve sorguya çekiliyor hissine kapılmalarını engellemektir.

Çalışmada ses ve görüntü kaydı almak üzere üç farklı kayıt cihazıyla toplamda 15 saat 16 dakika görüşme kaydı alınmıştır. Bu görüşme kayıtlarından 143 sayfalık veri elde edilmiştir. Odak grup görüşmesi ile elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Veriler önceden belirlenen temalara göre analiz edilmiştir. Betimsel analizde veriler, araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara, gözlem ve görüşmede kullanılan sorular göz önünde bulundurularak da değerlendirilebilir. Ayrıca analiz yapılırken katılımcıların görüşlerini etkileyici bir şekilde göstermek için doğrudan alıntılar sık sık verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 158).

Sandelowski'ye göre, betimsel analizde toplanan verilerin betimleyici bir özetini oluşturmak esastır. Betimsel analizden elde edilecek özetler gelecekte yapılacak gömülü teori çalışmaları veya olgu bilim çalışmaları için hipotez veya temel oluşturabilir. Betimsel analiz bir olgunun tanımlanması gerektiğinde kullanılacak bir yöntem olarak araştırmacının cevap aradığı kim, ne ve nerede sorularına yanıt vermede özellikle etkilidir (2000:339).

Yıldırım ve Şimşek'e (2000: 159) göre betimsel analiz dört aşamadan oluşur. Bu aşamalardan birincisi betimsel analiz için bir çerçeve oluşturmaktır. Verilerin hangi temalar altında düzenleneceği ve sunulacağı oluşturulan çerçeveye göre saptanır.

İkinci aşama ise tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesidir. Bu aşamada, belirlenen çerçeve doğrultusunda veriler okunur ve organize edilir. Bu süreçte, verilerin tanımlanması hedefiyle belirlenmesi, anlamlı ve mantıklı bir şekilde bir araya getirilmesi gerekir. Dolayısıyla bu aşamada oluşturulan çerçevenin içine bazı veriler

anlamsız kalacağı için girmeyebilir. Ayrıca bu aşamada, sonuçta kullanmak üzere doğrudan alıntılar seçilir (2000: 159).

Üçüncü aşama, bulguların tanımlanmasıdır. Bu aşamada organize edilen veriler gerekli yerlerde doğrudan alıntılarla desteklenerek tanımlanır. Bu süreçte gereksiz tekrarlara girilmez ve veriler kolay, okunabilir bir dille tanımlanır (2000: 159).

Son aşama bulguların yorumlanmasıdır. Bu aşamada tanımlanan bulgular açıklanır, ilişkilendirilir ve anlamlandırılır. Yapılan yorumların nitelikli olmasına kurulan neden sonuç ilişkileri ve gerektiğinde farklı olgular arasında yapılan karşılaştırmalar yardımcı olur (2000: 159).

Bu çalışmada da aynı yol izlenmiştir. Çalışmada ilk olarak araştırma sorularından bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeve odak grup görüşmesinde ön plana çıkan konularla desteklenmiştir. Bu bağlamda oluşan çerçeveye göre verilerin altında analiz edileceği temalar (başlıklar) belirlenmiştir. Daha sonra ise oluşturulan bu temalar altında veriler organize edilmiştir. Bu kapsamda birbiriyle ilgili olan veriler aynı yerde toplanmıştır. Bu süreçte veriler bir araya getirilirken yapılan işlemin anlamlı ve mantıklı olmasına dikkat edilmiştir. Verilerin gruplandırılması ikinci bir kodlayıcının kontrolüyle desteklenmiştir. Veriler tanımlanırken sık sık doğrudan alıntılar yapılarak tanımlamalar desteklenmiştir. Son olarak ise bulgular yorumlanmıştır.

4. Bulgular

Bu bölümde 7 odak grup görüşmesinden elde edilen veriler katılımcıların yorumlarıyla birlikte verilmiştir. Her bir grup için oluşturulan alt başlıklar katılımcıların sorulara verdiği cevaplara göre düzenlenip başlıklara ayrılmıştır.

4.1. Deneme Grubu

Bu grup 8 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin tamamı lisans düzeyinde eğitim görmektedir. Bu gruptaki öğrencilerle öğrencilerin eğitim gördüğü fakülte binasında görüşme gerçekleştirilmiştir. Grup görüşmesi 1 saat 11 dakika sürmüştür ve bu görüşme kayıtlarından 15 sayfalık veri elde edilmiştir. Öğrencilerin geldikleri ülkeler Rusya, Moritanya, Kırım, Kırgızistan, Özbekistan ve Filistin'dir.

4.1.1. Din

Kırımlı öğrencilerden biri (DE3K) ve Özbek öğrenci (DE7K) Türkiye'de dini yaşama algısındaki farklılıklara dikkat çekmiştir:

“Mesela biz orada Hanefi, Sünni, Şii diye bilmiyorduk. Belki de yanlış bir şey biz sadece ‘Elhamdülillah Müslümanız.’ diyorduk ayırmıyorduk ‘Hepimiz biriz.’ diyorduk ama burada bu var şu var o var dediler. Benim kafam karışmaya başladı.” (DE3K)

Filistinli öğrenci kendisine sorulan ‘Müslüman mısınız?’ sorusunun rahatsız edici olduğunu ifade etmiştir:

“Başka bir şey daha var ben eminim ilk geldiğimde herkes aynı şeyi yaşadı. İlk geldiğimizde ismimizden sonra ilk sordukları soru ‘Müslüman mısınız?’ Çok rahatsız edici bir soru. Bizim için değil belki çünkü biz Müslümanız...” (DE8E)

Özbek öğrenci Türkiye'ye gelmeden önce kendi ülkesindeki ön yargıların din konusunda korkular yaşamasına neden olduğunu belirtmiştir:

“Buraya geldiğimde tek korkum halkın dinle çok yakın olmasıydı. Bizde insanlar dinden uzak. Gençsen 17-18 yaşındaysan camiye gidemezsin. Ben burada Cuma günü tramvayla caminin yanından geçerken bir tuhaf oldum. O kadar kalabalık ki, biraz şaşkıncı. Alışmak zor geldi. O kadar insan ne oluyor? Örgüt mü bunlar, kötü insanlar mı? Kapalı kadınlardan uzak durdum ilk bir iki ay. Şimdi çok komik geliyor ama o zaman çok stres yaşadım. Hala korkuyorum. Bizim oralarda Sovyet etkisi kaldı. Kapalı kadınlar, sakallı adamlar onlar bir şeyler patlatıyor. Çocukken bize bunu öğretiyorlardı. Hala öyle devam ediyor. Yurt dışına çıkanlar Suudi Arabistan'a ya da Türkiye'ye gelenler biliyorlar öyle olmadığını. Ama mesela hala çarşaf giyenleri gördüğümde sıkıntı yaşıyorum. Benim için dini açıdan sorarsanız en büyük sıkıntı buna alışmaktı. Hala zor. Bizim Özbekistanlı arkadaşlar da aynı şekilde zorluk yaşıyor. Şimdi alışmaya çalışıyoruz ama din konusu biraz zor. Alışmak biraz zor oldu.” (DE7K)

Kırımlı öğrencilerden biri Türkiye'de dini açıdan daha rahat hissettiğini belirtmiştir:

“Bizim adetlerimiz genellikle benzediği için çok da farklı bir şey görmedim. Mesela ramazan aylarında Kırım'da tatil yok. Ukrayna'ya ait olduğumuz için Hıristiyanlığa göre tatillerimiz. Burada ramazan aylarında Kurban Bayramında tatil veriyorlar. Bu açıdan sevindim. Burada ezan duyuyoruz. Benim şehrimde ezan duyulmuyor. Hatta bizim bir tane camimiz var ben küçük bir şehirde yaşıyorum ama ezan duymuyorum. Ramazan ayında bile ezan duymuyorum. Biz annemle babamla oruç tuttuğumuz zaman televizyonu açıp oradan ezanı dinliyoruz.” (DE3K)

4.1.2. Siyaset

Kırgız öğrencilerden biri, Türklerin siyasete çok önem verdiğini gözlemlemiştir. Öğrencinin yorumunda göre kendi ülkesinde siyasi kutuplaşma yoktur:

“Siyasi açıdan farklılık olabilir mesela. Burada hangi partiye oy verdiğin çok önemli. İnsanlar partiyi takım gibi tutuyor. Aşırı fanatik olabilirsiniz bence. Biz Kırgızistan’da çok önem vermiyoruz. Kaç parti olduğunu bile bilmiyorum. Bizde politik anlamda kutuplaşma yok. Burada spor gibi politika. Biraz garip geliyor. Dün olaylar oldu mesela. İnsanlar bir şeyler söylüyor, yanlarından geçtim pankartları okudum. Bir şeyler bağıryorlardı ama ne için bağıryorlardı anlam veremedim. Polisler asker gibi durmuş bekliyordı. ‘Beş dakika sonra bunlar birbirine girmezse ben buradan gidiyorum.’ dedim. Çünkü öyle bir durum vardı. Politikaya çok fazla önem veriyorsunuz.” (DE5E)

Diğer Kırgız öğrenci, Özbek ve Kıımlı öğrencilerden biri Türkiye’deki sistemin kendi ülkelerinden daha iyi olduğunu vurgulamıştır (DE6E, DE4K, DE7K). Öğrenciler kendi ülkelerinde hukuk sisteminin düzenli olmadığını ve işlerin hukuk dışı ilerlediğini ifade etmiştir:

“Bizim ülkemizde Kırgızistan’da hukuk yok. Bizde her şey oluyor devlet bir şey demiyor. Çalışıyorlar falan. Mesela Türkiye’de hukuk var. Polisler dün geldiler, kontrol ediliyor. Bizim ülkemizde böyle bir şey yok. Bizimkiler sadece oturuyor yiyor para alıyor. Bu kadar. Gerçekten bizim ülkemizde böyle. Bizde bir şirket açmak istiyorsan bir sürü şey yapman gerekiyor. Buna para ver, ona para ver, şuna para ver. Sizde gördüğüm kadarıyla böyle değil.” (DE6E)

“Eski Sovyet ülkeleri hep aynı. O yüzden biz diyoruz. Osmanlı zamanında Tanzimat Dönemi vardı ya, devlet artık halk için. Şu ana kadar biz halk devlet için yaşıyoruz Özbekistan, Kırgızistan, Kazakistan. Halk devlet için yapıyor her şeyi. Diğerlerini bilmiyorum da eski Sovyet ülkelerinde halk devlet için.” (DE7K)

4.1.3. Bürokrasi

Filistinli öğrenci, bürokratik işlemlerin sorunlu olduğunu gözlemlemiştir. Öğrenci, süreçlerin uzun sürdüğünü ifade etmiştir:

“İşlem sistemi özellikle emniyetteki sistem bizim için gerçekten çok sorun yaratıyor. İlk geldiğimde Ankara’da ikamet almamız gerekiyordu. Emniyet Müdürlüğünde yabancılarda günlük yüz kişilik sıra fişi veriliyordu. O kadar kalabalık bir yabancı toplumu olmasına rağmen yüz kişi alıyorlar sadece. Gece saat 12’de sırada beklemeye başlıyorduk. Saat 10’a kadar insanlara sıra veriyorlardı. Üç günde gişeden sıra alabildik. Mesela ulaşım kartı. Benim burada kalmak için sürem 4 yıl. İlla ki her sene gidip yenilemem lazım. Zaten hiçbir şey yapmıyoruz. Öğrenci belgesi veriyoruz bitti. Bunu da internet üzerinden yapabiliriz mesela, bilmiyorum, İstanbul’da böyle mesela. İşlem sistemi sıkıntılı yani. Elektronik bir şekilde yapılması gerekiyor bence.” (DE8E)

Kıırlı öğrencilerden biri (DE4K) ile Kırgız öğrencilerden biri (DE6E) doktorların kendilerine fazla ilgi göstermediğini belirtmiştir:

“Mesela doktora gidersen o sana genel sorular soruyor ama sana özel dikkatlice bakmıyor. Başka yerlerde de aynı şeyler oluyor. Özel insan, yani senin başkalarından farklı bir sorunun olabilir ama öyle bakmıyorlar.” (DE4K)

“Evet, aynen benim de öyle bir sorunum oldu. Ben de hastaneye gittim tedavi olmak için. Doktor böyle benim gibi oturuyor bana bile bakmıyor. Sadece merhaba dedi. Diyor ki sorunları söyle bana. Tamam, bu ilacı iç. Bir bakar mısınız Hocam bana bir bakar mısın iğne mi yapayım ateş var bende dedim. Doktor sen bu ilacı iç geçer merak etme dedi.” (DE6E)

Özbek öğrenci kendi sağlık sistemlerindeki acil servisler ile Türkiye’deki acil servisleri kıyaslamıştır:

“Bizde acile gittiğinde sıra beklemezsin. Burada internet üzerinden sıra alman gerekiyormuş. Ölüyordum ama. İstanbul’daydım, ateşim vardı. Acile gittim. Acil olmasaydı ben de internet üzerinden MHRS’den randevu alırdım ama acile geldim. Sıra bekledim bir buçuk saat. Bizde Özbekistan’da acilde sıra olmaz. Normal hastalar polikliniğe gider. Acile

gerçekten kötü durumda olanlar gider ve sırasız alırlar. Acile de sıra mı almam gerekiyor diye şaşırđım. Sanki planlamam gerekiyor. Ben kötü olacağım o zaman internet üzerinden sıra alayım. Bu farklılık var ve hala alışamadım. Acil olunca sıra almam gerekiyor.” (DE7K)

4.1.4. Cinsiyet

Filistinli öğrenci, kendi ülkesiyle Türkiye toplumunun yapısını karşılaştırmıştır. Öğrenciye göre kapalı olan ülkesine göre daha açık bir toplum olan Türkiye, alışması için zor bir ortam olmuştur. Ancak karşılıklı anlayış sorunları ortadan kaldırmıştır:

“Biz kapalı bir toplumuz. Kapalı derken yaşadığımız koşullardan dolayı. Bizim toplumumuzda üniversiteye kadar kızlarla erkekler ayrı ayrı okur. Buraya geldiğimde şaşırđım. Gazze’den çıkmamıştım daha önce. Toplum karışık hayat yaşıyor. Üniversite karışık yaşıyor. Benim için alışmak çok zordu. Sonra gittikçe kolaylaşmaya başladı. Karşı cinsle yaşamak ve aynı ortamda uzun süre kalmak zor benim için çünkü alışık değilim. Karşı cins de kültürümüzü kabul ettiği için alışmak kolaylaştı. Mesela ben normalde kadınlarla tokalaşmıyorum. TÖMER’deyken hocamız elini uzattı. Ayrı yaşayan bir toplumda yaşadığımız için insan şok oluyor. Bu yüzden bizim hocamız anlattı hatta o benden özür diledi. Karşı taraf da iyi davrandığı için artık bu sorunu geçmeye başladım.” (DE8E)

Kırgız öğrenci Türk erkeklerin arkadaşlarıyla fiziksel temas kurmaktan hoşlanmadığını gözlemlemiştir: “İlk geldiğimde Ankara’da bir çocukla geziyordum koluna girdim. Çocuk geri çekildi. Dedim bu normal. Dedi ki bana yaklaşma. Bunlara dikkat etmek lazım böyle durumlarda bence.” (DE6E)

Özbek öğrenci kadınların sigara içmesini eleştirmiştir: “Mesela burada kadınlar sigara içiyor. Bizde sigara içince abdest olmaz derler.” (DE7K)

4.1.5. Kültürel benzerlik ve farklılıklar

Kırgız öğrencilerden biri ve Özbek öğrenci, mutfak konusunda farklılıkların olduğunu gözlemlemiştir. Türkiye’de at etinin yenmemesi Özbek öğrenciyi zorlamıştır:

DE6E: Yemek açısından farklılıklar var. Siz çoğu eti yemiyorsunuz. Bizim ülkede atlar meşhur. At yemekleri meşhur.

DE7K: Bu açıdan çok zorlandık.

Moritanyalı öğrenci, coğrafi farklılıklardan kaynaklanan unsurlara dikkat çekmiştir. Öğrenci aynı zamanda Türkiye'nin modern elbiseleri giydiğini ancak kendi ülkesinde geleneksel kıyafetlerin de giyildiğini ifade etmiştir:

“Coğrafi farklılıklar var. Coğrafi farklılıklardan kaynaklanan kültürel farklılıklar var. Yemek, dil, adetler, bilim, edebiyat. Mesela elbiseler. Türkiye medeni elbiselere önem veriyor, ön plana çıkartıyor. Bizde Mecliste, Başbakanlıkta, Cumhurbaşkanlıkta mesela hala yöresel kıyafetler giyilir. Resmi yerlerde giyildiği gibi normal evlerde de giyilir. Türkiye’de herkes takım elbise giyerken bizde farklı.” (DE2E)

Filistinli öğrenci Türkiye ile kendi ülkesi arasındaki sosyal ve iş yaşamından örnek vermiştir. Tatil günlerinin farklı olduğunu söyleyen öğrenci, ülkesiyle kıyaslandığında Türkiye’de iş saatlerinin fazla olduğunu ve aileye pek fazla vakit kalmadığını belirtmiştir:

“Ben Cuma gününden örnek vereyim. Bizim ülkemizde ve Türkiye arasındaki en önemli farklardan biri günlerin önemi. Mesela bizde Cuma günü tatil var. İlk geldiğimde alışamadım. Cuma günlerinde hiçbir şey yapmıyoruz biz. Cuma cumartesi tatil. Bizde okullarda cumartesi var ders çalışıyorlar. Öğrencilere bir tek Cuma tatil. Çalışanlar için Cuma ve cumartesi tatil. Bizde çalışma saatleri saat 8’den 2’ye kadar. Ondan sonra herkes kendi evine gidiyor. Sosyal hayatını yaşıyor. Ailesiyle vakit geçiriyor. Türkiye’de saat 8’den 5 buçuğa kadar bence bu çok fazla. Sizin ailenizle geçirdiğiniz vakitler çok az.” (DE8E)

Rusya’dan gelen öğrenci Türk ve Rus halkını karşılaştırmıştır:

“Kültür açısından bakarsak ben Rusya’dan geldiğim için çok fazla bir fark görmedim çünkü 21. Asırdayız fazla bir fark olsa bile geride olan ülke

diyebiliriz. Ben Ahıska Türküyüm, aynı kültür. Televizyonda gelmeden önce izlediğim dizilerden farklı bir şey görmedim burada. Biliyordum gelmeden önce de fikrim de öyleydi. Rus halkını Türk halkıyla kıyaslarsak kültürleri dinden dolayı böyle ayrılıyor. Mesela onlar nasıl kendi dinlerine göre davranıyorlarsa Türk halkı da İslam dinine göre davranıyor. Siyasi görüşüne göre, Türkiye’yi görüyoruz. Şimdi benim Türkiye’yi değerlendirmem belki doğru olmaz. Türkiye’deki hem siyasi olaylar renkten takımdan partiden ayrımlar Rusya’da mevcut değil. Rusya’da iktidar vardır. O iktidarla oylama nasıl olur kimsenin umurunda olmaz. İnsanlar para kazanayım, evime para getireyim, çocuklarımı yedireyim giydireyim derindedir. Türkiye’de ise evin ve araban olsa çok iyi. Kira ile yaşamak zor duruma düşürür seni. Buranın gençliğinin vizyonu daha geniş ama Müslümanlar gelişemiyor mantığı Türkiye için de mevcut. Vizyon geniş ama gelecek yok. Daha çok batı geliyor, Rusya geliyor. Hep söyleriz Rusların gençleri içer, votka vs. ama yine de gelişen iyi geleceği olan, kaynakları olan Rusya. Bu açıdan belki beğeniriz Türkiye’yi ama bir taraftan da devlet olarak Rusya’nın inanılmaz üstünlüğü var.” (DE1E)

Öğrenciler (DE7K, DE2E, DE8E) diğer kültürleri tanımanın önemli olduğunu düşünmektedir. Özbek öğrenci ile Moritanyalı öğrenci, Türk şarkılarını, halayını öğrendiklerini söylerken Filistinli öğrenci farklı kültürleri öğrenmenin birçok avantajı olduğunu ve tanıdığı birçok öğrencinin Türkiye’ye gelmeden önce Türk kültürünü dizilerden öğrendiklerini ifade etmiştir. Öğrenciye göre diğer kültürleri öğrenmek iletişimi olumlu etkilemektedir: “Gerçekten diğer kültürleri bilmek çok önemli bir şey. Birçok avantajı var. O ülkelere gittiğinde artık yanlış bir şey yapamazsın.” (DE8E)

4.1.6. Kültürlerarası iletişim

Öğrenciler, Türkiye’de insanların çok kibar olduğunu belirtmiştir (DE4K, DE6E, DE7K). Kırgız öğrencilerden biri (DE6E), teşekkür etmeyi ve rica etmeyi burada öğrendiğini ifade ederken, Özbek öğrenci Türklerin tartışırken bile kibar olduğunu belirtmiştir: “Tramvayda ilerlemek için tartışırken bile ‘Ya susar mısın lütfen!’ diyorlar. Bizde öyle olmaz yani.” (DE7K)

Özbek öğrenci Türkiye’de insanların kibar ve aynı zamanda sıcakkanlı olduğunu ifade etmiştir. Öğretim üyeleri ve öğrenciler arasındaki iletişimin samimi ve yeri geldiğinde profesyonel olduğunu gözlemlemiştir:

“Bizim ülkemizde hoca ders arasında öğrencilerle sigara içmez. Burada bir baktım hoca öğrenci bir arada sigara içiyor. Bence bu iyi bir şey. Çünkü iletişim. Sınıfa geçmiyor o sigara muhabbeti. Bizde öyle bir şey olursa ‘Abi biz birlikte sigara içiyorduk ya sınavda şöyle sorma’ gibi muhabbetler olur.” (DE7K)

Özbek öğrenci, Türkiye’de farklı bölgelerinde yaşayan insanların farklı ülkelerden gelen insanlara olan yaklaşımındaki farklılıklara dikkat çekmiştir. Buna göre İstanbul gibi farklı ülkelerden gelen insanların yoğun olduğu bölgelerde daha olumsuz davranılırken, nüfusun daha homojen olduğu Trabzon gibi illerde yurt dışından gelen insanlara çok daha iyi davranılmaktadır:

“Trabzon’a gittik inanmayacaksınız arkadaşımın akrabaları geldi. Teyzesi, amcası... Sırf beni görmek için geldiler. Bir yabancıyla Türkçe konuşmak için. Bu ilgileri var. ‘Sizin kültür nasıl, düğünde kına gecesi yapıyor musunuz?’ Kızım kızım diyorlardı ama İstanbul’da öyle bir şey yok. Bunu fark ettim ben. Yabancıların çok olduğu yerlerde Türkler pek sıcakkanlı değiller, bunu fark ettim. Çünkü belki iyi yabancılar var kötü yabancılar var. Artık yabancıları öğrendikleri için pek sıcak davranmıyorlar. Şu Sultanahmet taraflarında falan. Ama yabancı olmayan bir yere giderseniz parasız bile kalabilirsiniz. Ben bunu fark ettim. Türkiye’de yabancıların olmadığı yer en güzel yerdir.” (DE7K)

Moritanyalı öğrenci ise Ege Bölgesindeki insanların yaklaşımını sevdiğini belirtmiştir:

“En çok beğendiğim bölge de Ege Bölgesi. Ege Bölgesinde çok güzel günler geçirdim. Ege’de en sevdiğim şey insan. En basit insandan en bürokratik insana herkes aynı seviyede davranıyorlar. Bu çok farklı bir şey. Yaşamadıysan bunu çok zor anlayabilirsin. Yabancı arkadaşlarım için

söylüyorum bunu[...]Yanıklar Köyü var Muğla ile Fethiye arasında. Yanıklar'da bir gece bir otelde kaldım. Çok güzel oldu. Otelden sabah çıktım, çok mesrurdum, mutluydum..." (DE2E)

Rusya'dan gelen öğrenciye göre merak kültürleri öğrenmede etkilidir: "Kültürel farklılık o kişiyi daha çok tanımamıza yol açar. Meraklıysan iletişim kurarak kültürü farklılığı tanıyabilirsin." (DE1E) Özbek öğrenci, farklılıkların kendisi için daha önemli olduğunu vurgulamıştır. Buna göre benzer olan zaten biliniyor, farklı olan ise güzeldir:

"Kültürlerimiz zaten benziyor da. Benim açımdan farklılıklara daha fazla önem vermeli. Hani şu da farklıymış benim haberim olsun bizde farklıymış. O nereden geliyor bu nereden geliyormuş. Benzeri zaten biliyoruz. Ama farklı olanlara daha fazla dikkat etmek gerekiyor. Ha şu farklıymış güzelmiş diye. Haberimiz olacak. Mesela İspanya'ya gidince şu fark varmış da Türklerden böyle farklılarmış. Bence farklılık daha önemlidir. Ama farklılık derken dışlamak falan değil. Pozitif anlamda." (DE7K)

Rusya'dan gelen öğrenciye farklılık üzerinde olumsuz bir etki oluşturuyorsa yine de iletişim kurmaya çalışıp çalışmayacağı sorulduğunda öğrenci şu şekilde cevap vermiştir:

"İlgimden dolayı evet. Eğer ilgili birisiysen. Yani farklılık olabilir o sonuçta Allah'ın yarattığı bir insan bir de hangi kültüre aitse ona göre büyümüştür. Doğru ya da yanlış, onu konuşurken anlarsın. Kendin de içinde analiz edersin ya da dışarıya ona tepkini verirsin. Bu açıdan. Farklı bir ülke. Mesela örnek verirse. Çoğumuz da zaten inançlıyız. Puta tapan birileriyle konuşurken tabi bir şey olurum ben mesela öğrenirim yani o açıdan." (DE1E)

Moderatör: Çoğumuz inançlıyız derken herkes adına konuşuyorsun burada herkes Müslüman mı?

DE1E: Yani Hıristiyan da olsa fark etmez. Ben burada Budizm'i dışarıda tutuyorum şu an.

Filistinli öğrenci benzerlik veya farklılıkların önemini algıya göre değişeceğini belirtmiştir: “Algılamamıza göre değişir bence. Farklılıklar bize göre olumsuz olursa benzerliklere dikkat etmek lazım. Olumlu olursa farklılıklara dikkat etmemiz lazım. Kişiye ya da ülkeye göre değişir farklılıkların olumlu veya olumsuz olması.” (DE8E)

Kırgız öğrencilerden biri Türkiye'de insanların nereli olduğu konusunda kendisiyle tartıştığını ifade etmiştir: “Yok yok o daha normal. Bana sordukları soru ‘Japon musun Çinli misin?’ Ya dur değilim. ‘Yok, sen Japon’sun!’ diye benimle tartışıyor.” (DE6E)

Rusya’dan gelen öğrenci ile Özbek öğrenci bu durumun sadece Türkiye’ye özgü olmadığını bunun farklı coğrafyalarda da yaşandığını ifade etmiştir:

“Bunlar genelde insanların bilgisizliği yüzünden oluyor. Bu herkes için mevcut. Bizim ülkede de aynı. Ben mesela Türk’üm diyorum o insan Türk’ün kim olduğunu bilmiyor. Sadece Türkiye’yi izlemiş onu biliyor ama Türklerin daha çok geniş olduğunu bilmiyor. Türk insanı da niye bilsin ki okumamışsa. Mesela bir hocanın bilmemesi ayıp olabilir ya da üst statüde olan bir kişi. Ama liseyi bitirmiş olan bir kişinin odaklandığı iş, para. Onun bilmemesi onun suçu yok aslında. Sen lazımsa öğret kendi ülkeni de farklılığını da kültürünü de. Ben öyle düşünüyorum yani. O yüzden benim açımdan olumsuz olayları ben sıradan görüyorum. Oldu ama sıradan aynı şeyi Rusya’da da yaşayabilirdim. Bu ülkeye, Türk halkına özgü bir şey değil bu [...] Genel olarak Türk halkı misafirperver diyebiliriz. Aynı şeyi diğer ülkelerde de görebiliriz ama olumsuz yönleri sadece neden ve olaylardan ayırt edebiliriz yani.” (DE1E)

“Bu olaylar da bizim bilmememizden kaynaklanıyor aslında. Ben buraya ilk geldiğimde taksiciye 33 Dolar verdim okuldan yurda kadar mesela ilk geldiğimde. Mesela ben yüksek lisans için diyelim ki İspanya’ya gittim. Orada da aynı sıkıntıları yaşayacağım. İkamet için bekleyeceğim. Orada da ‘Nerelisin? Japon musun?’ diyecekler. ‘Çince biliyor musun?’ diyecekler. Aynı sorular. Bizim daha önce gitmediğimiz ilk geldiğimiz ülke olduğu için bu farklılıklardan geçmemiz gerekiyor. O aşamadayız şu an.” (DE7K)

Moritanyalı öğrenci el hareketlerinin farklı anlamlar taşıdığını ve artık dikkatli davrandığını belirtmiştir. Ayrıca Moritanyalı öğrenci ile Filistinli öğrenci el kol hareketlerinden dolayı yanlış anlaşılmaların yaşandığını belirtmiştir:

“Bizde çok normal hareketler var burada çok yanlışmış. Hepimiz iletişimciyiz ve bunu iletişim kapsamında konuşuyoruz o yüzden bunu göstereceğim. Ben TÖMER’deyken, oturuyordum. TÖMER müdürü benim önümdeydi bana bakıyordu ben de şöyle yapıyordum (bir elini yumruk yapıp diğer elini üzerine kapatıyor) Bizde çok normal. Genellikle kızlar yapar. Nah gibi. Sonra müdür bana ‘Siz ne yapıyorsunuz?’ dedi. ‘Efendim hocam?’ dedim. Sonra yanlış olabileceğini düşünerek kestim.” (DE2E)

“Ya da Oha! Neden bilmiyorum, anlayamıyorum. Hoca bir şey söylediğinde ben ‘Oha!’ dedim. Hoca bana baktı. ‘Bunu bir daha deme.’ dedi.” (DE8E)

Özbek öğrenci ilk geldiği zamanlar Türklerin jest ve mimikleri anlamadığı için yaşadığı iletişim problemlerine örnek vermiştir:

“Öğrenci işlerine gittim, bir şey dedim cıks diyerek cevap verdi. Ben de bir saat bekledim koridorda tekrar geri döndüm sordum. Tekrar cıks dedi. ‘Yok, yok bugün değil.’ dedi. Yarım saat daha bekledim sonra tekrar gittim yanına ‘Ben anlamak yok.’ dedim. O da ‘Yok yok, no, no... Bugün değil tomorrow.’ dedi. Allah belanı... Yok desene. Bir buçuk saat bekledim öyle.” (DE7K)

Filistinli öğrenci diğer ülkelerden gelen öğrencilerin de jest ve mimiklerinden kaynaklı yanlış anlamaların olabileceğini belirtmiştir: “Mesela Yemenliler çok ilginç yapıyorlar. Ben yeni gelen arkadaşlara yardıma gittiğimde Yemenliler evet derken başlarını yukarıya doğru kaldırıyorlar. Bizde bu hayır anlamına gelir.” (DE8E)

Öğrenciler (DE7K, DE2E ve DE8E) kendilerini farklı kültürlere ait hissedebilmektedir:

“Ben dünya vatandaşıyım gerçekten dünya vatandaşıyım ama Moritanya pasaportluyum. Ne kadar kültürlere baksam keşfetsem bile Moritanya

kültürü benim için çok ayrı. Farklı kültürleri gördükçe daha anlamlı oluyor benim için. Ben de bu şehirdenim bu arada.” (DE2E)

“Ne kadar kültürlerarası olursak o kadar vatandaşlıkların oluyor. Kosova’ya gittim orada iki hafta kaldım. Giyimleri kültürleri nasıl adetleri nasıl bildim. Aynı odada üç yıldır Zimbabweli Kosovalı arkadaşlarım var. Onların kültürlerini hep biliyorum. Şimdi ben gerçekten Zimbabweli ve Kosovalı olduğumu düşünüyorum. Ben Filistinliyim kalbim Kosovalı Türkiye’deyim diyorum.” (DE8E)

Özbek öğrenciye göre farklı kültürlerle etkileşim insanı dünya vatandaşı yapabilir:

“Bizde Paskalya diye bir şey var. Oradayken mesela Kurban bayramında Koreliler Ruslar var Özbekistan’da. Onlara yemek veriyoruz. Onlar tabağımızı boş vermemek için yumurtaları boyuyor biz de öyle yiyorduk. Arkadaşım geliyor yumurtalar boyuyoruz burada mesela. Biz böyle dünya vatandaşı olabiliriz mesela benim açımdan. Rus olmamıza gerek yok. O insana saygı duyarak empati kurarak, onun dinini anlayarak, benim için önemlisin diye o yumurtayı alıp çizmek bir şeyler yapmak onun için daha sevindirici oluyor. O da ilişkiye daha bağlı oluyor. Kurban bayramında mesela bizimle beraber yemek yapıyor. Mesela oraya gidince ha ben bunu yapmayı biliyorum sizin şu zamanda bayramınız var dersin. O da bizimkini biliyor artık.” (DE7K)

4.1.7. Kendilerinde gördükleri değişiklikler

Öğrenciler (DE6E, DE3K) Türkiye’de olmanın kendilerini değiştirdiğini ifade etmiştir. Öğrencilerin yorumlarına göre Türkiye’deki alışkanlıklarını farkında olmadan kendi ülkelerinde sürdürmüşlerdir:

“Bu tarz şeyler yaşıyorum. Mesela Türkiye’de bakkaldan su alıyoruz. Bizim Kırgızistan’da her yerde su var. Çeşmeden su içebilirsin çünkü su temiz. Ben evdeyim. Annem diyor ki nereye gidiyorsun. Ben su almaya gidiyorum. Nasıl yani? Evde su var. Ne suyu ya diyorum hatırlıyorum.” (DE6E)

“Burada mesela poşetler ücretsiz. Bizde ücretli. Mağazaya giderken kendimle poşet almam lazım ama poşet almıyorum yanıma, unutuyorum. Sonra diyorlar ki poşete para vermen lazım.” (DE3K)

Kırgız öğrencilerden biri kısa süreli yer değişikliğinin bile üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir: “Ben Trabzon’da kaldım üç ay. Onlar biraz farklı konuşuyor böyle uşığım falan diye. Buraya geri geldim. Arkadaşla konuşmaya başladım şaşırıldı. Şimdi oraya tekrar gitsem yine öyle konuşmaya başlarım.” (DE5E)

Filistinli öğrenci, kendi toplum yapısının Türkiye’den farklı olduğunu gözlemlemiştir. Öğrenci Türkiye’deki toplum yapısından az da olsa etkilendiğini ve ülkesine gittiğinde insanların şaşırıldığını ifade etmiştir:

“Mesela ben başta örnek verdim ya, bizim toplumumuz kapalı olduğu için ilk buraya geldiğimde burası açık bir toplum olduğundan burada uzun süre kalınca ben de etkilendim, değiştim biraz. İlk sene geri döndüm. Normalde ben çok açık biri değilim yalnız durmayı seviyorum falan. Teyzelerim, akrabalarım geldi. Kızlar da geldiler. Onlarla konuşmaya başlayınca şaşırarak bakıyorlardı. Bu konuda çok farklı olduğumu hissettim o zamanlarda. Karşı cinsle konuşma konusunda çok değiştim.” (DE8E)

Yine Filistinli öğrenci, kültürel ortamın değişmesiyle birlikte sorunların başladığını ifade etmiştir. Örneğin, öğrencinin bazı arkadaşlarının farklı kültürde yaşamaya başlamasıyla birlikte olumsuz yönde değişmesi kültürel çatışmayı oluşturmuştur:

“Bizim buradaki yaşantımızdan sonra ülkemize geri döndüğümüzde bir sorun var. İnsanlar kıyaslamaya ve karşılaştırmaya başlıyor. Bu yaşadığım kültür ve benim kültürüm arasında ne fark var. Ondan sonra kültürel çatışma başlıyor. Hangisi daha iyi? Ondan sonra kendi kültürünü bırakıp yeni kültüre sahip oluyor. Mesela bazı arkadaşlarımın buraya gelmeden önce belli bir hayatı vardı. Ahlak konusunda din konusunda. Buraya geldikten sonra çok değişmeye başladı ve kötü. Kültürel farklılar var dedik ya. Olumsuz farklılıkları tuttu olumluları bıraktı. Bu yüzden değişti ve kültürel çatışma oldu.” (DE8E)

Özbek öğrenci, Türkiye'deki hoşgöründen etkilendiğini ve artık kendisinin de çok kibar olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca öğrenci, Türkiye'deki el öpme geleneğinden etkilendiğini ve benimsediğini ifade etmiştir:

“İstanbul’da çalışırken bu yaz, tramvayda toplu taşıma araçlarında en kibar olan bendim. Buyurun oturun falan diye konuşuyordum. Çünkü burada böyle, bu şehirde böyle. İstanbul’da insanlar da şaşırıyorlardı, ‘Sen nerelisin böyle?’ diyorlardı. Bir de ben annemin elini öpmeye başladım. Bizde böyle bir şey yok. Mesela benim oda arkadaşlarım var. Bursa’da köye gidiyorduk. Trabzon’a patates toplamaya gidiyorduk. Teyzeler vardı. Arkadaşım ‘Elini öp yoksa kızar kadın’ diyordu. Ben el öpmeye çalışınca teyzeler önce ‘Kızım yapma gerek yok’ diyordu bir kere ellerini çekip sonra hemen veriyorlardı. Bunun bence bir özelliği var. Ben de artık gidince hemen annemin elini öpüyorum. Ama öyle planlı değil. Gideyim de annemin elini öpeyim mutlu edeyim yok. Pat diye böyle bir şey oldu. Artık alıştık neden ve nasıl yaptığımızı bilmiyoruz ama öyle oldu. Şimdi mesela ben daha Özbekistan’a dönmediğim için buyurun kolay gelsin gibi şeyler söylüyoruz burada. Ama Özbekistan’da öyle şeyler yok çünkü demiyoruz.” (DE7K)

Moritanyalı öğrenci ülkesine döndüğünde Türkçe kelimeler kullandığını ifade etmiştir. Öğrenci aynı zamanda Özbek öğrenciye katılarak kendisinin de olumlu yönde değiştiğini, el öptüğünü ve daha kibar bir insan olduğunu belirtmiştir:

“Ben Moritanya’ya gittiğimde bazı Türkçe sözcükler vardı. ‘Tamam’ ve ‘Yok’ hep derdim. Ailem mesela artık tamam ve yok ne demek biliyorlar. Geniş bir ailem var hepsi biliyor. Ve de DE7K’nın dediği gibi çok kibar oldum. Her şey benim için yabancı gelmeye başladı. Ben daha önce yurt dışına çıktım ama ilk defa yurtdışında bir yıl boyunca kaldım. Buraya ilk geldiğimde 17 yaşındaydım. Bir yıl boyunca kaldım. Oraya 18 yaşında yetişkin bir birey olarak döndüm. Çok farklı biri olarak döndüm. Çarşıya gittim elbiseler alacaktım. Oradaki çalışan adamla konuştum, adam bana çok garip baktı. Bu herif beni kandırarak der gibi baktı. Bakışlar atmaya başladı. ‘Kolay gelsin’ dedim ‘Nasılsınız?’ Kibarca konuştum onunla.

Adam ‘Ne diyorsun? Ne istiyorsun?’ dedi. Çok farklı, bu konuda çok farklı.” (DE2E)

Kırımlı öğrencilerden biri kendisinde yaşanan değişimi ülkenin gelişmişlik düzeyiyle ilişkilendirmiştir:

“Ben daha önce hiç düşünmezdim başka bir ülkede yaşayabileceğimi. Ya da başka insanlarla kültürle yaşayabilirim diye. Kırım’da, Ukrayna’da siyaset ekonomi açısından çok gelişmiş değiliz. Türkiye bizden daha gelişmiş. Türkiye’yi gördüğüm zaman burası gelişmiş olduğu için daha yakın geldi. Ben burada kendimi gösterebilirim ilerleyebilirim dedim. Ama mesela Türkiye’den Avrupa’ya Amerika’ya gitsem daha farklı düşüneceğim çünkü daha ilerlemiş ülkeler göreceğim.” (DE3K)

4.2. Afrika Grubu

Bu grup 5 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin tamamı lisans düzeyinde eğitim görmektedir. Bu gruptaki öğrencilerle kitap-kahve formatında hizmet veren bir kafede görüşme gerçekleştirilmiştir. Grup görüşmesi 2 saat 12 dakika sürmüştür ve bu görüşme kayıtlarından 24 sayfalık veri elde edilmiştir. Öğrencilerin geldikleri ülkeler Moritanya, Güney Afrika, Gine, Fas ve Lesotho’dur.

4.2.1. Din

Müslüman ülkelere gelen Müslüman öğrenciler Türkiye’de daha dindar bir toplumla karşılaşmayı beklediklerini ifade etmişlerdir (AF1E, AF3E, AF4E). Ramazan ayı, Ramazan ve Kurban Bayramlarında Türk toplumunun daha farklı davrandığını gözlemlemişlerdir. Faslı öğrenci kendi ülkesindeki Ramazan ile Türkiye’deki Ramazan ayını şu şekilde karşılaştırmıştır:

“Ramazan ayında buradaki hayat benim ülkemden tamamen farklı. Ramazan ayında günler normal gün gibi Türkiye’de. İnsanlar yiyip içiyor. Burası bu bakımdan Avrupa’ya daha yakın. Benim ülkemde Ramazan

ayında sabah pencereyi açtığın anda normal günlerden farklı olduğunu hissedersin.” (AF4E).

Moritanyalı öğrenci “Türkiye ve Moritanya aynı dine mensup ama bu toplum tamamen farklı, bizde kadınlar yüzde yüz kapalıdır.” (AF1E) diyerek toplumun anlayışının farklı olduğunu ifade ederken Gineli öğrenci Türkiye’deki din anlayışını daha çok beğendiğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Burada İslam anlayışı daha farklı. Türkler Araplar gibi değil. Onlar İslam’ı barış dini olarak görüyor. Sürekli savaşmak olarak değil. Onların İslami görüşü daha insan sevgisine yönelik: İnsan ol, sonra Müslüman ol.”(AF3E)

Müslüman öğrenciler farklılıkları belirtirken Hıristiyan öğrenciler herhangi bir fark hissetmediklerini belirtmişlerdir (AF2K, AF5K). Hıristiyan öğrenciler yaşadıkları şehirde kilise olmasına rağmen Katolik Kilise olmadığından kiliseye gitmediklerini belirtmiştir (AF2K, AF5K). Güney Afrikalı bir öğrenci Türkiye’nin kendi ülkesinden daha dindar olduğunu fakat bazı Müslümanların Ramazan ayı olduğunu söyledikleri halde oruç tutmadıklarını fark ettiğini ifade etmiştir (AF2K). Lesotholu öğrenci ise Türkiye’deki din anlayışını şu şekilde anlatmıştır:

“Ben Ramazan’da buradaydım. Normal günlerden farkı yok. Türk arkadaşların oruç tutuyorsa normal günlerden farklı olduğunu hissedersin. Ben Türkiye’nin Müslüman bir ülke olmasından dolayı daha dindar olacağını düşünmüştüm. Bazı insanlar örtülü, bazıları değil. Ben kadınların çoğunun örtülü olacağını düşünmüştüm. Benim ülkemde Müslüman kadınların bazıları sadece Ramazan ayında örtünür.” (AF5K).

Ramazan ayında kendi ülkelerindeki atmosferi bulamayan Müslüman öğrenciler sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir:

“Ramazan ayı bittikten sonra bizde bir çeşit kutlama olur. Aileler bir araya gelir ve birlikte yemek yer, vakit geçiririz. Burada Ramazan bitince şaşırırım; sanki Müslümanlar için özel bir gün değildi. Yalnızdım. Bayram namazından sonra geri dönüp bütün gün yattım. Benim için çok kötü bir gündü.” (AF3E)

“Bu sene Ramazanda birkaç gün burada oruç tuttum, tamamen farklı. Evde kaldım, dışarıya çıkmadım çünkü dışarıya çıkınca sanki Ramazan gelmemiş gibi hissediyordum.” (AF1E)

Siyahi öğrenciler bazen Türklerin dinle ilgili farklı yaklaşımlarına maruz kalmıştır. Hıristiyan bir öğrenci tanımadığı insanların kendisine dinle ilgili sorular sorduğunu belirtmiştir: “Bazen yolda yürürken insanlar yanıma gelip ‘Müslüman mısın?’ diye soruyor.” (AF5K). Müslüman bir öğrenci ise yaşadığı bir olayı anlatmıştır:

“Burada ilk kez camiye namaza gittiğimde bir Türk namazını bitirdikten sonra beni yanına çağırdı. Eline Kuran’ı aldı ve kim olduğumu bile bilmeden bana öğretmeye çalıştı. Afrikalıyım, siyahiyim diye anlamadan bilmeden namaz kıldığımı düşündü. Şaşırdım. Sonra benim İslam’ı bildiğimi öğrendiğinde o şaşırdı. Artık beni gördüğünde başka yöne bakıyor.” (AF3E)

4.2.2. Ekonomi

Öğrenciler Türklerin çalışma kültürünün kendi ülkelerinden daha iyi olduğuna inanmaktadır. Türklerin daha aktif ve daha verimli çalıştığını belirten Faslı öğrenci kendi kültüründeki çalışma hayatıyla Türk kültüründeki çalışma hayatını şu şekilde kıyaslamıştır:

“Türkiye’nin ekonomisi Fas’ın ekonomisinden daha güçlü. Doğal kaynaklar, petrol ve diğer şeyler... Aynı zamanda şirketler. Türk insanları benim ülkemdeki insanlardan daha çalışkan. Örnek vereyim. Türkiye’de bir market sahibi sabah dükkânını açar ve gece yarısı kapatır. Yanında birini çalıştırıyorsa marketi 7/24 açık olur. Benim ülkemde sabah yedi ya da sekiz gibi açar ve öğlen on iki bir gibi kapatıp yemek yemeye gider. Yemek yedikten sonra siesta yani öğle uykusuna yatar ve dört beş gibi tekrar açar dükkânı. Saat dokuz veya on gibi kapatır. Tek başına çalışır. Hâlbuki 7/24 açsa dükkânını yanında bir iki kişi çalıştırabilir. İnşaat şirketlerini düşünürsek Türk şirketleri mükemmel. Her zaman uluslararası işbirlikleri

kurmaya çalışıyorlar. Keşke benim ülkemde de böyle şirketler olsa.”
(AF4E)

Moritanyalı öğrenci ise çalışma hayatında verimliliğin yanında cinsiyet konusuna da dikkat çekmiştir:

“Türkiye ekonomisinden bahsettiğimizde buradaki insanlar daha aktif ve verimli bir şekilde çalışıyorlar. Bizde bir ailede en fazla bir ya da iki kişi çalışır. Burada ailelerde herkes çalışıyor. Bizde kadınlar fazla çalışmaz. Burada kadınların erkeklerden bir farkı yok. Biz az para ile geçinebiliyoruz.” (AF1E)

4.2.3. Eğitim

Öğrenciler Türkiye’de insanların güne geç başlayıp günü geç bitirdiğini gözlemlemiştir. Temel düzeyde eğitim veren okulların kendi ülkelerinde daha erken saatte başlayıp erken bittiğini söyleyen öğrencilerin bir kısmı kendi ülkesindeki sistemin daha iyi olduğunu yorumunda bulunurken (AF5K, AF2K), AF4E Türkiye’deki sistemi daha iyi bulduğunu belirtmiştir.

Kendi eğitim hayatları hakkında yorumlarda bulunan ve kendi ülkeleriyle kıyaslayan öğrenciler Türk öğretim üyelerini daha mesafeli bulmaktadır (AF5K, AF2K, AF3E).

“Okuldaki hocalar korkuyor mu bilmiyorum. Belki de hocalar ve öğrenciler arasındaki ilişkiyi kısıtlayan kurallar vardır burada. Benim ülkemde hoca bir sorun gördüğü zaman çözmeye çalışır. Burada sanki korkuyorlar. Burada öyle bir şey yok. Kimse sana hiçbir şey söylemez.” (AF5K)

Güney Afrikalı öğrenci bu yoruma katılarak şu şekilde yorum yapmıştır:

“Bence bu sorun hocaların çoğunda var. Ders anlatırken yabancı öğrenciler var mı yok mu umursamıyorlar. En önemli kısımları, hatırlamamız gereken yerleri Türkçe anlatıyorlar ve biz kendi kendimize öğrenmek zorundayız. Bence umursamıyorlar. Dersi anlatıp gidiyorlar. Sen anladın mı, anlamadın mı? Umurlarında değil.”

Gineli öğrenci öğretim üyelerinin tavırları ile ilgili yorumlara katılarak sistemin aynı zamanda öğrencileri ezberlemeye zorladığına dikkat çekmiştir:

“Ben mühendislik okuyorum benim bölümümde de aynı sorun var. Bölümümdeki hocalar öğrencileri umursamıyor. Sınıfta 130 kişi var. Hoca problemi çözüyor ve nasıl çözdüğünü hatırlamamızı bekliyor. Bir arkadaşına soruyorsun o da açıklayamıyor. Sistem yüksek not almak için her şeyi ezberlemeye mecbur bırakıyor. Anlamana gerek yok. İnşallah alacağım ama şu anda zorlanıyorum. Notlarım kötü değil, sadece sistem farklı. Evde kendi kendine çalışman gerek. Bazı hocalar İngilizce konuşuyor ama İngilizceleri iyi değil bu da başka bir sorun.” (AF3E)

Moritanyalı öğrenci ise diğer katılımcıların yorumlarına ilave olarak TÖMER’deki öğretim elemanlarının anne baba gibi davrandığını fakat bölüme geçince durumun tamamen değiştiğini belirtmiştir: “Sanki [hocalarla] aynı katta değiliz; biz aşağıdayız.” (AF1E)

Diğer katılımcıların aksine Faslı öğrenci öğretim üyelerinin ilgisizliğini sınıfların kalabalık olmasına bağlayarak şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Benim hocalarla ilgili bu tarz sıkıntılarım yok. Anlamadığım zaman odalarına gidip soruyorum. Kendi ülkemde de bir süre üniversitede okudum. Sınıf çok kalabalıktı. 200 kişi vardı. Hoca dersi anlatır giderdi. Sınıf kalabalıkta hoca herkesi tanıyamaz. Burada hoca beni tanır çünkü her dersine giderim, dersten sonra hocayla konuşurum. Hocayı kişisel olarak tanımaya çalışsam bile bir bağ kurmaya çalışırım. Bir sıkıntım olursa hocayla konuşurum ama tabi hangi hocayla konuşabileceğini de bilmek lazım.” (AF4E)

4.2.4. Kültürel benzerlik ve farklılıklar

Öğrenciler yemeklerde ve tatlılarda bazı benzerlikler gördüklerini belirtmiştir (AF4E, AF5K). Bununla birlikte bir öğrenci etin çok pahalı olduğundan yakınmış ve “Eti sadece rüyamda yiyorum. Belli zaten çok zayıfım.” diye yorum yapmıştır (AF1E). Faslı öğrenci yemek konusunda şu şekilde yorumda bulunmuştur: “Yemek çok benzer.

Biz de yemeklerde et ve tavuk kullanıyoruz ama bizim yemeklerimiz sebze ağırlıklıdır. Bizde kuskus diye bir yemek vardır. Hatta mükemmel bir kuskus yedi sebzeyle yapılırlar.” (AF4E).

Öğrenciler kendi geleneksel kıyafetlerini giymeye devam ettiklerinden Türkiye’de de benzer bir şekilde geleneksel kıyafetler görmeyi beklemişlerdir (AF4E, AF5K). Faslı öğrenci şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Kıyafetlerimiz de benziyor ama biz özel günlerde Kurban Bayramında, Ramazanın son gününde geleneksel kıyafetlerimizi giyeriz. Ben buraya ilk geldiğimde çok şaşırardım. Sizin Osmanlı ile bağlantınız var. Geçmişiniz çok geride değil. Geleneksel kıyafetlerinizle bir bağınız olur diye düşündüm. Bizde her bölgenin kendi yöresel kıyafeti vardır. 10-12 farklı yöresel kıyafet her biri sizin nereden olduğunuzu gösterir. Sahra’ya gittiğinizde mesela Moritanyalıların kıyafetlerine benzer kıyafetler görürsünüz. Bunun dışında biz de Türk insanı gibiyiz. Bizde de başını örten ve örtmeyen kadınlar var.” (AF4E).

Öğrenciler Türklerin kendi insanlarına benzer şekilde misafirperver ve arkadaş canlısı olduğunu belirtmiştir (AF4E, AF1E, AF3E). Lesotholu öğrenci Türklerin kendi kültürlerinden farklı olarak eve girerken ayakkabılarını çıkardığını gözlemlemiştir: “Bizde böyle değil. Evimize misafir geldiği zaman ayakkabılarını çıkarmaz. Ayakkabılarını kapıda siler öyle girerler içeri. Evin kapısı önünde yağmurlu günlerde ayakkabıları silmek için paspas vardır.” (AF5K).

Lesotholu öğrenci yaşlılara saygı konusunda Türkiye’nin biraz daha farklılaştığını belirtmiştir:

“Türkiye’de yaşlı insanların daha fazla saygı gördüğünü fark ettim. Arkadaşımla hastanede bir odadaydık. Biri geldi, kim olduğunu bilmiyorum bu şehirde önemli biriydi herhalde, belki de belediye başkanı. Bana dediler ki ‘Saygılı olsana! Neden ayağa kalkmıyorsun?’. Kim olduğunu bilmiyorduk. Belki de kim olduğunu bildiğimizi zannettiler ve bizden ayağa kalkıp selamlamamızı beklediler.” (AF5K)

4.2.5. Kùltùrlerarası İletişim

İletişimde benzerliklere mi yoksa farklılıklara mı önem verdikleri konusunda görüşleri farklılaşan öğrencilerin bazıları hem benzerliklerin hem farklılıkların önemli olduğunu ifade etmiştir (AF5K, AF4E):

“Benim ÷lkemde dinin veya görünüşün önemli değildir. Biz benzerliklere önem veririz ve çoğu zaman benzerlikler sayesinde arkadaş oluruz. Zengin bir aileden olman veya sınıfın en çalışkan öğrencisi olman önemli değildir; normalde arkadaş olacağın insanlarla arkadaş olursun. Arkadaşlıklarda maddi şeyler aramazsın; maddi şeyler önemli değildir. Burada kültürel farklılıklar daha fazla ama bence farklılık da benzerlik de önemli. Farklılıklara baktığında başkasının kültürünü öğrenirsin. Benzerlikleri gördüğünde ise ‘O kadar da farklı değilmışiz.’ dersin. Hepimiz insanız, benzer şeyler yapıyoruz ama bazı noktalarda farklılaşıyoruz. Karşımdaki insana farklı olduğu noktalarda saygı duymalıyım. Farklılıklar karşımdaki kişi hakkında bir şeyler öğrenmemizi sağlar; benzerlikler ise o kişiyle bağ kurmanızı sağlar.” (AF5K)

“Burada zihniyet farklı. Ben Türk kültürünü olduğu gibi öğreniyorum. Kültür kendini anlatır. Benzerlikleri seviyorum ve farklılıkları benzerliklerle birlikte kabul ediyorum. Ayrım yapmıyorum. Kültürü tek parça olarak alıyorum.” (AF4E)

Farklılıkların daha önemli olduğunu belirten öğrenciler ise kültürel farklılıkları öğrenmenin daha yararlı olacağını belirtmiştir (AF2K, AF3E, AF1E):

“Bence farklılıklar daha önemlidir. Mesela sizler selamlaşırken sarılıp öpüşüyorsunuz. Biz sadece el sıkırız. Benim ÷lkemde böyle davranmanız insanlar ‘Bu deli mi?’ diye düşünür.” (AF2K)

“Farklılıklar daha önemlidir. Kendi kültürünle benzer şeyleri aramaya kalkışırsan bir şey öğrenemezsin. Farklı şeylere dikkat edersen daha fazla öğrenirsin. ÷lkene geri döndüğünde yeni bir şeyler götürmüş olursun

kendinle. Türk kültürü gerçekten inanılmaz zengin bir kültür. Çok seviyorum. Türkler, Osmanlı hakkında öğreniyorum.” (AF3E)

“Yurtdışına çıktığımda farklı şeyler ararım. Kültürler arasında farklılıklar hakkında konuşmak daha iyidir bana göre. Moritanya ve Türk kültürü hakkında. Burada yeni şeyler gördüm, tamamen farklı bir kültür. Çok şey yaşadım.” (AF1E)

Türk insanıyla iletişimlerinde bazen politik konular hakkında fikirlerinin sorulduğunu belirten Faslı öğrenci bu konuyla ilgili tavrı hakkında şu şekilde yorum yapmıştır:

“Buradaki siyasi gerginlikler hakkında bir şey öğrenmemeye ve söylememeye gayret ediyorum; çünkü ben burada kısa süreliğine yaşayan bir misafirim. Bu yüzden bu tarz konularda yorum yapma hakkım olduğunu düşünmüyorum. Kendi ülkemde de benzer durumlar var. Bizde de ‘çatışma’ durumları var. Batı Sahrada sorunlar var. Gelen İspanyol ve Fransız insanlar ‘Bu insanlara haklarını vermelisiniz.’ diyorlar. Ama o insanlar zaten haklara sahip. Dışarıdan gelen birinin gelip kendi ülkenizi yargıladığını görünce bunun yanlış olduğunu anlıyorsunuz. Burada da ben bundan kaçınıyorum. Arkadaşlarım ‘Şu tarafı mı tutuyorsun bu tarafı mı?’ dediklerinde ‘Kusura bakmayın ama bu sizin sorunuz, kendi başınıza çözmelisiniz. Benim yorum yapma hakkım yok.’ diyorum. Ben böyle görüyorum. İnsanlar arasında çatışma varsa, uzak duruyorum.”

Türkiye’ye gelmeden önce Türklerin İngilizce konuşabildiğini zanneden öğrenciler ilk geldiklerinde dil konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmiştir. (AF1E, AF3E, AF5K, AF2K)

“Ben herkesin burada İngilizce konuşabildiğini zannediyordum ama kimsenin İngilizce bilmediğini fark ettim. Sonra mecburen Türkçe konuşmaya başladım. Genel olarak Afrika’da bizler daha fazla dil kullanıyoruz. Türkiye’de galiba sadece Türkçe konuşuyorlar.” (AF1E)

Öğrenciler Türkçeyi sonradan öğrenmeyle ilişkili olarak bazı yanlış anlaşılmalardan olabileceğini belirtmiştir (AF3E, AF1E). Gineli öğrenci bu konuda şu şekilde yorumda bulunmuştur: “Bir gün Türk bir kız arkadaşım yardım etti bana. Teşekkür ederim diye mesaj gönderdim. ‘Ne demek’ diye cevap verdi. Çok şaşırdım. Türkçe konuşuyorum bana ne demek diye soruyor.” (AF3E). AF1E ise dilde yanlış anlaşılmalardan üzerine kurulu Türkçe bir tiyatro oyunu oynadıklarını belirtmiştir: “Burada bir tiyatro yaptık. Tiyatroda adam bana kızıyor ‘Sen kimsin?’ diyor ben de ‘Benim adım AF1E, Moritanya’dan geldim.’ diye cevap veriyorum. (AF1E).

Moritanyalı öğrenci Türkçede kullanılan bazı ifade ve kelimelerin Arapçadaki anlamından farklı kullanıldığını fark etmiştir:

“Bazı kelimeler Arapçada farklı bir anlamda kullanılıyor. Mesela inşallah Türkiye’deki inşallah farklı. Biri bir şey yapacağı zaman inşallah diyor sanki yalan söyleme anlamında kullanıyor. Bizde inşallah kesin bir şey ama tabi eğer Allah isterse, istemezse tabi olmayacak. Burada sanki yalan. Mesela başka bir şey daha, sen çok çalışkansın inek öğrencisin biz bu şekilde söylemiyoruz. Böyle bir şey söylersek sonunda teberek Allah diyoruz çünkü nazar değer. Siz de söylüyorsunuz Allah nazardan saklasın. Bu nazar yani. İnsan çok iyi çalışırsa zaten bir şey söylemezsin gerek yok yani normal bir şey. Burada ise maşallah adam sabahtan akşama kadar çalışıyor.” (AF1E)

Siyahi öğrenciler Türkiye’ye ilk geldiklerinde insanların kendilerine baktıklarını belirtmiştir (AF2K, AF5K). Güney Afrikalı öğrenci bu sorunla ilgili olarak şöyle yorum yapmıştır: “Ankara’da bir yıl kaldım. Alışveriş yaparken küçük bir çocuk yanıma geldi ve beni göstererek ‘Anne bak zenci!’ dedi ve gitti. Çok kötü hissettim. Neden böyle? Sanki burada insanlar daha önce hiç Afrikalı siyahi insan görmemiş gibi.” (AF2K)

Moritanyalı öğrenci zenci kelimesinin Arapçadan geldiğini, normal bir kelime olduğunu belirtirken Lesotholu öğrencinin kelimeyle ilgili aşağıdaki yorumuna Güney Afrikalı öğrenci de katılmıştır:

“Bence asıl sorun kullandıkları kelime. Çocuklar illa ki bu insan farklı görünüyor der. Benim ülkemde de çocuklar farklı birini gördüğünde bakar; bu çok normal. Ama zenci kelimesi beni rahatsız ediyor. Bazı arkadaşlarım

‘Ama biz o kelimeyi hakaret olarak kullanmıyoruz.’ diyor. Ama bazı insanlar hakaret olarak kullandığı için hakaret bize göre.” (AF5K)

Öğrenciler farklı kültürler hakkında ve Türk kültürü hakkında bilgi edinmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir: “Kültür hakkında çok şey öğrenemedim ama fırsat olursa yapabilirim. Geçen sene öğrenci buluşmasında diğer kültürler Asya, Afrika kültürleri hakkında çok şey öğrendik ama hala Türkiye kültürü hakkında yeterli bilgi sahibi değilim.” (AF1E). Gineli öğrenci yemek tarifleri gibi kültürel özellikleri öğrenmeyi planladığını ifade etmiştir. Lesotholu öğrenci Türkiye’de neler olduğunu öğrenmek için gazete okuduğunu ve arkadaş ziyaretlerinde yöresel yemekler ve gelenekler hakkında öğrenmeye çalıştığını ifade etmiştir.

Faslı öğrenci Türk kültürü hakkında birçok şey öğrendiğini ve sanatsal faaliyetleri takip ettiğini belirtmiştir:

“Türk kültürü hakkında birçok şey öğrendim. Beni en çok danslar, Türk müziği, halk müziği, hak dansları, harmandalı gibi şeyler etkiledi. Türk tiyatrosuna çok gidiyorum. Saz ve klarnet de beğendiğim çalgılar. Özellikle saz, saz çalmayı öğrenmediğime pişman olacağım çünkü fırsatım varken öğrenmedim.” (AF4E)

Öğrenciler Türk kültürüyle ilgili fikirlerini paylaşırken iki öğrenci arasında aşağıdaki diyalog geçmiştir:

AF2K: Ben kültür hakkında öğrenmeye çalışmadım ama Türklerin nasıl davrandığını öğreniyorum.

AF1E: Kaç senedir buradasın?

AF2K: Dört.

AF1E: Hiçbir şey öğrenememişsin.

AF5K: Kolay değil.

AF2K: Kolay değil. Bazen zor geliyor. Din ve diğer şeyler. Hala öğreniyorum, alışmaya çalışıyorum.

Öğrenciler iletişimlerini başkalarının iletişimiyle uyumlu hale getirme konusunda görüşlerini dile getirmiştir. İletişimini karşıdaki insana uydurmanın en güzel yolunun konuşmak ve ilk zamanlar sadece genel konular hakkında konuşmak olduğunu belirtmişlerdir. Karşılarındaki insanı kırmamak için kişisel konularla ilgili sorulardan uzak durmanın önemli olduğunu ifade etmişlerdir (AF5K, AF4E). Güney Afrikalı öğrenci ise dil problemi olduğu halde insanlarla konuşmaya çalıştığını, oda arkadaşlarıyla birbirlerine kültürlerini anlattıklarını belirtmiştir (AF2K).

Öğrenciler ayrıca yaşlı insanlara tramvayda yer vermenin de iletişimi başkalarına uydurmanın bir yolu olduğunu belirtmiştir (AF5K, AF2K). Güney Afrikalı öğrenci bu konuda şu şekilde yorum yapmıştır: “Genellikle yer verdiğimizde kabul etmiyorlar. ‘Hayır, hayır, otur böyle yapma.’ diyorlar. Biz saygı göstermeye çalışıyoruz ama anlamıyorlar.” (AF2K).

Öğrenciler kendi aralarında sosyalleşme konusunda sıkıntı yaşamadıkları halde Türk öğrencilerle sosyalleşmenin zor olduğunu belirtmişlerdir (AF5K, AF2K, AF4E). Bu konuyla ilgili Lesotholu öğrenci şu şekilde yorum yapmıştır:

“Burada farklı olduğumdan dolayı Türkiye’de arkadaş kurmak ve sosyal hayatın olması çok zor. Okulda Türkler sana selam verir. Derse girmediyse ‘Derste ne yaptınız? Ödev var mı?’ diye sorarsın cevap verirler. Arkadaşlığa gelince sorun başlar. Belki de korktukları için, bilmiyorum. Sonradan fark ettim ki siyahi insanlarla görünmekten utanıyor bazıları. Sınıftayken sorun yok ama dışarıda karşılaştığında hikâye tamamen farklı. Okulda normalde selam verdiğin insanlarla şehirde karşılaştığında...” (AF5K)

“Tanımıyormuş gibi davranıyorlar.” (AF2K)

Moderatör: Bu sorunu nasıl çözdünüz?

“Yapabileceğim bir şey yok.” (AF5K)

“Sanırım alışmıştır.” (AF1E)

Faslı öğrenci Lesotholu öğrencinin yorumuna katılarak şu şekilde yorum yapmıştır:

“AF5K’nın bahsettiği gibi burada yakın arkadaş edinmek zor. Türk insanlarla arkadaşlık etmek çok zor. Antalya’da Türklerin gerçekten sıcak olduklarını gördüm. Bir yere gidiyorlarsa seni de davet ediyorlar. Burada bu şehirde durum tamamen farklı. Hiç kimse umursamıyor. Okulda kimse “Hey, naber? Gel bir çay-kahve içelim!” demiyor. Burada böyle bir şeyi beklemek imkânsız. Türk öğrenciler yabancı öğrencilerle pek arkadaşlık kurmuyor ama yabancı bir öğrenci sınıfta yüksek not aldığına “Nasıl aldın? Nasıl yüksek not alıyorsun?” diye sormaya başlıyorlar. Bu demek oluyor ki bir sonraki sınavda bütün sınıf sana gelip “Bunu nasıl yaptın? Şunu nasıl yaptın? Bu doğru mu değil mi?” diye sorular soracak. Onlara bilgi vermek zorundasın. Ben bundan hoşlanmıyorum.” (AF4E)

Lesotholu öğrenci ise Faslı öğrencinin yorumuna itiraz ederek “Bu şehirde insanlar böyle diyemezsin. Okuldaki öğrenciler Ankara, Antalya farklı şehirlerden geliyor.” (AF5K)

Öğrenciler Türklerin coğrafya bilgisi konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmektedir (AF1E, AF2K, AF3E, AF4E, AF5E).

“Ben görünüş olarak çok farklı olmadığım için insanlar bana sürekli ‘Sen gerçekten yabancı mısın? Türklere benziyorsun.’ diyorlar. Konuşmaya başladığımda, yabancı olduğumu anladıklarında soru sormaya başlıyorlar. ‘Nerelisin?’ diyorlar ‘Faslıyım.’ diyorum. ‘Yaaa, demek Suriye’den geliyorsun.’ diyorlar. Biz Çin hakkında öğrendik, Afrika hakkında öğrendik, Amerika hakkında öğrendik. Bu bizim için önemli bir nokta.” (AF4E)

“Bir de Somali var. Ankara’da böyle bir problemim vardı. Nereye gidersem insanlar “Somalili misin?” diye soruyorlardı. Nedense ten rengi koyu olan herkesin Somali’den geldiğini zannediyorlar.” (AF2K)

“Burada ilkokulda coğrafya dersi yok mu? Ben bazen insanlara soruyorum ‘Moritanya nerede biliyor musun?’ ‘Evet, biliyorum. Brezilya’nın yanında.’

diye cevap veriyorlar. Biz ilkokulda öğreniyoruz coğrafyayı. Afrika hakkında hiç okumamışlar.” (AF1E)

Öğrenciler Türklerin Afrika’yı tek bir ülke sandıklarını ve Afrika hakkında birçok genellemeler yaptıklarını ifade etmiştir (AF1E, AF2K, AF3E, AF4E, AF5E). Gineli öğrenci Türklerin Afrika’yla ilgili fikirleriyle ilgili şu şekilde yorum yapmıştır:

“İnsanlar Afrika’nın tek bir ülke ve tek bir kültür olduğunu zannediyorlar. Fakat biz çok farklıyız. Asya gibi. Asya tek bir kıta ama Türkler ve Çinliler aynıdır diyemezsin. Türkler Afrikalıların ormanda yaşadığını zannediyor. Bana “Türkiye’ye nasıl geldin?” diye soruyorlar. Sizde uçak var mı? Türkiye’ye okumaya gelmeden önce Türk insanını araştırdım; geçmişleri hakkında okudum.” (AF3E)

Faslı öğrenci Türk insanların davranışlarının bölgelere göre değiştiğini gözlemlemiştir:

“Antalya’da yaşadım ve orada insanların nasıl davrandığını gördüm. Oradaki insanlar sıcakkanlı ama bence bu bölge ile alakalı. Akdeniz ülkelerine gittiğinde insanların burada yaşayan insanlardan farklı enerjiye sahip olduğunu görürsün.” (AF4E).

Öğrenciler Türklerin adres tarifi konusunda da kendi kültürlerinden farklılaştığını gözlemlemiştir. Öğrencilerin izlenimlerine göre Türkler sorulan adresi bilmeseler de tarif etmektedirler (AF5K, AF4E, AF2K, AF3E). Bu konuyla ilgili Güney Afrikalı öğrenci şu şekilde yorum yapmıştır: “Hemen şurada solda diyorlar ama genelde öyle olmuyor. Bilmiyorum demek istemiyorlar. Genelde yardımcı olmaya çalışıyorlar. Bir Afrikalı onlara bir şeyler soruyor. Bilmiyorum dersem aptal görünürüm bari tarif etmeyi deneyeyim diye düşünüyorlar herhalde.” (AF2K).

Türk insanıyla iletişimlerinde Afrikalı öğrenciler Türk insanının kişisel alan konusunda kendi toplumlarından daha farklı davrandığını ifade etmişlerdir. Türklerin yeni tanıştıkları ya da henüz tanımadıkları kişilere çok kişisel sorular sorduğunu ve bunun rahatsız edici olduğunu belirtmişlerdir (AF5K, AF2K). Güney Afrikalı öğrenci kendisini hiç tanımayan bir insanın gelip saçına dokunarak “Maşallah ay nasıl güzel!” demesini örnek göstererek kişisel alan ile ilgili yorumlarını şu şekilde sürdürmüştür:

“Birbirini ve birbirinin yaşam tarzını bilmeyen bir sürü insan bir odada yaşıyoruz. Bu beni rahatsız ediyor. Özel hayatın yok; bazen odaya geliyorsun kimseyle konuşmak istemiyorsun ama oda arkadaşlarından biri sana sorular sormaya başlıyor: “Dersler nasıldı bugün? Ne yaptın? Nasıl geçti?” Ve farklılık varsa “Aman Allah’ım saçların!” Bazen beni kendi halime bırakmıyorlar ve bu da beni rahatsız ediyor. Bu konuda yapabileceğim bir şey yok çünkü burslu öğrenciyim sadece yurttan kalabilirim.” (AF2K).

Lesotholu öğrenci ise şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Benim ülkemde din, yaş, maaş gibi soruları sadece çok yakın olduğun insanlara sorabilirsin. Burada insanlar gelip pat diye bu soruları sorabiliyor. İnsanlar dik dik bakıyor; çok rahatsız edici. Selam bile vermeden ‘Afrikalı mısın?’ diye soruyorlar. Aman Tanrım, bir keresinde biri gelip bana ‘Mülteci misin?’ diye sordu! Diğer bir sorun ise saçlarımız. Saçlarımız farklı olduğu için ‘Neden senin saçın böyle?’ diye soruyorlar.” (AF5K)

Faslı öğrenci yolda yürürken kadınların tavırlarının farklı olduğunu gözlemlediğini belirtmiştir:

“Bu şehirde kızlar yolda yürürken kendilerini kraliçe zannediyorlar. Yolda yürürken karşıdan gelen insanın geçmesine izin verirsin. Kızlar önlerinde kimse yokmuş gibi yürüyorlar. Sen görünmezmişsin gibi. Bütün kaldırım onların. Onlar beni itekliyorsa ben daha sert itekliyorum; önlerinden çekilecek değilim. Yaşlı bir insan ise karşıdan gelen elbette öncelik onların ama bu kızlar kendilerini çok güzel zannettikleri için bütün kaldırım onların zannediyorlar.” (AF4E)

Faslı öğrencinin yorumuna itiraz eden kadın öğrenciler erkeklerin de aynı şekilde yolda yürürken kaba davrandıkları yorumunda bulunmuştur (AF5K, AF2K). Güney Afrikalı öğrenci başından geçen bir olayı şu şekilde anlatmıştır: “Tren istasyonunda bir adam omzuma çarpıp geçti. Dönüp baktım adama. ‘Ne bakıyorsun ya Allah Allah!’ dedi. Benden özür dilemesi gerekirdi. Bana aptalmışım gibi baktı.” (AF2K).

Öğrenciler Türklerin kullandığı beden dili, jestler ve mimiklerin kendi kültürlerinden farklı olduğunu bildirmişlerdir (AF3E, AF1E, AF4E). Gineli öğrenci Türkiye’de yaşadığı için Türkler gibi davranmaya çalıştığını ifade etmiştir:

“Türk insanıyla iletişim çok hassas. Bazen bazı hareketler oluyor. Kendi kültüründe kötü anlama gelmeyen hareketler burada çok farklı anlamlara gelebiliyor. Türkler başlarını yukarı doğru kaldırırsa bu hayır anlamına geliyor. Yok yani. İlk sefer gördüğümde şaşırdım fakat onlarla iletişim kurarak alıştım bu harekete. Onlarla iyi iletişim kurabilmek için nasıl iletişim kurduklarını bilmek gerek. Kültürlerini bilmezsen onları kırabilirsin, bu iyi değil. Mesela bana bu hareketin kötü olduğunu söylediler [Başparmağını işaret ve orta parmağı arasına alıyor]. Benim için bu önemsiz bir hareketti. Bu yüzden diğer insanlardan nasıl davrandıklarını öğrenmek önemli.” (AF3E)

Faslı öğrenci kendi kültüründe beden diliyle cevap vermenin saygısızlık sayıldığını bu nedenle buraya ilk geldiğinde sorun yaşadığını bildirmiştir. Beden diliyle cevap vermeyi ilk zamanlar saygısızlık olarak algılamasına rağmen garsondan el işaretleriyle çay istemek gibi Türk kültürüne özgü hareketleri uzun süre Türkiye’de yaşaması sonucunda yapmaya başladığını ifade etmiştir (AF4E).

Öğrenciler erkeklerin kol kola girmesinin kendi kültürlerinde samimiyeti gösterdiğini fakat burada bu durumun farklı algılandığını ifade etmişlerdir (AF4E, AF1E):

“AF1E’nin dediği gibi. Benim bir kuzenim var. Ülkeme döndüğümde birlikte yürüdüğümüzde koluma girer. Bu benim ülkemde iki insan arasındaki yakınlığı, samimiyeti gösterir. Eşcinsel oldukları anlamına gelmez. Burada bir erkeğin koluna girmeyi hiç denemedim; denemeyi düşünmedim. Burada erkeklerin kol kola girdiğini hiç görmedim.” (AF4E)

4.2.6. Kendilerinde gördükleri değişiklikler

Öğrenciler Türkiye’de yaşadıkları dönemde Türklerin kendi ülkeleriyle ve kimlikleriyle ne kadar gurur duyduklarını fark etmişlerdir (AF1E, AF3E, AF4E):

“Buraya geldiğimden beri her gün Türklere bir şeyler öğreniyorum. Ülkemden kimliğimden pek gurur duymuyordum Afrikalı veya Gine olarak. Buraya geldiğimde ülkem sevmenin ne kadar önemli olduğunu anladım. Burada birbirini, ülkesini seven ve ülkesi için canını verebilecek insanlar tanıdım. Ülkeme geri döndüğümde birçok şey değişecek, ben de ülkem için çaba göstereceğim. Türk insanı mükemmel demiyorum ama ben de ülkem insanlarının onlar gibi ülkeleriyle gurur duymalarını istiyorum. Ülkem artık bir sömürge değil ama fakir bir ülke. Bu durumdan kurtulmak, gelişmek için Türklere gibi vatanımızı çok sevmeliyiz. Atatürk’ün dediği gibi ‘Türk, öğren, çalış, güven!’”. (AF3E)

“Tatilde Moritanya’ya döndüm. Çok şey değişmiş. Daha önce hiç yurtdışına çıkmadığım için bu dünyada sadece Moritanya ve Moritanya kültürü var diye düşünüyordum. Sanki başka bir ülke, başka bir kültür yokmuş gibi. Artık çok farklı kültürler görüyorum. Farklı bir ülke. AF3E’nin söylediği gibi, gerçekten Türklere Türkiye’yi o kadar seviyorlar ki ben bunu fark ettim. Moritanya’ya döndüğümde ben bu ülke için ne yaptım diye düşünmeye başladım. Ne yapmam lazım? Geri döndüğümde arkadaşlarımla sohbet ediyoruz ama içimde dünyaya bakış açım çok değişti. Artık sadece Moritanya hakkında değil dünya hakkında konuşuyorum. Farklı kültürler, farklı gelişmiş ülkeler hakkında konuşuyorum. Yeniden doğmuş gibiyim.” (AF1E)

“29 Ekimdi. Yolda yürüyordum. Birden bir müzik başladı ve sokaktaki tüm insanlar durdu. Çalan müzik İstiklal Marşıydı. O an düşündüm. Faslı insanlar böyle yapar mıydı? Hayır yapmazdık. Ben de Türklere gibi durup marşı dinledim. Ülkeme geri döndüğünde çalıştığım zaman kendinden önce ülkeye saygı duymalısın. Ancak o zaman iyi şeyler yaparsın.” (AF4E)

Öğrenciler Türkiye’deki tecrübelerinin hayatlarını olumlu bir şekilde değiştirdiğini ifade etmektedirler (AF1E, AF2K, AF3E, AF4E, AF5K). Bu olumlu değişiklikler arasında aileden bağımsız yaşamak, sorunları kendi başına çözmek, farklı ülkeler ve kültürlerden insanlar tanımak yer almaktadır. Lesotholu öğrenci kendinde gördüğü değişikliklerle ilgili şu şekilde yorum yapmıştır:

“Ülkemdeki insanlar, arkadaşlarım hayatlarına devam ediyor. Geri döndüğümde her şeyin değiştiğini görüyorum. Yeni arkadaşları var, farklı alanlarda kariyer yapıyorlar. Bunu görünce kendimi dışarıda kalmış hissediyorum. Türkiye’ye gelmeden önce Lesotholu AF5K idim. Buraya geldiğimde insanlar bana farklı bakmaya başladı ve ben kendimi olduğum gibi kabul ettim. Kendimle gurur duydum. Buraya gelmeden önce yurtdışına çıkmamıştım. Burada okumak bana kendimi farklılıklarımın kabul etmemi sağladı. Ülkemden çıkmasaydım bunu yapamazdım. Ben farklıyım ve farklı olmak iyi bir şey. Diğer insanlar da benden farklı olabilir. Onlara saygı duymalı ve oldukları gibi kabul etmeliyim. Karakter olarak değişmedim ama olgunlaştım.” (AF5K)

Öğrenciler Türkiye’de geçirdikleri uzun zamandan sonra tatilde ülkelerine döndüklerinde farkında olmadan Türkçe konuştuklarını belirtmişlerdir (AF2K, AF1E): “Evdeki insanlarla iletişimimin de aynı olmadığını fark ettim. Konuşurken “Yani” diyorum anlamıyorlar “Yani ne? Ne diyorsun bana?” diyorlar. Böyle durumlarda uzun zamandır uzakta olduğumu anlıyorlar.” (AF2K). Moritanyalı öğrenci ise şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Ülkeme gittiğimde arkadaşlarla iki-üç maç yaptık ama hepsini kaybettik. Sebebini sonradan anladım. Futbol oynarken Türkçe konuşuyordum “Haydi, kale, ver, vur!” falan. Onlar hiç anlamadılar. Üç maçı da kaybettik.” (AF1E)

4.3. Balkan Grubu

Bu grup 6 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerden dördü lisans, biri doktora, biri yüksek lisans eğitimi görmektedir. Bu gruptaki öğrencilerle araştırmacının eğitim aldığı fakültede görüşme gerçekleştirilmiştir. Grup görüşmesi 1 saat 4 dakika sürmüş ve bu görüşme kayıtlarından 11 sayfalık veri elde edilmiştir. Öğrencilerin geldikleri ülkeler Makedonya, Karadağ, Arnavutluk ve Kosova’dır.

4.3.1. Din

Makedonya'dan gelen öğrenciler ülkelerinde Ortodoks Hıristiyan çoğunlukta olduğu için din açısından Türkiye'de farklılıklar olduğunu gözlemlemişlerdir (BA5E, BA1E):

“En büyük farkı din. Makedonyalıların çoğu Ortodoks ve ben Ortodoks bir ortamda yaşadığım için bu farkı hissedebilirim mesela. Benim ailem ayrı bir konu... Hem ateist var hem Müslüman var hem Ortodoks var. Karışık, çorba gibi. Ama içinde hiçbir din havası, konusu çıkmıyor bile. O kadar önem verilmiyor. Burada ise İslami ağırlıklı bir toplum olduğu için burada [dinin varlığı] daha çok hissediliyor. Benim için normal bir şey. Pek İslami (dindar) olmadığım için bir fark var mı bilmiyorum belki Türklerin gözünde farklıdır. Havasında hissediliyor.” (BA5E)

“Makedonya'da belli bölgeler Ortodoks belli bölgeler Müslüman orada yaşayan insanlar ister istemez o kültürden alıyor bir şeyler. Mesela arkadaş gelmiş öyle bir yerden. Buraya gelince ona tuhaf gelebilir. Ya da bizim bölgeye tuhaf gelebilir. Bizim ülkede tek bir din yok. Maalesef öyle yani.” (BA1E)

Öğrenciler tanıdıkları Ortodoksların kilise bulma sıkıntısı çektiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte öğrencilerin kendi aralarında dini bayramlarını kutladıklarını belirtmişlerdir (BA2E, BA5E, BA4E). Arnavut bir öğrenci Müslüman olduğu için dini açıdan farklılık görmediğini belirtirken (BA6K), Kosovalı bir öğrenci bu konuyla ilgili yaşadığı bir olayı anlatmıştır:

“Başıma tuhaf bir şey geldi. Bana dediler ki ‘Sen Müslüman mısın?’ [Başörtülü olduğum halde]. Ben de ‘Evet.’ dedim. ‘Arnavutluk'ta Müslüman var mı? Ne zaman kapandın burada mı kapandın?’ diye soruyorlar.” (BA3K)

Arnavut öğrenci TÖMER’de Hıristiyan bir arkadaşının etrafındaki herkes Müslüman olduğu için bir sene okuduktan sonra iyi hissetmeyerek okulu bıraktığını belirtmiştir (BA3K).

Ramazan ayında Erzurum’da kalan Makedon öğrenci yaşadıklarını şu şekilde anlatmıştır:

“İki sene önce Erzurum’da bir otelde çalışıyordum. Oradakilerin daha dindar olduğunu düşünebiliriz. Ramazan zamanlarıydı. Ben solağım. Yemek yerken tuhaf bakıyorlardı bana ve onlar oruç tuttuğunda ben öğle yemeği yediğim için tuhaf bakıyorlardı. Belki onlar alışmamıştı yeni bir tutum gibi geliyordu. Soruyorlar sadece ‘Neden yiyorsun Ramazan ayında?’ diye. Ramazanda gündüz vakti dondurma yedim Erzurum’da. Sonra bana şanslıymışsın dediler.” (BA5E)

4.3.2. Kültürel benzerlik ve farklılıklar

Öğrenciler ortak Osmanlı geçmişinden dolayı Türk yemekleriyle kendi yemeklerinin benzer olduğunu, bu açıdan bir zorluk çekmediklerini ama Türk yemeklerinin daha baharatlı olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin yorumlarına göre müzik, düğünler ve danslar da benzerlik göstermektedir (BA1E, BA2E, BA3K, BA4E, BA5E, BA6K). Farklı adetler olarak öğrenciler kafa tokuşturarak selamlaşma (BA4E), selamlaşırken sarılma sayısı (BA3K) ve bayramlarda el öpmeyi (BA6K) örnek göstermişlerdir. Yemeklerden farklılıkların farklı kültürlerden gelen öğrencileri zorlayabileceği ile ilgili olarak bir öğrenci şu şekilde yorum yapmıştır:

“Filipinli bir arkadaşım vardı ilk geldiğimde, beraber takılıyorduk. En büyük sorun yemekti. Kantine gidiyorduk hiçbir şey beğenmiyordu, yiyemiyordu. Her gün dışarıdan söylüyordu sonra yavaş yavaş adapte olmaya başladı. En büyük sıkıntı farklılıklar. Benzerlikleri hissetmeyebilirsin ama farklı bir şey olunca etkisini görüyorsun. Mesela aç kalıyorsun. Bu şehirde tavuk kültürü çok nereye gittiysek tavukla karşılaştık.” (BA2E)

Öğrenciler Türklerin çay içme alışkanlıklarının kendi alışkanlıklarından farklı olduğunu belirtmiştir (BA1E, BA4E).

BA1E: “Belki biraz saçma gelebilir ama mesela bizim Makedonya’da çayı içtiğimiz zaman özel bir çayımız var. Acı olmayan mesela Türkiye’de çok acı. Bizim çayımız daha güzel. Mesela burada arkadaşım dedi ya sen hiç çay içmiyor musun sen nasıl bir Türk’sün dedim sen şimdi doğrusun, haklısın ama sizin çayınız çok acı, hiç içemem yani bu çayı. Belki size tuhaf gelebilir. Ama maalesef ben işte memleketimde içtiğim çaya alışmışım. Böyle oluyor işte.” (BA1E)

Bununla birlikte, burada çay içme alışkanlığı edindiğini ifade eden öğrenciler şu şekilde yorum yapmıştır:

“İki yılda da bayağı değiştim. Mesela Kosova’da lokantaya gittiğinde sadece meyve suyu ya da kahve içiyorsun ama şimdi çay içmeye başladım.” (BA6K)

“Babam mesela çok acı bir çay yapıyor. Biz Türk çayı diyoruz. Bu Türk çayından daha acı oluyor. Mesela ben onu içmiyordum buraya gelmeden önce, şimdi alıştım. Onunla beraber bu çayı içiyorum.” (BA5E)

4.3.3. Cinsiyet

Öğrencilerin birçok konuda esnek olduklarını belirtirken farklı cinsel kimlikler konusunda bazı sınırlar çizdikleri görülmüştür:

“Valla ben onları yadırgarım maalesef. Çünkü bende tabii biraz dini duygular olduğu için bazı insanları gördüğüm zaman eşcinsel, ilk başta kızmamaya çalışıyorum. Derim belki Allah’tan gelen bir şeydir, öyle yaratmıştır. Benimle iletişime geçmeye çalıştığında, bana bir şey yapmaya çalıştığında ben de yani sözlü bir şekilde uyarırım ya da gerekeni yaparım. Açıkçası bana dokunmayan insana ben bir şey yapmam. Ama bana direk bir şey uygulayacaksa ben de gereken cevabı veririm. Böyle bir insanım artık.” (BA1E)

“Ben farklı düşünüyorum. Çünkü önceden eşcinseller vardı. Mahallemizde biri bulunurdu. Ama onu benimsedik. Ona bir şey yapmadık; karşı çıkmadık. Ya da bir eziyet yapmadık ona hiçbir zaman. Ama son dönemlerde yaptıkları yürüyüşler falan o bence toplumda etki yaratır. Yargılama anlamında. Önceden eşcinsellik vardı. Hepimizin mahallesinde bir eşcinsel bir farklı biri oluyordu. Benimsedik. Şöyle eşcinsel olduğu için şahsiyet olarak ön yargımız yok. Ama yaptığı hareketlere mesela yürüyüşlere karşıyım. Gereksiz bir şey. Biz de Müslüman olarak her Cuma günü çıkalım böyle biz Müslümanız falan öyle bir şey var mı yok. Ya da Hıristiyanlar falan. Onların yaptığı şeylere katılmıyorum ama eşcinsel olduğu için yargım... O kendi hayatını seçmiş yapılacak bir şey yok.” (BA4E)

“Ön yargım var mı? Olmalı yani. Bir yerlerde olmalı. Belki bilinçaltında olmalı. Ben bilmeden bir şeye, farklı his duyabilirim daha çok. Düşünceler his olarak çıkabilir ama normalde...” (BA5E)

4.3.4. Siyaset

Öğrenciler Türklerin siyaset konusunda kendi ülkelerinden çok farklılaştığını belirtmişlerdir:

“Balkanlardan göç edenler hepsi sol partileri destekliyor; buna şaşırdım. Seçimlerde baksan haritada kırmızı görünen yerler yani sol partiden çıkanlar İzmir Edirne, Tekirdağ, Çanakkale yani göçmen. İlginç olan Balkanlarda kalan Türkler de çoğu sol partileri destekliyor. Cumhuriyetçi yani. Genelde öyleydi yani önceden, belki son dönemlerde biraz sağa yönelmiş olabilirler. Dedim ya biz de sağ sol ayrımı kalmadığı için öyle bir şey yok yani siyaset aynı, fikirler aynı, çünkü bizim için başkası karar veriyor.” (BA4E)

“Ben bir şey fark ettim buraya gelince. İnsanlar fikir için, burada yani Türkler seni öldürebilir. O derece yani sıkıntı yapabilir. Bu yüzden mesela biz bu konuda fikrimizi hiç söylemiyoruz; susuyoruz yani hiçbir şey demiyoruz.” (BA3K)

“Yani milliyetçilikten, ırkçılıktan daha çok şey var mesela hangi partilisin. Sağ sol olayları falan maalesef bu şehirde çok yaygın. Özellikle öğrenciler. Burada okuyan öğrenciler. Ben hiçbir yerde böyle bir şey görmedim. Sadece bu üniversitede gördüm yani böyle kolektif toplumu... Şaşırdım biraz.” (BA1E)

“Ya da bizde böyle ideolojik fikirler konuşurken daha çok dalga geçmek gibi şakalar gibi oluyor. Arkadaşlar arasında ciddi bir şey yok. Yani benim için.” (BA5E)

4.3.5. Kültürlerarası iletişim

Balkanlardan gelen öğrenciler buldukları ortama uyum sağlama konusunda zorluk çekmediklerini bildirmişlerdir (BA1E, BA2E, BA3K, BA4E, BA5E, BA6K):

“Genelde biz Balkandan gelenler nerede olursak olalım uyum sağlarız. Bir de yabancılaşma (adaptasyon demek istiyor) hissimiz mükemmel. İngiliz oluruz Alman oluruz. Balkanlardan kopma hissi var. İngiltere’de İngiliz gibi yaşamaya başlarız. Geri dönünce de tam İngiliz oluruz. Bizde kilise, cami, Ortodoks, Katolik her şey yan yana. Beraber çok iyi de yaşıyoruz ama zamanı gelince de birbirimizi çok kolay öldürüyoruz. ” (BA4E)

“BA4E’nin bahsettiği Balkanların halkların yabancılaşması (ortama uyum sağlayabilmesi) doğru. Makedonya için şöyle diyebilirim. Milli hislerimiz güçlü olmadığı için böyle oluyor. Türkiye’de milli hisler daha sert bizde böyle değil.” (BA5E)

“Yeni bir toplum yeni bir ülkeye giderken daha çok bilmediğim sınımadığım şeylere bakıyorum, deniyorum. Kültür ne kadar farklı olursa o kadar iyi benim için. İlgimi çekiyor. Yabancılaşma (adaptasyon) konusundan gelebilir. Kapalı değiliz yeniliklere açığız. Bu tehlikeli bir şey de olabilir güzel bir şey de olabilir.” (BA5E)

Öğrenciler arasında uyum sağlama ile ilgili aşağıdaki diyalog geçmiştir:

BA5E: Gelmeden önce bunu düşünüyordum kendim için. Amorfik. İngilizcesini anlayabilirsiniz. Amorfik şekilsiz, kenarı olmayan gibi geliyor bana. Onun gibi bir şey. Esnek sürekli şekli değişiyor.

BA1E: Her kültüre göre, gittiği yerdeki kültüre göre öyle mi?

BA5E: Zaten hepimiz öyleyiz yani. Kültürden etkileniyoruz.

Arnavut öğrenci uyum sağlama konusunda şu şekilde yorum yapmıştır: “Bir hoca bize şöyle komik bir olay anlatmıştı. Siz Arnavutlar her şeyi alıyorsunuz ‘Tamam, olur.’ diyorsunuz. Osmanlı döneminde gelip İslam dini şöyle şartları böyle diye anlatmışlar Arnavutlara. Kral ‘Tamam.’ demiş her şeye. ‘Olur, güzel din kabul ettik votka getirin bunu kutlayalım.’ demiş.” (BA3K).

Öğrenciler kafa tokuşturarak selam verme ve tahtaya vurma gibi Türk adetlerini edindiklerini ifade etmişlerdir (BA4E, BA3K). Bununla birlikte kafa tokuşturma âdetini her Türkün benimsemediğini de fark etmişlerdir:

“Ben mesela çoğu zaman dikkat ederim. Konuştuklarıma da dikkat ediyorum. Hareketlere de dikkat ederim. Mesela bazen çoğu kişi kafa tokuşturma olayını sevmedikleri için; birkaç defa uyardılar. İşte bizde normal görüşmeler vardır; öyle şeyler falan yoktur diye. Böyle şeyler oldu.” (BA1E)

“İlginç bir kelime duyduğumda, aklıma yani kulağıma girerse o zaman taklit ediyorum. İletişim hocalarım; çok ilginç bir şekilde konuşuyor ve ilginç kelimeler kullanıyor mesela fevkalade diyor adam. Nerde duyacaksın başka yerde. Sonra ben de fevkaladeyi kullanmaya başladım.”(BA5E)

Öğrenciler kendi dillerinde konuşurken bazı kelimelerin Türkçesini kullandıklarını ifade etmişlerdir:

“Kendi dilimizde bir şey anlatırken o anda Türkçe kelime kullanıyoruz. Bu önceden Türkçeyi bilmemle ilgili değil. Mesela ‘Kaydını yaptın mı?’ Kayıt kelimesini Türkçe söylüyoruz Arnavutça devam ediyoruz.” (BA4E)

“Mesela dediğim gibi eskiden üç bin Türkçe kelime vardı Makedonca da. Onlar biraz baskı altında işte onları ben sanki ortaya çıkarmaya başlıyorum Makedoncada. Orda onları da kullanmaya başladım. Arkaik yani eski kelimeler olarak geçiyor. Ben bu yeni bir dilde onları da kullanmaya başlıyorum. Daha ilginç oluyor mesela.” (BA5E)

“Bir de dili unutmaya başlıyorum. Makedoncayı çoğu lafları sözleri unutmaya başladım. Dört yıldır hep buradayım; Türkçe konuşuyorum. Oraya gittiğimde pek fazla dışarı çıkmıyorum işlerden dolayı. Türklerle daha çok etkileşim iletişim halindeyim. İster istemez hani negatif durumlar oluyor maalesef.” (BA1E)

Öğrenciler Türklere görünüş olarak benzediklerini bu yüzden çok fazla sorun yaşamadıklarını ancak Türkiye’deki ilk aylarında dil konusunda sıkıntı çektiklerini belirtmişlerdir (BA1E, BA2E, BA3K). Arnavut öğrenci bu konuyla ilgili şu şekilde yorum yapmıştır: “Türkçe bilmediğim için her şey farklı geliyordu. Sadece ilk geldiğimde dil açısından sorun yaşadım. Tabelalarda, doldurman gereken formlarda ne yazdığımı anlamıyorsun. Dildeki kelimeleri anlayınca o kadar farklılık olmadığını anladım.” (BA3K).

Türkiye’ye gelmeden önce Türkçeyi bilen Kosovalı öğrenci Türkçeyle ilgili şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Dil yabancı olmasına rağmen bizim için uygun yani televizyonda Türkçe şarkılar var. Balkanlarda Türkçe yaygın. Buraya gelince zorluk çekmedik. Arnavutçada beş bin Türkçe kelime var. Bundan dolayı pek zorluk çekmedik. Dil farklı olmasına rağmen bir bağlantımız var mesela Türkçe kelimeler Makedonca Arnavutça Boşnakçada mevcut.” (BA4E).

Makedon bir öğrenci ise şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Dilimizde de 2 bin 3 bin Türkçe kelimeler kalmış. Şimdi yavaş yavaş çıkarıyorlar o kelimeleri. Biz Türklere çok yakınız. Türkçe konuşuyoruz. Türklere benziyoruz dış görünüş olarak ve bu yüzden de sorun yaşamıyoruz.” (BA5E)

Kosovalı öğrenci kendi dillerinde Türkçe kelimelerin hala kullanıldığını ifade etmiştir:

“Mesela şöyle bir tepkisi var hocaların. Biz Osmanlı topraklardan geldiğimiz için Osmanlıdan kalan eski Türkçe kelimeleri daha çok kullanıyoruz. O eski kelimeleri söyleyince hocalar şaşırıyor. ‘Vay, siz hala kullanıyorsunuz bu kelimeleri!’ diyorlar. Çünkü Türkçede o kelimeler biraz geçmişte kalmış.” (BA4E)

Balkanlardan gelen öğrencilerden bazıları geldikleri ülkelerde farklı etnik kökenlerden olduklarını belirtmişlerdir. Makedonya’dan gelen bir öğrenci Türk olduğunu, Kosova’dan gelen bir öğrenci ve Karadağlı öğrenci Arnavut olduklarını bildirmişlerdir (BA1E, BA2E, BA4E). Öğrenciler burada kültürel farklılıkla ilgili herhangi bir sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir (BA1E, BA2E, BA3K, BA4E, BA5E, BA6K). Bununla birlikte bazı Türklerle iletişimlerinde farklı tepkilerle karşılaşmışlardır:

“Bana ‘Nesin sen?’ diyorlar. ‘Ben Türk’üm.’ diyorum. ‘Nereden biliyorsun Türkçeyi?’ diyorlar. Ben de ‘Nasıl sorabilirsiniz böyle bir soruyu bu topraklarda Türkçe konuşan bir tek siz misiniz?’ diye cevap veriyorum. ‘Git biraz tarih araştır öyle konuşalım.’ diyorum. Bana Türk olduğum halde Makedon diyenler oluyor. Buna çok kızıyorum. ‘Bana bir daha Makedon demeyin benim bir ismim var hem Makedon değilim Türküm ben.’ diyorum.” (BA1E)

“Bazen soruyorlar ‘Siz Türk müsünüz?’ diyorlar. Ben millet olarak Arnavut’um. ‘Arnavut’um.’ diyorum. ‘Hayır, hayır siz oradan gelmişsiniz ama Osmanlı’dan dolayı siz bizdensiniz.’ diyorlar. Ben Arnavut’um. Tamam, tarihte bir arada yaşanmış ama Arnavutlar Osmanlı’dan önce de vardı. Burada okumaya geldik çünkü kültürlerimizin aynı olduğunu düşündük. Görünüşümden tenimden Balkanlardan geldiğimi anlıyorlar ve hemen soruyorlar ‘Bu sizde nasıl oluyor?’ diye. Şimdi üç sene oldu daha normal.” (BA3K)

“İlk geldiğimizde insanlar ‘Nerelisin?’ diye soruyordu. ‘Arnavut’um’ diyordum. ‘Burada çok Arnavut var şurada ya da burada yaşıyorlar.’ dediler. İnsanlar Arnavut’sun diye karşı çıkmadılar. Herkes güzel karşıladı. ‘Siz bizdensiniz.’ diyorlar. Biz de ‘Siz de bizdensiniz.’ diyoruz. Mülakatta ‘Niye Türkiye?’ diye sordular bana. Ben de ‘Türkiye’de yabancı hissetmem ondan dolayı gitmek istiyorum.’ dedim.” (BA4E)

Makedonya’dan gelen Türk öğrenci farklı kültürlerden gelen öğrencilerle vakit geçirdikçe kültürlerin farklı olduğunu anlادığını belirtmiştir:

“Buraya bir sürü öğrenci geliyor, yurtdışından gelen öğrenciler. Onların kültürleri farklı bizim kültürümüz farklı. Onlarla arkadaş oldukça görüyoruz ki bir sürü kültür farkı var. Mesela ben burada yaşayan Makedon Türkünü anlayamıyorum onlar da beni anlayamıyor. Aslında normal bir şey, ülkeler farklı sonuçta.” (BA1E)

Makedonyalı öğrenciler herhangi bir ayrımcılıkla karşılaşmadıklarını bildirmişlerdir. Bununla birlikte bu durumun kendilerine özgü olabileceği yönünde yorum yapmışlardır:

“Türkiye’de en güzel şey kimseye ırkçılık yapmıyorlar. Sadece burada bazı kesimler yaptılar ama o kadar olur.” (BA1E)

Moderatör: Balkanlardan geldiğin için böyle düşünüyor olabilir misin?

“Tabi olabilir. Ben Türkleri eleştirmem Türk yandaşı ve Türk olduğum için milliyetçilik, ırkçılık yapanları görünce üzüliyorum ama arada birkaç kişi çıkmış diyorum onlara da yapacak bir şey yok.” (BA1E)

“Makedonyalı olduğumuz için o kadar ayrımcılık yok. Son zamanlarda belgeselerde çıkıyor Makedonya Osmanlı toprağıymış diye, bir arkadaşlık var arada. Ama ben Ermeni ya da Yunan olsaydım toplumda bir önyargı olabilirdi.” (BA5E)

Makedonya’dan gelen öğrencilerden biri insanların coğrafya ve tarih bilgisi olmadığı konusunda yorum yapmıştır:

“Makedonya’nın nerede olduğunu bilmeyen çok oldu. Çok ayıp bir şey bence. Bunu bilmeyen insanın coğrafya bilgisi olmayabilir ama Balkanlarda Türk hâkimiyetini bilmesi lazım. Bir Türk olarak bunu her zaman hissediyorum. Makedonya’nın adını hiç duymayan ‘Moskova mı?’ diye soran var. Bu bana saçma geldi; yadırgadım açıkçası.” (BA1E)

Öğrenciler Türkiye’de yabancı hissetmediklerini belirtmişlerdir (BA1E, BA2E, BA3K, BA4E, BA5E, BA6K):

“Ben burada yabancı hissetmedim. Bir yere bir şeyler almaya. İsim soy isim sorduklarında kimliğimi çıkartıp veriyordum ‘Okuyun yabancıyım.’ diyordum. ‘Biz yabancı gibi görmedik seni.’ diyorlardı Türkçemin iyi olmasından dolayı. Hepimizin kendi bildiği bir kültürümüz var. Bir yarı ya da daha çok olabilir: Yüzde yetmiş, seksen kişilere göre. Bir de Osmanlıdan kalan bir kültür var. Yarı yarıya diyebiliriz. Çünkü bazı şeyleri biz benimsedik. Osmanlıdan kalan milli kültürü, onları koyduk.” (BA4E)

“Burada biz Arnavutlar için çok büyük bir fark yok. Ben de BA4E Beyin dediği gibi kendimi yabancı hissetmedim aslında. Beni [görünüştümden dolayı] Karadenizli zannediyorlar. Yemekhaneye gittiğimde ‘Abi sen Rizeli misin?’ diyorlar. Kültür olarak dili bilmediğim zamanlarda bile zorluk çekmedim. İnsanlar da sıcakkanlı zaten; yakın hissediyorsun birbirine. Tanımıyorsun bile ama yakın yani hiç sıkıntı yok. O yüzden bizim için biraz daha rahat gibi duruyor.” (BA2E)

Arnavut bir öğrenci Türkiye’de yaşayan Arnavutların kültürel olarak farklı olduğu konusunda şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Bazı Arnavutlarda biz karşılaştık bu şehre 1900 yılından sonra göç edenler, genellikle sadece bayram ve az çok milli geleneklerinden. Bizim beyaz bir fesimiz var Arnavutların. Onları giyiyorlar başka da bir şey kalmamış. Din açısından bile hepsi değişmiş yani.” (BA4E)

Öğrenciler her kültüre uyum sağlayabileceklerini ifade ettiklerinde uyum sağlama konusunda bir sınırlarının olup olmadığı sorulmuştur. Öğrencilerin din, bayrak ve etnik köken konusunda sınır çizdikleri görülmüştür:

“Bayrağımız. Sadece bayrak. Bence. Ben Dini değiştirmem ama diğer kişiler yapar Balkanlardan. Kosova için söylüyorum; savaştan sonra çok Hıristiyanlar geldi. Dinini değiştirdiler. Bir de şimdi Avrupa Birliği üyesi olma hevesi olunca ateist de dinsiz de her şey oluyorlar yani.” (BA4E)

“Ben sadece dinimi değiştirmem.” (BA6K)

“Valla ben dinimi ve Türklüğümü hiçbir şeye değiştirmem. Ne olursa olsun değiştirmem.” (BA1E)

“Kesinlikle her şeyin bir sınırı var.” (BA2E)

“Sınır baskı altında kalınca, sınırlar çözülüyor. Mesela BA2E Arnavut, ama Karadağ’da yaşayan bir Arnavut. Onlara bir baskı yaptılar. Soy isimlerini değiştirdiler. Okulda sadece Karadağca ya da Sırpça dil.” (BA4E)

4.3.6. Kendilerinde gördükleri değişiklikler

Öğrenciler Türkiye’de yaşadıkları dönemde daha eleştirel bakış açısı geliştirdiklerini ve kendi toplumlarında döndüklerinde farklılığı hissettiklerini belirtmişlerdir:

“Yurtdışından geri dönerken, daha eleştirel daha işte o yabancı bakış aslında daha nesnel bir bakış açısı olarak geçiyor. Dedik ya Balkanlarda bir uyku var. Sanki sis bizi sarıyor. Onun altındayız; uyuyoruz.” (BA5E)

“Farklılık yaratıyor dıştan, çünkü uçaktan inince o Kosova’nın renksizliğini görüyorum orada hayat ölmüş yani o kadar. Rüşvet her şey, siyaset buradan gündemi takip ediyoruz. Arnavutlar genelde konuşuyoruz. Ne var ne yok. Gündemi takip ediyoruz ama oraya gidince farklılığı görüyoruz yani içeriden çıktığımız için.” (BA4E)

4.4. Boğaziçi Grubu

Bu grup 9 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin dördü TÖMER’de Türkçe eğitimi almaktadır. Bu öğrencilerden ikisi lisans diğer ikisi ise yüksek lisans eğitimi almak üzere Türkiye’ye gelmiştir. Diğer öğrencilerden üçü lisans, biri doktora ve biri yüksek lisans eğitimi görmektedir. Bu gruptaki öğrencilerle kitap-kahve formatında hizmet veren bir kafede görüşme gerçekleştirilmiştir. Grup görüşmesi 3 saat 5 dakika sürmüş ve bu görüşme kayıtlarından 28 sayfalık veri elde edilmiştir. Öğrencilerin geldikleri ülkeler Kamboçya, Endonezya, Hindistan, Myanmar, Filipinler, Güney Kore, Tayland ve Kolombiya’dır.

4.4.1. Din

Farklı dinlere mensup olan öğrenciler geldikleri ülkelerde dinler arası iletişimde herhangi bir sorun yaşanmadığını kaydetmişlerdir (BO2E, BO1E, BO6K, BO5E):

“Ben Budist’im, Budaya saygı duyuyorum. Benim ülkemde %95 Budist, %3 Müslüman ve %2 Hıristiyan ama herkes birbirini seviyor. Tek bir dine odaklanıp ayırım yapmıyorlar.” (BO2E)

“Benim ülkemde nüfusun %60’ı Hıristiyan ve %30’u Müslüman, bunların çoğu Endonezya’dan geliyor. Geri kalan nüfus ise ya agnostik ya da başka dinlere mensup. Biz diğer dinlere saygı duyuyoruz, günlük hayatta bir aradayız. Üniversitemiz laik bir kurum olmasına rağmen namaz kılmak isteyen Müslüman kardeşlerimiz için mescidimiz var. Filipinler’de anayasa Müslüman insanlara sesini duyurma hakkı tanıyor. Bu açıdan çok zorlanmadım. Çoğunlukla Müslümanların yaşadığı bir ülke olsa da Türkiye çok muhafazakâr değil. İnsanlar özgür. Kadınlar başlarını örtmek veya örtmemekte özgür.” (BO6K)

“Kamboçya’da %95 Budist ve %3 Müslüman var ama elhamdulillah din konusunda bir problemimiz yok. Dinde tam özgürlük var bizim ülkemizde. Senin Budist onun Müslüman olması sorun değil. Hükümet tam özgürlük veriyor. Mescit, cami ve İslami okullar açılabilir insanların isteğine göre.

Örneğin, ben Müslümanım ama Budist olmak istiyorum hiçbir sorun yok. Budist bir kızla evlenmek istiyorsam yine problem yok. Bana göre Türk insanları çok farklı değil. Onlar da namaz kılıyor, Ramazan'da oruç tutuyor.” (BO1E)

“Benim açımdan da aynı. Myanmar'da birçok din var. Müslüman insanlarla bir arada yaşamak benim için pek zor olmadı bu yüzden.” (BO5E)

Geldikleri ülkelerde Müslüman nüfusla hiç karşılaşmamış öğrenciler ilk başlarda şaşkınlık yaşadıklarını ifade etmişlerdir (BO7K, BO9K):

“Benim için en ilginç olan şey İslam kültürü oldu çünkü Kore'de hiç yok. O yüzden bana çok ilginç geldi. Müslüman arkadaşlarım bana sen yanlışsın demiyor ama kültür farkı var. Bana ‘Sen de bizim gibi olursun inşallah.’ diyorlar. Mesela özellikle gençler kendilerine Müslüman diyorlar ama içki içip, her şeyi yapıp ‘Müslümanım.’ demeleri bana ilginç geldi.” (BO7K)

“Kolombiya buradan çok uzak, kültürüm de öyle. Benim ülkemde bildiğim kadarıyla nüfusun %5'i Müslüman ama hayatım boyunca hiç cami görmedim, başörtülü insan görmedim. Buraya gelmeden önce internetten araştırdım ülkeyi, normal bir ülke. Buraya geldiğimde başörtülü bir kız gördüm ‘Wow!’ dedim. Bu benim için çok fazlaydı. Buraya geldiğimde çarşafly insanlar gördüm, çok gerildim. ‘Ne oluyor?’ dedim. Ama burada insanlar çok iyi, bununla ilgili pek sıkıntı yaşamadım.” (BO9K)

Öğrenciler bazı Türklerin din konusunda ısrarcı davranışlarını rahatsız edici bulduklarını ifade etmişlerdir (BO2E, BO3K):

“Türkiye'de insanlar Müslüman. Onlar Allah'a tapıyor. Bazı insanlar beni Müslüman yapmaya çalışıyor. Kendileri gibi Allah'a tapmamı, onlar gibi dua etmemi istiyorlar. Bu hoşuma gitmiyor. Bana dünyada kaç din var diye soruyorlar. Bana göre Hıristiyanlık, Budizm ve İslam var. Hinduizm var. Onlar ise sadece Allah var diyorlar. İslam var diyorlar. Dünyada tek bir tanrı var diyorlar ve buna saygı duymam gerektiğini söylüyorlar.” (BO2E)

“Gerçekten dine çok odaklanıyor bazı Türkler, hepsi değil ama bazıları. Bana soruyorlar nerelisin diye. Endonezya diyorum. Müslümanım demek diyorlar (başörtülü). Evet, Müslümanım diyorum. ‘Biz kardeşiz.’ diyorlar. Tamam harika. ‘Endonezyalılar çok iyi. Hacda tanıştık.’ diyorlar. Teşekkür ediyorum. Annemin de Hacda Türklerle tanıştığını Türkler çok güzel dediğini söylüyorum. Bu benim için pek sinir bozucu değil fakat Müslüman olmayan biri için sinir bozucu olabilir. Çoğunluğun Müslüman olduğu bir ülkede insanların sordukları ilk soru hangi dinden olduğun. İnsan nasıl bir yere geldim diye düşünebilir. Şok edici. Türkiye’nin laik bir ülke olduğunu biliyorum, bu yüzden insanların ilk önce dini sorması benim için şaşırtıcı.” (BO3K)

Öğrencilerin yorumlarına göre bazı durumlarda Türklerin dinle ilgili yaklaşımları iletişimi olumsuz etkilemektedir:

“Tramvayla okula giderken yaşlı bir adam benimle konuştu. ‘Nerelisin?’ dedi. ‘Kamboçya.’ dedim. ‘A ne güzel, çok uzaktan gelmişsin.’ dedi. ‘Ne kadar zamandır buradasın?’ dedi. ‘İki-üç aydır.’ dedim. Çok mutlu oldu. Beni çok sevdi. ‘Kamboçya’da hangi dine inanıyorlar?’ diye sordu. ‘Hangi dindensin?’ dedi. ‘Budist’im.’ dedim. Dinimi söylemeden önce elimi tutuyordu. Söyleyince elimi bıraktı. Niye öyle davrandı bilmiyorum. Bu ayrımcılık. Neden bazı Türkler böyle davranıyor anlamıyorum.” (BO2E)

“Sadece beni değil ailemi de hedef alıyorlar. Bir Türk bana şöyle dedi: ‘Sadece sen değil annen baban da cehenneme gidecek çünkü Müslüman değilsiniz.’ Ben de ‘Öyle mi?’ dedim. ‘Lütfen bana bir iyilik yap o zaman. Şimdi öl. Gittiğin yerden ara beni. Cennete mi gittin yoksa cehenneme mi haber ver. Çok mutlu olurum. Böylece en azından cennete gitmişsen bir Müslüman ölünce cennete gidiyor der ona göre planımı yaparım.’” (BO4E)

Hindistanlı öğrenci Müslümanların kendisine genellikle onu dine davet etmek için yaklaştığını ifade etmiştir. Öğrencinin yorumuna göre Müslümanların kendisini İslam’a davet ettiğinde yaklaşımları genellikle benzerdir. Öncelikle iyi davranıp aşırı sevgi gösterirler. Sonra filozoflar ve peygamberler hakkında konuşarak Muhammed’i

peygamber olarak kabul edip etmediğini sorarlar. Öğrencinin yorumuna göre bu soruya olumsuz cevap vermek kişinin hayatına mal olabilir. Sonraki aşamada peygamber olduğunu kabul ettiği için onun da onlar gibi ibadet etmesini beklerler (BO4E). Öğrenci dine davetle ilgili başından geçen olaylardan birini ve bulduğu çözümü şu şekilde anlatmıştır:

“Ev sahibim. Aklına bu fikri kim soktu bilmiyorum ama ben dinimi değiştirirsem kendisinin cennete gideceğine inanıyor. Bunun dışında her açıdan mükemmel bir insan [...] Tek sorun beni Müslüman yapmaya çalışması. İslam banyosu yapıyorum resmen. ‘Tamam, kesinlikle düşüneceğim.’ diyorum. Bu şekilde kaçıyorum. Bu işkenceler esnasında bir şey öğrendim. Mevlana; Hindu ve Müslümanların ortak noktası olabilecek tek kişi. Bu nedenle Mevlana’yı kullanıyorum. Mevlana’yı yarattı diye gerçekten Tanrı’ya şükrediyorum. Mevlana olmasa daha çok eziyet çekerdim. Bir başka dine mensup bir insan olarak konuşabileceğiniz en rahat konu Mevlana. Adam herkese uygun. Ne zaman İslam konusu açılrsa, ‘Sufizm çok iyi.’ diyorum. Sen sufisin ben sufiyim, hepimiz sufi, böyle gidiyor işte.” (BO4E)

Kamboçyalı öğrenci bayramda özlem çektiğini fakat Türk arkadaşının ailesinin yaklaşımı sayesinde mutlu hissettiğini belirtmiştir:

“Ben daha önce hiç ailemden bu kadar uzakta kalmamıştım. Geçen yıl Ramazan Bayramında Türk bir arkadaşımın evine gittim ve bayramı birlikte kutladık. Kendi ülkemde olmadığım için üzgündüm. Arkadaşımın ailesi neden üzgün olduğumu sordu. ‘Ailemi özledim o yüzden üzgünüm.’ dedim. ‘Bugün senin ailen biziz.’ dediler. Beni çok mutlu ettiler.” (BO1E)

4.4.2. Siyaset

Öğrenciler Türklerin politika konusunu çok ciddiye aldıklarını ifade etmiştir. Öğrencilerin tecrübelerine göre Türklerle politika konuşmaktan kaçınmak gereklidir (BO2E, BO3K, BO1E):

“Türk insanları politika söz konusu olunca çok heyecanlı ve takıntılı davranıyor. Beş yıldır buradayım. Bu sürede politikayla çok fazla ilgilenen birçok arkadaşım oldu. Herhangi bir politika değişikliğinde çok büyük tepkiler veriyorlar. Alışık olduğum bir şey değil. Benim ülkemde hiç kimse umursamaz. Yani demek istediğim önem verirler ama büyük tepki göstermezler. Türkler ise çok tepki gösteriyorlar. Türkler sizinle politik konularda tartışmak isterse tartışmayın çünkü çok ciddiye alıyorlar. Bu iyi veya kötü anlamında demiyorum ama durum böyle.” (BO3K)

“Türlere çok saygı duyuyorum. Konuştuğum Türklerin karakterlerini seviyorum ama bir şey fark ettim. Türk insanları politikayla çok ilgili. Türkiye’de farklı partiler var ama birbirlerini sevmiyorlar. Nedenini anlayamıyorum. İnsanlara aynı şekilde yardımcı oluyorlar ama birbirlerini sevmiyorlar. Bunun nedenini hala anlayamadım.” (BO1E)

“Çünkü sorun görüldüğünden daha büyük. Ben de anlayamıyorum. Anlamak istiyorum ama insanlar sinirleniyor o yüzden uğraşmıyorum. Veya karşı oldukları insandan nefret etmemi sağlamaya çalışıyorlar. Ben de tamam kapatalım konuyu diyorum.” (BO3K)

Öğrenciler ayrıca Türklerin Mustafa Kemal Atatürk hakkında tartışmak istemedikleri yorumunda bulunmuştur:

“Türkler Mustafa Kemal Atatürk hakkında konuşmayı sevmiyor. Onunla ilgili soru sorduğunuzda ‘O iyi bir insan. Bunu kabul etmek zorundasın.’ diyorlar. Elbette iyi biri ama bazen daha fazla konuşmak, öğrenmek istiyoruz ama sinirleniyorlar. Bir keresinde Türk bir arkadaşına ‘Türkler neden bu konuda bu kadar hassas?’ diye sordum. Arkadaşım kızarak ‘Ben de bu konuda hassasım.’ dedi. Ben de ‘Tamam.’ dedim konuyu kapattım.” (BO3K)

“Hassas konular hakkında konuşmayı sevmiyorum. Yeterince bilgim olmadığını düşünüyorum. Bazen herhangi bir konu hakkında ne düşündüğümü soruyorlar. Fikrimi söylemiyorum çünkü insanlar bazı

konularda çok hassas. Mesela Atatürk konusunda. Bir keresinde ‘Atatürk Türkler için Tanrı gibi.’ dedim. Atatürk iyi bir insan. Endişelenmenize gerek yok.” (BO9K)

Son zamanlarda Türkiye’de yaşanan olayların dış basında yer alması öğrencilerin aile ve arkadaşlarının endişelenmesine sebep olmuştur: “Türkiye ile ilgili haberlerde her zaman bombalar var. Ailem endişeleniyor. Burada hiçbir şey yok merak etmeyin, burası güvenli diyorum.” (BO9K). Endonezyalı öğrenci dünyada hiçbir yerin artık güvenli olmadığı yorumunda bulunurken Kamboçyalı öğrenci arkadaşlarının Türkiye ile ilgili sorular sorduğunu belirtmiştir:

“Benim ülkemdeki öğrenciler Türkiye Burslarına başvurmak istiyor. Sorular soruyorlar. ‘Orada neler oluyor? İyi misin?’ diyorlar. Burada okumayı öneriyor musun diyorlar. Ben de terörle ilgili bazı olaylar oluyor diyorum. Mesela Ankara’da yaşanan olaylar.” (BO2E)

4.4.3. Kültürel benzerlik ve farklılıklar

Kamboçyalı öğrenciler Türk yemeklerinin kendi yemeklerinden farklı olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerden biri alışmakta zorluk çektiğini belirtirken diğer öğrenci Türklerin yeme içme alışkanlıklarını çok beğendiğini ifade etmiştir:

“Burada yemek Kamboçya’daki yemeklerden tamamen farklı. Kamboçya yemekleri Tayland yemekleri gibi baharatlar benziyor. Biz mesela pilav yaparken yağ koymayız. Sadece su ve pirinç koyarız. Bu şehre ilk geldiğimde hiçbir şey yiyemedim. Sadece bir bardak ayran ile bir çiköfte yiyebildim. İlk zamanlar yemek çok zordu benim için. Ama çok acıktığım için yemeye çalıştım. Artık her şeyi yiyebiliyorum.” (BO2E)

“Yemekler farklı. Buradaki kültür çok güzel. İnsanları yakınlaştırıyor. Mesela burada yemek yerken önce çorba geliyor sonra yemek. Biz öyle yapmıyoruz benim ülkemde. Ülkeme döndüğümde bu kültüre göre yaşamaya devam edeceğim ve aileme de bu kültürü öğreteceğim. Bir de

burada her şehrin farklı ve özel yemekleri var. Bu kültürü seviyorum.”
(BO1E)

Kolombiyalı öğrenci farklı kültürleri öğrenmeye çalışırken farklı deneyimler yaşadığını belirtmiştir: “Diğer kültürleri öğrenmeye çalışıyorum. Mesela ilk kez ellerimle yemeyi denedim. Afrikalı bir arkadaşım var. Onlar elleriyle pirinç yiyorlardı ben de onlar gibi yedim.” (BO9K). Endonezyalı öğrenci Türklerin çay içme alışkanlıklarıyla ilgili olarak şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Çay sevgisi. Çok seviyorum. İnsanları bir araya getiriyor. Ne zaman çay içmeye başlasak duramıyoruz. Beş bardak çay içip sohbet ediyoruz. Bence bu çok güzel bir şey. Sadece beş dakika kalmayı planlasan bile çay geldiği anda daha uzun kalıyorsun. Benim ülkemde pek böyle değil ama buradaki çay kültürünü seviyorum çünkü çayı seviyorum.” (BO3K)

Kamboçyalı bir öğrenci kendi ülkesine kıyasla Türkiye’de yaşamının daha güvenli olduğunu belirtmiş; Endonezyalı öğrenci Kamboçyalı öğrencinin yorumuna “Burası daha güvenli” (BO3K) diyerek katılmıştır:

“Bu şehirde şehir sistemi çok iyi. Tramvay var, tren var. Türk insanlar çok çalışıyorlar. Buraya geldiğimden beri hiç hırsız görmedim. Benim ülkemde çok hırsız var. Benim ülkemde bir yere bir eşyanızı koyarsanız çalınır.”
(BO2E)

Güney Koreli öğrenci kendi ülkesinde insanların trafik kurallarına uyduğunu fakat Türkiye’de böyle bir düzenin olmadığını belirtmiştir: “Kore’de otobüs veya metro beklerken insanlar sırada bekler. Burada sıra mıra yok. Arabayı da deli gibi sürüyorlar. O biraz değişik geldi. Kırmızı ışık yanıyor. Araba geçiyor; insanlar da geçmeye çalışıyor.” (BO7K). Endonezyalı öğrenci Endonezyalılar ile Türklerin trafik kurallarına uymama konusunda benzerlik gösterdiği yorumunda bulunmuş; Myanmarlı öğrenci bu yoruma katılmıştır:

“Endonezya’da ve Türkiye’de insanlar kurallara pek uymuyorlar. Benim ebeveynlerim çok düzenli ve kurallara saygılı. Bu yüzden hem Endonezya’da hem Türkiye’de yaşamak benim için zordu. Kurallara tek

başına uyduğum için insanlar bana ‘Aptal mısın?’ der gibi bakıyorlar. Mesela burada her yerde trafik ışıkları var. Ben de kırmızı ışıkta duruyorum, yeşilde geçiyorum. Kırmızıda durdum. Arkadaşım beni çekiştirerek ‘Hadi yürüsene! Diğer insanların seni aptal zannetmesini mi istiyorsun?’ dedi. Ben de ‘Özür dilerim ama ben bekleyeceğim. Sen ilerle ben sana yetişirim.’ dedim.” (BO3K).

4.4.4. Cinsiyet

Türk erkeklerinin fiziksel anlamda birbirlerine daha yakın olduğu yorumunda bulunan öğrenciler, bu tarz hareketlerin kendi ülkelerinde eşcinsellik olarak algılandığını belirtmişlerdir:

“Buraya ilk geldiğim dışarı çıkıp dolaşım. İnsanlara baktım. Sanki bu çok normalmiş gibi el ele yürüyen iki erkek gördüm. Benim ülkemde bu onların gey olduğu anlamına geliyor.” (BO8K)

“Kütüphanede kollarını birbirlerinin omuzlarına atarak çalışan erkekler görüyorum. Çok romantikler.” (BO3K)

“Kamboçya’da bir erkekle el ele veya kol kola yürürsen diğer insanlar tarafından eleştirilirsin. Gey olduğunu düşünürler.” (BO2E)

Öğrenciler Türk erkeklerinin kadınlara yaklaşımlarında ısrarcı tutumlar sergilediklerinin belirtmişlerdir. Hindistanlı öğrenci özellikle belirli bir yaş grubundaki Türk erkeklerinin kadınlara yaklaşımını eleştirmiştir:

“Facebook’tan birçok Türk’ü sildim. Beni Türk biri eklediğinde kabul etmeden önce yüz defa düşünüyorum. Bir keresinde bir Türk Facebook’uma ‘Kız kardeşin çok güzel. Onunla çıkmak istiyorum.’ diye yazdı. Benim kız kardeşim evli ve çocuklu. Kız kardeşim ‘Türkiye’de nasıl insanlarla arkadaşlık ediyorsun sen?’ diye sordu bana. Türk erkekleri kadınlara çok düşkün. Daha önce hiç kadın görmemiş gibi davranıyorlar. Belki de yaşla ilgili bir durumdur. Genelleme yapmak istemiyorum. Kadınlar erkeklere çok

dikkatli yaklaşmalı. Gösterdikleri tahammül sevgi olarak algılanabilir.”
(BO4E)

Myanmarlı öğrenci, Hindistanlı öğrencinin yorumuna katılmadığını belirtmiştir: “Ben erkeklerin hepsinin kadınlara düşkün olduğuna katılmıyorum. Bazıları öyle ama öyle olmayanlar da var.” (BO5E). Öğrenciler Türk erkeklerinin kendilerine yaklaşımları ile ilgili rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir:

“Amerikalı olduğum için çok özgür ve çılgın olduğumu zannediyorlar. Birçok kez erkeklerle bu tarz sorunlar yaşadım. Amerika’dan olduğumu öğrenince ‘Demek Amerika’dansın. Birlikte bir şeyler içelim, bir şeyler yapalım.’ diyorlar. Ben ‘Ciddiyim, konuşmak istemiyorum.’ diyorum. Benim ülkemde asla böyle bir sorun yaşamadım ama burada çok yaygın. Bir keresinde alışveriş merkezine gittim. Biri aradı beni. ‘Alışveriş merkezinde olduğumu biliyorum. Şimdi buluşabiliriz istersen.’ dedi. Türk kızlarıyla böyle konuşmadıklarını biliyorum. Sadece yurtdışından gelen kızlara böyle davranıyorlar.” (BO9K)

“Bu tarz asımlar benim ülkemde de oluyor ama burada çok daha ısrarcılar. Bir de burada çok fazla laf atıyorlar. Bazı arkadaşlarımın başına geldi. Yoldan geçerken erkekler birden ‘Vuuu ooo oo!’ diye arkalarından laf atmışlar.” (BO3K)

“Tayland masajı ile ünlüdür. Biri bana nereli olduğumu sordu. ‘Tayland.’ dedim. ‘Bana masaj yapar mısın?’ dedi.” (BO8K)

4.4.5. Kültürlerarası iletişim

Öğrenciler farklı ülkelerden gelen oda arkadaşları ve Türk oda arkadaşlarıyla iletişimlerinde arkadaşlarının dillerini ve kültürlerini öğrenmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir (BO3K, BO8K). Endonezyalı öğrenci farklı biriyle tanıştığında kültürüyle ilgili sorular sorduğunu belirtmiştir: “Farklı biriyle tanıştığımda kültürüyle ilgili sorular sorarım ama arkadaş olduktan sonra tabi. İnsanların bu benimle değil

kültürümle ilgileniyor hissine kapılmasını istemem. Çünkü bu şekilde davranmak kaba olurdu.” (BO3K). Myanmarlı öğrenci de benzer bir yorumda bulunmuştur:

“Tanımadığım biriyle iletişim kurmak gerçekten zor. Tanımadığım insanlardan pek bir şey öğrenmiyorum sanırım. Ama arkadaşlarımdan kültürleri ve dilleri ile ilgili bir şeyler öğrenmeye çalışıyorum. Hangi dili konuşuyorlar? Para birimleri ne? Bu gibi temel şeyleri öğreniyorum. Para koleksiyonu yapıyorum.” (BO5E)

Endonezyalı öğrenci kendi ülkesinde insanların hal hatır sorma konusunda farklılaştığını belirtmiştir. Öğrencinin yorumuna göre Endonezyalılar birbirlerini uzun zaman görmedikleri zaman hal hatır sormaktadır. Bu yüzden Türk arkadaşına çok fazla hal hatır sormadığı için arkadaşı tarafından eleştirildiğini belirtmiştir (BO3K). Türkiye’de durumun farklı olması öğrenciler tarafından şu şekilde yorumlanmıştır:

“İki saat önce konuştuğunuz insana soruyorsunuz. ‘Narıyorsun?’, ‘Narıyım, takılıyorum.’ Bu bence hem tuhaf hem de eğlenceli. ‘Narılsın, narıyorsun, naber’ gibi soruları sadece Türk arkadaşlarıma soruyorum. Çünkü birçok uluslararası öğrenci sürekli narılsın diye sorulmasından hoşlanmıyor. Bazen kafam çok karışıyor çünkü hem ne yaptığını sormak için hem de nasıl olduğunu sormak için ‘Narıyorsun?’ diye soruyorlar. Bazen ‘Narıyorsun?’ diyorlar ‘İyiyim.’ diyorum. ‘Onu demiyorum ne narıyorsun diye sordum.’ diye cevap veriyorlar.” (BO3K)

“Beraberken niye ‘Ne narıyorsun?’ diye soruyorsun? Görüyorsun.” (BO7K)

“Bence [narılsın diye sormak] güzel bir şey. Bazen sinir bozucu olabiliyor ama diğer insanlara değer verdiklerini bu şekilde gösteriyorlar.” (BO5E)

“Bence [narılsın diye sormak] sohbet başlatıyor.” (BO3K)

Öğrenciler Türklerle iletişim kurarken onlar gibi davranmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir (BO7K, BO5E, BO9K, BO2E). Kolombiyalı öğrenci bu uyum sonrasında ülkesine döndüğünde eve girmeden önce Türkiye’de edindiği alışkanlıkla

ayakkabılarını çıkarmaya çalıştığını ifade etmiştir. Öğrenciler Türkler gibi davranma konusundaki amaçlarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bence iletişimimizi buraya uydurmamız gerekiyor çünkü burada yaşıyoruz. Mesela burada ilk kez tuvalete gittiğimde tuvaletin yerde olduğunu gördüm. Hayatım boyunca böyle bir şey görmemiştim.” (BO9K)

“Ben de uyum sağlamaya çalışıyorum. Türklerin kullandığı jestleri kullanmaya çalışıyorum. Mesela çok iyi dediğinizde şu hareketi [parmak uçlarını birleştirip elini yukarı aşağı sallıyor] yapıyorsunuz. Bu hareketleri öğrenmeye çalışıyorum çünkü Türkiye’deyim. Türklere, onların günlük hayatlarına uyum sağlamalıyım. Bunları sadece Türkiye’de yapabilirsiniz çünkü kendi ülkenize döndüğünüzde bu hareketleri yaparsanız sizi kimse anlamaz. Bu benim için bir zorunluluk değil. Ben arkadaşlarımla konuşurken onlara uyum sağlamayı seviyorum çünkü bu onların da hoşuna gidiyor. Beni Türkler gibi davranırken gördüklerinde çok mutlu oluyorlar.” (BO5E)

“Türklerle konuşurken onlar gibi davranmaya çalışıyorum. Konuşma şekillerini, el hareketlerini öğrenmek için. Ben bu hareketi [parmak uçlarını birleştirip elini yukarı aşağı sallıyor] veya bu hareketi [aynı hareketi yapıp parmak uçlarını öpüyor] hiç kullanmazdım. Türkiye’ye geldiğimden beri kullanıyorum.” (BO7K)

Endonezyalı öğrenci iletişimini bilinçli olarak karşısındaki insana uydurmadığını fakat farkında olmadan uyum sağladığını belirtmiştir: “İletişimimi özellikle uydurmuyorum. Konuştuğum insanlar gibi davranıyor muyum bilmiyorum. Belki onlar gibi davranıyorum ama bunu düşünerek yapmıyorum. Jestleri belki farkında olmadan yapıyorum.” (BO3K). Filipinli öğrenci ise şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Benim ülkemi ziyaret eden insanların ne yapmasını istiyorsam ben de onu yapıyorum. Ülkemize gelen biri dilimizden üç beş kelime konuşsa çok mutlu oluruz biz. Türkiye’ye gelmeden önce birkaç kelime öğrenmeye çalıştım bu yüzden. Sanırım bu durum her kültür için geçerli. Kültürlerine

ilgi gösterirsen insanlar sana yakınlık gösterir. Bazen bilinçli olarak bazen farkında olmadan ilgi gösteriyorum. Ve yeterince saygı gösteriyorum.” (BO6K)

Hindistanlı öğrenci Türklerle iletişimde karşılaştığı olumsuzluklardan dolayı farklı bir davranış şekli geliştirmiştir:

“Buradaki birinci yılımın sonunda bu ülkeyi anladım. Buradaki sistemi olduğu gibi kabul ederek sıkıntıdan uzak duruyorum. İnsanların seni kilo, renk, düşünceler, dış görünüş... Birçok konuda yargıladığını fark ediyorsun. Türkler masumiyetten mi yoksa cehaletten mi bilmem insanlarla çok rahat dalga geçebiliyorlar. En iyisi mesafeyi korumak. Ne kadar mesafeli olursan senin o kadar bencil olduğunu düşünecekler. İnsanlardan nefret ediyor değilim gerçekten çok iyi insanlar var. Her toplumda böyle durumlar var. Sizin için en iyisi olduğu gibi kabullenmektir. Bir insan size iyi davranıyorsa onunla vakit geçirin, rahatsız ediciyse uzak durun. Biri benim hislerim, dinim veya inançlarım dalga geçiyorsa bu arkadaşlığın sonudur. Kim olduğu hiç önemli değil.” (BO4E)

Endonezyalı öğrenci ise bu yoruma karşılık olarak şu şekilde yorumda bulunmuştur: “İnsanlar çok kötü değil. Bu sadece cehaletin sonucu. İnsanlar bilmiyorlar. Değiştirebileceğimiz bir şey varsa tartışabilecek seviyede olan insanlarla tartışabilmeliyiz.” (BO3K) Öğrenciler din, politika ve spor gibi konularda Türklerin hassas olduğunu, bu nedenle bu konularda konuşmaktan kaçındıklarını belirtmişlerdir:

“İnsanlar din ve politika hakkında konuşmak istediğinde konuşmaktan kaçınıyorum” (BO4E)

“Ve spor. Fenerbahçe ve Galatasaray.” (BO7K)

“Futbol. Kamboçya’da insanlar fanatik değil. Takımı destekler, severiz. Hepsi bu. Burada insanlar Fenerbahçeli, Beşiktaşlı olmam için beni ikna etmeye çalışıyor.” (BO2E)

“İnsanları rahatsız edecek konulardan kesinlikle kaçınıyorum. Çünkü başımı belaya sokmak istemiyorum.” (BO3K)

Öğrenciler Türkiye’ye ilk geldiklerinde yabancı dil bilmeyen kamu görevlileriyle iletişim kurmak zorunda kaldıkları için zorlandıklarını belirtmişlerdir (BO2E, BO6K, BO7K). Öğrencilerin yorumuna göre yurt, emniyet ve üniversitede öğrenci işleri gibi doğrudan iletişim kurmaları gereken kurumlarda İngilizce bilen personelin olması gereklidir:

“Yurda ilk geldiğimde Türkçe bilmiyordum. Kayıtlı ilgili bir problemim oldu. Yurt müdürüyle konuşmaya gittim. Müdürle İngilizce konuştum ama müdür İngilizce bilmiyordu. Yabancı dil bilmeden nasıl yabancı öğrencilerle çalışabilirler? Biz buna milliyetçilik diyoruz. Sadece kendi dillerini biliyorlar. Başka bir dil öğrenmeye gerek duymuyorlar. Benim ülkemde böyle değil. Benim ülkemde şoförler bile İngilizce bilir. Yabancılarla iletişim kurabilirler.” (BO2E)

“Benim buradaki tek sorunum dil oldu. On beş bin öğrenci kabul eden bir ülkede öğrenci işlerinde doğru düzgün İngilizce konuşabilen kimsenin olmaması beni çok şaşırtıyor. Benim ülkemde uluslararası insanlara hizmet veren bir devlet dairesinde çalışabilmen için İngilizceyi akıcı olarak konuşabilmek gerekir. Bu duruma çok şaşırmıyorum çünkü bunun sebebi bana göre Türklerin kendi kültürleriyle gurur duymaları.” (BO6K)

“Bence en azından İngilizce konuşabilen bir kişi olmalı; özellikle Emniyette.” (BO7K)

Öğrenciler Türk kültüründe belirli durumlarda kullanılan bazı ifadelerin kendi kültürlerinde karşılığının olmadığını ve bu ifadeleri kullanmayı sevdiklerini belirtmişlerdir:

“Yeni kültürleri öğrenmeyi seviyorum. Türk kültürü çok güzel. Hoşgeldiniz, hoşbulduk gibi kelimeler çok hoşuma gidiyor. Hastalara geçmiş olsun diyorsunuz. Bizde böyle kelimeler yok.” (BO1E)

“Kolay gelsin.” (BO7K)

“Geçmiş olsun.” (BO9K)

“Afiyet olsun” (BO8K, BO2E)

Türkiye'nin coğrafi konumu öğrencilerin adaptasyon konusunda sıkıntı yaşamasına sebep olmuştur. Farklı mevsimler ve zaman dilimi konusunda sorun yaşayan öğrenciler şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Benim ülkemde sadece iki mevsim var. Kasımdan Nisana kadar hava sıcaktır; Mayıstan Ekime kadar yağmur yağar. Bu yüzden buradaki havaya uyum sağlamak benim için çok zor oldu. Bu şehirde hava çok soğuk. Bazen dışarı bile çıkamıyorum. Evde oturup çalışıyorum.” (BO2E)

“Benim ülkemle Türkiye arasında sekiz saat zaman farkı var. Annemle konuşmak için sabah beşte kalkmalıyım. Benim ülkemde gece vaktine denk geliyor. Hava da çok değişik. Benim ülkem tropik bu neden bizde hava her zaman aynıdır. Burada hava çok soğuk.” (BO9K)

Öğrenciler Türklerin coğrafya bilgilerinin yetersiz olduğu yorumunda bulunmuştur. Kolombiyalı öğrenci Türklerin kendisine nereden geldiğini sorduklarında verdikleri tepkiyi şaşkıncı bulduğunu dile getirmiştir: “Afrika'yla ne alakası var anlamıyorum ama Kolombiya dediğimde ‘Afrika’da mı?’ diyorlar.” (BO9K). Endonezyalı öğrenci aldığı cevaplardan birini örnek olarak göstermiştir: “Bana ‘Endonezya Madagaskar’ın yanında, öyle değil mi?’ diyorlar.” (BO3K). Myanmarlı öğrenci ise konuyla ilgili şu şekilde yorum yapmıştır:

“Sana ‘Myanmarlıyım.’ dediğimde nerede olduğunu bilmezsen anlarım ama en azından hangi kıtada olduğunu bilmelisin. İnsanlar sorduğunda Asya’da bir ülke demek istiyorum ama Myanmar dediğimde ‘Afrika’da mı?’ diye soruyorlar. Coğrafya bilgileri zayıf olabilir ama en azından Asya’da olduğunu bilmeli insan. Biri bana Avrupa’dan, Amerika’dan ya da Asya’dan bir ülkenin adını söylediğinde yerini bilemeyebilirim ama hangi kıtada olduğunu bilirim.” (BO5E)

Hindistanlı öğrenci yaşadığı şehirdeki insanlarla iletişim kurmakta tereddüt ettiğini, İstanbul ve İzmir'de yaşayan insanların daha sıcakkanlı olduğunu ifade etmiştir:

“Burada iki mükemmel şehir var: İstanbul ve İzmir. Ne zaman boğuluyor gibi hissederseniz bir bilet alın ve bu şehirlerden birine gidin. İzmir’de insanlar dışarıda oturur, şarkı söyler, dans eder. Yabancı olduğunuzu ve onlara katılmak istediğinizi söyleyin. Çok mutlu olurlar. Dininizi sormazlar. Renginizin neden böyle olduğunu sormazlar. Sadece bize katıl birlikte eğlenelim derler. İstanbul’da ise dininizi yaşamak istiyorsanız neredeyse bütün dinlerin organizasyonları var. Facebook’ta veya orada yaşayan insanlara sorarak bulabilirsiniz. Biri bana bu şehirdenim dediğinde onunla konuşmakta tereddüt ederim çünkü İç Anadolu muhabbetleri, atalarının başarılarından bahsedeceklerini bilirim.” (BO4E)

Öğrenciler Türklerin kendi kültürlerinden başka kültürle ilgilenmediklerini belirtmiştir (BO6K, BO3K, BO2E). Kamboçyalı öğrenci kendi ülkesinde beş altı yıldır yaşayan Türklerin de dil ve kültürü öğrenmekten kaçındığı yorumunu yapmıştır. Filipinli öğrenci Türklerin kültürle ilgili düşünceleri hakkında şu şekilde yorum yapmıştır:

“Türkler hakkında şaşırtıcı bulduğum tek şey Türklerin kendi kültürlerini çok sevmeleri. Çok fazla gurur duyuyorlar. Bir arkadaşım var. Çin’e hiç gitmemiş. Hayatı boyunca Çin, Malezya veya Filipinler’in yemeğini yememiş ama bana her zaman ‘Bence dünyadaki en güzel yemekler Türk yemekleri.’ diyor. ‘Çin yemeği yedin mi hiç?’ diye soruyorum. ‘Türk yemekleri varken neden Çin yemeği yiyeyim ki’ diyor. Her ne kadar bu tavırları beni bazen rahatsız etse de bence Türkiye’nin bu kadar güçlü bir ülke olmasının sebebi bu. Sahip oldukları ülkeyle gurur duyuyorlar.” (BO6K)

Kolombiyalı öğrenci Türklerin kendisini Türk zannettiklerini belirtmiştir(BO9K). Myanmarlı öğrenci Türklerin Türk olma algısı ile Yahudilerin Yahudi olma algısını karşılaştırmıştır: “İnsanların ‘Türk olmak ister misin?’ diye sormaları çok iyi. 'Türk bir kızla evlenmek ister misin?' Yahudiler diğer insanların Yahudi olmasını istemezler.

Türkiye’de ise ‘Türk olmak ister misin?’ diye sormak gayet normal.” (BO5E). Endonezyalı öğrenci ise şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Türkler onların kültürlerine ait bir şeyleri beğendiğimizde çok heyecanlanıyorlar. İkinci sınıftayken bir hoca bana lahmacun, pide ve köfte gibi yemekleri sevip sevmediğimi sordu. Hepsini sevdiğimi söyledim. Çok heyecanlandı. ‘Sen resmen Türk olmuşsun!’ dedi. Bana ‘Bir Türk’le evlenmeyi düşünür müsün?’ dedi. Ben de konuyu kapatmasını rica ettim çünkü sonu olmayan bir yere gidiyordu.” (BO3K)

Öğrencilerin yorumlarına göre Türklerle daha kolay iletişim kurmak için Türk kültürüyle ilgilenmek gerekir:

“Ben gezmeyi ve diğer kültürler hakkında öğrenmeyi seviyorum. Türkler çok milliyetçi olduğu için onlar benim kültürüm hakkında öğrenmek istemiyor. En iyisi onların kültürünü öğrenmek. Sürekli Hababam Sınıfı ve bunun gibi şeyler hakkında konuşuyorlar. Ben de ‘O zaman izleyeceğim.’ diyerek onlarla bağlantı kurmaya çalışıyorum. Böyle küçük şeyleri çok seviyorlar. Ayrıca Türk yemeklerini öğrenmeye çalışıyorum. Mesela biber dolması. Türkler bu şekilde saygı duyduğumu gösteriyorum ve onların da bana saygı duymasını sağlıyorum.” (BO6K)

Güney Koreli ve Endonezyalı öğrenciler dış görünüşleriyle ilgili Türklerin hoş olmayan yorumlarda bulduklarını belirtmişlerdir: “Bana aşağılayan bir şekilde çekik gözlü diyorlar. Tuhaf şakalar yapıyorlar. Çok kaba.” (BO7K). “Çan çing çong diyorlar. Ben Çinli veya çekik gözlü bile değilim.” (BO3K)

Myanmarlı öğrenci ırkçılıkla karşılaşmadığını ancak insanların ilk zamanlar kendisine dik dik baktığını belirtmiştir (BO5E). Endonezyalı öğrenci kendisinden çok Afrikalı arkadaşlarının ırkçılığa maruz kaldığını insanların otobüste yanlarına oturmak istemediklerini belirtmiştir (BO3K).

Hindistanlı öğrenci hem kendisinin hem de Afrikalı arkadaşlarının ırkçılığa maruz kaldıklarını belirtmiştir: “Bir hoca bana sınıfın ortasında ‘Senin Hindu adını söylemek pek kolay değil. Sana Muhammed diyebilir miyim?’ dedi.” Türklerin kendisine neden

beyaz olmadığını sorduklarını belirten Hindistanlı öğrenci Afrikalı arkadaşlarının yaşadığı ırkçılık olaylarına örnekler vermiştir:

“Afrikalı bir arkadaşımın yolda yürüyorduk. Türkler ona yaklaşip ten rengini kast ederek ceketini çıkarmasını söylediler. ‘Neden ceket giyiyorsun ki?’ dediler. Benzer bir olayı ben de yaşadım. Bir düğüne katılmıştım. Biri bana ‘Neden siyahsın?’ diye sordu. Bu gibi olaylar yüzünden evden doğru düzgün çıkmayan bir arkadaşım var. Onu evime davet ettiğimde tek bir koşul ile kabul ediyor: Evde Türk olmayacak.” (BO4E)

“Afrikalı bir arkadaşım var. Türkler kıza ‘Bacağını göster bize.’ dediler. Bir tanesi ‘Bize bacağını göster sana beyaz bir çocuk vereyim.’ dedi. Belki de bu gibi olaylar yüzünden biz diğer uluslararası öğrencilerle takılmayı tercih ediyoruz. Türk arkadaşlarım var ama daha fazla Türk arkadaş edinmeyi düşünmüyorum.” (BO4E)

Kamboçyalı öğrenci Türklerin selamlaşma şeklinin kendi kültürlerinden farklı olduğunu belirtmiştir: “Türk erkekler selamlaşırken kafa tokuşturuyor. Bana çok farklı geldi. Biz selamlaşırken ellerimizi birleştirip başımızı eğiyoruz.” (BO2E). Endonezyalı öğrenci ise kendi ülkelerinde nasıl selam verildiği konusunda şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Biz ellerimizi birleştirip başımızı eğerek selam vermiyoruz. Ben el sallıyorum selamlaşırken mesela. Endonezya’da kızlar yanaktan öperler birbirlerini ama iki kez öperler. Burada önce sağ yanaktan sonra sol yanaktan sonra tekrar sağ yanaktan öpüyorlar. Biriyle ilk kez böyle selamlaştığımda tam geri çekilirken tekrar sarıldık. İlk başlarda çok tuhaftı fakat alıştım.” (BO3K)

Öğrenciler Türklerin jest ve mimiklerinin kendi kültürlerinden farklı olduğunu belirtmişlerdir (BO7K, BO3K, BO2E): “Mesele bir şey anlatırken ‘Anladın mı?’ diyerek göz kırpmıyorlar. Bu çok sevimli. Kore’de insanlar sadece beğendikleri insanlara göz kırpar.” (BO7K). Endonezyalı öğrenci kendi kültürlerinde insanların sadece bebeklere göz kırptığını, Türklerin ise çok fazla göz kırptığı yorumunda bulunurken

(BO3K) Kamboçyalı öğrenci göz kırpmayla ilgili şu şekilde yorumda bulunmuştur: “Benim ülkemde göz kırpmaya gibi hareketleri sadece sevgili olanlar yapar. Burada gördüğümde çok şaşırđım. Türk bir arkadaşım sordum ve burada farklı olduğunu öğrendim.” (BO2E). Hindistanlı öğrenci Türk kültüründeki jest ve mimiklerle ilgili başından geçen bir olayı anlatmıştır:

“Komik bir şey yaşadım. Benim ülkemde kadınlar asla göz kırpmaz veya ‘Cıks’ diye dil hareketiyle cevap vermez. Buraya ilk geldiğimde yurttan çalışan bir kız vardı. ‘Yemek var mı?’ diye sordum ‘Cıks’ dedi. Nepalli arkadaşım çok heyecanlandı. ‘Kız seninle flört ediyor.’ dedi. Bir sonraki gün kıza ‘Nasılsın?’ diye sordum göz kırptı. Arkadaşım ‘Kız seni öpmek istiyor.’ dedi. Sonra Türk bir arkadaşım kızlarla nasıl iletişim kurmam gerektiğini öğretti. Türkçe cümleler öğrendim. ‘Bir kahve ısmarlayabilirim.’ gibi. Arkadaşım ‘Kızların gözlerinin içine doğrudan bakmamalısın.’ dedi. Bıyığımı uzattım ve güzelce tıraş oldum. Bir mont satın aldım. Kıza ‘Kahve içelim mi?’ dedim. Kız kabul etmedi. Ben utangaç olduğunu düşündüm. Sonra arkadaşım kızla konuştu. Kız bir kahve içmeyi kabul etti. Kahve içerken benim flört sandığım hareketlerin normal hareketler olduğunu anladım çünkü garsonla da aynı hareketleri yaparak konuştu.” (BO4E)

Öğrenciler Türklerin bir soruya cevap vermek için kullandıkları jestlerin kendi ülkelerinde farklı anlama geldiğini belirtmişlerdir:

“Bir Türk’le konuştuğunda anlattığın şeye katılmıyorlarsa başlarını yukarıya doğru kaldırıyorlar. Kamboçya’da bu hareket katılıyorum anlamına gelir.” (BO2E)

“Mesela bir şey yiyorsam ‘Sen de ister misin?’ diyorum başını yukarı doğru kaldırıyor. Ben de istiyor diye düşünüp uzatıyorum. ‘Yok, yok istemiyorum.’ diyor.” (BO9K)

“Burada çok farklı. Endonezya’da cıks diye cevap verirsen insanlar senin çok çok kaba olduğunu ve onları aşağıladığını düşünür.” (BO3K)

Öğrenciler insanların çok fazla sigara içtiğini gözlemlemiştir: “Birçok insanın sigara içtiğini görüyorum burada. Çocuklar da içiyor. Benim ülkemden çok farklı.” (BO8K). Kamboçyalı bir öğrenci neredeyse tüm Türk kızlarının sigara içtiği yorumunda bulunmuştur (BO2E). Sigara içmenin cinsiyete bağlı olup olmadığı sorulduğunda öğrenciler şu şekilde cevap vermiştir:

“Ben sadece kızların değil herkesin sigara içmesinden şikâyetçiyim.” (BO3K)

“Bence sigara içmek kişiye bağlı bir şey. İnsanlar başkalarını rahatsız etmedikleri sürece istediklerini yapmakta özgürler. Sigara içmeyenlerin yanında sigara içmediğin sürece sorun yok.” (BO5E)

Taylandlı öğrenci Türk insanları ile ilgili gözlemlerini şu şekilde aktarmıştır: “İnsanlar bazen çok yüksek sesle konuşuyor, bir şeye sinirlenmiş gibi. Bunun dışında herkes çok yardımsever. Biz yabancı olduğumuz için yardımcı olmak istiyorlar. İngilizce konuşamıyor bazıları ama yardımseverler.” (BO8K). Koreli öğrenci ise Türk kültürü ile kendi kültürünü karşılaştırmıştır:

“Türkiye’de misafirleri çok seviyorlar. Eskiden Kore’de de öyleydi ama değişti. Seni hiç tanımayan biri de olsa ‘Gel buyur çay içelim.’ diyorlar. Bizde ülke gelişince bireyselleşti. Artık komşumuzu bile tanımıyoruz ama Türkiye’de öyle değil gibi geldi bana.” (BO7K)

Öğrenciler yurttaki farklı insanlarla yaşamın zorlukları olduğunu belirtmişlerdir. Endonezyalı öğrenci Türk öğrencilerin geç yatıp geç kalktıklarını kendisinin ise sabah altıda kalktığından bahsetmiştir: “Burada saat on bir kadar çok sessiz olmam gerekiyor. Yurttaki beş yüz kişi kalıyor. Bu durumda tahammül etmek zorunda olan benim. Ben de sessiz olmalıyım diyorum.” (BO3K). Myanmarlı öğrenci oda arkadaşlarının Türk olduğunu ve oda arkadaşlarının yaşam tarzlarıyla ilgili zorluk yaşadığını belirtmiştir:

“Oda arkadaşlarım Türk. Başkalarına saygılı insanlar da tanıdım ama çoğunluk öyle değil. Gece birde son ses müzik açıyorlar. Çok fazla konuşuyorlar, odada sigara içiyorlar. Kimse odaları kontrol etmiyor.

İnsanların odada sigara içmesini istemiyorsan müdüre gidip şikâyet etmelisin ama ben şikâyet etmek istemiyorum. Bu tarz sorunlar gerçekten canımı sıkıyor.” (BO5E)

Güney Koreli öğrenci farklı ülkelerden gelen öğrencilerin bir arada yaşamasının kültürleri öğrenmeyi gerektirdiği yorumunda bulunmuştur:

“Yurtta kaldığım için farklı kültürler hakkında öğrenmem gerekiyor. Öğrenmemiz gerekiyor çünkü benim yurdumdaki öğrencilerin birçoğu farklı ülkelerden geliyor. Oda arkadaşım Slovenyalı. Kültür çok farklı. Onun kültürü ve dili hakkında öğrenmeye çalışıyorum. Üniversiteye başladığımdan beri sınıf arkadaşlarımın çoğu Türk. Ayrıca Türk kültürü hakkında öğreniyorum. Kore kültürüne çok benzer. Bu yüzden pek zorluk çekmiyorum.” BO7K

Kamboçyalı öğrenci yurt koşullarının zorlayıcı olduğunu ve farklı kültürlerin bir arada yaşamasının zor olduğunu belirtmiştir:

“Odada sekiz kişi yaşıyoruz. Yataklar üst üste. Benim için fazla dağınık. Böyle bir yerde kalmadım daha önce. Farklı ülkelerden geliyoruz hepimiz. Myanmar, Filipinler, Afganistan. Aynı odadayız. İnsanlar odada şarkı söylüyorlar, son ses müzik dinliyorlar. Çalıştığımız zaman rahatsız oluyoruz. Herkesin kişiliği çok farklı.” (BO2E)

Güney Koreli öğrenci Türk arkadaşlarının Kore dizilerini ve filmlerini izledikleri için kendisine özel bir ilgi duyduklarını belirtmiştir.

“Ben şanslıyım çünkü özellikle kızlar Kore dizilerini, filmlerini çok seviyorlar. Kore dizilerini seyretmiyorum ama bana sürekli sorular soruyorlar. ‘Lee Min Ho’yu tanıyor musun?’ diyorlar. Ben de ‘Tanıyorum.’ diyorum ama aslında tanımıyorum. Bence bu durum çok güzel. Şanslıyım.” BO7K

Öğrencinin yorumuna göre Türk arkadaşları Türk kültürü ve Kore kültürünü yakın bulmaktadır:

“Türk arkadaşlarım Kore dizilerinden izledikleri kadarıyla Türk kültürü ve Kore kültürünün çok benzediğini söylüyorlar. Aile yapısının ve yerde oturmanın benzediğini söylüyorlar ama tüm Asya yerde oturuyor. Bu yüzden bana göre sadece Türkiye ve Kore arasındaki bir benzerlik değil. Bizim evlerimiz yerden ısıtılmalı. Kalorifer yok bu yüzden hala yerde oturuyoruz. Biz de eve girerken ayakkabılarımızı çıkarıyoruz.” BO7K

Asyalı öğrenciler Türklerde aile yapısının kendi kültürleriyle benzediği yorumunda bulunmuştur. Güney Koreli öğrenci aileye saygının Asya'nın genelinde var olduğu yorumunda bulunmuş ve diğer öğrenciler bu yoruma katılmıştır. Filipinli öğrenci Türk kültürü ile kendi kültüründeki benzerlik hakkında şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Aileye önem ve değer verme konusunda Filipinler ve Türkiye birbirine benziyor. Türkiye’de insanlar büyüklerinin elini öper. Biz de büyüklerimizin ellerini alnımıza götürüyoruz. Kültürlerimiz arasındaki en büyük benzerlik bu.” (BO6K)

Kolombiyalı öğrenci kendi ülkesinde aile yapısının çok fazla korunmadığı ve Türklerin aileye önem vermesinin iyi bir şey olduğu yorumunda bulunmuş; Myanmarlı öğrenci bu yoruma katılmıştır:

“Türkler de benim ülkemde insanlar da arkadaş canlısı. Buradaki farklılık ailenin çok önemli olması. Benim ülkemde veya Amerika'nın o bölgesinde durum böyle değil. İnsanlar birlikte yaşayalım ama evlenmeyelim diyorlar. Kendilerinden ödün vermiyorlar. Burada ise insanlar yirmi bir yaşına geldim hala bekârım diyorlar. Bana göre evliliğe inanmak güzel bir şey. Benim ülkemde maalesef bir adamın çocuklarının her birinin ayrı bir yerde olduğunu görebilirsin. Çok yaygın. Böyle bir aile yapısı bana göre iyi değil.” (BO9K)

“Evet, aileye önem vermeleri güzel.” (BO5E)

Endonezyalı öğrenci Türklerin evlilik hakkındaki sorularının bazen kendisini üzdüğünü belirtmiştir:

“Ben neredeyse 23 yaşımdayım ve okulum bitmek üzere. Bazı insanlar bana ‘23 yaşımdasın ve hala evlenmedin öyle mi?’ diyorlar. Şu anda bir erkek arkadaşım yok. ‘Erkek arkadaşın da yok yani yakın gelecekte evlenmeyeceksin.’ diyorlar. Ben de ‘Evet yakın gelecekte evlenmeyi düşünmüyorum’ diyorum ama bazen böyle sorulara maruz kalmak beni üzüyor. Benim önceliklerim başka sizin öncelikleriniz başka.” (BO3K)

Kolombiyalı öğrenci bu yoruma katılarak oda arkadaşı ile yaşadıkları bir diyalogu anlatmıştır:

“Bu galiba bu kültürde olan bir şey. Ben 25 yaşımdayım. Master öğrencisiyim. İnsanlar bana da ‘Neden evlenmedin?’ diye soruyor. Eski oda arkadaşım ‘Ben ne olacağım. Bir erkek arkadaşım yok.’ diye ağlardı. Ben de ‘Ama daha yirmi yaşımdasın.’ derdim. Arkadaşım ‘Evet ama okulu bitirmek üzereyim. Okul bittikten sonra nasıl erkek arkadaş bulacağım?’ derdi. Tamam, önemli bir konu olabilir onun için ama bu biraz aşırı. Benim ülkemde yirmi yaşında bir insan asla böyle bir şey düşünmez.” (BO9K)

Farklı kültürlerle uyum sağlamada Hintliye öğrenciye göre benzerlik veya farklılıktan ziyade kabullenme önemlidir (BO4E). Filipinli öğrenci benzerliğe önem verdiğini söylese de bu yoruma katılmıştır: “Bence önemli olan benzerlik. Ayrıca BO4E’ye de katılıyorum. Benzerlik veya farklılık olsa da önemli olan kabullenme.” (BO6K).

Endonezyalı öğrenci benzerlik ve farklılıklarla birlikte saygının önemli olduğunu belirtmiştir: “Ben hem benzerliğe hem farklılığa önem veririm. Bana göre insanlar birbirine saygı duyduğu sürece farklı veya benzer olmak önemli değildir.” (BO3K). Taylandlı öğrenci farklılıklara önem verdiğini söylese de birçok benzerlik gördüğünü belirtmiştir: “Bence farklılıklar daha önemli. Farklılıklara önem veriyorum ama birçok benzerlik görüyorum. Mesela bazı Türk dizilerinde başroldeki adam hep annesini arıyor. Bu pek Hollywood tarzı değil. Bizde de öyle.” (BO8K)

Kolombiyalı öğrenciye göre hem benzerlikler hem farklılıklar önemlidir (BO9K). Myanmarlı öğrenci ise benzerlik ve farklılıklarla ilgili şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Bence benzerlikler iyidir çünkü benzerlik olduğunda iyi anlaşırsın. Ama asıl önemli olan farklılıklardır. Farklı kültürler, insanlar, dinlerle bir arada olmak istiyorum çünkü farklılıklar beni diğer insanlarla iletişim kurmaya teşvik ediyor. Farklı kültür ve dinden insanlarla konuştuğunda sosyal beceri seviyeni anlarsın bana göre. Aynı insanlarla konuşursan nasıl insanlar olduğunuzu anlayamazsın. Farklı insanlara da gerçekten iyi olabiliyor musun? Farklı insanlarla konuşmak gerçekten iyi bence. Onlarla anlaşmak istiyorum. Onların kültürüne adapte olmak istiyorum. Türkiye’de farklı şeyleri kabul etmek istemiyorlar sanırım. Farklı insanlar ve şeylerle ilgili sorunları var. Kendi ülkemle Türkiye arasında pek bir benzerlik göremiyorum. Yemekler farklı, kültür farklı.” (BO5E)

Kamboçyalı öğrenci Türklerin farklı şeylere uyum sağlamak istemediklerini belirtmiştir: “Kamboçya’da yaşayan bazı Türkler var. Altı yedi senedir Kamboçya’dalar ama bizim yemeğimizi yiyemiyorlar. Dilimizi konuşamıyorlar. Bu kadar uzun süre orada yaşadıkları halde nasıl konuşamıyorlar anlamıyorum.” (BO2E)

4.4.6. Kendilerinde gördükleri değişiklikler

Öğrenciler Türkiye’de yaşamının kendilerini çok değiştirdiğini belirtmişlerdir. Endonezyalı öğrenci Türkiye’de geçirdiği zamanda kişiliğinin, bakış açısının ve hedeflerinin değiştiğini ifade etmiştir:

“Ben çok değiştim. Beş senedir buradayım. Kişiliğim ve hayata bakışım değişti. Artık azınlık olmanın nasıl bir duygu olduğunu biliyorum. Her zaman çoğunlukta yer aldım. Türkiye’ye gelmeden önce çoğunlukta insanları ne yaparlarsa haklıdır diye düşünürdüm. Artık sorguluyorum. Bazen kendi ülkemdeki insanlara sinirleniyorum. Nasıl bunu yapabilirler diyorum. Bana göre birçok insan yurtdışına çıkmalı. Türkiye’ye gelmek hayatımdaki doğru kararlardan biriydi. Pişman olmayacağım. Burada mutluyum. Birçok hayat dersi öğrendim. Arkadaşlarımla, Türk halkıyla konuşarak. Daha hoşgörülü olmayı öğrendim. Birçok konuda daha açık görüşlü olmayı öğrendim. Dünyanın siyah beyaz olmadığını öğrendim.

Arada kalan birçok şey var. Birçok Türk arkadaşım ve uluslararası arkadaşım var. Birçoğu kendi ülkelerinde azınlık mesela. Onlardan birçok şey öğrendim. Demek ki azınlık olmak böyle hissettiriyormuş dedim. Gözlerim açıldı. Hatta hayalim bile değişti. Eskiden Endonezya’da çalışıp zengin olacağım, dünyayı dolaşacağım derdim. Artık sivil toplum örgütlerinde gönüllü çalışmayı düşünüyorum.” (BO3K)

Kolombiyalı öğrenci Türkiye’de geçirdiği zamanda kendi başının çaresine bakmayı öğrendiğini ifade etmiştir: “Geçen Şubat tatilinde Meksika’ya gittim. Gitmeden önce çok hastalandım ve herkes tatilde olduğu için yurttan yalnızdım. Annemi arasam bir şey yapamazdı. Sadece endişelenirdi. Bu yüzden kendi başımın çaresine bakmalıydım.” (BO9K). Myanmarlı öğrenci farklı bir ülkede okumanın kendisini değiştirdiğini, özgüveninin arttığını belirtmiştir:

“Ben çok değiştim. Daha özgüvenli biri oldum. Ailemin yanındayken hiçbir şeyi düşünmezdim. Burada bana yardım edecek kimse yok. Tek başımayım. Her şeyi kendim yapmak zorundayım. Oturma izni için başvurmak zorundasın ama nasıl yapılacağını bilmiyorsun. Öğrenmek zorundasın çünkü başvurmak zorundasın. Kendi ülkemde okusaydım yaşadığım yer önemli olmayacaktı. İnsanlar aynı olacaktı. Aynı dili konuşuyorsun, aynı dindensin ve her gün aynı yemekleri yiyorsun. Burada her şey farklı. Farklı yemekler, farklı yüzler. Böyle bir durumda çok depresif hissedebilirsin. Hastalandığımda seninle ilgilenecek kimse yok. Bu yüzden ilk yılınızda hasta olmamaya çalışın. Ben ilk yılımda hastalandım ve yanımda kimse olmadığı için ağladım. Artık benim için hastalanmak sorun değil. Hastalandığımda kendime nasıl bakacağımı biliyorum. Bu bakımdan çok değiştim. Bu benim için çok iyi.” (BO5E)

Kamboçyalı öğrenci Türkiye’ye ilk geldiği zamanlarda zorluk çektiğini fakat Kamboçyalı başka bir arkadaşın gelmesiyle daha iyi hissettiğini belirtmiştir:

“Buraya geldiğimden beri çok değiştim. Kendi sorunlarımı kendim çözüyorum. Geçen sene buraya geldiğimde Kamboçya’dan gelen tek öğrenci bendim. Buraya geldiğimde bana yardımcı olacak kimse yoktu.

Üniversiteye kayıt olman lazım, ikamet alman lazım. Kimse yardımcı olmuyor. Bazen kendi kendime ‘Neden buraya geldim?’ dedim. Burada her şey farklı. Yemek, kültür farklı. Başta gerçekten çok zor. Fakat bu yıl Elhamdülillah sorunlarımı çözdüm. Kamboçya’dan bir arkadaşım var. Birbirimize yardımcı oluyoruz. Bir Türk arkadaşım da yardımcı oluyor. Kendi ülkemdeyken hiç yemek pişirmedim, temizlik yapmadım. Buraya geldiğimde yemek ve temizlik yapmayı kendi kendime öğrendim.” (BO1E)

Taylandlı öğrenci öğretim üyeleriyle iletişiminin Türkiye’de değiştiğini ifade etmiştir:

“Benim ülkemde hoca her zaman haklıdır. Kimse hocayla tartışamaz. Bir şeyi anlamadığında hocaya sorarsan ‘Sen beni dinlemiyor musun?’ der. Burada ise hoca ‘Anladınız mı?’ diye soruyor. Seni dinliyor hocalar. Örnek vermelerini istiyorsan örnek veriyorlar. Bu bakımdan değiştim. Kendi ülkemde asla hocaya ‘Bu yanlış.’ diyemezdim.” (BO8K)

Hindistanlı öğrenci olgunluk ve Türkiye’de yaşadığı olumsuz olaylardan dolayı çok fazla değişmediğini belirtmiştir. Öğrencinin yorumuna göre Türkiye’de daha sosyal bir hayat sürdürmektedir:

“Değiştiğimi zannetmiyorum. Belki biraz değişmiş olabilirim. Eskiden daha sosyal bir insandım. Şimdi kendimi bir gemide hissediyorum. Türkiye’de sessiz kalmayı tercih ediyorum. Sadece diplomamı almayı bekliyorum. Bir arkadaşım var iki yıldır benimle birlikte yaşıyor. Çok az insan burada yaşadığını bilir. Bizim yaşadığımız bu tarz olayların sebebi belki de Türklerin uluslararası öğrencilerin varlığından haberdar olmamasıdır. Belki de çok iyi bir şekilde yetiştiğimiz için değişmek istemiyoruzdur. Daha genç insanlar kolaylıkla adapte olabiliyorlar. Büyürken daha hoşgörülü olabilirsin. Gençler hoşgörülerini yaşları ilerledikçe daha kolay artırabilir. Benim yaşındaki insanların ise fikirleri çoktan belirginleşmiştir. Biz sadece din meseleleriyle uğraşmıyoruz. Aile ve geçim derdi gibi problemler var. Sizin yaş grubunuzun çok ötesinde sorunlar var. Bu yüzden buzları kırıp

ısınmak bizim için çok zor. Dediğim gibi ben herkesten uzak durmuyorum. Sadece çok kolay güvenmiyorum.” (BO4E)

Kolombiyalı öğrenci ailesine daha fazla önem vermeye başladığını ve farklı kültürler hakkındaki fikrini değiştirdiğini belirtmiştir:

“Evet değiştim. Beynimi değiştirdim. Artık ailemle geçirdiğim zamana değer veriyorum. Annemle konuştuğumda çok mutlu oluyorum. Farklı kültürler hakkındaki fikrimi değiştirdim. Mesela Arap kültürü hakkında. Her şeyi haberlerden öğreniyoruz. Savaşlar, giydikleri kıyafetler... Hep televizyondan. Buraya geldiğimde farklı versiyonları, farklı Arapları, Türkleri öğrendim. Siz öyle değilsiniz. Burası gerçek dünya.” (BO9K)

4.5. Harran Grubu

Bu grup 7 öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerden beşi lisans, ikisi yüksek lisans eğitimi almaktadır. Bu gruptaki öğrencilerle kitap-kahve formatında hizmet veren bir kafede görüşme gerçekleştirilmiştir. Grup görüşmesi 1 saat 57 dakika sürmüştür ve bu görüşme kayıtlarından 17 sayfalık veri elde edilmiştir. Öğrencilerin geldikleri ülkeler Afganistan, Pakistan, Bangladeş, Suriye, Ürdün ve Yemen'dir.

4.5.1. Eğitim

Bangladeşli öğrencinin yorumuna göre yurtdışında okuyan öğretim üyeleri çok açık görüşlüdür. Öğrenci Türkiye'de okumuş öğretim üyelerinin uluslararası öğrencileri sevmediği yorumunda bulunmuştur. Pakistanlı öğrenci ise bu yoruma katılmamıştır:

“HA3E'nin anlattıklarından çok farklı olaylar duydum ben. Bazı insanlar yurt dışında okumasalar bile çok açık görüşlü olabiliyor. Kişi değişmeye gönüllü değilse eğitim aldığı yerin etkisi olmaz. Doktora yapan bir arkadaşım var. Hocası yurtdışında yüksek lisans ve doktorasını yapmış. Öğrencilerine geldikleri ülkelere göre not veriyordu hocası. Avrupa'dan gelen öğrenciler 90 almış. Yemenli bir öğrenci varmış. Yemen hocanın gözünde fena bir ülke olmadığı için 85 almış. Pakistanlı arkadaşım ise ödevi

için çok çalışmasına rağmen 75 almış. Hocası üçüncü dünya ülkesinden geldiğin için düşük not aldın demiş. Bana göre eğitimde kimin nereden geldiği önemli olmamalı. Herkes için tek bir kural olmalı. En yüksek notu hak eden almalı.” (HA2K)

Bangladeşli öğrenci uluslararası öğrencilere verilen notlarla ilgili yaşadığı bir olayı anlatmıştır:

“Benim sınıfımda sekiz dokuz uluslararası öğrenci var. Sınıfta on beş kişiyiz. Derste ara sınav yok. Sunum yapıp makale yazıyoruz dersten geçmek için. Sunumlarda bütün yabancı öğrenciler 60-70 alırken Türk öğrenciler 90-95 aldı. Final notlarında ise Türkler 90-100 arası notlar aldılar. Hoca bizlerden bazı öğrencilere ‘Senin sunumun çok iyiydi. Türk öğrencilerden daha iyi. Makaleni yayınlatalım.’ dedi ama not verirken bizlere düşük Türk öğrencilere yüksek not verdi. Bu ayrımcılık mı bilmiyorum.” (HA3E)

4.5.2. Din

Öğrenciler Türkiye ile kendi ülkeleri arasında dini açıdan benzerlik olmasına rağmen dini ritüellerin uygulanmasında farklılık gördüklerini belirtmişlerdir:

“İslam coğrafyasında yaşadığımız için kültürler aynı olabilir. Müslümanların kültürü var zaten. Yaşam tarzına bakarsak orada farklılık olabiliyor. Bizde bayram olduğu zaman Ramazan Bayramında dostlarımızı ziyaret ederiz bunu burada da gördük ama biz sofralar hazırlarız. Kültür farkı burada başlıyor. Mesela biz çok büyük sofralar hazırlıyoruz. Misafirler gelince sofraya hazır oluyor.” (HA4E)

“Ramazan ve Kurban Bayramında bu şehirde hiçbir şey görmedim. Bangladeş’te Ramazan Bayramından üç gün önce ve üç gün sonra sokaklarda seni yemeğe davet eden insanlar görürsün. Benim ülkemde bayramlar daha samimi. Burası belki de öğrenci şehri olduğu için böyle bir şey görmedim.” (HA3E)

“İnsanlar namaz kılmıyor ama cumaya yetişmek için kendini öldürüyor. İslam coğrafyasında yaşadığımız için çoğu şey aynı olabilir. İnsan düşünüyor ne farklı diye o zaman fark ediyor benzer coğrafyada yaşadığımızı.” (HA4E)

Bangladeşli öğrenci kendi ülkesinde farklı dinlere mensup insanların bir arada yaşadığını belirtmiştir:

“Bizde farklı dinler var. Hıristiyan Budist Hindu Müslüman var. Bizde çok bayram var Müslümanlar için Kurban ve Ramazan bayramı var. Köyde veya şehirde komşuları davet ederiz evimize gelir yemek yerler. Hindularda üç dört bayram var. Hıristiyanlarda da bir bayram var. Onlar da yemek getiriyor ya da biz onların evinde yiyoruz. Bizde dinler arasında sıkıntı yok. Rahat yaşıyoruz. Onların dinini biliyoruz saygı gösteriyoruz onlar da bizim dinimize saygı gösteriyor.” (HA3E)

Afgan öğrencilerden biri Hıristiyan bir oda arkadaşıyla yaşadıkları bir olayı dini farklılıkların iletişime etkisine örnek olarak göstermiştir:

“Geçen sene yeni gelmiştik. Bizim bir oda arkadaşımız Hıristiyandı evinden yemek getirmişti. Biz almazsak üzülür diye düşündük aldık yemeği. Sonra bunu nasıl yaptığını bilmediğimiz için yemeği bir yere koyduk köpekler yer diye düşündük. Kıza ‘Biz Müslümanız sizin yemeğiniz haram olabilir.’ demek istemedik. Kız çok iyi biriydi o yüzden yemeği aldık ama yemedik. O zaman Türkçem iyi değildi anlatamazdım durumu. Ama şimdi Hıristiyan arkadaşım İslam hakkında Hıristiyanlık hakkında konuşuyoruz.” (HA1K)

Afgan öğrencilerden biri Hıristiyan bir Türk arkadaşıyla ilgili düşüncelerini paylaşmıştır:

“Benim çok yakın bir arkadaşım var. Türk ve Hıristiyan kız. Herkes onunla tanıştığında Hıristiyan olduğunu duyunca şaşırıp kalıyordu Hıristiyanmış diye. Ben şaşırmadım olabilir dedim. Hıristiyan da olabilir ateist de olabilir. İnsan sonuçta; saygı duymak lazım. O Hıristiyanlık hakkında konuşuyor ben İslam hakkında konuşuyorum tartışıyoruz. Biz onlara göre kâfiriz o da

bizlere göre kâfir. Onların dininde dinden çıkana kâfir deniyor bize de kâfir deniyor. O bana diyor ki ‘Sen niye şaşırmadın Hıristiyan olduğumu öğrenince?’. Ben de dedim ki ‘İnsan insanla konuştuğundan sonra duyguları paylaştıktan sonra insan insanı anlar ne varmış bunun içinde’. Acaba arkadaşlığı bir maksat olarak mı kullanıyor yoksa gerçekten duyguları mı paylaşıyor. Biz duyguları paylaştık bizim için birbirimizin dini bir şey ifade etmiyor o insana özel bir şey. Tabi bilgi verdik birbirimize ama. O arkadaşımı çok seviyor onun öyle olmasını istemiyorum tabi o da benim Müslüman olmamı istemiyor. Şimdi ona kötü davransaydım ben...” (HA4E)

Pakistanlı öğrenci farklı inanış ve görüşlerden oda arkadaşlarıyla kurdukları iletişim hakkında yorum yapmıştır:

“Türkiye’ye geldiğimden beri Hıristiyan, ateist ve Müslüman oda arkadaşlarım oldu ama hiçbir zaman dinle ilgili tartışmadık. Hıristiyan bir arkadaşım var. İslam hakkında birçok şeyi öğrenmek istedi. Biz de anlattık. Biz de ona kültürü hakkında sorular sorduk. Birlikte vakit geçirdik. Bazen içki içmek istedi ama bu bizim aramızda hiçbir zaman bir sorun olmadı. Bize hiçbir zaman ‘Neden içki içmiyorsunuz, bir denesenize!’ demedi. Biz de hiçbir zaman ona ‘Sen bizim yanımızda içki içemezsin!’ demedik. Bence İslam insanların diğer dinlere hoşgörülü olmasını emreder. Uluslararası medyada yansıtılan İslam değil. İslam’ı farklı yorumlayan insanlar. Kendini aşırı dinci olarak gösteren insanlar bu sorunlara neden oluyor. Ben din, politika veya diğer hassas konuları konuşmak istemeyen insanlarla bu konuları konuşmaktan kaçınırım. Her zaman tarafsız kalırım. Tanıştığım hiçbir Türk veya uluslararası öğrenci dini büyük bir sorun haline getirmedi. Kimse kimseye neden ibadet ediyorsun veya neden örtünüyorsun, neden Kur’an okuyorsun demedi.” (HA2K)

Bangladeşli öğrenci arkadaşlarının hangi dinden olduğundan ziyade aralarındaki bağın önemli olduğu yorumunda bulunmuştur:

“Yurtta Hıristiyan bir arkadaşım var. Her Cuma veya ezan duyduğunda odama gelip camiye gitmiyor musun diyor. ‘Neden namaz kılmıyorsun?’

diyor. Yabancı arkadaşlarımın birçoğu özellikle Çin, Tayvan ve Moğolistan'dan gelenler bir dine bile inanmıyor. Birçoğu Müslüman değil. Ama aramızda bir bağ var. Onlar sıcakkanlı. Sıcakkanlı olduğun sürece hangi dinden olduğun önemli değil.” (HA3E)

4.5.3. Kültürel benzerlik ve farklılıklar

Afgan öğrenciler kendi ülkelerinde Nevruz'un ayrı bir öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir:

“Nevruz kutlamamız çok farklı bizim. Burada da kutlanıyor ama bizde daha farklı. Sizin yeni yılınız 1 Ocak tüm dünyada nasıl kutlanıyorsa sizde de öyle kutlanıyor. Bizim yeni yılımız Nevruz. Bizim takvimimiz çok farklı. Şu miladi takvimi kullanmıyoruz. Hicri takvim kullanıyoruz. Burayla arada iki ay fark var. Buraya gelince Nevruz burada da kutlanıyor dediler. Ben de şaşırdım Nevruz burada da varmış dedim ama hiçbir şey görmedim Nevruzla alakalı.” (HA4E)

“Nevruz bizim için çok farklı. Bizim yeni yılımız Nevruz oluyor. Sizde öyle değil. Evleri temizliyorlar. Yedi kuru meyveden yiyecek hazırlıyoruz, haft sin kuruyoruz yani sin harfiyle başlayan yedi tane yiyecek. Elma mesela bizde s ile başlıyor. Bunların hepsini hazırlıyoruz. Türkiye’de Nevruzu sadece isim olarak duyuyoruz, siz kutlamıyorsunuz.” (HA1K)

Öğrenciler Türk yemeklerinin kendi yemeklerinden farklı olduğunu, kendi yemeklerinin daha baharatlı olduğunu belirtmişlerdir (HA3E, HA4E, HA1K, HA2K):

“Benim buradaki tecrübelerim diğer arkadaşlardan farklı. Benim ülkem Hindistan’a yakın. Kültürümüz Hint ve Bengali kültürü karışımı. Bu yüzden yemek konusunda HA2K da aynı şeyi yaşamıştır. Yemeğimiz sizinkinden çok farklı. İlk geldiğimde her gün Türk yemeklerini yemekte çok zorluk çektim. Biz baharatlı yemeklere alıştık. Buradaki yemeklerde baharat yok. Şimdi alıştım ama ilk başlarda benim için epey zordu.” (HA3E)

“Sizde pilav var mesela bir çeşit pilav. Bizde belki sekiz çeşit var. Sizde tam tersi yirmi çeşit çorba var. Ben en çok Adana kebabı seviyorum mesela. Döneri seviyorum. Yemek açısından pek bir şey yok ama bizim yemeklerimiz epey baharatlı oluyor.” (HA4E)

“Türk yemekleri çok farklı. Afganlara sorsanız sadece tatlıları beğenir. Kahvaltı çok farklı bizde o kadar peynir yok biz daha tatlı şeyler yiyoruz kahvaltıda. Siz salata bile yiyorsunuz kahvaltıda.” (HA1K)

“Bazı yiyecekler benzer. Biz de kahvaltıda peynir ve zeytin yiyoruz ama çayımız farklı. Biz kahvaltıda sütlü çay içiyoruz. Bizim yemeklerimiz daha baharatlı.” (HA2K)

Öğrenciler Türkiye'nin giyim kuşam bakımından kendi ülkelerinden farklı olduğunu belirtmişlerdir: “Kıyafet olarak farklı. Biz çok fazla kot giymiyoruz.” (HA1K) Kendi ülkelerine özgü kıyafetler giydiklerinde dikkat çektikleri için geleneksel kıyafetlerini Türkiye’de giymekten vazgeçmişlerdir (HA2K, HA4E):

“Bizde eski kıyafetler kullanılıyor. Normalde ben o kıyafetleri giyiyorum. Ben de burada giydim bir kere. Çarşıda da yürüdüm. İnsanlar çok şaşırıyorlardı. Benim bir arkadaşım o elbisenin beyazını giymişti. Küçük bir çocuk tramvayda geldi ‘Pardon abi.’ dedi. ‘Bir soru sorabilir miyim?’ dedi. ‘Tabi, sor.’ dedi arkadaşım. ‘Sen sünnet mi oldun?’ dedi. Biz o kadar güldük ki. ‘Sen ne diyorsun?’ dedik. ‘Bu bizim milli kıyafetimiz.’ dedik. Bizim kıyafetler burada başka anlama geliyor.” (HA4E)

“Kıyafetler farklı. Bizde daha renkli, nakışlı elbiseler var. Günlük hayatta şalvaz kamiz dediğimiz kıyafetleri giyiyoruz. Pakistan’dan kıyafetlerimi getirdim ama burada giydiğimde çok fazla dikkat çektiğim için giymekten vazgeçtim.” (HA2K)

Suriyeli öğrenci Türklerin el öpme adetlerinin kendi kültürlerinden farklı olduğunu belirtmiştir: “Siz yaşlıların elini öpüyorsunuz. Biz sadece anne babamızın elini öpüyoruz. Bana tuhaf geliyor hala alışamadım buna.” (HA5K). Afgan

öğrencilerden biri ebeveynlerle ilişkilerde Türklerin çok farklı davrandığını gözlemlemiştir:

“Mesela Türkler anne babalarına sen diyebiliyor. Biz sen dediğimizde mahvoluyoruz çünkü saygısızlık oluyor. Ben mesela anlatıyorum Türklere bu saygısızlık oluyor diyorum onlar bana sizinki samimiyetsizlik oluyor diyor. Hiçbir zaman büyüklere sen diyemezsin. Tanıştığın insanlar küçük olursa sen diyorlar. Hocalara siz diyorlar ama anneye babaya sen diyorlar. Biz aileye daha bağlıyız bence. Aileden izin almadan bir şey yapamıyoruz ama onlar yapıyorlar. Onlar ailelerine ben böyle yaptım bu bana göre bu benim hayatım diyorlar. Mesela ben bunu kendim seçmedim ailem seçti. Onlar da benim iyiliğimi düşünüyorlar.” (HA1K)

Öğrenciler Türk düğünleri ile kendi kültürlerindeki düğünleri karşılaştırmıştır. Suriyeli öğrenci evlenirken eşya alma konusunda yorum yapmıştır: “Burada evin eşyalarını kız getiriyor. Bizde öyle bir şey yok her şeyi erkek yapar.” (HA5K). Pakistanlı ve Bangladeşli öğrenciler kendi ülkelerinde düğünlerin gösterişli ve masraflı olduğunu belirtmişlerdir:

“Düğünler ve davetler için farklı kıyafetlerimiz var. Bizim düğünlerimiz çok renkli. Üç gün sürer. Düğün hazırlıkları üç ay önceden başlar. Kıyafetleri ve düzenlemeleri hazırlarız. Düğünler bizde büyüktür ve herkes için önemlidir. Çok renkli ve pahalıdır düğünlerimiz.” (HA2K)

“Evlenmek için en az on bin dolar harcarsın. Biriyle evlenmek istersen masrafları karşılamak için kredi çeker sonraki on yıl boyunca ödersin. Gelinin altınlarına en az beş bin dolar gider. Evlilik cüzdanında geline on bin dolar verdim diye yazar mesela.” (HA3E)

Afgan öğrenciler kendi ülkelerinde kız tarafının başlık parası aldığını belirtmişlerdir:

“Bazı yerlerde çok yüksek bazı yerlerde çok düşük. Bazıları parayı kız için alıyoruz diyorlar. Bazı yerlerde hiç alınmıyor başlık parası. Bazı bölgelerde 15 bin dolar istiyorlar. Ev eşyalarını erkek alıyor. Düğünde yemekler her

şey erkek tarafına ait. Kız tarafı bu kadar misafir getireceğiz diyor. ‘Tamam, efendim yeter ki siz kızı verin.’ diyorlar. Sonra damat kıza bakacak ‘Sende ne var ki benden bu kadar para aldılar?’ diyecek.” (HA4E)

“Bizde başlık parası var. Dediği gibi her yerde farklı. Başkentte başlık o kadar çok değil. O parayı alıp kıza harcıyorlar. Törenler yapılıyor.” (HA1K)

4.5.4. Cinsiyet

Öğrenciler kadın erkek ilişkilerinin kendi ülkelerinde farklı olduğu yorumunda bulunmuşlardır. Yemenli öğrenci kendi kültürlerinde kadınların ve erkeklerin bir arada oturmadığını Türk kültürünün bu konuda çok farklı olduğunu gözlemlemiştir (HA7K). Suriyeli öğrenci ise kendi kültürlerinde kadın ve erkeklerin ayrı düğün yaptığını belirtmiştir (HA5K).

4.5.5. Kültürlerarası iletişim

Ürdünlü öğrenci Türklerin arkadaşlık ilişkilerinin farklı olduğunu belirtmiştir (HA6E). Pakistanlı öğrenci Türk insanlarıyla iletişimde bazı engeller hissettiğini ifade etmiştir:

“Bazı engeller olduğunu hissediyorum. Her zaman dil engeli vardı ama ayrıca Türklerin diğer kültürleri kabul etmek istemeyişi de bir engel. Mesela sokakta ne zaman İngilizce veya kendi dilimde konuşsam insanlar dönüp bakıyor. Pakistan’da böyle bir şey olmaz. Pakistan’da benim yaşadığım şehirde birçok yabancı insan var. Türkiye ile Pakistan arasındaki temel fark kültürleri kabul edebilme. İnsanlar şaşırıyor ve genellikle olumlu karşılamıyorlar gördüğüm kadarıyla. Bu durum genelde bu şehirde böyle. İstanbul gibi şehirlerde durum böyle değil.” (HA2K)

Bangladeşli öğrenci Türkiye’ye gelmeden önce Türkiye hakkında araştırma yaptığını ve internette Türkiye’nin çok muhafazakâr gösterildiğini belirtmiştir. Öğrencinin yorumuna göre internette karşılaştığı bilgiler gerçeği yansıtmamaktadır.

Öğrenci yeni bir insanla tanıştığında o insanla nasıl iletişim kurduğunu şu şekilde açıklamıştır:

“Konuştuğum insan yabancıysa ve kültürünü bilmiyorsa basit sorular sorarak konuşmaya başlarım. Karşımdaki insanın davranışlarına kültürüne uygun davranmaya çalışırım. Çok sıcakkanlıysa ben de sıcakkanlı konuşurum. Muhafazakârsa ben de ona göre konuşurum. Öncelikle karşımdakinin bana nasıl davrandığına ve benimle nasıl konuştuğuna bakarım. Yani kişiye ve duruma göre davranışım değişir. İlk izlenim her zaman önemlidir. Olumsuz ve taraflı konuşmaktan kaçınmalıyız. Her zaman iyi izlenim bırakmaya çalışır gülümseriz. HA7K ile konuşurken mesela daha saygılı konuşurum ama Avrupalı biriyle konuşursam ve kültürünü biliyorsa daha esprili konuşurum. Konuştuğum kişiye göre davranışım değişse de hiç kimseyi incitecek şekilde konuşmam çünkü biz bunu yaşıyoruz.” (HA3E)

Pakistanlı öğrenci farklı kültürlerden insanlarla iletişiminde nasıl bir yol izlediğini şu şekilde açıklamıştır:

“Özellikle burada iletişimim karşımdaki kişiye bağlı. Birçok ülkeden birçok dinden insanlar var. Farklı arka planlar. Biriyle ilk kez konuştuğumda öncelikle nereli olduğunu öğrenirim. Kültürüyle ilgili bir şeyler biliyorsa bunu sohbet etmek için kullanırım. Tabi ki olumlu konulardan konuşurum. Hassas veya karşımdaki kişiyi incitebilecek konulardan kaçınırım. Karşımdaki kişinin geldiği ülke hakkında hiçbir bilgim yoksa tanımaya çalışırım. Konuştuğumuzda genelde şöyle sorarım: ‘Bizde bu durum böyle, sizde nasıl?’ Kendi fikrimi söylemeden konuşurum çünkü fikrimi hemen söylersem karşımdaki insan bunu olumsuz algılayabilir. Ben bu şekilde iletişim kuruyorum.” (HA2K)

Suriyeli öğrenci farklı kültürlerden bireylerle iletişiminde saygının önemli olduğunu belirtmiştir: “Ben saygı duyuyorum. Ben saygı duyarsam karşımdaki insan da saygı duyar. Ortak bir nokta bulmamız gerekmiyor bence. Herkesin diğer kültürlerle

saygı göstermesi lazım.” (HA5K). Afganistanlı öğrencilerden biri karşısındaki insanın davranışlarının iletişim açısından çok önemli olduğunu ifade etmiştir:

“Arkadaşlara katılıyorum. Karşımdaki insan çok önemli. O nasıl düşünüyor hangi ülkeden. Bir Afgan olursa nasıl konuştuğunu bilirim. Avrupa’dan gelen biriye onun gibi davranmaya çalışırım. Onun gibi olmasa da ortak davranmak daha iyi. Her insan için nasıl konuşmamız gerekiyorsa onu yapmamız daha iyi. Kendimizi düşünmememiz gerekiyor, genel düşünmemiz gerekiyor. Benim dediğim olsun demek olmaz. O farklı düşünebilir o zaman ortak yol olmalı. Herkes aynı olmak zorunda değil. Bir insan benim beğenmediğim tavırlar sergiliyorsa, anlamadığımız noktalar olabilir. Mesela ben sözünde durmayan yalan söyleyen insandan nefret ederim. Karakter farklılığı benim için bir sınır. Selam verir geçerim. Ben çabuk samimi olamam. Karşımdaki insanın nasıl biri olduğunu bilmem lazım. (HA1K)

Yemenli öğrenci kültürlerarası iletişimde birbirini doğru anlamının önemine ilişkin Türk öğrencilerle iletişimde dini hassasiyetlerinden dolayı yaşadığı yanlış anlaşılmayı örnek vermiştir:

“Bence her kültür hakkında bilip ona göre davranmak lazım. Birkaç olay başıma geldi benim. Okulda mesela erkek Türkler benimle el sıkışmak istediler. Bizde haram. Ben de anlattım onlara. Sonra Türkler anladılar. Önceden zannediyorlardı ki ben kibirliyim sonra anladılar.” (HA7K)

Afganistanlı bir öğrenci kültürlerarası iletişimde önyargılı olmamak gerektiğini ifade etmiştir:

“Herkes katılıyorum çok güzel şeyler söylediler. Karşıdaki insanı önce anlamamız gerekiyor. Önyargılı olmamalıyız. İnsanı anladıktan sonra karar veriyorum. Mesela karşıma farklı biri çıksa, Hıristiyansa ya da farklı bir kültürdence önyargılı davranmıyorum konuşmaya devam ediyorum. Konuştuktan sonra iyi bir insan olduğunu görmüşsem arkadaşlık yapmaya devam ediyorum. Hiçbir zaman insan önyargılı olmamalı.” (HA4E)

Öğrenciler TÖMER'deki öğretim elemanlarıyla ve arkadaşlarıyla çok yakın olduklarını belirtmişlerdir:

“TÖMER'deki hocalar çok iyi. İki hocamla iyi arkadaş olduk. Onlarla yemeğe gidiyoruz. Sohbet ediyoruz. Problem var mı yok mu diye soruyorlar aile gibi olduk.” (HA3E)

“Diğer yabancı öğrencilerle de aile gibi olduk. Geçen sene TÖMER'de hep beraber Türkçe öğreniyoruz.” (HA7K)

Suriyeli öğrencinin yorumuna göre uluslararası öğrenciler aynı sorunları yaşadıklarından birbirlerine daha yakındır: “Yabancılar Türklere daha yakınlar. Bizim derdimiz bir. Biz aynı şekilde konuşuyoruz. Kimse bizimle dalga geçmeyecek. Hata yapsak kimse gülmeyecek. Türklere bazen gülüyor.” (HA5K). Yemenli öğrenci Türkçe bilmedikleri için aynı şekilde konuştuklarını belirtmiştir (HA7K). Afganistanlı bir öğrenci bütün uluslararası öğrencilerin aynı sorunu yaşadığı yorumunda bulunmuştur (HA1K). Pakistanlı öğrenci uluslararası öğrencilerin yanlış Türkçe konuştuğunda birbirlerini anladıklarını fakat öğretim üyelerinin anlamadığını belirtmiştir (HA2K). Bu konuyla ilgili Bangladeşli şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Hoca bir şey anlatıyor. Ben anlamadım diyorum. Hoca ‘Sen de hep anlamadım diyorsun.’ diyor. Ben de kalkıyorum diyorum ki ‘Ben anlamadıysam sadece ben değilim o anlamadı bu anlamadı o da anlamadı’. Hoca soruyor ‘Siz anlamadınız mı?’ diyor. Hayır diyorlar.” (HA3E)

Yemenli öğrenci iletişimde en büyük problemin dil olduğunu belirtmiştir (HA7K). Pakistanlı öğrenci Türklere İngilizce bilmediği yorumunda bulunmuştur:

“Türkiye'ye gelmeden önce herkes en azından yol tarif edebilecek kadar temel İngilizce biliyordur diye düşünüyordum. Geldiğimde büyük bir sürpriz oldu bu bana. Bazı insanlar İngilizce biliyor ama bana dediler ki İngilizce konuştuğunda çok şaşıracaksın çünkü hiç kimse İngilizce bilmiyor.” (HA2K)

Bangladeşli öğrenci ilk zamanlar Türklerin İngilizce bilmemesiyle ilgili sorun yaşadığını belirtmiştir:

“Benim ülkemde ister şoför ister öğrenci olsun insanlar İngilizce konuşabiliyor. Yabancılarla iletişim kurabiliyorlar çünkü bizde çok yabancı var. İstanbul’daki gibi turistler var bizde de. Buraya geldiğimde insanlara ‘Polise nasıl gidebilirim?’ diye sordum. Anlamadılar. Kültürel bir farklılık değildir belki dil bilmedikleri için olabilir.” (HA3E)

Pakistanlı öğrenci bazı Türklerin yabancıları sıcak bakmadığını belirtmiştir: “Bazı insanlar çok iyi karşılıyor. ‘Pakistan ile Türkiye kardeş. Bizim aramızda çok güzel bir bağ var.’ diyorlar. Bazıları ise ters bir şekilde ‘Yabancılar geldi, yabancılar burada yaşıyor.’ diyor.” (HA2K). Ürdünlü öğrenci ırkçılıkla ilgili yaşadığı olaylardan birini anlatmıştır: “İrkçılığa çok maruz kaldım. Bir keresinde alışveriş merkezinin önünde arkadaşım ile Arapça konuşuyorduk. Bir kız geldi yanımıza ‘Pislik Arap’ dedi iki kez ve gitti. Bize kötü sözler söyledi.” (HA6E). Arapların maruz kaldığı ırkçılıkla ilgili olarak Bangladeşli öğrenci arkadaşlarının başına gelen bir olayı örnek vermiştir:

“Üç gün önce arkadaşlarım alışveriş merkezine bilardo oynamaya gitmiş. Bilardonun sahibi ‘Aranızda Arap var mı?’ demiş. ‘Niye?’ diye sormuşlar. ‘Aranızda Arap varsa burada oynamanıza izin vermeyeceğim.’ demiş. İrkçilikle ilgili birçok olay duyuyorum ama paylaşmak istemiyorum. Sanırım bütün uluslararası öğrenciler geçen dönem ırkçılığa maruz kalmıştır.” (HA3E)

Suriyeli öğrenci başına gelen olaylardan bir örnek daha vermiştir: “Bir gün tramvaydaydım. Annemle telefonda konuşuyordum. Bir adam bana dokundu ve konuşma burada dedi.” (HA6E). Bunun üzerine öğrencilerin arasında aşağıdaki diyalog geçmiştir:

HA3E: Belki de kültürleri böyledir. Tramvayda konuşmuyorlar. Tramvayda konuşmamalıyız aslında çünkü onlar konuşmuyorlar. Roma’dayken Romalı gibi davranmalısın.

HA6E: Belki de öyledir ama diğer insanlar konuşuyorlardı. Adama ‘Ama insanlar konuşuyor.’ dedim. ‘Hayır, sen konuşma.’ dedi.

HA2K: Ben de tramvayda ailemle konuşmuyorum çünkü dikkatleri üzerime çekmek istemiyorum. Konuşmak istemiyorum çünkü insanların bunu iyi karşılamadığını görüyorum. Belki de sadece bu şehirde böyledir.”

Suriyeli öğrenci Türklerin Suriyelilere karşı olumsuz tavrı olduğunu belirtmiştir:

“Ben bu şehirde ırkçılık görmedim ama İstanbul’da çok var. Sadece sokaklarda değil üniversitelerde her yerde var. Ben buraya gelmeden önce YÖS ile İstanbul Üniversitesine kayıt yaptırdım. Zorla kayıt yaptım. Senin evrakin eksik diye bahaneler uydurdular. Özellikle Suriyeli olduğum için böyle davrandılar. İstanbul’da Suriyeli çok olduğu için insanların davranışları tersleşti Suriyelilere karşı. Bazı Suriyeliler zengin. En pahalı evlerde oturuyorlar. İnsanlar kıskanıyor. Bu Suriyeliler savaştan gelmiş nasıl böyle zenginler diyorlar. Üniversiteye giriyorlar diyorlar.” (HA5K)

Afgan bir öğrenci Suriyeli öğrencinin yorumuna katılarak kendi yaşadığı bir olayı örnek vermiştir:

“En güzel hatıram. Uluslararası öğrenci federasyonu ile kampa gittik. Dönüşte taksiyle otogara gidiyoruz. Adam Suriyelilere takmış. ‘Siz yabancısınız değil mi?’ dedi. ‘Evet.’ dedim. ‘Türkiye’nin nüfusu kaç?’ dedi. ‘Bilmiyorum, 70-75 vardır.’ dedim. ‘Aynen.’ dedi. ‘75 milyon Türk var.’ dedi. ‘Aslında 100 milyon nüfus. Kalamı Suriyeliler doldurmuş.’ dedi. Bir de arkadaşa diyor ki ‘Sizin ülkede dolmuş var mı, taksi var mı?’. ‘Abi yok.’ dedim, ‘Biz eşeklerle, at arabalarıyla yolculuk ediyoruz. Sadece insanlar farklı, gördüğünüz her şey var orada. Kültür farklı olabilir ama her şey var bizde. Dolmuş da var otobüs de var.’ dedim. ‘İyiymiş bak siz de ilerlemiştiniz.’ dedi.” (HA4E)

Öğrenciler Türklerin yabancı dilde konuşulmasından rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Bu durumu ırkçılık olarak yorumlamışlardır (HA1K, HA4E, HA7K):

“İrkçılık var gerçekten Türklerde. Bize iyi davranıyorlar ama beni Afgan olarak görmüyorlar. Dışarıda biriyle konuştuğumda yabancı olduğumu anladıklarında ‘Sen Suriyeli misin?’ diyorlar. ‘Suriyeli değilim Afgan’ım.’ diyorum. Sonra şaşırıyorlar. Ama yabancı konuşmamızı istemiyorlar. Mesela arkadaşlarımla Farsça konuşuyorum. ‘Niye Türkçe konuşmuyorsunuz?’ diyorlar.” (HA1K)

“Burada yaşayan Kürtlerin yanına gittiğinde ‘Sen Arapça mı konuştun?’ diyorlar. Türklere gidersen bizim Farsçamızı bazen Kürtçeye benzettikleri için ‘Sen Kürtçe mi konuştun?’ diyorlar. Böyle arada kalıyoruz. Oraya gidersen sana bunu diyecek, buraya gidersen sana bunu diyecek. Benim arkadaşlarım epey ırkçıydı. Onların yanında Farsça konuşamazdım. Onlarla ilişkimi kestim sonra. Arkadaşım geldi ‘Benim yanımda oturduğunda Farsça konuşma lütfen.’ dedi. Telefonum çalıyor arkadaşım arıyor. Farsça ile cevap vermek zorundayım. ‘Niye Farsça konuşmamı istemiyorsun?’ dedim. ‘Gelen giden burada Kürt oturuyor der.’ diyor. ‘Ne alaka.’ dedim. Neyiniz var sizin böyle? Ben Farsça konuşuyorsam bu Kürtçe anlamına gelmiyor. Arapça konuşan herkes Suriyeli anlamına gelmiyor.” (HA4E)

“Ben de dil konusunda benzer şeyler yaşadım. Türkçem ilk zamanlar çok iyi değildi ya Arapça ya İngilizce konuşuyordum. O yüzden kötü davranmaya başladılar. ‘Neden Türkçe konuşmuyorsun?’ diyorlardı. Ben de mecburen Türkçe konuşmaya başladım.” (HA7K)

Pakistanlı öğrenci bazı Türklerin farklı ülkelere karşı önyargılı olduğunu belirtmiştir:

“Bir yere gitmiştim orada bir kadın çalışıyordu. Kadın ‘Nerelisin?’ dedi. ‘Pakistanlıyım.’ dedim. Sonra ülkem hakkında soru sormaya başladı. ‘Bence Pakistan çok kötü orada hep savaş var tövbe tövbe çok kötü.’ dedi. ‘Türkiye cennet gibi.’ dedi. ‘Tamam, Türkiye gerçekten güzel.’ dedim. ‘Siz hiç Pakistan’a gittiniz mi?’ dedim. ‘Hayır, ben niye gideceğim. Burası cennet.’ dedi. Ben hiçbir şey demedim. Sonra düşündüm. Siz hiç gitmediniz nereden

bilgi alıyorsunuz? Tabi ki haberler var ama biraz bekle kendin düşün. Kadın açık açık söylüyor.” (HA2K)

Afgan öğrencilerden biri Türkiye’de insanların davranışlarının bölgelere göre değiştiğini gözlemlemiştir. Öğrenci İzmir ve Diyarbakır’da yaşadıklarını karşılaştırmıştır:

“Belki Diyarbakır’da olsa farklı bir aksanla konuşurdum. Ben İzmir’de öğrendim Türkçeyi. İzmir’e gittiğinizde Türkiye’yi unutursunuz. Bir yıl yaşadım orada. İzmir’de gündüz farklı gece farklı. Sabah farklı akşam farklı. İzmir’e geldim tamamen kültür dışında bir yer. Orada olsaydım ben çok değişmiş bir insan olurum. Güneydoğuda gerçek kültürü samimiyeti gördüm. İnsanlar seni kendine çekiyor. Gözlerim yaşardı. Biz gezideydik. Birkaç arkadaşla sigara almaya çıktık Diyarbakır’da saat gece on bir, on iki falandı. Bir bakkala gittik. ‘Abi bir paket sigara istiyoruz.’ dedik. Adam fark etti yabancı olduğumuzu. ‘Nerelisiniz?’ dedi. ‘Ben Afganistanlıyım,’ dedim ‘arkadaş Filistinli öteki arkadaş Pakistanlı’. Adam ‘Siz oturun.’ dedi. Adam çay getirdi tatlı getirdi. ‘Bize Afganistanlılar neler yaptı ne kadar yardım etti. Sizinle bizim aramızda bir köprü var bu köprü hiç kopmamalı. Bizim dedelerimiz anlattı bunları bize.’ dedi. Aynı şekilde Filistin’le ilgili sözler etti. Sonra da biz çıkarken para vermek istedik. ‘Siz bana para vererek hakaret etmiş gibi oluyorsunuz.’ dedi. ‘Siz ta nerelerden gelmişsiniz ben ne kadar şanslıyım.’ dedi adamın gözlerinden yaşlar geliyordu. ‘Bir Filistinli bir Afganistanlı bir Pakistanlı benim dükkânıma geliyor benden bir şey istiyor siz burada misafirsiniz estağfurullah ben parayı almıyorum’. Bu kültürden kaynaklanıyor. Ben bu kültürü bu şehirde görmedim. Burada bir şey almaya kalktığında seni kazıklıyorlar. Bir tişört almaya çıksam adam beş liralık tişörtü bana 15-20 liraya satıyor. HA3E çarşıya giderse yabancı olduğunu bildikleri için adam beş liralık malı ona 20 liraya satar.” (HA4E)

Bangladeşli öğrenci Afgan öğrencinin yorumu üzerine başından geçen bir olayı örnek vermiştir: “Ben İstanbul’da simit almak istedim. Simitçi Türkçe bilmediğimi zannetti. Simit 3 Lira yazıyordu. Yabancı görünce 3 Euro dedi.” (HA3E)

Afgan öğrenci ayrıca Türkiye’de yaşadığı şehir ve kendi ülkesi hakkında yorumda bulunmuştur:

“İnsana güzel şehir, binalar değil orada yaşayan insanlar mutluluk verir. Çoğu insanlar düşünüyor ki bunların ülkesi çok berbat bir halde ama sen biliyor musun o ülkede insanların mutlu olduğunu bilmiyorsun çünkü orada yaşamam gerekiyor. Ben düşündüm ama gidemedim çünkü bu şehri çok seviyorum. Üniversitenin her duvarı benim evimin duvarı gibi. Girdiğimde evim gibi hissediyorum. Hiç ayrılmak istemiyorum. Dört ayım kaldı.” (HA4E)

Öğrenciler bazı Türklerin farklı kültürler hakkında bilgi sahibi olmadığı yorumunda bulunmuşlardır:

“Bir de öyle şeyler diyorlar ki, sanki Türkler Türkiye dışında başka bir şey bilmiyorlar. (HA2K onaylayarak başını sallıyor) Bana bir keresinde biri ‘Afganistan’ın bayrağı var mı?’ diye sordu. Ben de ‘Hayır,’ dedim ‘Afganistan’ın bayrağı yok çünkü Türkiye’ye bağlı.’ O da kabul etti. ‘Sen nasıl böyle bir soru sorabilirsin?’ dedim.” (HA1K)

Afgan öğrencinin bu yorumu üzerine Bangladeşli öğrenci kütüphanede tanıştığı Türk öğrencilerin sorduğu sorulardan bahsetmiştir: “Kütüphanede yeni arkadaşlarla tanıştım. Onlar Bangladeş hakkında bilmiyor. ‘Siz hep suda kalıyorsunuz değil mi?’ diyor. Ben de ‘Evet, bizde ev falan yok hepimiz gemide kalıyoruz.’ dedim.” (HA3E). Bangladeşli öğrenci kuaförüyle aralarında geçen konuşmayı da örnek olarak göstermiştir:

HA3E: Kuaföre gidiyorum. Adam bana diyor ki sizin ülkede böyle saç kesiyorlar mı? Ben de hayır dedim kesmiyorlar çünkü bizim ülkede makas yok.

HA4E: Döner bıçağıyla kesiyorlar. Büyük büyük makaslarla.

HA1K: Kılıçla kesiyor.

Afgan öğrencilerden biri bazı Türklerin önyargılı davranışları ve sordukları sorularla ilgili şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Bu olay benim önümde oldu. Benim sınıf arkadaşım bir kız vardı. Afrika’dan gelmiş bir başka öğrenci arkadaşımın eline dokunmak istedi. Bana dedi ki ‘Ona söyle bana izin versin sadece eline dokunacağım.’. Ben de ‘Bu çok normal,’ dedim ‘dokunabilirsin.’. Gitti dokundu başparmağıyla işaret parmağını birbirine sürttü. Sonra parmaklarına baktı ‘Aaa!’ dedi ‘Renk değilmiş!’ dedi. Boya veriyor zannediyor. ‘Sen makyaj yapmış olabilirsin ama arkadaş öyle değil.’ dedim. Afganistan’dan geldim dediğimde diyorlar ki ‘Sizin ülkenizde çok savaş var değil mi? Aileniz nasıl yaşıyorsa artık’. Bana diyorlar ki ‘Sen Türklere benziyorsun hiç alakan yok Afganlarla.’. ‘Nasıl Türklere benzeyebilirim Afganistan’dan çıktım geldim. Her güzel gördüğün insana Türk mü diyeceksin veya durumu kötü olana kötü mü diyeceksin önyargılı olmayın hiç.’ dedim. Afrika’dan gelen ‘Ben Sudan’dan geldim.’ derse, ‘Afrika mı oralar hep aç.’ diyorlar. Afrika’da çok zengin ülkeler var. Sen dışlamayı bırak onlara kötü hitap ediyorsun. Buraya gelmiş bir misafir olarak sen onu dışlıyorsun. Ben bunlarla çok karşılaştım. Kulüpte gelen gidenle tanışıyorum. Afrikalıyı fakir zannediyor Arapça konuşanı öyle zannediyor. Afganistan’dan geleni savaştan çıkmış zannediyor ‘Senin ailen yaşıyor mu?’ diyor.”

Bangladeşli öğrenci de Türklerin coğrafya bilgisi ve uluslararası öğrencilere sordukları sorularla ilgili yorumda bulunmuştur:

“Afrika’yı tek bir ülke zannediyorlar. Orada 52 ülke var. Bir gün benle Zimbabweli arkadaşım bir yerde oturuyorduk. Adam arkadaşıma dedi ki ‘Zimbabwe’de çok aslan varmış televizyonda gördüm. Sizin şehir var mı? Orada aslan yaşıyor mu?’ dedi. Arkadaşım da ‘Aslanlar şehirde yaşıyor biz ormanda yaşıyoruz.’ dedi. İnsanlar ‘Nerelisin? Afrikalısın değil mi?’ diyorlar. Arkadaşım Zimbabweli olduğunu söylüyor. Ben de ‘Bangladeşliyim.’ diyorum. ‘Siz komşu musunuz?’ diyorlar. Biz de ‘Evet komşuyuz.’ diyoruz. ‘Bangladeş Brezilya’ya yakın.’ diyoruz. Biz eğlenmeyi sevdiğimiz için üzücü hikâyelerden çok eğlenceli hikâyelerimiz var.

İnsanlar kültürümüzü veya ülkemizi bilmiyorsa bu durumu bir eğlenceye dönüştürüyoruz. Bizim hakkımızda bilgi sahibi olmayan insanlarla eğleniyoruz. (HA3E)

Öğrenciler Türklerin kişisel konularda çok fazla soru sordukları yorumunda bulunmuştur:

“Bazen Türk kızları çok kişisel sorular soruyorlar. Kendi ülkemde de buradaki yabancı öğrenciler arasında da böyle kişisel sorular sorulduğuna rastlamadım. Bazen sizinle yeni tanışmış olsalar bile çok fazla kişisel sorular soruyorlar. Bu biraz rahatsız edici çünkü cevap vermek istemiyorsun ama ne yapacağımı bilemiyorsun.” (HA2K)

“Türkler çok soru sormayı seviyorlar bizde o kadar soru sormazlar. ‘Türkiye mi güzel Afganistan mı güzel? Niçin geldin? Niçin başka ülkeleri seçmedin? Niçin Türkiye? Niye sizinle bu kadar ilgileniyorlar?’ diyorlar. Çok soru soruyorlar. Ben bir yabancı görsem o kadar soru sormam.” (HA1K)

“Sizde üniversite mi yok?” (HA4E)

“Geçen dönem hocam bana soru sormaya başladı. ‘Nerelisin? Adın ne? Babanın adı ne? Kaç kardeşiniz? Neden buraya geldin? Ne kadar burs alıyorsun?’” (HA7K)

Afgan öğrencilerden biri aldıkları bursun miktarı ve faydalandıkları olanaklar konusunda Türk öğrencilerin sorular sorduğunu belirtmiştir. Öğrencinin yorumuna göre bazı Türk öğrenciler Türkiye Burslusu öğrencilere burs verilmesine olumsuz bakmaktadır:

“...Sonra ben de diyorum ki ‘Altı yüz veriyor çünkü yakışıklıyım. Yurttan bedava kalıyorum, okula para vermiyorum çünkü beni seviyorlar. Oldu mu şimdi?’ diyorum. ‘Biz bir şey kazandık. Biz ülkemizi burada temsil ediyoruz sırtımızda büyük bir yük taşıyoruz. Siz de yabancı ülkelere giderseniz aynı fırsatlar hatta bu yurttan daha güzel bir yurt verirler size. Burada bizim ailemiz yok. Sizin aileniz var. Benim paraya ihtiyacım olursa

en hızlı gelse 2-3 günde gelir Western Union ile. Senin başın belaya girerse en fazla bir saat. Dört saat sonra baban yanında olur.’ Bazı sınırlar var ki bunları geçemeyiz. ‘Bu senin ülken ben burada misafirim ben burada biraz daha rahat yaşamalıyım. Burs bir hafta gecikse ağzımız açık bekliyoruz burs almaya kaç gün kaldı diye. Sen hiç böyle düşündün mü?’ dedim. ‘Yok.’ dedi. ‘İşte aradaki fark bu.’ dedim. Ama yine de anlamıyorlar. ‘Size altı yüz veriyor.’ diyorlar. ‘Doktoraya ne kadar veriyorlar biliyor musun?’ dedim. ‘Ne kadar?’ dedi. ‘Bin iki yüz.’ dedim. ‘Oha benim babam bu kadar para alıyor insaf!’ dedi. İşte yapacak bir şey yok. Yurtlar gerçekten çok kötü. Bir iki kişilik odada dört kişi yaşıyoruz. Buna da şükür ama dört kişi. Ufacık odada dört kişi nasıl yaşıyor. Banyo hep ortak. Ne yaptığını bilemiyorsun. Gerçekten çok zor geliyor.”

Farklı bir kültüre uyum sağlamada bazı öğrenciler benzerliklerin daha önemli olduğunu belirtmiştir:

“Benzerlik benim için önemli.” (HA4E)

“Benzerliklere önem veriyorum. Mesela Türkiye’ye geldiğimde kültür çok farklı gelmediği için buradaki hayata alışmak kolay oldu.” (HA6E)

“Benim için benzerlikler daha önemli alışmak daha iyi oluyor. Bence Yemen ile Türkiye arasında çok benzerlik var. Mesela kadınlar çarşaf giyiyorlar. Zaten Türkiye’den geldi siyah çarşaf. Sizde Revani var bizde de var. Türkiye’de saygı ya da kibarlık için siz diyorsunuz bizde de var. Mesela sizde ‘Gittin mi? Yedin mi?’ gibi şeyler var bizde de var.” (HA7K)

“Ben benzerliklere yoğunlaşırım çünkü yurtdışında okumak zorlayıcı olabiliyor. Olumlu olan yönleri bakarak kendini rahatlatmak ve iyimser düşünmek olumsuz yönleri veya farklılıklara bakmaktan daha iyi.” (HA2K)

Farklılıkların daha önemli olduğu yorumunda bulunan öğrenciler Türk kültürü ile kendi kültürleri arasındaki benzerliklere alışmanın kolay olduğunu belirtmiştir:

“Benim için farklılık önemli. Benzerliklere alışmak kolay ama farklılıklara alışmak çok zor geliyor. Afganistan ile Türkiye arasında birçok farklılık var. Kültür farklı, yemek farklı.” (HA1K)

“Farklılıklar daha çok dikkatimi çekiyor çünkü benzerlik çok var. Kültürümüz aynı yemekler kıyafetler çok benziyor.” (HA5K)

Bangladeşli öğrenci ise hem benzerliklerin hem farklılıkların önemli olduğunu belirtmiştir:

“Bence hem benzerlik hem farklılık önemli. Benzerlik kolaylık sağlıyor. Farklılık da önemli. Yeni bir ülkeye gittiğinde yeni bir şey öğrenmek lazım. Başka ülkede yaşamak istediğinde kültürel farklılıklar çok önemli. Belki eğitimimiz bittikten sonra burada kalmayacağız ben doktora için başka ülkeye başvuracağım. Ya da başka bir ülkede çalışacağım uluslararası bir şirkette çalışacağım. Böyle bir ortamda kime nasıl saygı göstereceğimi kiminle nasıl konuşacağımı bilirim. Kim bara gidiyor kim camiye gidiyor. Herkese saygı göstermelisin. Bir adamın camiye gitmesi onun çok iyi biri olduğunu göstermez aynı şekilde başka bir adamın bara gitmesi onun çok kötü bir adam olduğunu göstermez.” (HA3E)

4.5.6. Kendilerinde gördükleri değişiklikler

Yemenli öğrenci ülkesinde kadınların günlük yaşamdaki yerinin farklı olmasından dolayı Türkiye’deki yaşantısının kendisini değiştirdiğini belirtmiştir:

“Ben değiştim. Buraya tek başıma geldim ailem yanımda yoktu. Buradaki Yemenliler hep erkek. Bir Yemenli kız var doktora okuyor şimdi son senesi. Kız olduğum için ülkemde bir yere giderken abimle giderdim mesela. Orada ailem olduğu için hiçbir şey düşünmüyordum ama şimdi her şeyi tek başıma hallediyorum. Bu yeni halimin daha iyi olduğunu düşünüyorum. Bir yerden başka yere gitmeyi öğreniyorum. Mesela bugün yolu kaybettim macera oldu. Harita kullandım. İnsanlara sordum.” (HA7K)

Suriyeli öğrenci kişiliğindeki değişimin sebebi olarak olgunlaşmayı göstermiştir:

“Ben çok değişmedim ailem zaten Türkiye’de. Belki biraz daha Türkçe kelimeler kullanmaya başladım ama daha önce de Türkçe kelimeler kullanıyordum. Bizler 400 yıl birlikte yaşadık. Siz de Arapça kelimeler kullanıyorsunuz. Sadece kültürün etkisi yok, büyüdüğüm için olgunlaştığım için değiştim. Kendi problemlerimi çözmeyi öğrendim. İlk Türkiye’ye geldiğimde lisedeydim. Liseyi kendi kendime evde okudum. Suriye’ye gidip sınava girdim.” (HA5K)

Bangladeşli öğrenci ülkesinde yurtdışına giden insanların davranışlarının tek tipleştiğini; insanların dalga geçmesini istemediği için bu davranışlardan uzak durmaya çalıştığını belirtmiştir:

“Çocukluğumdan beri akrabalar, komşular Amerika’ya Avrupa’ya gidiyorlar. Geldiklerinde birçok hikâyeler anlatıyorlar. ‘Avrupa böyle, İngiltere böyle.’ diye anlatıyorlar. Biz de arkadaşlarla dalga geçiyoruz ‘Adam lokantada çalıştı orada, gelmiş burada hikâye anlatıyor.’ diyoruz. Ben de bu yüzden mesela eve gittiğimde buna dikkat ediyorum hiç hikâye anlatmıyorum çok düzgün konuşuyorum dikkat ediyorum konuşmama değişmek istemiyorum. Yoksa başkaları benim arkamdan şaka yapacak biliyorum. Mesela ‘Türkiye’de şunlar var.’ gibi şeyler dersem arkamdan şaka yapıyorlar.” (HA3E)

Pakistanlı öğrenci Türkiye’de geçirdiği zamanda daha sabırlı bir insan olduğunu belirtmiştir. Öğrenci ayrıca ülkesine döndüğünde birçok Türkçe kelime kullandığını fark etmiştir:

“Geçen yaz eve gittiğimde davranışlarımla ilgili herhangi bir yorum yapmadı kimse ama çok fazla Türkçe kelime kullandığımı fark ettim. Mesela uçaktayken hostes ‘Bir ihtiyacımız var mı?’ diye sordu. Uyuyordum. ‘Efendim?’ diye cevap verdim. Anlamadı tabi. Ailem hiçbir şey söylemedi. Davranışlarımla değiştiğini söylemediler. Ama kendim şunu hissediyorum. Dil konusunda, insanlara bir şeyler anlatma, iletişim kurarken beden dilini kullanma konusunda daha sabırlıyım artık. Bir kelime Türkçe bir kelime İngilizce konuşuyorum. Ayrıca burada kayıt sistemi benim üniversitemden

farklı. Bu da benim için yeni bir şeydi. Sabırlı olmayı öğrendim. Bir karara varmadan önce bütün bilgiye ulaşmalıyım. Bu gibi konularda değiştim. Bence bu olumlu bir değişim. Sabırlı olmak iyi. Birçok farklı kültürden gelen insanlarla iletişim kurarken kimseyi kırmayacak şekilde konuşmayı öğrendim. Bu benim ilk yurtdışı tecrübem. Benim için çok farklı bir tecrübe. Ailemden arkadaşlarımdan uzak... Burada sıfırdan başlayarak yeni arkadaşlar edindim. Güvenebileceğim bir aile gibi... İnsanlarla iletişim kurdukça öğrendim.” (HA2K)

Afgan öğrencilerden biri Pakistanlı öğrencinin Türkçe kelimeler kullanma konusundaki yorumuna katılmış ve öğrenci kulübünde rol almanın kendisini değiştirdiğini belirtmiştir:

“HA2K’nın dediği doğru. Ülkemize döndüğümüzde Türkçe kelimeler istemeden kaçıyor ağızımızdan. Benim bir abim de Türkiye’de lisans okudu. Onunla bazen Türkçe konuşuyoruz. Bazen ailemle konuşurken ağızımdan Türkçe kelime çıkınca abim ‘Sana ne olmuş?’ diyor. Ama abim benim gibi değil o kendini kontrol edebiliyor hiçbir zaman Türkçe kelimeler karıştırmıyor dilimizde konuşurken. Abim dalga geçiyor ‘Artistlik mi yapıyorsun?’ diyor. Ben burada beş yıl yaşadım yılda bir kere yaz tatilinde ülkeye dönüyorum. İnsan değişiyor ama eski ortamına döndüğünde eski haline dönebiliyor. İnsanın doğası bu. Ben mesela eve döndüğümde tamamen eski halime dönüyorum. Babam beş yıl önce bana nasıl kızırıyorsa hala öyle kızıyor. Buradan fark ediyorum ‘Sen değişmemişsin.’ diyorum kendi kendime. Tabi ki insan büyüyor; buna değişim diyemeyiz. Şimdi daha iş adamı gibi davranıyorum. Bazen insanlarla konuşurken farklı konuşuyorum. Lise arkadaşlarımla akademik konuştuğumda ‘Sen ne kadar değişmişsin.’ diyorlar. Kulüp mü bu hale getirdi yoksa Türkiye’ye geldikten sonra mı oldu bilmiyorum. Bunun dışında insan ne kadar vatanından uzak da olsa belirli şeylere alıştığı için kendi içinde onları uygulamaya devam ediyor. Kültürüm nasıl olursa olsun onun üzerine ekliyorum. Farklı güzel şeyler öğreniyorum. İnsan kendini kaybetmiyor sadece ortama göre biraz değişiyor.” (HA4E)

4.6. Karadeniz Grubu

Bu grup 6 öğrenciden oluşmaktadır. Bu gruptaki öğrencilerden biri TÖMER’de okumaktadır. Lisans eğitimi almak üzere Türkiye’ye gelmiştir. Diğer öğrencilerden üçü lisans, ikisi yüksek lisans düzeyinde eğitim almaktadır. Bu gruptaki öğrencilerle kitap-kahve formatında hizmet veren bir kafede görüşme gerçekleştirilmiştir. Grup görüşmesi 3 saat 21 dakika sürmüştür ve bu görüşme kayıtlarından 28 sayfalık veri elde edilmiştir. Öğrencilerin geldikleri ülkeler Letonya, Ukrayna, Estonya, Moldova, Rusya ve Gürcistan’dır.

4.6.1. Din

Öğrenciler kendi ülkeleriyle Türkiye’yi karşılaştırdıklarında gördükleri en büyük farklılığın din olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin yorumlarına göre Türkler kendilerine hangi dinden olduklarını sormaktadır (KA6E, KA3K, KA1K, KA4K):

“Evet var. İlk önce dini kültür var ülkeleri karşılaştırırsak dini kültür geliyor. Dini kültürün getirdiği yönetimler biraz farklı oluyor. Gerçi şimdi laik ülkelere geliyoruz yine de var yani. En önemlisi dini farklılık. Türkiye’ye geldiğinizde hep cami görüyorsunuz bize gittiğinizde kilise görüyorsunuz. ‘Hangi dindensin?’ diye soruyorlar. ‘Müslüman mısın, Hıristiyan mısın?’ diyorlar. Aslında ben bu sorudan rahatsız olmuyorum. Bizim ülkede sorduklarında da rahatsız olmuyorum hatta orada papazlar da soruyorlar ‘Ben Müslümanım.’ diyorum. O konu benim için sıkıntı olmadı burada yani.” (KA6E)

“Benim için de en büyük farklılık din. Benim ülkemde din önemli değildir. İnsanların çoğu ya agnostik ya ateisttir ya da din konusunu umursamazlar. Bizim politikamızda, toplumumuzda, özel hayatımızda kimse dini düşünmez. Türkiye’de din önemli. Biz biriyle tanıştığımızda ‘Müslüman mısın Hıristiyan mı?’ diye sormayız ama Türkiye’de insanlar soruyor.” (KA3K)

“KA3K’ya kesinlikle katılıyorum. İlk geldiğimde yurttan bir form doldurmamı istediler ve ilk sorulardan biri hangi dinden olduğumdu. Daha önce hiç böyle sorularla karşılaşmamıştım. Bu yüzden biraz rahatsız hissettim.” (KA1K)

“Arkadaşların bahsettiği gibi Türkiye’ye gelmeden önce hiç hangi dinden olduğum sorulmamıştı bana. Burada bu tarz sorular yağmur gibi yağıyor.” (KA4K)

Moldovalı öğrenci Türkiye’de din ve kültürün birbirinden ayırt edilemeyeceğini gözlemlemiştir:

“Burada kültür ve dini birbirinden ayırmak çok zor çünkü çok iç içeler. Türkler bile hangisi kültürel hangisi din ayırt edemiyor. Bu yüzden hiç düşünmeden kullandıkları ifadeler var. Bir ateist arkadaşım var ‘İnşallah’ diyor mesela. Dinle ilgili bazı şeyler kültüre geçmiş. İnsanlar ateist olduklarını veya dine inanmadıklarını söyleseler bile kullanıyorlar.” (KA4K)

Öğrenciler dindar Türk öğrencilerin kendilerini Müslüman olmaya davet ettiklerini belirtmişlerdir:

“Ben ilk geldiğimde iki ay cemaat evinde kaldım. Mesela orada tanıştığım bir kız vardı. Şu ana kadar çok iyi arkadaşız onunla. Deneme gibi bir şey oldu benle de. Müslümanlığı hiç düşündün mü? Şöyle bir durum oldu onlarla. Gördüler ki bilgisiz değilim. Onlardan daha büyüktüm fazla bir şey diyemediler bana. Ama başka bir arkadaşım vardı onu saat beşte kaldırmıştı biri ‘Benimle namaz kılmak ister misin?’ diye. Kız da ‘Sen benimle İncil okumak ister misin?’ dedi. Türk kızını hayır diye cevap verdi. O da ‘Ben de seninle namaz kılmak istemiyorum.’ dedi. Böyle ilginç durumlar da oluyor.” (KA4K)

“İlk sene İzmir’de yaşıyordum. Orada cemaatin gezilerine gidiyordum. Ben ateistim. Ama onlarla geziyordum işte. Din hakkında soruyorlardı. ‘Neden

ateistsin?’ diyorlardı. ‘Neden inanmıyorsun? Gel bizimle kal.’ diyorlardı ama hepsi bu. Sadece İzmir’de katıldım burada katılmadım hiç.” (KA5E)

“Çok ısrar etmiyorlar. Bir zaman sonra anlıyorlar ilgilenmediğini. Bir de beni namaza çağırdılar sabah. Herkesi çağırıyorlar. Ben de gittim normal bir şey. Benim için güzel bir şey farklı bir kültürel deneyim.” (KA3K)

Estonyalı öğrenci Türkiye’de geçirdiği zamanda İslam diniyle ilgili fikirlerinin değiştiğini belirtmiştir:

“İslam hakkındaki bazı yanlış fikirlerimin farkına vardığım için çok mutluyum. Estonyalılar İslam hakkında konuştuklarında ‘Ne dediğinizin farkında değilsiniz.’ diyorum. Uzman değilim ama iki yıldır burada yaşıyorum. Türkiye’deki Müslümanlar ile diğer ülkelerdeki Müslümanların farklı olduğunu biliyorum. İnsanlar arasında çok büyük farklar var. Bu tecrübeyi yaşadığım için mutluyum.” (KA3K)

Gürcü öğrenci dine davet etme konusunda Hıristiyan öğrencilerin yorumu üzerine kendi ülkesinde Hıristiyanların da kendisini dine davet ettiğini belirtmiştir:

“Beni Hıristiyan zannediyorlar. Birlikte namaz kılıyoruz yan yana ‘Sen Müslüman mısın?’ diyorlar. Dine çağırma benim yaşadığım yerde de oluyor. Bizim bölge genelde Müslüman. Papazlar Hıristiyanlaştırma politikası yürütüyor. Papazlar gençleri alıp geziye götürüyorlar. Üç sene onlara katıldım gezdim. O kadar camiye girmemişimdir yani. Kiliseler gezdiriyorlar. Çok tatlı konuşuyorlar seni bir yerden başka bir yere götürüyorlar. Öyle şeyler her yerde var onu demek istiyorum.” (KA6E)

Letonyalı öğrenci Türkiye’de dini bayramların İslam dinine göre olması nedeniyle Noel kutlamalarından uzak kaldığı yorumunda bulunmuştur:

“Bizim bayramlarımız burada tatil değil. Önceki sene TÖMER vardı, sonraki sene sınavlarım, bu yüzden Noel’de Letonya’ya gidemedim iki yıl boyunca. Bu sene Noel’de Letonya’ya gittiğimde iki senedir hissetmediğim atmosferi hissettim. Çocuk gibi sevindim. O atmosfere girdiğime çok

sevindim çünkü bu kültürel öğeleri özlüyorsun, nereye gidersen git seninle kalıyor. Burası güzel bir tecrübe ama gelenekleri de bazen özlüyorsun.” (KA1K).

Estonyalı öğrenci Karadeniz’de bir şehirde geçirdiği bir yılda yalnız olduğu için kendini kötü hissettiğini belirtmiştir:

“Bu şehre gelmeden önce bir sene Samsun’da kaldım. Orada yabancı kimseyi tanıımıyordum. Tek başımdımdım. Orada gerçekten yalnız hissettim. O zamanlar sorgulamaya başladım. Mesela din konusu. Bir gençlik merkezinde çalışıyordum bir çocuk bana ‘gâvur’ dedi. Yanlış bir şey mi yapıyorum acaba diye düşünmeye başladım. Benim kültürümde yanlış bir şey mi var? Etik hakkında düşünmeye başladım. Doğru nedir yanlış nedir? Kimliğim sarsılmaya başlamıştı. Burada böyle hissetmiyorum çünkü burada daha uluslararası bir atmosfer var. Artık öyle düşünmüyorum, belki bazen yurttta. Azınlık olduğunda ortama uyum sağlamalı mıyım diye düşünmeye başlıyorsun. Bence bu normal, insan psikolojisinde uyum sağlamak var. Kara koyun olmaktan kaçınmak. Samsun’da kara koyun bendim, bir gâvur.” (KA3K)

Letonyalı öğrenci farklı tepkilerle karşılaşmaktan korktuğu için boynuna taktığı haçı çıkardığını belirtmiştir: “Biz Hıristiyanlar bazen boynumuza haç takarız. (KA5E boynundaki haçı gösterip “Ateistte bile haç var.” diyor gülererek.) Buraya geldiğimde bazı arkadaşlarım beni uyardı. Takıntılı insanlarla karşılaşabileceğimi söylediler. Ben de haçımı çıkardım.” (KA1K)

4.6.2. Bürokrasi

Öğrenciler Türkiye’de resmi dairelerin çalışma şekliyle ilgili sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Yurda girişte doldurdukları formdaki soruların kapsamı, yurda giriş çıkış saatleri, yurtlar arasında koordinasyon olmaması gibi sorunları dile getirmişlerdir:

“Yurttta babanın adını yazmanı istiyorlar. Bu beni çok rahatsız ediyor. Ben 27 yaşındayım, babamın adını yazmak zorunda değilim. Bu çok farklı bir

durum. Babamın adıyla hiç alakası yok. Yazın yurdum kapanıyor başka yurda gönderiyorlar yurt müdürünün haberi yok. Mesela ikamet izni alırken de bir sürü yere gönderiyorlar koşturuyorsun.” (KA3K)

“Saat on birde yurda dönmek zorundasın. Yurtta yaşayan herkes için bu kural bir sorun. Biraz geç kalsan neredeydin, kiminleydin diye soruyorlar. Yurttan izin istersen yanına gittiğin insanın adresini telefon numarasını yazmak zorundasın. Bu da biraz şaşırtıcı.” (KA1K)

“Ben Türkiye’ye geldiğimde zorluklar çektim. Bir gün otogarda kaldım İstanbul’da. Sonra buraya geldim. İki aydır sıkıntı vardı yurtlarda hem kızlarda hem erkeklerde. Okulda da yatanlar olmuş. Geldim buraya beni KA4K karşıladı. Tanıştık onunla. Yurda geldim ‘Biz yabancıları kabul etmiyoruz.’ dediler. ‘Çarşıda başka bir özel yurt var.’ dediler oraya gittik ‘Yer yok.’ dediler. Aradık birkaç kişiyi. Yurda aldılar iki günlüğüne sonra tekrar özel yurda döndüm üç günlüğüne sonra tekrar üniversite yurduna. Elimde havaalanında kırılmış valizimle gidip geldim yurtlar arasında. Yurtta iki ay misafir kaldım. Bize yemek vermiyorlardı kendi paramla yiyordum. İki aydan sonra bursum yattı.” (KA2E) (KA3K da aynı sorunları yaşadığımı anlatıyor.)

Öğrenciler bürokrasinin işleyişindeki aksaklıklar yüzünden yaşadıkları sıkıntıları paylaşmıştır:

“Kültürle alakalı mı bilmiyorum ama Türkiye’de bürokrasi çok özel, çok inanılmaz bir şey. Bürokrasi burada çok farklı. Rusya’da hiç böyle şeyler yaşamadım. Bürokrasi yüzünden bir dönem okula başlayamadım ve bu nedenle okulum bir sene uzadı. Normalde gelecek sene mezun olacaktım ama şu anda iki senem daha var. Ne zaman bir evrak işim olsa bürokrasiyle yüzleşiyorum. Normalde bir saat sürecektir işler burada iki veya üç gün sürüyor.” (KA5E)

“İkametimi bana PTT ile gönderdiler ama PTT kaybetti. İkamet almak için anne babamdan izin almam lazım burada eğitim almak için. O izni ailem

gönderdi. İstanbul'dan buraya PTT ile gönderildi izin ama o da kayboldu. Bir hafta aradım belgeyi sonunda buldum. Ama ikametimi bulamadım. Bütün PTT'leri gezdim aradım bulamadım. Emniyete gittim. Ben nasıl eve döneceğim dedim? Biz sana bir belge yazacağız dediler. Sonra baktılar benim ikamet belgelerime. Sisteme beni kadın olarak yazmışlar. Tamam dediler belgelerimi hazırladılar bir haftada gelecek sana ikamet dediler. Bir haftada geldi.” (KA2E)

“Bizde tek bir işlemi bir yerde halledersin. Burada beş farklı yer gezmek lazım mesela. İkamet için, sağlık sigortası için.” (KA1K)

“Aralarında iletişim olmayan kurumlar.” (KA4K)

Öğrenciler Türkiye’de bürokrasinin nasıl işlediğiyle ilgili gözlemlerini aktarmışlardır:

“Sorunlar çözülüyor ama... Mesela bu Türk kültüründe ‘Halledicez’ lafı var ya. Bazen çok iyi güzel oluyor bazen de böyle oluyor yani.” (KA4K)

“Bir de çok ısrar etmen gerekiyor. Sürekli aramak konuşmak biriyle. Kendin çözmen gerekiyor. Ama bu kültürle ilgili bir şey. Bizde yok mesela.” (KA3K)

Gürcü öğrenci diğer öğrencilerin bürokrasiyle ilgili eleştirilerini haksız ve ilgisiz bulmuştur:

“Bir sorum olacak benim. Sizin geldiğiniz ülkeler Sovyet Birliği ülkeleri değil mi? Sizin ülkelerde nasıl oluyor yani? Kültürel farklılık olarak görmüyorum yani. Sistem olarak görüyorum. Sovyet Birliklerinden gelen öğrencilerin bunları tuhaf karşılamaması lazım. O ülkelerde daha büyük sıkıntılar var. Sovyet ülkelerinde paran varsa mesela üniversiteyi bitirebilirsin; rüşvet ön planda. Böyle aksaklıkların olması normal. Ben şahsen burada ikamette veya başka şeyde sıkıntı yaşamadım. Siz bayağı yaşamışsınız.” (KA6E)

Öğrenciler cevap olarak kendi ülkelerinde bürokraside aksaklıkların olduğunu ama bu derece yoğun olmadığını ve bazı sorunların geçmişte kaldığını belirtmişlerdir (KA5E, KA3K ve KA4K):

“Sovyet ülkeleri arasında çok büyük farklar da var. Özbekistan ile Estonya aynı değil mesela. Mesela ben pasaportum için başvurduğum kendi ülkemde. Çok kolaydı. Yabancı olarak yapsam nasıl olacak bilmiyorum.” (KA3K).

Gürcü öğrenci bunun üzerine kısmen fikrini değiştirmiş ancak kültürün bürokrasiyle ilgili olmadığını savunmaya devam etmiştir:

“Şu an katılıyorum. Artık farklı olabilir tabii 20 sene geçti. Avrupa’yla birlikte çalışıyorlar. Bizim ülke de aynı şeyi yaşıyor. Onay aldı Avrupa’dan 2016’dan itibaren vize almadan gidebiliyoruz Avrupa ülkelerine. Pasaport bir günde de alabiliriz. Şimdi için demiyorum ama bizim o kadar şaşırılmamız lazım. Mesela PTT’de bir kaybolma olmuş ama bu sistemle ilgili. Kültürün bürokrasi ile ilgili olduğu konusuna katılmıyorum. Küreselleşmenin getirdiği dayatma ülkelerin sistemlerini değiştirdi.”

KA4K: İnsan olduğu her yerde kültür etkiliyor.

KA6E: Bence kültür ve sistem aynı (ilişkili) değil.

KA3K: Çalışma kültürü diye bir şey var.

4.6.3. Kültürel benzerlik ve farklılıklar

Letonyalı öğrenci ayakkabıları dışarıda çıkarma âdetinin kendi kültürlerinde olmadığını belirtmiştir: “Türkiye’de eve girmeden önce ayakkabıları dışarıda çıkarıyorlar. Bu benim için çok farklıydı.” (KA1K). Moldovalı öğrenci kendi kültürlerinde de eve ayakkabıyla girilmediğini belirtmiştir:

“Biz de ayakkabılarımızı çıkarıyoruz ama evin dışında değil içinde çıkarıyoruz. Burada bazen ayakkabıları çalabiliyorlar. Arkadaşımla

Manisa'daydık. Kapının önünden ayakkabılarını çaldılar. Terlikle dönmek zorunda kaldı.” (KA4K)

Estonyalı öğrenci oda arkadaşlarının yurdun farklı yerlerinde farklı terlikler kullandığını, kendisinden de aynı şekilde davranmasını beklediklerini belirtmiştir:

“Benim üç çift terliğim var: biri odam için, diğeri banyo-tuvalet için ve üçüncüsü yemekhane ve merdivenler için. Özellikle banyo için ayrı terliğin olması bana çok ilginç geldi. İlk başlarda bu kurala uymuyordum ama kızlar ‘Neden böyle yapıyorsun?’ diye kızdılar. Onlar için çok önemli.” (KA3K)

Moldovalı öğrenci kendi oda arkadaşlarının da aynı şekilde farklı terlikler kullandığını fakat kendisinden aynı davranışı beklemedikleri yorumunda bulunmuştur: “Benim oda arkadaşlarım hiçbir şey demiyor. Onların da banyo için ayrı terlikleri var ama bana hiçbir şey demediler.” (KA4K)

Gürcü öğrenci Türk mutfağındaki çorbaların kendi çorbalarından farklı olduğunu belirtmiştir:

“Bir de yemek konusu. İlk geldiğimde hiç çorba içemedim bu renkten dolayı. Rengi hiç beğenmedim. Bizdeki yemeklerden biraz farklıydı. Ondan dolayı sevmedim. Bizdeki misafirler farklı karşılanır. Şarapla dansla karşılanır. Bizim millet eğlenceyi çok sever. (KA4K başını sallayarak onaylıyor) Bizim kültürümüzü benimsedik ama biz şarap vermezdik kahve ikram ederdik.” (KA6E)

Öğrenciler Türk yemeklerini beğendiklerini belirtmişlerdir (KA1K, KA6E, KA4K). Gürcü öğrenci bazı yemeklerin kendi ülkesinde de olmasını istemektedir: “Kültür olarak da mesela buradaki bazı yemekleri oraya taşımak istiyorum. Çay yok bizde fazla içmiyoruz gibi.” (KA6E). Letonyalı öğrenci bazı yemeklerin Türkiye’de farklı olduğunu belirtmiştir: “Kumpir farklı, waffle farklı. Belki ben de orada kumpirci açabilirim. (gülüyor)” (KA1K). Moldovalı öğrenci Türk mutfağındaki çorbalarla kendi mutfaklarındaki çorbaları karşılaştırmıştır:

“Çorba hakkında... Kültürel farklılık olarak, Türkiye’de siz mesela çorbayı içiyorsunuz çünkü sizde genellikle çorba sıvı oluyor, kremalı gibi.

Anladığım kadarıyla önceden gerçekten içiyordunuz. Bizde mesela böyle bir şey yok. Bizim çorbalarımızda patates, domates, biber içinde ne varsa bunları kaşıkla yiyorsun ve gerçekten dişine bir şeyler değıyor. Et falan var tavuk koyuyoruz. Borş sulu bir çorba. Krema gibi olmuyor ve içinde taneler var. Kaymak falan da koyuyorsun çok lezzetli. Burada bildiğın kaşıklıyorsun su. Her şey makineden geçirilmiş. Özlüyorsun yani. Yemeklere girersek Türkiye'nin yemekleri gerçekten çok lezzetli kebabları olsun lahmacunu, börekleri, pide. Yemek tarafından alışamayan arkadaşlarım da vardı. Ben mesela çok sevdim. Bilmiyorum burada (aramızda) sevmeyen alışamayan arkadaş var mı?" (KA4K)

KA3K: Nefis bir çorba borş. Kırmızı turp ile yapıyor değil mi?

KA6E: Borş bizde de var. İnsan özlüyor.

Rus öğrenci Türklerin çay ikram etmesi konusunda örnek vermiştir: "Berberde saçımı kestirirken bir bardak çay içiyorum." (KA5E). Moldovalı öğrenci bu ikramların bazen fazla olduğu yorumunda bulunmuştur:

"Bir de çay meselesi var. Aman Tanrım çok fazla çay. Tamam bir bardak içerim. Ama sonrasında bir tane daha iç diyorlar. 'Hayır, teşekkür ederim.' diyorum bu sefer de alınıyorlar. Çaylarını içmediğim için alınıyorlar. Ama bir yandan da güzel bir şey. Nereye gidersen git sana çay kahve ikram ediyorlar." (KA4K)

Öğrenciler Türkiye'de alkol alma alışkanlıkları konusunda insanların daha farklı davrandığını gözlemlemişlerdir. Estonyalı öğrenci alkollü insanla karşılaşma ihtimalinin daha düşük olmasını sebep göstererek Türkiye'de daha güvende hissettiğini bildirmiştir:

"Ben Türkiye'de daha güvende hissediyorum. Mesela Estonya'da şehirde bir hafta sonu sarhoş insanlar saldırdı bana. İnsanlar komaya girene kadar içiyorlar. Bence çok iğrenç. Estonya'da gerçekten içkiyi abartılı bir şekilde içiyor insanlar. Türkiye'de bu açıdan hiç rahatsız edilmedim." (KA3K)

Letonyalı öğrenci de Türkiye’de insanların içkiyi daha kontrollü içtiklerini ve bu nedenle Türkiye’de daha güvende hissettiğini belirtmiştir:

“Burada alkol içme kültürü biraz farklı. Mesela ben alıştım 18 yaşımdan beri bir kutlama varsa doğum günü varsa annemle babamla aynı masada şarap içebiliyoruz. Burada farklı mesela, aynı masada olmaz hiçbir zaman diye öğrendim. Burada saygı daha ön planda. Açıkçası benim hoşuma gitti. Bizde alkol daha ucuz insanlar gerçekten biraz fazla kullanıyor. Döndüğümde söyledim. Türkiye’de çok güzel... İnsanlar içebilir ama pahalı olduğu için çok fazla içmeyi düşünmüyorlar. Burada sokaklarda çok fazla sarhoş insan göremezsin. Letonya’da çok ucuz olduğu için insanlar çok fazla içiyor. Bazen gece eve giderken korkuyorum Letonya’da. Burada ise sokakta sarhoş birini görünce korkmuyorum. Bu açıdan Türkiye’de daha rahat ve güvende hissediyorum.” (KA1K)

Moldovalı öğrenci Türkiye’de alkol kullanımı konusunda farklı düşündüğünü belirterek şu şekilde yorumda bulunmuştur:

“Alkol konusunda benim gözlemlerim daha farklı. Türkiye’de gençler aileden ayrıldıktan sonra içmeye başlıyorlar. Alkolün insan zihnine ve bedenine neler yapabileceğini anlayabilecekleri bir hazırlık aşamasından geçmiyorlar. Üniversiteye geldiklerinde alkole dalıveriyorlar. Bu yüzden içmeye hiç hazır değiller.” (KA4K)

Letonyalı öğrenci Türklere misafirperverliğin kendi kültürüyle benzerlik gösterdiğini belirtmiştir: “Misafirlik benziyor. Misafir geldiğinde Türkler her şeyi koyar masaya misafir için. Bizde de aynı. Benim ailemde en azından. Ben de alıştım. Misafir geliyorsa her şeyi koyacağım masaya. Burada da aynısını gördüm” (KA1K). Rus öğrenci de Türkiye’deki misafirperverliğin Rusya’dakiyle benzer olduğu yorumunda bulunmuştur:

“Misafirperverlik benziyor ama Türkiye’de misafirperverlik Rusya’dakinden biraz daha iyi sanırım. Rusya’da misafir ağırladığımızda her şey mükemmel olur. Büyük masa kurarız herkes yer. Eve döndüklerinde

tıka basa doymuş olmalılar. Misafirler giderken yemeği paket yapar veririz. Bu bizim kültürümüz.” (KA5E)

4.6.4. Cinsiyet

Gürcü öğrenci Türkiye’den Gürcistan’a giden insanların uygunsuz davranışları yüzünden kendi ülkesinde Türklerin olumsuz algılandığını belirtmiştir:

“Benim yaşadığım bölgede daha Türkiye’ye yakın bir kültür var bizde. Hatta ben hayal kırıklığına uğradım çünkü daha fazlasını bekliyordum burada. Din konusuna girmek istemiyorum ama bizde Türk dediğinde farklı bir imaj oluşuyor. Daha dindar daha saygılı olarak düşünüyoruz. Bize gelen Türkler var arkadaşın dediği gibi kısa giyinen kızlar görünce ters bakıyorlar affedersiniz sokak kızı gibi algılıyorlar. Aslında öyle bir şey değil. Buradan gelen Türkler Gürcistan’da başı açık kısa giyen kızları farklı algılıyor. Bizim aileden dolayı saygımız var buradan gelen turistlere, Türklere yardımcı oluyoruz. Babam Türk fabrikasında çalışıyor. Bir çalışanın dişi ağrıdı. Bir komşumuz vardı kadın diş hekimi. Babam arabasıyla oraya götürdü. Dişçi 37-38 yaşlarında. Dişi yaparken otomatik olarak dokunuyor. Bu Türk başka türlü algılamış bunu. ‘Acaba sorsam...’ demiş, siz anlayın artık bunu. Bizde Türkleri artık bu sebepten ötürü sevmiyorlar. [KA4K onaylamak anlamında başını sallıyor] Türkler gelip direk böyle şeyler yapıyorlar. Ama tekrar söylüyorum bu seksen milyonu bir tencere içinde haşlamak anlamına gelmiyor.” (KA6E)

Gürcü öğrenci kadınların sigara içmesini ve küfürlü konuşmasını olumsuz karşılamıştır: “Kızlar epey sigara içiyor. Erkeklerin içtiği normal geliyor çünkü her ülkede erkekler genelde içerler. Kızlar bizde içmezler. Burada küfürlü konuşmalar da çok. Erkeklere şaşırmadım da kızlar da küfrediyor. Gördüğümde çok şaşırıyorum.” (KA6E)

4.6.5. Kùltürlerarası iletişim

Estonyalı öğrenci insan ilişkileri bakımından kendi ülkesiyle Türkiye arasındaki farklılıklara dikkat çekmiştir. Öğrencinin yorumuna göre Estonyalılar daha bireyseldir; Türkler ise aileye önem vermektedir:

“Estonya’da insanlar çok bireysel yaşıyor. Aileler daha küçük. Birbirimize pek bağılı değiliz. Birbirimizden hem fiziksel hem zihinsel olarak uzakta yaşıyoruz. Türkiye’de ise aile çok önemli. Herkes ne yaptığını takip ediyor. Bu toplumda iyi veya kötü hareketlerinin aileni de etkileyeceğini aklında bulundurman gerekiyor. Estonya’da ise durum böyle değil. İnsanlar istedikleri gibi davranıyorlar.” (KA3K)

Letonyalı öğrenci Estonyalı öğrencinin yorumuna katılarak Türklerin birbirine fazla yakın olduğu yorumunda bulunmuştur: “Burada insanlar birbirine çok yakın. Yolda yürürken bile insanlar sana çok yakın yürüyebiliyor. İlk başlarda biraz rahatsız ediciydi. Letonya’da Estonya’daki gibi insanlar birbirine daha mesafelidir.” (KA1K) (KA4K her iki yoruma da katılıyor)

Letonyalı öğrenci TÖMER’de geçirdiği dönemde Afrikalı öğrencilerin daha farklı davrandıklarını gözlemlemiştir: “TÖMER’de Afrika sınıfındaydım. Her ders arasında dans ediyorlardı. Dans edip şarkı söylüyorlardı. Ben tek başıma oturuyordum.”

Estonyalı öğrenci insan ilişkilerinde daha mesafeli durduğu için farklı algılanıyor olabileceğini belirtmiştir:

“Estonyalı olduğum için çok soğuşum galiba. Çok sıkıcıyım. İnsanlar sürekli uykulu veya hasta olduğumu düşünüyor olmalı. Yurumdaki kızlar akşamları çay içip sohbet eder. Ben onlara katılmayıp odama gidiyorum. Yalnız kalmak istiyorum ama belki de benim kendini beğenmiş biri olduğumu düşünüyorlar.” (KA3K)

Estonyalı öğrenci yaşadığı şehrin öğrenci şehri olmasının psikolojisini olumlu etkilediğini belirtmiştir:

“Burası öğrenci şehri çok genç var. Türk olsa da çok farklı insanlar var. Burası çok açık bir yer. Samsun öyle değildi. Üniversite var ama benim

kaldığım yer biraz uzaktı. Orada kültür aktivite falan pek yoktu. O yüzden bayağı depresifim.” (KA3K)

Letonyalı öğrenci Türk insanlarının, özellikle gençlerin sosyal medya ile fazla iç içe olduklarını ve bu durumun iletişimi olumsuz etkilediğini gözlemlemiştir:

“Bir farklılığı fark ediyorum. Türkiye’de yeni nesil gerçekten sosyal medya ve telefona bağımlı bence. Çoğu zaman kafeteryada veya bir kafede bir araya gelmiş arkadaşları görüyorum. Telefonlarıyla ilgileniyorlar, birbirleriyle konuşmuyorlar bile. Farklılığı hissediyorum. Ayrıca istatistiklere de bakıyorum. Türkiye sosyal medyayı en çok kullanan ülkeler arasında. İnsanlar sosyal medyayı çok seviyor. Bu bazen problem olabiliyor. Arkadaşlar bir araya geliyor ama telefonlarıyla meşguller. Türk arkadaşlarımla bulduğumda da hep mesajlaştıklarını görüyorum. Ben de ‘Telefonları bırakın hadi sohbet edelim!’ diyorum.” (KA1K)

Moldovalı öğrenci Letonyalı öğrencinin gözlemlerine katılarak aynı sorunun kendi ülkesinde lise çağındaki gençlerde de mevcut olduğunu eklemiştir (KA4K). Rus öğrenci mesajlaşmaya olumsuz baktığını, telefonla konuşmanın daha iyi bir iletişim yolu olduğunu belirtmiştir (KA5E). Ukraynalı öğrenci sosyal medyaya bağlılıkla ilgili soruna çözümünü şu şekilde aktarmıştır:

“Akıllı telefonun olmazsa Whatsapp’tan da yazmazlar rahat edersin. Bu güzel yani. Ben akıllı telefon kullanmıyorum. Sadece bilgisayarın başındaysan sana ulaşabilirler. Bende tablette Whatsapp var. Onu yurttan bırakıyorum rahat geziyorum.” (KA2E)

Öğrenciler Türk insanlarının tanımadıkları insanlara çok özel konularda sorular sorduklarını gözlemlemiştir:

“Burada insanlar sana çok özel konularda soru sorabiliyor. Bu beni çok rahatsız ediyor. Bir arkadaşımın hastaneye gitmiştik. Bir teyze bize bakıp ‘Evli misiniz?’ dedi. Ne soru ama! Bu tarz şeyler bizim kültürümüzde çok özeldir. Asla soramazsın. Arkadaşlarımıza bile böyle özel konularla ilgili

sorular sormayız. Burada ise tanımadığın insanlar, sokakta, mağazada, hastanede çok özel sorular sorabiliyor.” (KA1K)

“Otobüsteyim. Samsun’dan Ankara’ya gidiyorum. Yanımda oturan teyze sorular soruyor: ‘Müslüman mısın? Kaç kardeşiniz? Erkek arkadaşın var mı? Evli misiniz?’” (KA3K)

“Rusya’da biriyle tanıştığında bana özel konularda soru sormaz ama bu Türkiye’de çok yaygın. Örneğin burada biriyle tanıştığında bana ‘Baban nerede çalışıyor? Ne kadar kazanıyor? Nerede yaşıyorsunuz? Evinizde kaç oda var? Daire mi yoksa bahçeli ev mi?’ Annen, baban, kardeşin, kız kardeşin... Herkesi soruyorlar. Rusya’da kimse böyle sorular sormaz.” (KA5E)

Öğrencilere Türk insanının bu şekilde iletişim kurmaya çalışıyor olabileceği ihtimali sorulduğunda Letonyalı öğrenci şu şekilde cevap vermiştir:

“Eminim insanlar yanlış bir şey yaptıklarını düşünmüyorlar. Türk arkadaşlar da çok fazla soru soruyor. Onlar için bu soruları sormak normal olabilir ama bizim için normal değil. Elbette bizimle tanışmak, bizi tanımak istiyorlar. Özellikle de burada çok fazla yabancı olmadığı için bu anlaşılabilir ama sadece çok fazla özel sorular sorduklarında rahatsız olduğumuzu anlamıyorlar.” (KA1K)

Letonyalı öğrenci tanımadığı bir adamın kıyafetiyle ilgili olumsuz yorum yapmasından rahatsız olduğunu belirtmiştir: “Yazın otobüsteydim. Dizimin altına kadar uzun bir etek giyiyordum. Yaşlı bir adam geldi ve bana şöyle dedi: ‘Türkiye’de böyle giyinmeye hakkın yok.’ Adam bana böyle söyledi ve ben çok rahatsız oldum.”

Moldovalı öğrenci kendi ülkesinde hizmet sektöründe çalışan insanların geçmiş olaylara bağlı olarak asık suratlı olduğunu belirtmiştir:

“Bir de mesela servis hakkında, problem olarak değil. Hizmet sektörü. Moldova’da insanlar hizmet yaparken gülümsemez, asık suratlı olur. Biz zavallıyız Sovyetler Birliğinden çıktık gelemedik kendimize. Herkes birbirinden korkuyor. Art niyet arıyor. 90lar epey tehlikeli bir dönemdi

bizim için. Mafya falan. İnsanlar hala güvenemiyorlar birbirlerine. Gülümseme bile çok tuhaf geliyor. Bu bana gülümsüyorsa demek ki arkamda başka biri var çantamı kapacak hissine kapılıyorlar. Ondan dolayı Türkiye'ye geldiğimden beri herkes 'Ne içersiniz? Ne ikram edelim? Ne alırsınız?' Otobüste muavin... Bizde böyle şey yok yani. Çok kabalar bizde. Ve bu normal olarak algılanıyor. Fazla bir gülümseme olursa bana yürüyor ya da bir şeyler oluyor burada diye algılıyor insan.” (KA4K)

Letonyalı öğrenci Türklerde hizmet sektöründe çalışanların fazla çalışkan olduğunu belirtmiştir:

“Ama burada nefret ettiğim şey kahvemi daha bitirmeden başımı çeviriyorum tekrar bakıyorum kahve yok. Çok fazla çalışkanlar garsonlar. Sen biraz uzatmak istiyorsun. Bırakıp sonra devam ederim diyorsun. Ama öyle bir şey olmaz hemen geliyor. En az iki ya da üç defa soracak 'Alabilir miyim?'. Ya tamam bırak beni. Bizde mesela öyle. Sen kalktıktan sonra alırlar. Kimse giremez öyle ortaya. Burada sen otururken masayı siliyor.” (KA1K)

Letonyalı öğrencinin yorumuna karşın Moldovalı öğrenci Türk garsonların aşırı çalışkan olmasını olumlu karşılamıştır: “Bu aslında bir taraftan iyi yani. Mesela bizde küllük falan olsa bitirdin tamam ama kalıyor öyle. Doğrusu burada yapılıyor yani. Böyle temiz bir ortamda normal rahat edebilirsin.” (KA4K). Estonyalı öğrenci ise Letonyalı öğrenciye katılmıştır:

KA3K: Ama bitirmeme izin vermiyorlar. Ben içiyorum hala.

KA4K: Evet o kötü. Burada azıcık fazla geliyor. Bizde ise az, bir ortayı bulamadık hala.

KA1K: Normal olacak.

Öğrenciler Türkiye'de trafik kurallarına uyulmadığını gözlemlemişlerdir. Rus öğrenci kendi ülkesindeki durumla Türkiye'deki durumun benzer olduğunu belirtmiştir:

“Rusya’da büyük şehirlerde herkes sıraya girerek otobüsü bekler. Burada da büyük şehirlerde sıra bekliyorlar. Ben diğer kampüste okuyorum. Otobüs ile gidiyorum kampüse. Tam bir çılgınlık. Otobüs durağında ilk bekleyenler arasındayım ama otobüse en son biniyorum hatta bazen binemiyorum. Rusya’da da böyle. Büyük şehirlerde sıra beklerler, küçük şehirlerde sıra yok, karmaşık karışık.” (KA5E)

Moldovalı öğrenci Türkiye’de toplu taşımaya nasıl binileceğini tarif etmiştir: “Arkadaşım otobüse veya tramvaya binmek için bir hile öğretti. Araya kaynak yapan kişiyi bulup arkasından gidiyorsun. Tek yolu bu.” (KA4K)

Estonyalı öğrenci Türklerin trafikte çok fazla kornaya bastıklarını belirtmiştir. Letonyalı öğrenci Türklerin trafikteki davranışlarıyla ilgili yorum yapmıştır:

“Araç kullanma konusunda çok büyük farklılıklar var. Bu konuda saatlerce konuşabiliriz. [...] Ben normalde araba kullanıyorum ama burada asla sürmem. Bir kez sürdüm. Kırmızı ışıkta geçtim ‘Ne yaptım ben!’ dedim. Arkadaşım ‘Sorun yok, burası Türkiye, bu normal.’ dedi. Ben de bir daha burada sürmemeye karar verdim. Kültür çok farklı. Biz kornaya sadece acil durumlarda basarız. Burada ‘Hey, selam!’ anlamında bile basıyorlar.” (KA1K)

Moldovalı öğrenci kendi ülkesiyle Türkiye’yi kıyaslayınca trafik konusunda Moldova’nın çok kötü olmadığına karar vermiştir:

“Moldova Avrupa ülkesi değil. Ben kendi ülkemde insanların trafikteki tavırlarından memnun değildim. Avrupa daha iyi diye düşünürdüm. Buraya geldiğimde kendi ülkemin bu açıdan o kadar da kötü olmadığını anladım. En azından ben karşıya geçerken sürücüler frene basıyor. Burada tam tersine gaza basıyorlar. Sanki onu öldürmeden ne kadar yakınından geçebilirim diye düşünüyorlar.” (KA4K)

Letonyalı öğrenci Türklerin yaya geçidinde kesinlikle yol vermediğini belirtmiştir. Estonyalı öğrenci ise aynı konuyla ilgili bir anısını paylaşmıştır:

“Üç hafta önce tatil için evdeydim. Yaya geçidine yaklaşınca arabalar durdu. Ben de ‘Sihirli gibi. Yola adım bile atmadım.’ dedim kendi kendime. Burada ise alışveriş merkezinin önündeki yolda karşıya geçerken korkudan ölüyorum. Hiçbir araç durmuyor kesinlikle. Koşmak zorundasın.” (KA3K)

Öğrenciler Türklerin kullandığı jestlerin farklı olduğunu belirtmişlerdir. Rus öğrenci parmak uçlarını birleştirip çok güzel anlamındaki hareketi yapınca kendisine bu hareketin hangi anlamda kullandığı sorulmuştur. Öğrenci şu şekilde cevap vermiştir: “Normalde kullanmıyorum. Ama burada Türkiye’de kullanıyorum. Buradaki beşinci senem. Türk kültürü beni etkiledi. Bu hareketi burada yapmaya başladım.” (KA5E). Letonyalı öğrenci de aynı hareketi yaparak jestlerle ilgili yorum yapmıştır:

“Bu hareket bizde de yok. Cıks diyerek cevap verme de yok. Letonya’da annem bir şey sorduğunda cıks diye cevap veriyorum annem ‘O ne demek?’ diyor. Kendimce Türkler nasıl konuşur diğer insanlar nasıl konuşur diye bir ayırım var ama ben kendim gibi konuşmaya çalışırım. Bazı hareketlerin önüne geçemiyorsun yine de. Cıks hareketi veya bazı jestler gibi. Bunlar tamamen Türklerden aldığım hareketler ve sanırım bu hareketleri bırakamayacağım hiçbir zaman.” (KA1K)

Moldovalı öğrenci Türklerin çoğu zaman konuşmadan iletişim kurduklarını gözlemlemiştir. Öğrencinin yorumuna göre Türkiye’de davranışları değişmiştir:

“Galiba ben Türkiye’ye geldiğimden beri daha fazla ellerimi kullanıyorum konuşurken ve onu artık herkese karşı yapıyorum. Sadece Türklere değil yabancı arkadaşlara da daha hareketli konuşuyorum. Şu cıks ve diğer hareketleri başka arkadaşlarla da kullanmak istiyorum. Genellikle buradan aldığım şeyleri diğer arkadaşlarıma da kullanmaya çalışıyorum. Geri dönemiyorum ülkemde aynı konuşamıyorum galiba.” (KA4K)

Estonyalı öğrenci Türklerin kullandığı jestleri sadece Türkiye’de kullandığını belirtmiştir: “El kol hareketlerini ve cıks diye cevap vermeyi ben de yapıyorum. Bunu çok seviyorum. Estonya’ya döndüğümde bu hareketleri kullanmamaya çalışıyorum. Bir de kimsenin anlamadığı kelimeleri.” (KA3K)

Rus öğrenci Türklere benzediği için Türklerin hemen soru sormaya başlamadığını belirtmişlerdir: “Bazen insanlar ‘Türk’e benziyorsun. Yarı Türk oldun.’ diyorlar. Türk olduğumu zannettikleri için hemen soru sormaya başlamıyorlar. Yabancı olduğumu anlamıyorlar.” (KA5E). Moldovalı öğrencinin yorumuna göre öğrenci Türklere benzemesi nedeniyle Türklerin çok sahiplenici davranışlarına maruz kalmaktadır: “Genellikle Türklerin benim Türk olmadığımı anlaması biraz zaman alıyor. ‘Ama sen de Türk’sün, sen de bizimsin.’ diyorlar. Her şey bizim, sen de bizimsin.” (KA4K)

Letonyalı öğrenci ise Türklere benzemediği için daha farklı tepkilerle karşılaştığını belirtmiştir: “Benim Türk olmadığım çok belli bu yüzden neredeyse her gün ‘Maşallah gözlere bak gözlere!’ gibi laflar duyuyorum. İlk başlarda çok hoş ve farklı hissettiriyordu bu durum ama bir süre sonra insanların bakması rahatsız etmeye başladı.” (KA1K).

Ukraynalı öğrenci Rusları sevmeyen insanların olumsuz davrandığını gözlemlemiştir: “Çoğu zaman soruyorlar ‘Sen nerelisin? Sen bayağı geziyorsun.’ şeklinde. Dinliyorlar ‘Sen Rusça konuşuyorsun.’ diyorlar. Rusları sevmeyenler bizi de sevmiyorlar.” (KA2E). Moldovalı öğrenci nereden geldiğiyle ilgili sorulardan sıkıldığı için bu sorulara karşılık verirken farklı bir yöntem geliştirmiştir:

“Burası bir öğrenci şehri olduğu için bu soru burada epey popüler. ‘Memleket neresi?’ Buralıyım demek başka bir ülke adını söylemekten daha kolay bu yüzden ‘Bu şehirdenim.’ diyorum. Bir keresinde arkadaşım ile bir dükkâna gittik. Dükkân sahibi arkadaşımı tanıyordu. Arkadaşıma ‘Kız nereli?’ diye sordu. Ben de ‘Ben aslında Türk’üm yani niye böyle soruyorsunuz ki?’ dedim. Adam kızardı ve özür diledi. Ben de ‘Ben Samsunluyum yani, sorun ne?’ dedim. Adam ‘Arkadaş sürekli yabancılarla geliyor o yüzden sordum.’ dedi. Ben de ‘Tamam kardeşim, tamam.’ dedim. İlk başlarda ilginçti; sonra sıkılmaya başladım ben de bu şekilde kendimce eğleniyorum bu sorularla.” (KA4K)

Gürcü öğrenci kendisine de bu tarz soruların sorulduğunu fakat bu sorulardan kaynaklanan olumsuzlukları tüm Türk halkına atfedemeyeceğini belirtmiştir: “Aynı sorular bize de geliyor. Sizde araba var mı? Üniversite var mı? Bu tür sorular soruyorlar. Ama tabii bu sorular için bütün millet 80 milyon kişiyi bir tencere içinde

haşlayamayız.” (KA6E). Bununla birlikte bazı Türklerin sahiplenici tavırlarını rahatsız bulduğu yorumunda bulunmuştur:

“Mesela bana nerelisin diyorlar ‘Batumluyum.’ diyorum. ‘Ooo Batum bizimdir.’ diyorlar. Artık ben tartışmaya girmiyorum. Tamam, bir ara Osmanlı Döneminde birlikte yaşadık. İyi ki de yaşadık keşke yine olsa da yaşasak benim için sıkıntı yok şu an. Fakat şöyle bir şey var. ‘Batum bizimdir.’ Türkiye olarak diyorlar şu an. Ben de diyorum ki tarihe bakarsan öncelere gidersek o zaman Trabzon’a kadar bizimdir. Ondan sonra zaten ses çıkarmıyorlar. Çünkü şu an gitseniz bile orada eski kiliseler var. Hatta Avrupa’da o dönemde, 12. Asırda bütün Avrupa’daki en büyük kiliselerden birisi.” (KA6E)

Letonyalı öğrenci Türkiye hakkında Letonyalıların önyargılı olduklarını ve bunu değiştirmeye çalıştığını belirtmiştir:

“Buraya gelmeden bir hafta önce bütün akrabalarım ve arkadaşlarım aradı. Nereye gidiyorsun? Nasıl bir dünyaya gidiyorsun? Dikkatli ol, o insanlarla konuşma. Çok dikkatli ol. Senin için çok üzülüyoruz. Türkiye’ye gideceğin için çok üzülüyoruz. Neden Avrupa’da başka bir yere gitmiyorsun. Maalesef birçok olumsuz düşünceleri var. Tüm Türkler böyle, Müslümanlar böyle. Şahsen ben bu fikirleri değiştirmeye çalışıyorum. Türkiye Burslarının amaçlarından biri de bu sanırım. Türkiye’ye geliyoruz ve geri döndüğümüzde insanlara Türkiye’nin nasıl olduğunu anlatıyoruz. Ben bunu yaparken büyük zevk alıyorum. Gerçekten yapıyorum. Herkesle konuşuyorum. Düşündüğünüz gibi değil diyorum. Çok farklı, insanlar farklı diyorum. Türk Müslümanlar Arap Müslümanlar gibi değil diyorum. Dinde ve kültürde büyük farklılık var.” (KA1K)

Bu yorumun üzerine Moldovalı öğrenci ülkeyi anlatmanın aslında iki taraflı bir süreç olduğunu belirtmiştir: “Bu iki taraflı bir süreç. Burada kendi ülkeni anlatıyorsun. Geri döndüğünde Türkiye’yi anlatıyorsun.” (KA4K). Letonyalı öğrenci bu yoruma katılarak şu şekilde cevap vermiştir:

“Evet. Burada birçok insan Letonya hakkında hiçbir şey duymamış. Ben de kendi ülkem hakkında konuşma konusunda kendimi sorumlu hissediyorum. Letonya nasıl bir ülke, kültür nasıl gibi şeyler. Yani bu iki yönlü bir süreç.”
(KA1K)

Ukraynalı öğrenci karşısındaki insana göre konuşmasını değiştirmedığını belirtmiştir (KA2E). Moldovalı öğrenci ise insanlarla iletişiminde yararlandığı yöntemi açıklamıştır:

“Benim şöyle bir taktiğim var. Tanıştığım insan iyi biriyse bizi ayıran şeylerden değil birleştiren şeylerden bahsetmeyi tercih ediyorum. Politik görüşü farklıysa politika konuşmam o kişiyle, dini farklıysa din hakkında konuşmam. Farklı konulardan konuşurum.” (KA4K)

Estonyalı öğrenci Türkiye’de Rusça konuşan çok fazla uluslararası öğrenci olduğunu gözlemlemiş ve Rusça bilmediği için yalnız hissetmiştir:

“Türkiye’de öğrendim ki Rusça çok önemli bir dil. Orta Asya, Özbekistan, Kazakistan ya da Moldova, Rusya, Kafkasya... Rusça konuşan birçok insan buraya geliyor. TÖMER’de Rusça konuşan çok fazla insan vardı. Ben Rusça bilmediğim için kendimi yalnız, dışlanmış gibi hissettim.” (KA3K)

Letonyalı öğrenci gün içerisinde İngilizce, Rusça ve Türkçe konuştuğunu belirtmiştir:

“Gün içerisinde İngilizce, Rusça ve Türkçeyi eşit bir şekilde kullanıyorum. Bunu kendimden beklemezdim. Bu diller büyük tek bir dile dönüştü benim için. Bu dilleri konuşan arkadaşlarım var bu yüzden çok dengeli kullanıyorum. Sanırım bu çok iyi bir şey.” (KA1K)

Moldovalı öğrenci gün içerisinde farklı dilleri kullanmayla ilgili bazı anılarını aktarmıştır:

“Romanya’dan Polonyalı bir Fransız ve Ben vardım. Fransız arkadaşın İngilizcesi pek iyi değildi. Polonyalı ve Romanyalı arkadaşlara konaklama ile ilgili bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Romanyalı arkadaş da sakallıydı.

Biliyordum onunla Romence konuşmalıyım. Bir taraftan Fransızca'yı dinliyorum. Diğer taraftan arkadaşım bana Rusça bir şeyler diyor. Arkada İngilizce Lehçe konuşanlar var. Romen arkadaşı gördüm, sakalı var. Bu Türk Türkçe konuşmalıyım. Türkçe konuşmaya başladım. Arkadaş baktı şaşırды Romence 'Ne diyorsun sen bana?' dedi. Geçen hafta arkadaşlarımla Romence konuşuyordum. Oda arkadaşlarım geldi. Bu şarkıyı dinlesene dedim arkadaşlarıma Romence. Kız artık tanıyor beni tamam tamam anladım ben dedi. Böyle değişimler de olabiliyor yani. Zor oluyor." (KA4K)

Letonyalı öğrenci Türklerden öğrendikleri ve asıl anlamlarını bilmedikleri bazı kelime ve hayret ifadelerinin bazen olumsuz olaylara sebep olabileceği yorumunda bulunmuştur. Öğrenci bu durumla ilgili bir anısını anlatmıştır:

"Ama şimdi şöyle bir problem var. Herkes 'Oha!' diyor ya ben bilmiyorum kötü anlamı olduğunu. Ama herkes söylüyor 'Oha, oha!'. Ben de alıştım oha. Antalya'da bir mağazaya girdik. Orada fiyat sordum bana söyledi. 'Oha!' dedim 'Çok fazla!'. Adam o kadar sinirlendi ki bana. İnanamazsınız. Çıktı mağazadan yardımcı çağırdı. 'Bu kızla sen konuş ben konuşmak istemiyorum.' dedi. O kadar kötü hissettim ki kendimi. 'Ben şaşırđım sadece o kadar yüksek fiyat ama sizi üzmemek istedim.' dedim. 'Şaşırmak için kullandım.' dedim. Çoğu arkadaşlar kullanıyorlar duyuyorum." (KA1K) (KA2E de Türklerden oha ve lan gibi sözler duyduğunu söylüyor)

Öğrenciler Türkiye'de yaşadıkları süre içinde farklı bir dil geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin yorumuna göre bu oluşturdukları dili sadece kendileri anlayabilmektedir:

"Rusya'dayken Türkçe kelimeler kullanıyorum. Burada Türkiye'de Türkçe, Rusça ve İngilizce konuşuyorum, karışık. Benim memleketimde kimse Türkçe konuşmuyor, kimse Türkçe anlamıyor ama oraya gittiğimde Türkçe kelimeler kullanıyorum. Mesela 'Sınavı geçtin mi?' derken sınav kelimesini Türkçe söylüyorum. Vay diyorum. Gerçekten. Bundan kurtulamıyorum. Rusya konuştuğumda arkadaşlarım dalga geçiyor. Bizim burada farklı bir Rusçamız var. Hepimiz Türkçe biliyoruz. Bu yüzden Rusça konuşurken

Türkçe kelimeleri Rusçaya çevirip kullanıyoruz. Örneğin ‘Nerede kalıyorsun?’ Rusçada normalde bu şekilde sorulmaz. Ama bizim için normal. Mesela cemaat kelimesinin Rusça karşılığını kullanmıyoruz onun yerine zilonka yani yeşil kelimesini kullanıyoruz. Yeşilde mi kalıyorsun? (Cemaatte mi kalıyorsun?)” (KA5E)

“Benim için bazı kelimeleri diğer dillerde kullanmak imkânsız. Mesela yurt kelimesi benim için her dilde yurt. Neden bilmiyorum. Rusça konuşuyoruz, beni anlıyorlar ama o kelimenin Rusça karşılığı ya da İngilizce karşılığı yok. Her zaman yurt. ‘Residence permit’ değil mesela ikamet. Oturma izniyle ilk kez işim oldu ve Türkçede ikamet dendiğini öğrendim, bu yüzden benim için ikamet. Ya da emniyet. Burada özel bir dil geliştirdik. Rusça konuşurken Türkçe kelimeler kullanıyoruz. Sadece biz anlayabiliriz.” (KA4K)

Gürcü öğrenci oda arkadaşının da kendisi gibi Gürcü olduğunu fakat din farkından dolayı ilk başlarda sorun yaşadıklarını belirtmiştir. Öğrencinin yorumuna göre arkadaşıyla kurduğu iletişim aralarının düzelmesini sağlamıştır:

“Oda arkadaşım Gürcü Hristiyan. O beni ülkenin haini olarak görüyordu. Ben de Gürcü’yüm. Biraz anlaşılamıyorduk. Ondan sonra ülke tanımları oldu. Oradaki temsilci bendim ben tanıttım. Ankara’da da tanıttım. Özelleştirme yapmadım olduğu gibi tanıttım. Şu tür olaylar yaşadık oda arkadaşım ile. Banyoda haç unutuyordu. Alıp ona götürüyordum başkası görüp atmasın diye. Ondan sonra seni çok farklı zannediyordum ama öyle değilmişsin dedi.” (KA6E)

Moderatör: Yani ülkenin dışına çıkınca birbirinizi anladınız.

KA4K: O zaten öyle oluyor. Bence şimdi biz de aynı ülkeden geliyoruz mesela. Kendi ülkemizde o kadar iyi arkadaş olmayabiliriz de. Ama gurbette karşılaşınca...

Moldovalı öğrenci farklı kültürlerle uyum sağladıkça kendi özünden uzaklaştığını düşünmektedir:

“Başka kültürden bir insanın gözüyle dünyaya bakmaya çalışıyorum çünkü ilginç oluyor. Bazen biraz sorunlu çünkü bir şeyler kazanırken kendinden kaybediyorsun. Buna alışman gerekiyor ve birçok hata yapıyorsun. Çok karmaşık bir süreç. Bazen her konuda tek görüşe sahip olan insanları kıskanıyorum. Onların katı kuralları olduğu için her şey daha kolay gibi. B seçeneği yok onlar için. Ama ikinci bir seçeneğin olmadığında ikna etme kabiliyetini de kaybediyorsun. Bir şeyden yüzde yüz emin değilsen kendini kanıtlayacak kadar emin hissedemiyorsun veya ikna etme kabiliyetini kaybediyorsun. Dünyan büyüdükçe daha ilginç ve zengin oluyor ama kendi özünden bir şeyler kaybediyorsun. Ben bunu böyle görüyorum. Ne kadar adapte olursam o kadar özümde kaybediyorum. Bir simya süreci gibi. Bir şeyler almak için bir şeyler vermen gerekiyor. Benim için bu böyle.” (KA4K)

Estonyalı öğrenci Moldovalı öğrencinin özünden kaybetme yorumuna katılmadığını belirtmiştir. Öğrencinin yorumuna göre öğrenci Türkiye’de farklı bir bakış açısı kazanmıştır:

“Türkiye deneyimini yaşadığım için çok mutluyum. Daha önce Batı Avrupa’da Erasmus yaptım ama pek farklılık hissetmedim. Şimdi çok şey kazandığımı hissediyorum. Bir şeyler kaybetme konusunda KA4K’ya katılmıyorum aksine geliştiğimi, çoğaldığımı hissediyorum. Daha sabırlı bir insan oldum. Burada yaşamak ve bürokrasiyle yüzleşmek bana başka çözümlerin de olduğunu öğretti. Yaratıcı olmak gerekiyor. Bunu çok sevdim. Estonya’da gördüklerimin tek gerçek olmadığını anladım. Farklı bakış açıları da var. Ben Türkiye’de uluslararası ilişkiler okuyorum. Bakış açısı farklı. Estonya’da okusaydım tamamen farklı bir açı olurdu. Bir şeyler hakkında yeni bakış açıları edinmeyi seviyorum.” (KA3K)

Letonyalı öğrenci Türk kültürünü tanıdıkça farklılıkları fark ettiğini belirtmiştir. Öğrenci kültüre adaptasyonda seçici davranmaktadır:

“Burada geçirdiğim zaman uzadıkça daha fazla farklılık görüyorum. Türk arkadaşlarımı tanıdıkça, onlarla daha fazla farklı durumlar yaşadıkça bu

konuda farklıyız diyorum. Ülkeme döndüğümde elbette Türk kültüründen bir şeyler götüreceğim kendimle. Buraya ilk geldiğimdeki insan olmayacağım. Kesinlikle bir farklılık olacak. Belki filtreleme yapıyorum. Gerçekten beğendiğim bir şey olursa uyum sağlamaya çalışıyorum. Çok farklı gördüğüm bir şey varsa uzak duruyorum. Benim bu konuda bir fikrim daha var. Bir dili biliyorsan zaten o kültürden bir parçaya sahipsindir demektir.” (KA1K)

Rus öğrenci Türkiye’de yaşadığı sürede yeni bir kültür edindiği yorumunda bulunmuştur:

“Türkiye’ye gelmeden önce tek bir kültürüm vardı. Rus veya Sovyet bunun gibi bir şey. Şimdi bir ana kültürüm var, Rus kültürü ve yan kültürlerim. Türk kültürü veya burada edindiğim kültür. O küçük parçaların kaybolacağını zannetmiyorum. O parçalar her zaman benimle olacak. Çok kültürlü kültür.” (KA5E)

Öğrencilerin yorumuna göre Türkiye’ye alışmış olmaları ailelerini endişelendirmektedir:

“Ailem hiçbir zaman olumsuz anlamda değıştin demedi bana. Bazen buradan bahsederken evim dediğimde ‘Evime gideceğim.’ dediğimde ailem ‘Bu şekilde konuşma senin evin burası.’ diyor. Buraya o kadar çok alışyorsun ki evim diyorsun.” (KA1K)

“Annem bir şekilde burada kalacağımdan korkuyor. Türk olacağımdan. ‘Seni burada görmek istiyorum.’ diyor.” (KA3K)

Letonyalı öğrenci uluslararası öğrencilerin sayısının fazla olması ve birlikte zaman geçirmeleri nedeniyle kültür öğrenmek için özel bir çaba harcamadığını belirtmiştir. Rus öğrenci bu yoruma katılmıştır:

“Ben kültürleri öğrenmek için özel bir çaba göstermiyorum. Doğal olarak öğreniyorum. Burada birçok farklı ülkeden insanlar var. Dünyanın tüm

lkelerinden. Yani normalde araştırıp ğrenemeyeceğim Şeyleri doğal olarak ğreniyorum. Bu bursun en iyi yönlerinden biri bence.” (KA1K)

Moldovalı ğrenci kültür öğrenmek için çaba harcamadığını, ortamın Őartlarından dolayı doğal olarak öğrendiğini belirtmiştir:

“Herhangi bir çaba göstermedim TÖMER’deyken çünkü bütün dünya bir sınıfta. Bir sınıfta Afrika var mesela. Dünyayı bu Şekilde dolaşabilirsin. Eğlenceliydi. TÖMER bittikten sonra ise daha çok Türk kültürüyle tanışıyorsun. Oda arkadaşlarım değişti. Şimdiki oda arkadaşlarım Türk. Onlar konuşurken sorular soruyorum. Neden böyle söyledin? Bu ne demek? [...] Dengeli bir arkadaş çevrem var. Yarısı Türk diğer yarısı diğer ülkelerden.” (KA4K)

Estonyalı ğrenci Türklerle ve Pakistanlı arkadaşlarıyla vakit geçirdiğini belirtmiştir:

“Birlikte okuduğumuz kişiler çoğu Türk onlarla vakit geçiriyorum. Bunu seviyorum. Kendi lkemde sınıf arkadaşları vakit geçirmez pek bir arada. Burada geçiriyoruz. En yakın arkadaşlarım Pakistanlı Müslüman. Onlara çok soru soruyorum dinle ilgili öğrenmek istiyorum.” (KA3K)

Letonyalı ğrenci Türkiye’deki uluslararası ortam sayesinde adını hiç duymadığı milletlerden insanlarla tanışma fırsatı bulduğunu ifade etmiştir:

“Ben Türkiye’ye gelmeden önce sadece Türklerle tanışacağımı zannediyordum. Ama buraya gelince mesela Moldova’da Gagavuzlar var hiçbir zaman hiçbir yerde duymamıştım. Sonra Çerkezler, göçmenlere burada çok fazla var. Yani buraya gelip o kadar yeni milletlerle tanıştım. Gelmeden önce hiç beklemiyordum bunu. Hiç Rusça konuşmayacağım zannediyordum. İlk geldim TÖMER’de yanında oturdum baktım Rusça konuşuyoruz. Beklentimden daha iyi daha çok kültür daha karışık güzel bir Şey.” (KA1K)

Moldovalı ğrenci benzerliklerin kendisini mutlu ettiğini belirtmiştir:

“Bazı kelimeler Romence’ye girmiş Osmanlının etkisiyle. Bazı yemekler gelenekler çok az benziyor. Benim için benzerlikler önemli. Çünkü benzerlikleri görünce daha mutlu oluyorum. Mutlu olmayı tercih ediyorum. Benzerlikler daha iyi evet. Ben Gagavuz olarak epey benzerlik buluyorum dille ilgili kültürle ilgili. TÖMER’deyken heyecanlanıyordum ‘Hocam bu bizde de var.’ diyordum. ‘Sizde bu var mı hocam?’ diyordum merak ediyordum. Kelimeleri soruyordum ‘Bunu siz nasıl söylüyorsunuz?’ diyordum. Batıl inançlar çok ilgimi çekiyor. Benzer batıl inançlar var mesela tahtaya vurmak. Merdiven altından geçme, tuzla ilgili bir şeyler. Şöyle bir şey buluyorum mesela sadece bir bölgeyle değil azar azar her bir yöreden bazı şeyler benim kültürümle benziyor. Bu gerçekten hoşuma gidiyor.” (KA4K)

Gürcü öğrenci benzerliklerden ziyade farklılıkların önemli olduğunu belirtmiştir:

“Katılıyorum KA4K’ya iyi tarafları var ama kötü taraflar da var. Şuna katılmıyorum. Kültürler benzer olursa bir turizmci olarak konuşayım insan oraya gitme merakı duymaz. İkisi de önemli ama farklılığa da önem vermeli. Ben mesela Moldova’ya gitmek istiyorum. Neden gitmek istiyorum bir deneyim yaşamak istiyorum o yüzden farklılıklar önemli. O yörede yapılan şeyi tatmak istiyorsun mesela.” (KA6E)

Estonyalı öğrenci Gürcü öğrencinin yorumuna katılarak farklılıklarını tercih ettiğini belirtmiştir: “Türk kültürü ve kendi kültürüm arasında hiçbir benzerlik göremiyorum. Şok edici farklılıklar var. KA6E’nin söylediği gibi o yüzden geldim zaten. Avrupa’yı, Rusya’yı gezdim. Türkiye bambaşka bir şey.” (KA3K)

Rus öğrenci benzerlikler ve farklılıklardan ziyade iyi özellikleri benimsemenin önemli olduğunu düşünmektedir: “Önemli olan benzerlikler veya farklılıklar değil. Kültürlerde iyi şeyler birbirine benzeyebilir, bu iyi. Ama kötü şeyler de birbirine benzeyebilir. Bence iyi şeyler daha iyi. Burada beşinci yılım. Türk oldum tamamdır.” (KA5E)

4.6.6. Kendilerinde gördükleri değişiklikler

Ukraynalı öğrenci ailesinden ayrılmanın kendisini olgunlaştırdığını düşünmektedir: “Ailemden ayrıldım benim için iyi oldu. Büyüdüğümü düşünüyorum.” (KA2E). Moldovalı öğrenci ise Türkiye deneyimini değerlendirmiştir:

“Değiştiğimi düşünüyorum. Kendi ülkemde azınlık olarak doğdum, Gagavuz Türküyüm yani iki kültürle doğdum. Moldova’da eski günleri özleyen ve Avrupa taraftarı olan insanlar var. Her iki görüşten arkadaşlarım var. Bütün bu farklı ortamlara uyum sağlamak zorundayım. Bir karışım, değişim, sürekli değişim. Türkiye’ye geldiğimden beri Türkiye’yi de benimsemeye başladım. Türkiye’ye ait hissettiğin için bazen savunuyorsun. Türkiye’de neyin kötü olduğunu sen söyleyebilirsin ama Türkiye’ye hiç gelmemiş biri söyleyemez. Sen sana ait olanı eleştirme hakkına sahiptin. Türkiye bana bu kadar yakın. İçime işledi sanki. Bu şansını elde ettiğim için mutluyum. Bende sanırım biraz saplantı var başladığım bir şeyi bitirmeliyim. Türkiye hakkında az bilgi sahibiydim ama artık tamamladım. Türkiye’yi keşfetmede sonuna kadar gitmeliydim ve öyle de yaptım. Çok değiştim. Annem beni her gün aradığı için değişikliği fark etmiyor ama arkadaşlarım Türkiye hakkında konuşma şeklimden dolayı değiştiğimi fark etti. Onların algısı değişmedi çünkü onlar yeni bir şey görmediler. Benim algım değişti. Bazen ne kadar değiştiğimi göstermemeye çalışıyorum çünkü bu genellikle insanları senden uzaklaştırıyor.” (KA4K)

Rus öğrenci değiştiğini ve bu değişimin doğal bir süreç olduğunu belirtmiştir:

“Evet değiştim. Buraya geldiğimde on sekiz yaşındaydım. Gelecek ay yirmi üç yaşında olacağım. Beş yılda değişmek gayet normal. Değiştiğim için mutlu veya üzgün olmam gerektiğini düşünmüyorum, sadece kabul etmem gerekir. Ailem değişikliği sevmez. Arkadaşlarım ise değişiklik görünce dalga geçerler. Bu bence normal. Gördüğüm ve bildiğim her şeyin iyi yanlarını alıyorum. Bence Türkiye’de yaşamak iyi bir deneyim.” (KA5E)

Letonyalı öğrenci yaşadığı değişimi kendi ülkesine döndüğünce daha iyi fark ettiğini ve olgunlaştığını belirtmiştir:

“Burada unutulmaz deneyimler yaşadım ama dışarıdan bana bakarak anlamak mümkün değil tabii. Bu yüzden Letonya’ya döndüğümde kimse bunu fark edemiyor veya değişti demiyor. Benim kişiliğim gelişti. Arkadaşlarımla bir araya geldiğimde onların hep aynı hayatı yaşadığını görüyorum. Ben burada birçok farklı şeyler yaşıyorum birçok farklı durumla karşılaşıyoruz. Geri döndüğümde arkadaşlarımla rutin hayatını ve benzer konuşmalarını görünce biraz sıkılıyorum. Onların aynı hayatı yaşadığını görmek ne kadar büyüdüğünü hissettiriyor.” (KA1K)

4.7. Türki Cumhuriyetler Grubu

Bu grup 6 öğrenciden oluşmaktadır. Bu gruptaki öğrencilerin tamamı lisans düzeyinde eğitim almaktadır. Bu gruptaki öğrencilerle kitap-kahve formatında hizmet veren bir kafede görüşme gerçekleştirilmiştir. Grup görüşmesi 2 saat 26 dakika sürmüştü ve bu görüşme kayıtlarından 20 sayfalık veri elde edilmiştir. Öğrencilerin geldikleri ülkeler Özbekistan Kazakistan, Türkmenistan ve Kırgızistan’dır.

4.7.1. Siyaset

Öğrenciler, Türkiye’de ve kampüste politik atmosferin kendi ülkelerinden daha aktif olduğunu belirtmiştir (TÜ1E, TÜ5E, TÜ3E). Sık sık protestoların olduğunu vurgulayan Özbek öğrencilerden biri, Türk öğrencilerin politikayla bu kadar ilgili olmasını şu şekilde sorgulamıştır:

“Burada protesto oluyor arkadaşım hemen dışarı çıkıyor. ‘Niye gidiyorsun?’ diyorum ‘Protesto varmış.’ diyor. Neden protestoya gidiyorsun? Sen öğrencisin buraya okumaya geldin. Siyaset yapmaya gelmedin ki! Herkes siyaset yapıyor burada. ‘Neden protestoya gidiyorsun amacın ne?’ dedim. ‘Devlet yanlış bir şey yapıyor.’ dedi. Neden yanlış bir şey yapıyor? Yanlış yapıyorsa sen burada olmazsın. Devlet yanlış bir politika yaparsa savaş çıkar sen savaşa gidersin. Türkiye’de çok ayrımcılık var.” (TÜ1E)

Öğrenci, Türkiye'de demokratik ve özgür bir ortamın olduğunu belirtmiştir:

“Çok protesto oluyor. Her hafta protesto var. Bu güvenlikçiler demokratik. Biz öyle bir şey yaparsak döverler yani hiç acımazlar. Bir eylem yaparsan polis gelir döver yani.” (TÜ5E)

“Burası biraz halkçı güzel bir şey yani. Herkes fikrini söylüyor. Bizde bir şey hakkında çok konuşuyorsun. Yarın senin hakkında ne olacağı hakkında kimsenin fikri yok ama kötü bir şey olacak. Burada serbest söz var.” (TÜ3E)

Kırgız öğrencilerden biri, Türk öğrencilerin uluslararası siyasette Türkiye ile Kırgızistan arasında yaşanan problemleri kendisine yansıttığını ve suçlar tavrında olduklarını belirtmiştir:

“Burada insanlar politikadan biraz anlayıp haber dinlese ülkeler arasında bir şey olduğunda hemen o ülkeden insana söylemesi lazım. Bana mesela çok Türkler geldi. ‘Ben de seni arıyordum.’ diyor. ‘Niye?’ dedim. ‘Sizin başbakanınız bizim başbakanımızı sattı.’ dedi. ‘Eee, benim ne suçum var?’ dedim. ‘Bilmem senin bilmen lazım.’ dedi. ‘Abi abi diyoruz.’ İnsan tamam öğrendi onu ama niye gelip bunu bana söylüyor? Başbakan bir şey yapınca niye biz suçlu oluyoruz? Beni suçlar şekilde söylüyor. Putin bir şey yapsa Ruslara gidip ‘Sizinki böyle yaptı!’ diyorlar. Öğrencilerin ne suçu var?” (TÜ6K)

Türklerin tavrı konusunda diğer iki öğrencinin görüşü farklı olmuştur. Kazakistanlı öğrenci ile Kırgız öğrenciler arasında aşağıdaki diyalog geçmiştir:

TÜ3E: Bence bu insanlara göre değişir. Ben hiç görmedim, duymadım.

TÜ5E: Ben de görmedim.

TÜ6K: Bunu ben iki hocadan da duydum. Hoca suçlayarak söyledi bana.

Özbek öğrenciler, Türkiye’de basın özgürlüğünün olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerden biri Türkiye’de basının daha rahat hareket ettiğini belirtmiştir: “Her

yer sakın gibi görünüyor ama içte çok şey oluyor. Burada hemen her şey ortaya çıkıyor. Televizyon gazetelere çıkıyor.” (TÜ2K). Diğer öğrenci kendi ülkesindeki basın özgür olmadığını belirtmiştir:

“Bizde gazete özgürlüğü yok. Burada bir patlama olsa hemen haberlere çıkar. Bizde olsa gazeteyi açarsın sanatçı konser verdi. Deprem oldu evler yıkıldı yazmaz. Televizyonda bile hep konser program.” (TÜ1E)

4.7.2. Din

Özbek öğrencilerden biri Türkiye’ye gelince din hakkında bilgisinin az olduğunu fark etmiştir:

“Buraya geldim. Biz de Müslümanız resmi olarak ama kimse İslam hakkında bir şey bilmiyor. Kimse namaz kılmıyor, Kur’an okumuyor. En azından namaz kılmasan bile bir bilgin olması lazım değil mi? Müslümanın peygamber hakkında Allah hakkında bir şeyler bilmen lazım. Buraya geldim çok cahil hissettim kendimi. Müslüman olarak hiçbir şey bilmiyordum. En azından namaz kılmasan da öyle şeyleri bilmen lazım. Dünyadan haberim yokmuş gibi.” (TÜ2K)

Türkmen öğrenci ile Kırgız öğrencilerden biri kadınların örtünmesinin kendi ülkelerinde farklı anlam taşıdığını belirtmiştir. Özbek öğrencilerden biri ise Türkiye’de daha fazla başörtülü kadın olduğunu gözlemlemiştir:

TÜ4K: Bizde kapanma var ama kapanınca evlendiğin anlamına geliyor.

TÜ6K: Bizde kaynananın yanında başını örtüyorsun uzun giyiyorsun saygı için.

TÜ2K: Din açısından farklı mesela. Ben burada çok kapalı kadınlar görüyorum. Bizde çok az kapalı var.

Özbek öğrencilerden biri Türkiye’ye geldiğinde başörtülü kadınlara yönelik bir ön yargısının olduğunu ifade etmiştir:

“İlk Türkiye’ye geldiğimde İstanbul’da otobüse iki tane çarşafly kadın bindi. Ben aşırı derecede korktum. Hemen bir sonraki durakta indim. Diğer otobüsü bekledim. Kendi kafa yapımla ilgili herhalde. İslam’la ilgili çok film izledim. Terör, bomba falan. Bir filmde çarşaf giymiş bir kadın bir askeri bölgesine geliyor gazilerin yerine gelip bombayı patlatıyor.” (TÜ1E)

Öğrencilere göre Türkiye’de din hayatın her alanında ancak bununla beraber çelişkili bir durum vardır:

TÜ6K: İslam için çok baskı yapıyorsunuz bence. Günlük konuştuğumuzda her yere Allah’ı dini karıştırıyorsunuz.

TÜ1E: Adamın elinde içki var Allah diye bağıyor. Yılbaşında arkadaşım ile oturduk adam elinde içki Allah diye dans ediyor. Ne biçim bir şey ki o.

TÜ5E: Aynen ya.

TÜ6K: İkisinden birini bırakması lazım ya alkolü bırak ya Allah’ı bırak.

4.7.3. Bürokrasi

Öğrenciler Türkiye’de bürokrasinin yavaş olmasına dikkat çekmiştir (TÜ3E, TÜ1E). Öğrencilerin yorumuna göre ikamet izni ile ilgili işlemler ve kayıt işlemleri uzun sürmektedir:

“İlk zamanlar dosyaları yapmak çok zor oldu. İkameti yapmak. Bizde öyle bir prosedür yok. Bir işlem yapacaksa ne yapacağımız yazıyor onları yapıyoruz bu kadar. İkamet yapmak lazım yabancılar şubeye gidiyorsun öğrenci belgesini üniversiteden alman lazım. Vermiyorlar polisten dosya alman lazım. O nedir diye öğrenip tekrar polise gidiyorsun. Polis diyor ki ben vermeyeceğim şu lazım. Normalde şunlar lazım diye yazmıyor.” (TÜ3E)

“Ben üniversiteye kayıt olmak için bir hafta uğraştım. Sadece üniversiteye kayıt olmak için. ‘Evrak eksik.’ diyor. Geri dönüyorum evrak arıyorum. En

sonunda bütün evrakları çantaya topladım öyle yaptım kaydımı. Fotoğraf, arıyorum fotoğrafçı, hiçbir yerde fotoğrafçı yok. Çarşıya gittim çarşıdan döndüm ‘Bizim mesai saatimiz bitti gidiyoruz yarın gel.’ dediler.” (TÜ1E)

4.7.4. Eğitim

Öğrenciler, Türkiye’deki eğitim sisteminde birçok sınavın olduğunu gözlemlemiştir. Öğrenciler ayrıca iş hayatına atılmak için de sınavların yapıldığını belirtmiştir (TÜ5E, TÜ6K, TÜ2K):

“Burada okullar arasında hep sınavlara giriyorsunuz bizde öyle bir şey yok 1-11 sınıfları arası bir tane okula gidiyoruz biz. Burada üniversite için sınava giriyorsun üniversite bitiyor iş için sınava giriyorsun. Çok fazla sınav var.” (TÜ5E)

Öğrenciler, sınıf ortalaması uygulamasının kendileri için zorlayıcı olduğunu ifade etmiştir: “Sınıf ortalaması diye bir şey var. 40’tan aşağı alırsan geçemezsin. Siz yabancısınız daha çok çalışmanız lazım diyorlar. Öğrenciler hocalar.” (TÜ1E). Öğrenciler ortalamanın altında kaldıkları zaman kendilerini kötü hissettiklerini belirtmiştir.

“O ortalamanın altındaysan sanki aptalmışsın gibi kendi kendini yiyorsun. Türkler dersi daha iyi anlıyor biz o kadar iyi anlamıyoruz. Bazı şeyler var sadece Türkler anlıyor onlar en yüksek puanı alıyor yabancılar en sona kalıyor. Kendimizi yiyip bitiriyoruz. Anlamıyor muyuz salak mıyız diye.” (TÜ6K)

Özbek öğrencilerden biri eğitim sistemindeki müfredat farklılıklardan dolayı dersleri anlamakta güçlük çektiklerini belirtmiştir:

“Lisede matematik fizik vs. okuyorsunuz. Üniversiteye gelince o dersleri rahat geçiyorsunuz. Biz buraya geldiğimizde zorluk çekiyoruz çünkü o dersleri üniversitede öğreniyoruz biz ve kalıyoruz o derslerden. Hocalar ‘Siz bunu zaten görmüştünüz rahat geçersiniz.’ diyor. Biz kalıyoruz. Hep yabancılar kalıyor. Ondan zorluk çekiyoruz.” (TÜ2K)

Öğrenciler Türkiye’deki eğitim sisteminin daha kaliteli ve daha adaletli olduğunu ifade etmiştir. Diğer öğrenciler bu yorumlara katılmıştır: “Türkiye dediler geldik. Bizim ülkede eğitim daha zayıf, adalet yok. Türkiye’de daha kaliteli.” (TÜ5E). Kazakistanlı öğrenci kendi ülkesinde eğitimde rüşvetin ön planda olduğunu vurgulamıştır: “Bizde neden kaliteli değil çünkü rüşvet var. Sınavı geçemediyse hocaya ya da başka kimseye parayı veriyorsun geçiyorsun.” (TÜ3E).

Özbek öğrenci, Türkiye’ye gelmeden önce Avrupalı bir ortam beklediğini ve herkesin eğitimle ilgili olduğunu söylerken, Kırgız öğrencilerden biri ise Türkiye’yi Avrupa gibi düşündüğünü ve insanların boş gezdiğini düşündüğünü ifade etmiştir.

“Beklediklerimin hepsini buldum. Böyle Avrupalı bir ortam arıyordum. Herkes eğitime düşkün. Bilgiye aç bir ortam arıyordum. Benim ülkemde öyle bir şey yok. Kızlar 18’e girdi mi evlenir çoluk çocukla uğraşır. Çok nadiren yurtdışına giden olur. Ben o yüzden böyle bir şey arıyordum. Geldim gördüm ve çok mutluyum.” (TÜ2K)

“Avrupa’ya benzeyen bir ülke diye düşünüyordum. Önceden Türkiye olarak hiç ilgilenmemiştim. Çok bilgim yoktu. Bu kadar Müslüman olduğunuzu bu kadar kapalı kızların var olduğunu bilmiyorum. Avrupa gibi düşünüyordum herkes boş boş geziyor diye düşünüyordum.” (TÜ6K)

Türkmen öğrenci gelirken dil ile ilgili kaygısının olduğunu ifade etmiştir. Kazakistanlı öğrenci ise gelmeden önce bilgi sahibi olduğunu ve dolayısıyla uyumun daha rahat olduğunu belirtmiştir:

“Ben hiç hayal etmedim. Buraya gelmeden önce Kazakistan’a gitmeyi düşünüyordum. Sonra Türkiye’ye başvurduğum buraya geldim. Önce göndermek istemediler ama yine de geldim. Televizyonda gördüm korktum gelmeye. Dili öğrenmek istedim bir film izledim hiç anlamadım. Öğrenemem diye korktum.” (TÜ4K)

“Ben Türkiye’ye gelmeden önce neyle karşılaşacağımı biliyordum. Birkaç akraba vardı İstanbul’da, Antalya’da yaşayan. Bir de bir abi vardı bu şehirde üniversite bitirmiş. Ne olacağını, nasıl olacağını önceden biliyordum. Bazı

farklı durumlar da oldu ama çok farklı görmedim abi söyledikten sonra çok farklı gelmedi.” (TÜ3E)

Diğer Özbek öğrenci Türkiye’ye gelmeden önce araştırdığını ve dizi izlediğini belirtmiştir:

“Ben gelmeden önce dizi izledim. Kurtlar Vadisini 100 bölüm falan izledim. Çalığışu diye eski bir filminiz var onu izledim. Hem siyah beyazını hem renklisini. Orada Anadolu’ya gidiyor her şey eski. ‘Türkiye böyle mi?’ dedim. Araştırdım. Sonra bu şehirde okuyacağımı öğrendim. Google’da araştırdım baktım iki üniversite var. Ne güzel dedim. Sonra gelmemeyi düşündüm. Ailemden uzak kalmak istemedim. Ama elimde böyle bir fırsat varken niye gelmeyeyim dedim ve geldim. Gelmeden önce Türkçeyi öğrenmeye çalıştım altyazılı dizi izleyerek çok zor geldi. Bir sözlük aldım oradan bakarak cümle kurmaya çalıştım. Türkiye’ye geldiğimde o sözlük yanımdaydı.” (TÜ1E)

4.7.5. Cinsiyet

Türkmen öğrenci kadınların sigara içmesini olumsuz algıladığını vurgularken (TÜ4K), Kazak öğrenci kadınların sigara içmesini kendi ülkesiyle kıyaslayarak şu şekilde açıklamıştır:

“İlk geldiğim zamanda çok garip geldi çünkü biz yakın ülkelerden geldik. Bizim ülkelerde çok kötü bir şey sigara. Erkeklerden bahsetmiyorum. Kızların sigara içmesi çok güzel bir şey değil. Yani böyle bir düşünce var. Kız sigara içiyorsa iyi bir kız değil ya da ailesi terbiye vermemiş. Burada kapı önünde oturup sigara içen yaşlı kadınlar gördüm. Çocukları oynuyor geziyor onlar çocuklarının yanında sigara içiyorlar. Bence onlara da zarar çocuklara da zarar. Neden böyle yapıyorlar bilmiyorum. Bir süre sonra Türklere sordum burada normal bir şey olduğunu anladım. Biz mekruh diyoruz bizde kötü bir şey.” (TÜ3E)

4.7.6. Kültürel benzerlik ve farklılıklar

Öğrenciler Türkiye’de at etinin yenilmediğini gözlemlemiştir (TÜ5E, TÜ1E). Kırgız öğrencilerden biri ise Türkiye’de at eti yediğini; bir Türk ailenin kendisine at eti pişirdiğini belirtmiştir. Ayrıca öğrenciler, kendi ülkelerindeki düğünlerde ikram edilen yiyecek ve içeceklerin Türkiye’deki düğünlerde ikram edilenden fazla olduğunu belirtmiştir. Bu konuda öğrenciler arasındaki diyalog şu şekildedir:

“Sizde düğünde yemek vermiyorlar. Aç dönüyorsun. Burada bir kola bir kuru pasta. Bizde masa doluyor. Poşetlere doldurup yanına alıyorsun evde yiyorsun komşulara dağıtıyorsun. Her şeye yetiyor.” (TÜ6K)

“Ben mesela otelde çalıştım otelde bir düğün oldu. ‘Düğünde ne vereceksiniz?’ dedim. ‘Salata koyacağız.’ dediler. ‘Salatadan sonra ne yemek var?’ dedim. ‘Yemek değil börek vereceğiz.’ dediler. Her masaya küçük küçük börekler koydular. ‘Kuru pasta da vereceğiz bitecek gidecekler.’ dedi. Böyle düğün mü olur? İçkili düğün değil mesela burada biri istiyorsa içkisini kendi getirir. Bizde öyle bir şey yok. Her masaya koyuluyor.” (TÜ1E)

Öğrenciler, bazı yemeklerin kendi ülkelerindeki yemeklerden farklı olduğunu belirtmiştir (TÜ6K, TÜ1E, TÜ5E, TÜ4K). Öğrencilerin yorumlarına göre pilav, çorba ve mantı kendi mutfaklarında da aynı şekilde mevcut olmasına rağmen Türkiye’de bu yemeklerin malzemeleri farklıdır: “Bizde pilav havuçlu etli, soğanlı olur. Burada sadece pirinç.” (TÜ4K). Öğrenciler çiğköfte, baklava, yoğurt ve ayran gibi Türk mutfağında beğendikleri yemek, tatlı ve içeceklerden örnek vermişlerdir (TÜ5E, TÜ1E, TÜ6K ve TÜ3E).

Öğrenciler Türk mutfağının çok geniş olduğunu ve kilo aldırıldığını gözlemlemiştir (TÜ3E, TÜ6K). Özbek öğrencilerden biri (TÜ1E) Türk mutfağı ile kendi ülkesinin mutfağının çok farklı olduğunu belirtmiştir:

TÜ1E: Türk mutfağı ile Özbek mutfağı çok farklı. Arkadaşım çağırdı ‘Gel pilav yiyelim.’ dedi. Çok sevindim gittim. Baktım bembeyaz pirinç üstünde nohut var. ‘Bu ne?’ dedim ‘Pilav.’ dedi. ‘Bu pilav değil ki pirinç.’ İlk

geldiğim zaman çorba içtim. Ondan sonra hiç çorba içmedim. Hiç sevmedim. Kötülemek anlamında değil. Hamur gibi un karıştırıyorlar. Arkadaşlar soruyor ‘Mercimek içtin mi?’ ‘İçmedim.’, ‘Ezo?’, ‘İçmedim.’ ‘İşkembe?’, ‘İçmedim.’ diyorum. ‘Bunları içmeden Türk olamazsın.’ diyorlar.

Moderatör: Türk olma gibi bir amacın mı var?

TÜ1E: Zaten Türküm ki ben. Türk olmak gibi bir amacım yok ki benim.

Kazakistanlı öğrenci Türkiye’de bazı marka ürünlerin tadının kendi ülkesinde satılan aynı ürünlerden farklı olduğunu gözlemlemiştir:

“Albeni çikolatası var. Albeni Kazakistan’da daha lezzetli. Ben önceden sadece ben farklı düşünüyorum zannediyordum arkadaşlara sordum onlar da farklı dedi. Sprite, Cola, Snickers hepsi değişik. Buradaki hiç güzel değil.” (TÜ3E)

Öğrenciler kendi ülkelerinde çayın tadının daha farklı olduğunu; sütlü çay, reçelli çay gibi farklı çayların bulunduğunu belirtmişlerdir (TÜ3E, TÜ5E, TÜ2K, TÜ6K, TÜ1E, TÜ4K). Kırgız öğrencilerden biri Türklerin çay içme alışkanlıklarıyla ilgili yorum yapmıştır: “Çok çay içiyorsunuz. Ben mesela kendi ülkemde çay dükkânı açsam kimse gelmez. Çay içmiyoruz. Buraya gelmeden önce hiç çay içmiyorduk. Buraya geldim alıştım. Yemekten sonra birkaç bardak çay içiyorum.” (TÜ5E)

Özbek öğrenci Türkiye’ye ilk geldiği zamanlar su içemediğini belirtmiştir: “Çok zor oldu benim için bir hafta çok zor geçti. Hiç su içemedim sadece kola içtim bir hafta boyunca. Arkadaş su iç diyordu içemiyordum. Su içtim tuhaf geldi normal gelmedi sonra hep kola içtim bir hafta. Çok garip geldi bana da sonradan ama içemedim.”

Kültürleri kıyaslayan Özbek öğrencilerden biri, kıyafetlerin farklı olduğunu gözlemlemiştir: “Kıyafetler farklı. Bizde geleneksel kıyafetler giyilir. Erkekler genelde giymez tabi geleneksel bir şapka var onu takar, özellikle yaşlılar takar.” (TÜ1E).

4.7.7. Kùltùrlerarası İletişim

Kırgız öğrencilerden biri (TÜ6K) iletişim kurarken karşısındaki insana benzemeye çalışmadığını ifade etmiştir. Özbek öğrencilerden biri (TÜ2K), el kol hareketlerinin farklı kültürlerde farklı anlamlara sahip olduğunu söyleyerek başkasına benzemeye çalışmadığını belirtirken Türkmen öğrenci de zorunda kalmadığı sürece başkasına benzemeye çalışmadığını ifade etmiştir:

“Niye başkasına benzemem lazım ki? Ben bunu anlamıyorum. Ben kendime özgüyüm. Ben Kırgız’ım onlara Kırgızistan’ı anlatıyorum onlar da bana kendi kültürlerini anlatıyor. Bu şekilde birbirimizi tanıyoruz. Bir insanla uzun zaman vakit geçirirsem belki hareketlerim benzeyebilir ama sadece haftada bir iki görüştüğüm arkadaşla benzer davranmaya çalışmam.” (TÜ6K)

“Hayır ben iletişimimi uydurmam. İlginç olan el hareketleri her yerde farklı algılanıyor. Parmaklarını şaklatmak birisi için hakaret iken başkası için haydi bir şeyler başlıyor gibi anlamında olabiliyor.” (TÜ2K)

“Ben de çalışmam ama benim oda arkadaşlarım şu anda TÖMER’de. Biraz zor anlıyorlar. El kol hareketleriyle anlatmak zorunda kalıyorum.” (TÜ4K)

Diğer öğrenciler farklı kültürlerle uyum sağladıklarını belirtmiştir (TÜ5E, TÜ3E TÜ1E). Öğrenciler özellikle selamlaşma kültürünün farklı bireylere göre şekillenebildiğini ifade etmişlerdir:

“Bir insanla çok vakit geçirince onun bazı hareketlerini sen de yapmaya başlıyorsun.” (TÜ5E)

“İstemesen de olabiliyor. Alışkanlık gibi. Arkadaşlık ilişkilerimi geliştirmek için birkaç kelimeyi öğrenirim komik konuşmalar, şakalaşmalar için. Sadece benzerlikleri bulurum sizde böyle bir şey var mı yok mu diye. Bir de şu kafa tokuşturmayı sadece Türklere yapıyorum. Diğer ülkelerden gelenlere yapmıyorum. Sadece Türklere yapıyorum çünkü ben buradayım onlar böyle selamlaşıyor ben de o yüzden onlarla öyle selamlaşıyorum.” (TÜ3E)

“Benim Afrikalı çok arkadaşım var. Her biriyle ayrı selamlaşmamız var. Biriyle el selamlaşmamız farklı hareketlerle oluyor. Diğeriyle el selamlaşması ve omuzları birbirine vurarak selamlaşıyoruz mesela. Türklerle de kafa tokuşturuyoruz. Neden yaptığımı bilmiyorum ama alışkanlık haline geldi.” (TÜ1E)

Özbek öğrencilerden biri Türkiye’de öğrendiği kafa tokuşturarak selamlaşmayı ülkesinde de farkında olmadan yaptığını belirtmiştir. Öğrenciler ayrıca kendi ülkelerinde iletişim kurarken bazen Türkçe kelimeler kullandığını da belirtmiştir.

“Ben iki sene önce memlekete gittiğimde arkadaşlarımla görüştim. Selamlaşırken kafa tokuşturacaktım dedi ki ‘Ne yapıyorsun?’ Bende biraz alışkanlık yaptı. Ben de dedim ki ‘Türklerle öyle kafa tokuşturarak selam veriyoruz.’ Bizde kucaklaşarak el sıkışıyorsun. Arkadaşıma ‘Kafa tokuşturuyoruz.’ dediğimde ‘Koyunlar gibi mi yapıyorsunuz?’ dedi. Ama yayılmadı genele yani. Ben ailemle konuşurken Türkçe konuşuyorum. Türkçe kelimeler karışıyor araya. ‘Ne diyorsun?’ diyorlar. ‘Türkçe değil Özbekçe konuş.’ diyorlar. Özbekçeyle Rusçayı karıştırınca anlıyor Türkçe konuşunca anlamıyor. ‘Tamam’ diyorum ‘Ne tamam?’ diyor ‘Konuşuyoruz.’ diyor. Tamam demek bizde bitti demek.” (TÜ1E)

“Mesela konuşurken ‘Evet, tamam’ gibi kelimeler kullanıyorum oradayken. Buradan Kazakistan’a gidince Kazak arkadaşlarımla konuşurken Kazakça kelimeler gelmiyor aklıma. Hemen Türkçe geliyor.” (TÜ3E)

Türkmen öğrenci her ne kadar farklı kültürleri keşfetmenin güzel bir şey olduğunu söylese de değişimi istemediğini belirtmiştir: “Hayır sadece Türkmen’im. Benim için başka kültürden bakmak farklı şeyleri keşfetmek gibi geliyor güzel bir şey. Ama kendimi değiştirmek istemem.” (TÜ4K). Kırgız öğrencilerden biri sadece belirli ölçülerde başka bir kültürü kabullenebileceğini ifade etmiştir:

“Ben kendimi Kırgız ve Rus kültürüne ait hissediyorum. Başka bir kültürü tamamen kabullenemem sadece çok uzun süre o kültürde yaşarsam bazı yönlerini alabilirim. Yaşamak için daha kolay bir kültür olsa Rus kültürünü

tamamen bırakmam ama o kültürden de alırım. Kırgızların da çok güzel yönleri var Rusların da. Her kültürün güzel yönlerini almak daha güzel. Azar azar. Ben doğduğumdan beri Rus kültürü zaten hayatımın bir parçası. Babamın bütün arkadaşları Rus, Kırgız arkadaşı hiç yok. Annemin de aynı. Okuldan beri sadece Ruslarla konuştum. Kırgız arkadaşım yoktu. Burada Kırgız arkadaşlarım oldu. Bilmem ki, Kırgızlarla çok anlaşıyorum. Bazı hareketleri var beğenmediğim. Ruslarla konuşmak kolay istediğin her şeyi söyleyebiliyorsun. Kırgızlarla konuşunca ayıp falan diyorlar. Biraz özgürlük yok diye düşünüyorum o yüzden ben de ailem de Rusları tercih ediyoruz. Köye gittiğimde çok sıkılıyorum. Köyde genellikle Kırgızlar yaşıyor.” (TÜ6K)

Kazakistanlı öğrenci ve Kırgız öğrencilerden biri farklı kültürlerle açık olduğunu ifade etmişlerdir:

“Kendi yaşadığım şehirde farklı milletler var ama çoğunluk Ruslar. O yüzden onların mutfağını, kurallarını, insan ilişkilerini biliyoruz. Kendi şehrimizde iki dilde konuşuyoruz. Ama kültürler bir arada olsa da farklılıklar da var. Kendi fikirlerimizi koruyarak bir arada yaşıyoruz. Farklı dilde konuşabilirim. Mesela İngilizceyi Kazakçadan fazla biliyorum. Amerika’ya gitmeyi çok istiyorum çocukluğumdan beri. Amerikalı olmak istemiyorum ama. Sadece orada yaşamak istiyorum.” (TÜ3E)

“TÜ3E’nin dediği gibi bizde de hem Rus hem Kırgız kültürü var. Ben de Amerika’ya gitmek istiyorum. Gidersen Amerikalı gibi olabilirim. Kapitalistim, iktisat okuyorum seviyorum para işlerini. Amerika Birleşik Devletleri diyorlar çünkü kurulurken bir millettten kurulmadı. Amerikalılar her yerden geliyor. Amerika’ya gidersen sana buradaki gibi bakmazlar. Çekik gözlü ya da yabancı diye. Gider yaşarsın hayatını. İlk sene Balıkesir’deydim yabancılar orada daha az olduğu için bana çok bakıyorlardı. Türkçe biliyorum diye şaşırıyorlardı. Buraya geldim burada öyle değil. Amerika’ya gidince kimsenin umurunda değilsin. Kendi hayatını yaşarsın.” (TÜ5E)

Özbek öğrenciler de benzer şekilde, farklı kültürlerle uyum sağlama konusunda istekli olduklarını ifade etmiştir. Öğrenciler, farklı kültürlerle iletişim noktasında yeri geldiğinde kendilerini başka bir millettense hissedebildiklerini ifade etmiştir:

“Ben Kara Kalpak’ım ama hiçbir zaman kendimi Kara Kalpak gibi hissetmedim. Her bir kültüre uyum sağlayabilirim. İtalyan kültürünü beğendiysen İtalyan gibi olabilirim mesela. Benim için uyum sağlamak problem değil güzel bir şey. Kendini kültürümü rahatça bırakabilirim.” (TÜ2K)

“Bana fark etmez her kültüre alışıyorum. Türk kültürüne de çok alıştım. Başka bir ülkeye de gitsem oranın kültürüne de alışırım. Zorlanmıyorum hiçbir zaman. Kendimi serbest bırakıyorum; kendi kendime alışıyorum. Mesela buraya geldiğimden beri hiçbir şeyden çekinmedim. Kültürleri öğrenmek için alışmak için her şeyi yapmak lazım. Diğer ülkelerden gelen arkadaşlarıma bakıyorum da ben onlardan daha rahat davranıyorum. Mesela benim arkadaşım diyor ki ‘Sen tam Türk oldun. Sen bizden daha iyi Türkçe konuşuyorsun davranışların tavrın tam Türk.’ Bende özgüven var. Bir şey yapmak istiyorsam çekinmiyorum. Mesela gidip hocayla notlarımla ilgili konuşmak istiyorum. Çekinmeden gidip konuşuyorum. Arkadaşım ‘Neden gidip hocayla konuştun?’ diyor. Gitmek zorundayım, gitmezsem kalırım dersten. Kendimi Türk hissetmeseydim de rahat olurdu. Çünkü ben hiçbir zaman çekinmiyorum. Yabancı bir ortama girsem de onların hareketlerine bakıp onlar gibi olmaya çalışıyorum. Onlar gibi konuşmaya hareketlerini yapmaya çalışıyorum. Kendimi onlara bırakıyorum. Afrikalı arkadaşlarla oturup yemek yerken onlar gibi davranmaya çalışıyorum. Düğünlere gittiğimizde oynamayı halay çekmeyi bilmiyorum ama çekmeye çalışıyorum. Kötü bir şey değil. Halay çekmeyi bilmiyordum öğrendim. Öğrettiler arkadaşlar.” (TÜ1E)

Öğrenciler, Türkiye’de sigara ve alkol kullanımına şaşırmıştır (TÜ6K, TÜ5E, TÜ1E, TÜ4K, TÜ3E). Kırgız öğrencilerden biri Türklerin çok sigara içtiğini söylerken (TÜ6K), Özbek öğrencilerden biri Türklerin erken yaşta sigaraya başladığını

belirtmiştir (TÜ1E). Diğer Kırgız öğrenci ise sigara konusunda Türk ailelerin çocuklarına karışmadığını gözlemlemiştir (TÜ5E).

Öğrenciler Türklerin alkol kullanımını kültür ve aile yapısındaki farklılık ile açıklamıştır. Bir öğrenci kendi ülkesinde daha çok özel günlerde aile ile içildiğini belirtirken diğer öğrenci Türk öğrencilerin sık sık içtiğini ve ailelerinin tepkisiz kaldığını belirtmiştir:

“Bir de içki kültürü var. Normal bir aile bara gidip içki içebiliyor. Bizde öyle bir şey yok. Çok nadir olacak bir şeyle karşılaşıyoruz. Bizde genelde aile evde toplanıp içiyor düğün doğum günü gibi özel günlerde.” (TÜ2K)

“Her Cuma bara gidiyorlar. ‘Nereye gidiyorsun?’ ‘Bara gidiyorum.’ Hem burada içki sigara içenlerin ailesi hiç tepki vermiyor gibi geliyor bana. Aileleri hiç ‘Niye siz sigara içiyorsunuz?’ demiyor.” (TÜ1E)

Kırgız öğrencilerden biri ve Özbek öğrencilerden biri Türkiye’de insanların adres bilmemesine rağmen tarif ettiğini gözlemlemiştir (TÜ1E, TÜ5E):

“Burada bir yere gitmek istediğinizde birine bir adres sorduğunuzda bilmiyorsa bile tarif ediyor. Buraya ilk geldiğimde bir müdürlüğe gönderdiler o çarşıdaydı beni ters tarafa gönderdiler. Sonra tekrar geri geldim sonra buldum.” (TÜ5E)

Öğrenciler, Türkiye’de insanlarla iletişim kurmanın sıkıntılı olduğunu ifade etmiştir:

TÜ3E: Mesela sokakta veya başka bir yerde biriyle tanışmak ya da yardım istiyorsunuz. Burada size sapık derler. Bizde öyle bir şey yok. Burada öyle bir sıkıntı var.

TÜ1E: Tokat bile yiyebilirsiniz.

Öğrenciler, Türk öğrencilerin coğrafya alanında zayıf olduğunu belirtmiştir (TÜ2K, TÜ5E):

TÜ2K: “Sizde eğitim kaliteli. Tarih çok iyi biliyorsunuz ama coğrafyada biraz sıkıntınız var. Mesela benim Kazakistanlı arkadaşım var. ‘Arkadaşım Kazakistan’da yaşıyor.’ diyorum. ‘O nerede? Himalaya Dağlarında mı?’ diyor. Biraz bu konuda sıkıntılı.” (TÜ2K)

Öğrenciler, Türk öğrencilerle kimlik konusunda anlayamadıklarını belirtmiştir. Kırgız öğrenciler ve Özbek öğrencilerden biri (TÜ6K, TÜ5E, TÜ2K), kendilerine Türk kimliğinin dayatıldığını ifade etmiştir:

“Kırgız’ım ben, yolda yürüyorum ‘Aaa! Bak Koreli!’ diyor. ‘Koreli değilim.’ diyorum. ‘Nerelisin?’ diyorlar ‘Kırgız’ım.’ diyorum. ‘Aa Tatarsın.’ diyorlar. ‘Değilim.’ diyorum ‘Türk’sün.’ diyorlar. Tatar da değilim Türk de değilim Kırgız’ım ben.” (TÜ6K)

TÜ5E: Kırgız deyince Kırgız Türkü diyorlar.

TÜ2K: Ya da Özbek Türkü. Zaten Türk’sün diyor.

Kazakistanlı öğrenci ise Türk olduğunu ancak kendisine inanılmadığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Bana ‘Nerelisin?’ diyorlar ‘Kazakistan.’ diyorum. ‘Aaa Kazaksın’ ‘Yok Kazak değilim Türküm.’ diyorum. ‘Nasıl Türk’sün? O nasıl bir şey?’ diyorlar. ‘Orada doğdum buraya okumaya geldim.’ diyorum ‘O nasıl oluyor?’ diyorlar. ‘Almanya’da Türkler yok mu?’ ‘Evet var.’ ‘Orada doğdular. Buraya geliyor mu?’ ‘Evet geliyor.’ İşte ben de öyleyim. Ben Ahıska Türküyüm.” (TÜ3E)

Öğrenciler aynı zamanda dış görünüşlerinden dolayı ırkçılığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir:

“Beni Çinli zannedip İstanbul’da dövmeyle kalktılar. Olaylar çıktığı zaman üç beş kişi geldi beni yakamdan tuttular. ‘Sen Çinli misin?’ dediler. ‘Hayır, Özbekistanlıyım.’ dedim. ‘Yok, sen Çinlisin!’ dedi. ‘Kimlik göster!’ dedi. Bizim pembe bir kimliğimiz var onu gösterdim. Onu gördükten sonra

‘Kusura bakma dedi sen de Türk’sün.’ dedi. Kimlik olmasaydı beni dövecekti.” (TÜ1E)

“Bazen de beni böyle sakallı gördükleri için ‘Kürt müsün?’ diyorlar. ‘Yok değilim Kazakistanlıyım.’ diyorum. ‘Yalan söylüyorsun.’ diyorlar. ‘Doğru söylüyorum ama Kürt olsam ne olacak?’ diyorum ‘Tamam, boş ver.’ diyorlar, gidiyorlar.” (TÜ3E)

Özbek öğrencilerden biri bazı Türklerin çok fazla soru sorduğunu ve küçümseyici konuştuklarını gözlemlemiştir:

“Biraz yargılıyorlar Türkler. İlk geldiğimde çok soru soruyorlardı. Mesela bir arkadaşım var Afrika’dan geldi. Onunla oturuyoruz. Biri gelip soruyor ‘Sen Afrika’dan mı geldin?’ ‘Evet.’ diyor. ‘Sizde su yok. Su az mı?’ diyor. Kuraklık diyor. Arkadaşım kızıyor ‘Kuraklık yok.’ diyor. ‘Senin dinin ne? Yemekleriniz nasıl? Siz dışarıda nasıl geziyorsunuz?’ biraz küçümseyerek konuşuyorlar.” (TÜ1E)

Türkmen öğrenci ile Özbek öğrencilerden biri benzerliklerin daha önemli olduğunu ifade etmiştir. Türkmen öğrenci benzerliklerin yakınlık duygusunu artırdığını söylerken Özbek öğrenci Türkiye ile aralarında olan ortak unsurlara dikkat çekerek farklı gördüğü durumları anlatmıştır:

“Bence benzerlikler daha önemli. Kendine yakın hissediyorsun o zaman. Burada kendi kültürümle benzer bir şey bulamadım. Buraya geldim mutluyum ama benzer bir şey bulmadım.” (TÜ4K)

“Benzerlik önemli bence. Dil, medeniyet ve kültürel benzerliklerimiz var mesela. Ama sizde gençlerin çocukların büyüklere saygısı daha az. Geçen gün otobüsteydim. Yaşlı bir amca bindi kadın çocuğuyla oturuyordu. Kadın çocuğuna ‘Kalk oğlum amca otursun.’ dedi. Çocuk ‘Hayır, kalkmam amca ayakta gitsin.’ dedi. Kadın tekrar söyledi ‘Gel benim kucağıma otur.’ dedi. ‘Hayır,’ dedi ‘o zaman sen kalk ben oturayım.’ dedi. Yaşı o kadar küçük değildi aklı yerinde olacak yaştaydı. Amca güldü ‘Sıkıntı yok problem değil ben iki durak sonra ineceğim.’ dedi. Çocuk kalkmadı annesi de onu

kucağına almadı. Sizde bir de bayramlarda yaşlıların elini öpme var bizde yok. O biraz farklı geldi.” (TÜ1E)

Kırgız öğrencilerden biri ve Özbek öğrencilerden birinin yorumuna göre farklılıklar daha önemlidir:

“Bence farklılıklar daha önemli çünkü farklı bir şey öğreniyorsun. Burada iki ülke arasında bir alışveriş yapıyorsun gibi. Daha bir tecrübe ediniyorsun bence bu daha önemli ve değerli bir şey.” (TÜ2K)

“Benim için farklılık daha önemli. Elinde çikolata varsa gidip tekrar çikolata aramazsın. Farklılıklar zaten kendisi ortaya çıkıyor.” (TÜ6K)

Kazakistanlı öğrenci farklılıklarla benzerliklere bir arada önem verirken, Kırgız öğrencilerden biri (TÜ5E) ise yeni şeylere ilgi duyduğunu ancak benzerliklerin daha çok önemli olduğunu ifade etmiştir:

“Benzerliği ararım farklılıklarla karşılaşınca garip hissetmek istemem. Farklılıkları da herhangi bir durumda kötü bir şey yapmamak için öğrenmek isterim. Terbiye konusunda benziyoruz. İnsanlar çok iyi kalpli açık insanlar. Bir sorun olduğunda sorarsın. Sıkıntın varsa Türkler yardımcı oluyorlar. Yardım edemeyecekse başka bir insana gönderir seni, ‘Şu insan yardımcı olur.’ diye. Bu çok güzel bir şey bizde de öyle bir şey var.” (TÜ3E)

“Farklılık benzerlik olarak hiç düşünmedim. Yeni şeyler ararım ama benim için benzerlik daha önemlidir yeni kültüre daha hızlı alışmak için. Farklılıklarla yeni şeyler öğrenirsin. Bizim kültürümüzle sizin kültürünüz arasındaki benzerlikler büyüklere saygı terbiye misafirperverlik. Bazı kelimeler de ortak saat gibi. Sizde Farsçadan daha fazla kelime var. Bizde hala eski kelimeler kullanılıyor. Sizde de aynı kalsaydı dilimiz daha çok benzerdi.” (TÜ5E)

Türkmen öğrenci (TÜ4K) farklı kültürlere pek ilgi duymadığını sadece bazı durumlarda ilgisini çeken şeyler hakkında sorular sorduğunu söylerken Özbek öğrencilerden biri ise bazen sorduğunu ifade etmiştir:

“Sohbet ederken bir şey ilginç gelirse soruyorum. Bir şey beğenirsem soruyorum bu nedir nasıl oluyor diye. Koreli, Çinli, Uygur arkadaşlarıma soruyorum bazen.” (TÜ2K)

Kırgız öğrencilerden biri özellikle sormadığını ama kendiliğinden gelişen durumlarda farklı kültürlerle ilgilendiğini söylerken Kazakistanlı öğrenci de sık sık olmasa da farklı kültürlerle ilgilendiğini ifade etmiştir:

“Ben öyle özellikle sormuyorum ama bazen kendi kendine ortaya çıkıyor bazı şeyler. Mesela bazen kendi kültürlerine özgü kıyafetler giyiyorlar soruyorum merak ediyorum. O şekilde öğrenmiş oluyorum. Ama gidip özellikle sormuyorum.” (TÜ5E)

“Yakın arkadaşlarıma soruyorum. ‘Şu sizde nasıl oluyor?’ diye. Çok fazla sormuyorum ama. Kafkasya’dan Adigey’den gelen bir arkadaşım var. Onunla çok konuşuyorum. Dille ilgili sorular soruyorum. ‘Sadece sen ilgileniyorsun.’ dedi. ‘Diğer arkadaşlar hep gülüyorlar.’ dedi. Ben mesela Afrikalı arkadaşlarıma hiç sormuyorum.” (TÜ3E)

Kırgız öğrencilerden biri (TÜ6K) farklı kültürlerden birçok insanla iletişim kurduğunu ve onların kültürünü öğrendiğini ifade ederken Özbek öğrencilerden biri (TÜ1E) farklı kültürlerle yaşadığı yemek deneyimini aktarmıştır:

“Afrika’dan çok arkadaşlarım var burada tanıştığım. Onlarla konuştuğumda onların gelenekleri çok ilginç geliyor onları öğreniyorum. Danslarını öğreniyorum. Çamaşır yıkarken dans ediyorlar mesela bundan dans çıkarıyorlar. Bizdeki danslar hep nazik kibar hareketlerden oluşuyor. Onlar daha eğlenceli.” (TÜ6K)

“Ben Afrika mutfağının tadına baktım arkadaşım ekmek getirmiş. Ekmeğimiz bu dedi gösterdi. Tavada hamur kızartır gibi ekmek yapıyorlar. Tadı çok güzeldi. Kuru et getirmiş. Eti çok ince kesip güneşte kurutmuşlar. Etin tadı çok güzeldi. Afrika’nın güneşini yemiş et.” (TÜ1E)

Kırgız öğrencilerden biri Türklerle iletişimin sıkıntılı olduğunu ifade etmiştir: “İnsanlarla biraz sıkıntı yaşıyoruz. Bilmiyorum nasıl bir mantık bu. Bir şey diyorlar anlamıyorsun. Bağırarak tekrar aynı şeyi söylüyorlar. Sanki bağırma daha çok anlayacağım.” (TÜ6K). Öğrenciler, Türklerin bazı jest, mimik ve ifadelerinin belirsizlik taşıdığını ifade etmiştir:

TÜ1E: Çok güzel bir şey. Türkler eyvallah diyor. Mesela çay içecek misin diyorsun. Eyvallah diyor. Yani içecek misin içmeyecek misin?

TÜ6K: [Başını aşağı yukarı, yukarı aşağı ve yana sallıyor] Hangisi evet hangisi hayır kim bilir?

TÜ3E: Bir de gözlerini kapayarak tamam diyorlar. Cıks diyorlar.

Öğrenciler, kızların erkeklerle kafa tokuşturmasını garipsemiştir. Ayrıca öğrencilerin yorumlarına göre Türklerin bazı ifade ve el kol hareketleri kendi kültürlerinde hakaret anlamında kullanılmaktadır:

TÜ5E: Kızlar erkeklerle kafa tokuşturunca çok garip oluyor. Bir de Türkler elleriyle gel işareti yaparak çağırıyor. Çok garip bir şey köpek mi çağırıyorsun?

TÜ1E: Evet kızların erkeklerle kafa tokuşturması bana da çok garip geliyor. Kızlarla kafa tokuşturmuyorum. Ben de şşt diye çağırılmalarını sevmiyorum. Çok ayar oluyorum. Benim adımlı biliyorsun neden şşt diyorsun. Buna kızıyorum.

TÜ3E: Bizde parmak uçlarını birleştirip eli yukarı aşağı sallamak çok kötü bir şey. Bizde bu hareket tamam yeter sakın ol demek ama küfürlü bir şekilde.

TÜ6K: [Parmak uçlarını birleştirip elini yukarı aşağı sallayarak] sen böyle bir kızsın dediler bana ben de şaşırıp baktım.

TÜ1E: Bizde o hareket sus yeter demek.

4.7.8. Kendilerinde gördükleri değişiklikler

Öğrenciler uluslararası bir deneyim yaşadıkları için değiştiklerini belirtmiştir. Özbek öğrencilerden biri ve Türkmen öğrencinin yorumuna göre özgüvenleri artmıştır:

“Değiştim. Ben kendi ülkemde de özgürdüm. Annem alıştırdı beni. Yurtdışına gideceksin alış artık. Olgunlaştın dedi. Orada içime kapanıktım. Buraya gelince biraz daha cesur oldum özgüvenim arttı.” (TÜ2K)

“Ben çok değiştim. Babam bile dedi çok değişmişsin diye. Ben de çok içine kapanıktım. Hiç ortamlara girmezdim. Memlekette hiç konuşmazdım. Ailem beni göndermeye korktu. Orada nasıl yaşar diye. Babam özellikle göndermek istemedi. Her gün ağlarsın dedi. Alıştım çok değiştim. Yazın gittim eve babam çok değişmişsin dedi. Eskisinden daha fazla konuşuyorum. Toplantılara gidiyorum. Duygusal bir insandım en ufak bir şeyde hemen ağlardım. Bağımsız oldum. Bir şeyi annem babamdan sormadan yapmaya korkardım ama şimdi yapabiliyorum. Orada yaparsam da bana bir şey demezler.” (TÜ4K)

Kırgız öğrencilerden biri ve Kazakistanlı öğrenci eskiye göre daha özgür kararlar alabildiklerini ve daha bağımsız olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer Kırgız öğrenci ise kendisinin olumlu yönde değiştiğini ve eskiye göre daha özgüveni yüksek bir birey olduğunu belirtmiştir:

“Ben değiştim. Önceden hep bir şey yapmadan önce izin alıyordum. Mesela anne dışarı çıkabilir miyim? Babam saat altıda gel diyorsa beş dakika gecikmişsem niye beş dakika kaldın neredeydin diye hesap sorardı. Burada çok alışmışım istediğim saat çıkıp geliyorum. İstersem yaparım istemezsem yapmam çoğu şey umurumda değil. Eskiden başkasının ne düşündüğünü çok önemserdim. Gömleğimi beğenmediler değiştirmem lazım saçım güzel değil. Artık umurumda değil. Ben beğeniyorum. Çoğu insan bana diyor ki

saçların uzunken daha güzeldi. Ama ben saçlarımı bu şekilde beğeniyorum.”
(TÜ6K)

“Bizde gözler açılmış diyorlar. Başka bir yere gidince bağımsız oluyorsun. Bir şeyleri yapmadan önce sormuyorsun. ‘Gidebilir miyim, yapabilir miyim?’ demiyorsun. Her şeyi tek başına yapıyorsun. Parayı nasıl kullanacağını öğreniyorsun. Kendi ülkemde okusaydım en büyük üniversiteler benim şehrimde olduğu için farklı bir şehirde okumazdım.”
(TÜ3E)

“Buraya gelmeden önce çok sakindim. Burada bir şeyleri tek başına yapmak zorundasın. Kırgızistan’da bir yeri aradığımda mesela insanlara pek bir şey sormazdım internetten bakardım. Burada insanlarla konuşmaya başladım. Daha açık oldum. Özgüvenim zorunlu olarak geldi. Sakin olursam şu anda Balıkesir’de olurum buraya gelemezdim. Balıkesir’de Türkçe iktisat okuyordum. Buraya gelmek istedim. Siteyi buldum sınavı buldum buraya tek başıma geldim sınava girdim. Kırgızistan’da olsa böyle bir şey yapamazdım. Daha açık oldum. Ben dört senedir buradayım daha hiç gitmedim Kırgızistan’a. Bakalım ne diyecekler.” (TÜ5E)

Öğrenciler kişisel özelliklerinin ve alışkanlıklarının değiştiğini ifade etmiştir
(TÜ1E, TÜ3E):

“Evet, çok değiştim. Değiştiğim için çok mutluyum. Değişiklik insana iyi gelir. Hareketlerim, alışkanlıklarım değişti. Kötü alışkanlıklar edindim mesela. Sigara, alkol. Değişmek iyi bir şey. Daha önce memlekete gittiğimde bu kadar değişmemiştim. Şimdi gidersem arkadaşlarım ailem hareketlerimden rahatsız olabilir belki. Oraya gidince onlara göre davranacağım. Özellikle sigarayı bırakıp gitmek lazım. Kötü alışkanlıklarımı burada bırakıp gitmem lazım. Memlekete götürmemem lazım. İnsanın değişmesi lazım. Hareketleri konuşması, davranışları, giyiniş şekli değişmesi lazım. Hep aynı olmak iyi değil. Ben sürekli sigara içmek, dışarıda gezmek zorunda değilim. Olumlu alışkanlıklar da edindim. Mesela konuşma şeklimi ortama göre ayarlayabiliyorum. Karşımdaki insan nasıl bir

insansa ona uygun konuşuyorum. Mesela pek sevmediğim bir insansa çok rahat konuşmuyorum daha çekinerek konuşuyorum. Sevdiğim bir arkadaşla konuşuyorsam bildiğin kardeş gibi konuşuyorum. Eskiden herkese aynı davranırdım. Şimdi daha politik davranıyorum.” (TÜ1E)

“Kazakistan’da gece on ikiden sonra gezmek tehlikeli. Başına bir şey gelebilir. Türkiye’de öyle değil. İsterse gece üç olsun hiç merak etmiyorsun. İki üç defa memlekete gittim. Ailem ‘Değiştin.’ diyor. ‘Bizle hiç konuşmuyorsun. Evde hiç kalmıyorsun. Dışarı çıkıp arkadaşlarıyla vakit geçiriyorsun. Biz seni görmüyoruz, konuş biraz.’ Daha sakın oldum çok konuşmuyorum. Herhangi bir sıkıntı varsa onu çözüyorum hepsi bu. Ailemle çok konuşmayı sevmiyorum çünkü konuşup bir şeyler anlattıysam benim için iyi olmayabilir. Mesela aileme gece üçte dönüyorum dersem beni azarlarlar. ‘Neden böyle yapıyorsun?’ derler.” (TÜ3E)

5. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Çalışmanın bu bölümünde gruplarla yapılan görüşmelerin özetlerine ve sonuçlarına yer verilmiştir. Öğrencilerin Türkiye, Türk insanı ve Türk kültürüyle ilgili düşünceleri, Türklerle ve diğer kültürlerden bireylerle iletişimlerinde yaşadıkları sorunlar ve bu sorunları çözme yöntemleri özetlenmiştir. Bu özet ve sonuç sonrasında çalışmanın bulguları tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuç

Bu bölümde, çalışma kapsamında gerçekleştirilen 7 odak grup görüşmesinden elde edilen veriler önce grup bazında sonrasında genel olarak çalışmanın amacı doğrultusunda özetlenmiştir.

5.1.1. Deneme grubu

Deneme grubundaki öğrenciler Türkiye’de siyaset, din, bürokrasi, gelenekler, mutfak, giyim ve iletişim ile ilgili konularda farklılıklar görmüşlerdir. Öğrencilerin geldikleri toplumların yapılarındaki farklılık Türkiye’deki deneyimlerine yansımıştır. Buna göre Hıristiyan nüfusun ağırlıklı olduğu bir ülkeden gelen öğrenci Türkiye’de dini ortamın daha özgür olmasını olumlu karşılarken Müslüman nüfusun ağırlıkta olduğu fakat dinle ilgili kısıtlamaların bulunduğu ülkeden gelen öğrenci ilk geldiği zamanlar dinle ilgili çekinceleri olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin dikkatini çeken bir başka konu ise Türklerin kendilerine Müslüman olup olmadıklarını sormasıdır.

Eski Sovyet ülkelerinden gelen öğrenciler Türklerin siyasetle yakından ilgilendiğini gözlemlemiştir. Öğrencilerin dikkatini çeken bir başka konu Türklerin dış görünüşlerinden dolayı öğrencilerin Uzakdoğulu olduğunu varsaymasıdır. Bununla birlikte, öğrenciler bu tarz sorunların normal olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin yorumuna göre bu durum insanların bilmemesinden kaynaklanmaktadır ve farklı kültürlerden bireylerle ilk kez karşılaşan bir toplumun bilmemesi normaldir. Öğrencilerden biri ayrıca insanların tavırlarını ve ortamla ilgili yaşadıkları sorunları yerli halkın değil yurt dışından gelmiş öğrenciler olarak kendilerinin ortamı

bilmemesiyle ilişkilendirmiştir. Öğrenciler ikamet izni, ulaşım kartı, sağlık sisteminde randevu alma gibi bürokratik işlemlerin zorlayıcı olduğunu ifade etmiştir.

Öğrenciler insanlarla ilişkilerinde Türklerin kibar ve misafirperver olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin yorumlarına göre farklı bölgelerdeki insanlarla olumlu iletişim kurmuşlardır. Bir öğrenci Karadeniz Bölgesinin insanıyla iletişimin çok iyi olduğunu ifade ederken diğer öğrenci Ege Bölgesinin insanını çok sıcak bulduğunu belirtmiştir. Türk kültürünü Türkiye'ye gelmeden önce dizilerden öğrenen öğrencilerin yanı sıra öğrenciler TÖMER'de şarkılar ve halay öğrenme gibi çeşitli faaliyetlerle kültürle bağ kurmuşlardır. Öğrenciler insanlarla kurdukları iletişimde jest ve mimiklerin Türk kültüründe kendi kültürlerinden farklı anlamlarda kullanıldığını fark etmişlerdir. Ayrıca bir öğrencinin bazı hayret ifadelerinin kaba olduğunu bilmediği için kaba bir hayret ifadesini öğretim üyesiyle iletişimde kullanması öğrencilerin insanlarla kurdukları iletişimde sokak dilini ayırt edemediklerini göstermektedir.

Bazı öğrenciler yeni bir kültürle iletişimde farklılıkların daha önemli olduğunu kültüre ait farklı öğeleri öğrenmede yardımcı olacağını düşünürken bir öğrenci benzerlik veya farklılıkların algıya göre değişeceğini belirtmiştir. Öğrencinin yorumuna göre olumlu olan yönlerle ilgilenmek daha faydalıdır. Öğrenciler kendilerini farklı kültürlerle ait hissedebildiklerini ifade etmiştir.

Toplumsal cinsiyet bakımından farklılıklar noktasında Filistinli öğrenci kendi toplumunda kadın ve erkeklerin bir arada vakit geçirmediklerini belirtmiştir. Bu durum öğrenciyi ilk başlarda olumsuz etkilese de yorumuna göre iletişim kurduğu insanların olumlu tavrı sorunu aşmasını sağlamıştır. Özbek öğrenci kadınların sigara içmesini eleştirmiştir. Bir başka öğrenci Türk erkeklerde fiziksel temasın farklı algılandığını belirtmiştir. Öğrencinin yorumuna göre kendi kültüründe erkeklerin kol kola girmesi normaldir.

Öğrenciler Türkiye'de yaşadıkları sürede günlük yaşamın farklı pratiklerine alışmıştır. Ülkelerine döndüklerinde bu alışkanlıkları sürdürdükleri görülmüştür. Cinsiyet rollerinin farklı olduğu toplumdaki gelen öğrencinin kendi ülkesine döndüğünde kadınlarla konuşması ve bir öğrencinin annesinin elini öpmeye başlaması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca öğrenciler ülkelerine döndüklerinde Türkçe kelimeler kullandıklarını ifade etmişlerdir.

5.1.2. Afrika grubu

Afrika ülkelerinden gelen öğrencilerle yapılan odak grup görüşmesinin neticesinde öğrencilerin iletişim ve adaptasyona ilişkin fikirleri ve deneyimlerinin yanında Türk kültürü ve günlük yaşamla ilgili gözlemleri öğrenilmiştir.

Afrika ülkelerinden gelen Müslüman öğrencilere göre Türkiye’de İslam anlayışı Arap ülkelerinden farklıdır. Türklerin İslam anlayışı daha ziyade hoşgörülü olma üzerinedir. Bununla birlikte, tanımadığı bir adamın Müslüman öğrenciye camide dini öğretmeye çalışması ve Hıristiyan öğrenci yolda yürürken tanımadığı birinin kendisine hangi dinden olduğunu sorması insanların kişisel alanla ilgili tutumlarının ve önyargılarının olumsuz etki oluşturabileceğini işaret etmektedir. Ayrıca Müslüman öğrenciler Ramazan ayı ve bayramların kendi ülkelerinde çok daha güzel geçtiğini ve Türkiye’de aynı duyguyu hissedemediklerini belirtmişlerdir. Bu durum öğrenciler tarafından dini açıdan Türk toplumunun farklı bir konumda algılandığına işaret etmektedir. Bununla birlikte, öğrencilerin Türkiye’de ailelerinden uzak olması dini bayramlarda yalnız hissetmelerinin sebeplerinden biri olarak gösterilebilir.

Türkiye’de ekonomi öğrencilerin üzerinde durdukları bir başka konu olmuştur. Öğrencilerin yorumlarına göre Türkiye ekonomi bakımından kendi ülkelerinden daha güçlüdür. Ayrıca öğrenciler Türklerin daha çalışkan olduğunu ve daha çok ürettiklerini gözlemlemişlerdir.

Eğitim konusunda yaptıkları yorumlarda öğrencilerin Türk öğretim üyelerinin yaklaşım tarzından memnun olmadıkları görülmüştür. TÖMER sonrası lisans eğitimine yeni başlamış öğrenciler TÖMER’deki öğretim elemanlarıyla aile gibi olduklarını belirtmiştir. Bu öğrenciler ve kendi ülkelerinde öğretim üyelerinin ikinci bir aile gibi olduklarını belirten son sınıf öğrencileri lisans derslerine giren Türk öğretim üyelerinde aynı sıcaklığı görememişlerdir. Bununla birlikte, bu durumu sınıfın kalabalık olmasına bağlayan öğrenci öğretim üyeleriyle iletişimde kiminle hangi konuda konuşulabileceğini bilmenin ve derslere katılım sağlayarak bir bağ kurmanın önemli olduğunu vurgulamıştır.

Türk öğrencilerle iletişimlerinde arada bir mesafe olduğunu belirten öğrenciler Türk öğrencilerle vakit geçirmenin zor olduğunu gözlemlemişlerdir. Siyahi öğrencilerin

yorumlarına göre Türk öğrenciler kendileriyle sosyal arkadaşlık kurmak istememektedir. Faslı öğrenci Türk öğrencilerin uluslararası öğrencilere sadece yüksek not aldıklarında yaklaştıklarını ve sorular sorduklarını vurgulamıştır.

Öğrenciler, Türklerin kıyafet, yemek ve gelenekleriyle ilgili gözlemlerini aktarmıştır. Faslı öğrenci yemeklerin benzediğini belirtmiştir. Öğrencilerin yorumlarına göre kendi ülkelerinde geleneksel kıyafetler giyilmektedir. Bu nedenle Türklerin de geleneksel kıyafetler giydiğini düşünmüşlerdir. Öğrencilere göre Türkler misafirperver insanlardır. Güney Afrikalı ve Lesotholu öğrenciler ayakkabıları eve girmeden çıkarmayı garip bulmuşlardır. Lesotholu öğrencinin kim olduğunu bilmediği önemli birine ayağa kalkarak saygı göstermediği için azarlanması öğrenci tarafından Türklerin yaşlılara saygı gösterme konusunda hassas olduğu şeklinde algılanmıştır.

Toplumsal cinsiyet bakımından kendi ülkeleriyle Türkiye arasında farklılık gören Fas ve Moritanyalı öğrenciler erkeklerin kol kola girmesinin kendi ülkelerinde samimiyet ifade ettiğini fakat Türkiye’de farklı algılandığını gözlemlemiştir. Moritanyalı öğrencinin yorumuna göre kadınların toplumdaki konumu Türkiye’de farklıdır; kendi ülkesinde kadınlar ev dışında çok fazla çalışmamaktadır. Faslı öğrenci Türk kadınların yolda yürürken yol vermediği yorumunda bulunurken Güney Afrikalı ve Lesotholu öğrenci erkeklerin de yol vermediğini vurgulamıştır.

Öğrencilerin iletişim ve farklı kültürlere uyum sağlama konusunda nasıl bir yol izledikleri öğrenilmeye çalışılmıştır. Öğrenciler farklı kültürler hakkında öğrenmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda öğrencilerin görüşleri şu şekilde sıralanabilir:

1. Benzerlikler arkadaş olmayı, bağ kurmayı sağlar. Farklılıklar ise kültürü öğretir.
2. Kültürü benzerlik veya farklılık olarak ayırmadan tek parça olarak alma.
3. Farklılıklar önemlidir; insan kendi kültürüyle benzerlikler ararsa öğrenemez.

Öğrenciler Türklerle iletişimleriyle ilgili çeşitli gözlemlerini aktarmışlardır. Öğrencilerin yorumuna göre Türklerin İngilizce bilmemesi Türkiye’ye ilk geldiklerinde sorun yaşamalarına neden olmuştur. Dil ile ilgili yaşadıkları problemlere bakıldığında, Moritanyalı öğrencinin verdiği örnekte farklı anlamda kullanılan ‘maşallah, inşallah’ gibi kelimelerin iletişimde yanlış anlaşılmalara neden olduğu görülmüştür. Bunun sebebi olarak kelimelerin kültürel bağlamda farklı anlamda kullanılması gösterilebilir. Ayrıca Gineli öğrencinin ‘Bir şey değil’ anlamında ‘Ne demek’ şeklinde cevap

verilmesini yanlış anlaması günlük hayatta konuşulan Türkçenin dili sonradan öğrenen insanlar için zorluklar teşkil ettiğine işaret etmektedir. Kelimelerin farklı anlamda kullanılmasıyla ilgili olarak bir başka örnek siyahi öğrencilerin ‘zenci’ kelimesinden duydukları rahatsızlığı Moritanyalı öğrencinin anlayamamasıdır. Moritanyalı öğrencinin yorumuna göre bu kelime herhangi bir hakaret içermezken siyahi öğrenciler bazı insanların hakaret anlamında kullanmasını yeterli bir sebep olarak göstermişlerdir. Bu bakımdan, siyahi öğrencilerin kendilerine dik dik bakılması, saçlarıyla ilgili tepkiler, zenci kelimesini hakaret olarak kullanan insanlarla karşılaşma ve benzeri olaylardan ötürü bu kelimeye karşı hassasiyet geliştirmiş olmaları normal karşılanabilir.

Öğrenciler Türklerle olan iletişimlerinde olumsuz bir yön olarak Türklerin çok fazla özel soru sorduğunu kaydetmişlerdir. Faslı öğrenci Türklerin dış görünüş olarak kendisini Türklere benzettiklerini ve bu nedenle Türk olmadığını anladıklarında sorular sormaya başladıklarını söylemesi dış görünüş bakımından öğrencinin dikkat çekmediğini göstermektedir. Öğrencilerin aynı fikri paylaştığı bir husus Türklerin coğrafya bilgisinin zayıf olmasıdır. Buna göre Türkler Afrika kıtasının tek bir ülkeden ibaret olduğunu zannetmektedir. Faslı öğrencinin yorumuna göre Türklerin davranışları tek tip değildir. Deneme grubuyla benzer şekilde, Türklerin bölgelere göre farklı davranışlar sergilediğini kaydeden öğrenci Antalya’da insanların daha sıcakkanlı olduğunu belirtmiştir. Fas, Moritanyalı ve Gineli öğrenciler Türklerin kendi ülke ve kimlikleriyle gurur duyduğunu gözlemlemişlerdir ve bu davranışı örnek almaktadırlar.

Öğrenciler farklı kültürlerden bireylerle iletişim kurarken ilk başlarda sadece genel konularda konuşmayı iletişimde adaptasyonun en iyi yolu olarak görmektedir. Bu adaptasyonun bir örneği olarak Faslı öğrenci Türklerle siyaset konuşmaktan kaçınması olarak gösterilebilir. Türk kültürüne uyum sağlamada öğrenciler yaşlılara toplu taşımada yer verme gibi konulara dikkat etmektedirler.

Öğrenciler Türkiye’de eğitim almanın kendilerini olgunlaştırdığını, hayata ve kendilerine bakışlarını değiştirdiğini ifade etmişlerdir. Türkiye’de uzun süre vakit geçirdikten sonra ülkelerine tatil için döndüklerinde Türkçe kelimeler kullanmaları dile uyum sağladıklarına işaret etmektedir. Ayrıca Türklerin beden diliyle cevap vermesini kendi kültüründe bu tarz davranışların saygısızlık olarak görülmesinden dolayı ilk başlarda olumsuz algılan öğrenci bu davranışın normal olduğunu sorarak öğrenmiştir.

Öğrencinin garsona el işaretleriyle sipariş vermesi bu farklılığı artık sorun olarak görmediği ve uyum sağladığını göstermektedir.

5.1.3. Balkan grubu

Türklerin Balkanlardaki Osmanlı Dönemindeki hâkimiyetinin etkisini hisseden öğrencilerin Türk kültürüne uyum sağlamasında ve insanlarla iletişimde kolaylık sağlamıştır. Öğrencilerin Türkiye’de yabancılık çekmediklerini ifade etmeleri bunun kanıtı olarak gösterilebilir. Bununla birlikte, öğrencilerin yorumlarında da yer alan Türklerin Balkan ülkelerinden gelen öğrencilere sahiplenici yaklaşımları Osmanlı Dönemini olumsuz karşılayan ya da aynı görüşü paylaşmayan Balkan öğrenciler tarafından hoş karşılanmayabilir.

Öğrenciler Türklerin tarih ve coğrafya konusunda zayıf olduklarını gözlemlemişlerdir. Afrika grubundaki öğrencilerin de coğrafya konusunda yorumda buldukları bu noktada hatırlanmalıdır. Bununla birlikte Balkan öğrenciler Türklerin Balkan ülkelerini tanımamasını Türklerin Balkanlardaki hâkimiyetinden habersiz olmaları şeklinde yorumlamıştır. Türkiye’de yaşayan Balkan insanların farklı ülkede yaşadıkları için kendilerinden farklı davrandıklarını gözlemleyen öğrenciler Türkiye’de kültürel farklılık görmediklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin yorumlarına göre ortak geçmişten dolayı yemekler ve gelenekler ve dilde birçok kelime benzerlik göstermektedir.

Din konusunda Hıristiyan nüfusun yoğun olduğu bölgelerden gelen öğrenciler Türkiye’de dinin varlığının daha fazla hissedildiğini belirtmişlerdir. Müslüman olduklarını ifade eden öğrenciler dini açıdan bir farklılık görmemiştir. Bununla birlikte başörtülü öğrenciye Müslüman olup olmadığı ve ne zaman başını örttüğü gibi soruların sorulmuş olması dikkat çekicidir. Aynı öğrenci Hıristiyan bir arkadaşının etrafındaki herkesin Müslüman olmasından dolayı iyi hissetmeyip okulu bıraktığını belirtmiştir. Bir öğrenci Erzurum’da Ramazan ayında gündüz vakti bir şeyler yediği için insanların kendisine baktığını ve neden yediğini sorduklarını belirtmiştir. Öğrencinin aktarımına göre sonrasında olayı anlattığı insanlar kendisine soru ve bakışlar dışında herhangi bir tepkiyle karşılaşmadığı için şanslı olduğunu söylemiştir. Bu durum toplumun bazı kesimlerinde farklılıkların olumlu karşılanmadığına işaret etmektedir.

Balkan öğrenciler Türklerin siyaset konusunda kendilerinden farklılaştığını ifade etmiştir. Öğrencilerin yorumlarına göre Türkiye’de sağ-sol ayrımı daha keskindir. Türk öğrencilerin siyasetle fazla ilgili olduğunu belirten öğrenciler Afrika grubundaki örnekte olduğu gibi Türklerle konuşurken siyaset konuşmaktan ve fikir beyan etmekten kaçınmaktadır.

Türkçe bilmeyen öğrenciler ilk zamanlar form doldurma, tabelaları anlama gibi konularda sıkıntı çekmelerine rağmen Türklere dış görünüş olarak benzediklerini belirten öğrenciler bu sayede uyum sağlamakta sıkıntı çekmediklerini ifade etmişlerdir.

Balkan öğrenciler kendi köklerinden uzaklaşma ve yeniye uyum sağlama konusunda sıkıntı çekmediklerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin yeniliklere açık olma konusunda düşünceleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Gittiği yere hemen uyum sağlayabilme.
2. Amorfik, sürekli değişen bir yapı.
3. Yeniliklere açık olma.

Öğrenciler her ne kadar yeni ve farklı ortamlara kolay uyum sağlayabileceklerini düşünseler de asla terk etmeyecekleri değerlerinin olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin verdiği cevaplarda din, ırk, bayrak unsurları öne çıkmıştır. Ayrıca bazı öğrenciler eşcinsel bireylerle ilgili bazı önyargılarının olduğunu belirtmiştir.

Öğrenciler Türkiye’de yaşadıkları dönemde selam verirken kafa tokuşturma ya da konuşurken uğursuzluğu kovmak için tahtaya vurma gibi Türk adetlerini edindiklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte kafa tokuşturarak selam verdiğini belirten bir öğrenci bu selamı her Türk’ün olumlu karşılamadığını fark etmiştir.

Türk toplumuna uyum sağladıklarını belirten öğrenciler kendi dillerinde konuşurken araya Türkçe kelimeler karıştırdıklarını ifade etmişlerdir. Bu durum Afrika grubundaki öğrencilerin deneyimiyle paraleldir. Balkan öğrenciler farklılık hissetmedikleri, yabancılık çekmedikleri için iletişim kurmada ve uyum sağlamada zorlanmamışlardır. Öğrenciler ülkelerine geri döndüklerinde kendi toplumlarına daha eleştirel baktıklarını kaydetmişlerdir.

5.1.4. Boğaziçi grubu

Farklı dinlere mensup öğrencilerin kendi ülkelerinde dinler arası iletişimin gelişmiş olmasından kaynaklı olarak Müslümanlarla bir arada yaşamakta zorluk çekmediklerini belirtmişlerdir. Bununla birlikte, daha önce hiç Müslüman insanlarla bir arada yaşamamış öğrencilerin şaşkınlık yaşadığı görülmüştür. Budist ve Hindu öğrenciler din konusunda insanların yaklaşımlarını olumsuz ve rahatsız edici bulmuşlardır. Bazı Türklerin öğrencileri dine davet etmesi iletişimi olumsuz etkilemiştir. Bununla birlikte, Müslüman bir öğrencinin bayramda üzgün hissetmesi karşısında Türk arkadaşının ailesinin yakınlık göstermesi öğrenciyi olumlu yönde etkilemiştir.

Öğrenciler diğer gruplarla benzer olarak Türklerin politikayla çok ilgilendiklerini gözlemlemişlerdir. Öğrencilerin yorumuna göre Türklerle politika konuşmaktan kaçınmak gereklidir. Öğrenciler Türklerin hassasiyet gösterdikleri ve önem verdikleri konularda sorular sorulmasından hoşlanmadığını belirtmektedir.

Öğrenciler edindikleri tecrübeler doğrultusunda Türklerle iletişim kurarken belirli konulardan kaçınmak gerektiğine inanmaktadırlar. Din, politika ve spor konularında Türklerin hassas olduğunu belirten öğrenciler bu konulardan uzak durduklarını belirtmişlerdir.

Diğer gruplardaki öğrencilerin deneyimleriyle benzer şekilde öğrenciler ilk geldikleri zamanlar dil konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin yorumlarına göre yurt, emniyet ve öğrenci işleri gibi kendilerinin doğrudan iletişim kurdukları birimlerde en azından İngilizce konuşabilen görevlilerin bulunması gerekmektedir.

Öğrencilerin sıkıntı yaşadıkları bir diğer nokta yurt olanaklarının yetersiz olması sonucu farklı kültürlerden bireylerle bir arada yaşamının zor olmasıdır. Kalabalık odalar ve farklı yaşam tarzları öğrencileri zorlamaktadır.

Diğer gruplarla paralel olarak öğrenciler Türklerin coğrafya konusunda yetersiz olduklarını vurgulamıştır. Öğrencilerden biri bölgelere göre insan davranışlarının farklılık gösterdiğini belirterek İstanbul ve İzmir’de yaşayan insanların daha sıcakkanlı ve açık görüşlü olduklarını ifade etmiştir. Öğrencilerin uyum konusunda sıkıntı yaşadığı

bir diğerk nokta Türkiye'nin coğrafi konumundan kaynaklı olarak kendi ülkeleriyle aralarında zaman farkı olması ve Türkiye'de dört mevsimin görülmesidir.

Öğrencilerin yorumlarına göre Türkler milliyetçi davranışlar sergilemekte ve kendi kültürlerinden başka kültürle ilgilenmemektedir. Türklerle iletişim kurmak için Türklerin kültürüyle ilgilenmek gerekir. İrkçı davranışlara maruz kalan öğrencilerden bazıları Türklerle iletişim kurmakta tereddüt yaşadıklarını ve iletişimlerini kısıtladıklarını vurgulamıştır.

Öğrencilerin yorumlarına göre Türkler yardımsever, misafirperver insanlardır. Türklerin aileye önem vermesi öğrencilerin yorumlarına göre Asya'dan gelen öğrencilerin kültürleriyle benzerlik göstermektedir. Asyalı öğrencilerden bazıları yemeklere alışma konusunda ilk zamanlar sıkıntı çekmiştir.

Öğrenciler toplumsal cinsiyetle ilgili konularda yorumda bulunurken bir öğrenci kadınların sigara içmesini eleştirmiştir. Öğrencilerin gözlemlerine göre Türk erkekler birbirlerine yakın temas kurarak sosyalleşmektedir. Bu yorum Afrika grubundaki öğrencilerin yorumuyla çelişmektedir. Ayrıca öğrenciler Türk erkeklerin kadınlarla flört etme noktasında ısrarcı bir tutum sergilediklerinin belirtmişlerdir.

Boğaziçi grubundaki öğrencilerin farklı kültürlerden insanlarla iletişim kurma ve kültüre uyum sağlamada görüşleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Türkler başka kültürlerle ilgilenmediği için onların kültürleriyle ilgilenerek bağ kurma.
2. Diğer kültürlerden insanlarla arkadaş olduktan sonra kültürleriyle ilgili sorular sorma.
3. Farklı kültürlerin yerde oturma, elle yemek yeme gibi günlük yaşam pratiklerini öğrenme ve uygulama.
4. Türklerin selamlaşma alışkanlıkları, jest ve mimiklerini öğrenme.
5. Din değiştirme gibi rahatsız edici buldukları konularda ortak nokta bularak tepki çekmeden konuşabilme.
6. Farklı kültürlere uyum sağlamada benzerlik veya farklılıklardan ziyade kabullenmeye, saygıya önem verme.
7. Benzerlikler iyi anlaşmayı sağlar; farklılıklar diğer insanlarla iletişim kurmaya teşvik eder.
8. Olgunluk kültüre adaptasyonu etkiler.

Öğrencilerin Türkiye’de yaşadıkları sürede kendilerinde gördükleri değişiklikler şu şekilde özetlenebilir:

1. Kişilikte değişiklik; olgunlaşma, özgüven artışı.
2. Aileye daha fazla değer verme.
3. Sorunlarını tek başına çözebilme.
4. Öğretim üyeleriyle iletişimini değiştirebilme (itiraz edebilme, soru sorabilme)
5. Kültürler hakkındaki önyargılarının farkına varma.
6. Olumsuz deneyimlerden dolayı daha asosyal olma.

5.1.5. Harran grubu

Harran grubundaki öğrenciler Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerden geldikleri için dini açıdan sıkıntı yaşamamıştır. Bununla birlikte Afrika ve Boğaziçi grubundaki Müslüman öğrencilerin belirttiği gibi dini bayramların kendi ülkelerinde daha fazla kutlandığı yorumunda bulunmuşlardır. Öğrenciler farklı dinlerden mensup öğrencilere hoşgörülü yaklaştıklarını belirtmiştir. Bir öğrencinin yorumuna göre kişinin sıcakkanlı olması hangi dinden olduğundan daha önemlidir.

Kıyafet, gelenek ve görenekler konusunda öğrenciler çeşitli farklılıklardan bahsetmiştir. Nevruz’un kendi ülkelerinde farklı bir anlama ve öneme sahip olması, ülkelerinde yöresel kıyafetleri giymeye devam etmeleri, düğünlerin kendi ülkelerinde daha gösterişli olması ve kendi ülkelerinde yemeklerde daha fazla baharat kullanılması gibi farklılıklar öğrencilerin Türk kültürünü dikkatli gözlemlediklerine işaret etmektedir. Aileye saygı bakımından Afgan öğrencinin ebeveynlere hitap konusunda Türklerin senli benli konuşmasını saygısızlık olarak algılaması, fikrini söylediği Türklerin ise bu yorum karşısında sizli bizli konuşmayı samimiyetsizlik olarak görmesi dikkate alınması gereken bir husustur. Ayrıca toplumsal cinsiyet rolleri bakımından öğrencilerin yorumlarına bakıldığında Arap ülkelerden gelen öğrenciler kendi ülkelerinde kadınlarla erkeklerin ayrı oturduklarına ve bir arada düğün yapmadıklarına dikkat çekmişlerdir.

Diğer gruplarla ortak bir nokta olarak bu grupta da dil konusunda sıkıntıların yaşandığı gözlemlenmiştir. Öğrencilerin yorumlarına göre Türklerin İngilizce

bilmemesi ilk geldikleri zamanlar sıkıntı yaşamalarına sebep olmuştur. Bununla birlikte, dili sonradan öğrenmeleri ve aynı burs programıyla gelmiş olmaları burslu öğrencilerin bir bağ kurmasını sağlamıştır. Öğrencilerin yorumlarına göre Türk öğrenciler hatalı konuştuklarında kendileriyle dalga geçmektedir. Bu durum burslu öğrencileri birbirlerine yakınlaştırmaktadır. Öğrencilerin yorumlarına göre Türk öğrenciler burslu öğrencilere sağlanan imkânları olumsuz karşılamaktadır. Öğrenciler ayrıca Boğaziçi grubundaki yorumlarla benzer şekilde yurtdaki şartların kötü olduğunu belirtmiştir.

Öğrenciler Boğaziçi grubundaki yorumlara benzer bir şekilde Türk insanının diğer kültürlerle açık olmadığı yorumunda bulunmuşlardır. Bunun yanında Arap öğrencilerin ırkçılığa maruz kalması ve diğer ülkelerden gelen öğrencilerin çeşitli milliyetçi ve ırkçı yaklaşımlara maruz kalması öğrencilerin iletişimlerini olumsuz etkilemiştir. Afgan öğrencinin ırkçı tavırlar sergileyen Türk arkadaşlarıyla bağını koparması, öğrencilerin toplu taşıma araçlarında kendi dillerinde konuşmaktan kaçınması bu olumsuzluğun sonucu olarak görülebilir.

Öğrenciler öğretim üyelerinden bazılarının uluslararası öğrencilere hak ettikleri notu vermediklerini düşünmektedir. Bu öğrencilerin yorumlarına göre öğretim üyeleri taraflı davranmakta ve öğrencilerin geldikleri ülkelere göre performanslarını değerlendirmektedirler.

Diğer gruplarla benzer bir şekilde bu gruptaki öğrenciler de Türklerin davranışların bölgelere göre değişiklik gösterdiğini gözlemlemiştir. Pakistanlı öğrenci İstanbul gibi büyükşehirlerde insanların farklı kültürleri kabul edebildiğini belirtirken Afgan öğrencilerden biri Güneydoğu Bölgesinde gerçek samimiyeti gördüğünü belirtmiştir. Diğer gruplarda üzerinde durulan Türklerin coğrafi bilgisinin olmadığı yorumu bu grupta da dile getirilmiştir. Bangladeşli öğrencinin ülkesi hakkında bilgi sahibi olmayan insanlar üzerinden şakalar üreterek eğlenmesi iletişimini olumlu yönde geliştirdiği şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca öğrenciler Türklerin çok fazla kişisel sorular sorduklarını belirtmiştir.

Farklı kültürlerle adaptasyon ve farklı kültürlerden bireylerle iletişim kurma konusunda öğrencilerin bazıları benzerliklerin alışmayı kolaylaştırdığını ve yurtdışında okumanın zorlayıcı olmasının kendilerini benzerliklere yönelttiğini belirtmişlerdir. Farklılığa önem veren öğrencilerin yorumları ise kendi kültürleri ile Türk kültürü arasında benzerlik göremedikleri ve kendi kültürleri ile Türk kültürünü yakın gördükleri

için farklılığa önem verdikleri yönündedir. Hem benzerliğe hem farklılığa önem veren öğrenci benzerliklerin kolaylık sağladığını farklılıkların ise uluslararası bir şirkette çalışma ya da farklı bir ülkeye gitme gibi durumlarda önem kazandığını vurgulamıştır. Öğrencinin yorumuna göre hem benzerliğe hem farklılıklara önem vermek kiminle nasıl iletişim kuracağını bilmeyi sağlamaktadır.

Öğrencilerin kültürlerarası iletişimde dikkat ettikleri hususlar şu şekilde özetlenebilir:

1. Saygı gösterme.
2. Hassas konulardan uzak durma.
3. Olumsuz ve taraflı konuşmaktan kaçınma.
4. Kültürel farklılıklardan kaynaklı bir problem yaşadığında kendini doğru ifade etme, durumu açıklama.
5. Önyargılı olmama.

Öğrencilerin Türkiye’de yaşadıkları sürede değişikliklerini ifade etmişlerdir. Kadınların günlük yaşamdaki farklı bir konumda yer aldığı bir ülkeden gelen öğrenci Türkiye’ye geldikten sonra sorunlarını kendi başına çözmeyi öğrenmiştir. Diğer gruplarla benzer bir şekilde bu grupta da öğrenciler kendi ülkelerine döndüklerinde Türkçe kelimeler kullandıklarını belirtmiştir. Kendilerinde gördükleri diğer değişiklikler arasında sabırlı olma, olgunlaşma, iletişimini farklı kültürlerden gelen bireylere uydurma yer almaktadır.

5.1.6. Karadeniz grubu

Karadeniz grubundaki öğrencilerin gördükleri en büyük farklılık din olmuştur. Öğrencilerin yorumlarına göre diğer gruplarla benzer bir şekilde Türkler, öğrencilere hangi dinden olduklarıyla ilgili sorular sormakta ve öğrencileri dine davet etmektedir. Bununla birlikte, öğrencilerden birinin İslam diniyle ilgili olumsuz görüşlerini değiştirmiş olması öğrencinin olumlu bir iletişim kurduğuna işaret etmektedir. Bir başka öğrencinin tanıdıklarına Türklerin Arap Müslümanlar gibi olmadığını söylemesi aynı şekilde olumlu bir iletişime işaret etmektedir. Bununla birlikte Afrika grubundaki örnekte olduğu gibi Türklerin Arap Müslümanlar gibi olmadıklarının vurgulanması Arap Müslümanlar hakkında olumsuz bir genelleme olduğunu göstermektedir.

Müslüman öğrencilerin dini bayramlarda yalnızlık çekmelerine benzer şekilde Hıristiyan bayramlarının Türkiye’de kutlanmaması öğrencilerin geleneklerine özlem duymalarına yol açmıştır. Öğrencilerden birinin arkadaşının tavsiyesiyle boynuna taktığı haçını çıkarması öğrencilerin dini açıdan rahat hissetmediğinin bir göstergesi olabilir. Uluslararası öğrencilerin olmadığı bir şehirde bir yıl kalan öğrencinin dini açıdan ve azınlık olduğunu hissetmesinden kaynaklı olarak yalnız hissetmesi iletişimde benzerliğin önemini ortaya koymaktadır.

Toplumsal cinsiyet bakımından bir öğrencinin kadınların sigara içmesini ve küfretmesini eleştirmesi diğer gruplarla benzerlik göstermektedir. Aynı öğrenci kendi ülkesine gelen Türklerin kadınlara farklı gözle baktığını ve bu nedenle Türklerin kendi yaşadığı yerde sevilmediğini belirtmiştir. Boğaziçi grubunda da dile getirilen bu husus Türk erkeklerinin olumsuz bir imaj çizdiğine işaret etmektedir.

Türkiye’de bürokrasinin işleyişinde birçok aksaklıklar gözlemleyen öğrenciler bu aksaklıkları işlerini takip edip ısrarcı davranarak çözüme yoluna gitmiştir. Türklerin çalışma kültürüyle ilgili olarak gördükleri bir diğer farklılık hizmet sektöründeki insanların fazla ilgili ve güler yüzlü olmasıdır. Önceden Sovyetler Birliğine bağlı olan ülkelerde yaşayan bazı öğrenciler geçmişteki olaylarla bağlantılı olarak güler yüzlü hizmeti farklı algıladıklarını ifade etmişlerdir.

Ayakkabıları evin dışında çıkarma ve yurttaki farklı terlikler kullanma gibi alışkanlıklar öğrencilere farklı gelmiştir. Bununla birlikte yurttaki odayı başkalarıyla paylaşan öğrenci terlik konusunda uyum sağlamak zorunda kalmıştır.

Yeme içme alışkanlıkları bakımından karşılaştırma yapan öğrenciler çorbanın kendi ülkelerinde katı taneler içerdiğini belirtmişlerdir. Türk mutfağında çorbalar sıvı olduğundan kendi çorbalarına özlem duymaktadırlar. Bununla birlikte öğrencilerin Türk yemeklerini çok beğendiklerini ve bazı yemekleri kendi ülkelerine götürmek istediklerini söylemeleri Türk mutfağına uyum sağladıklarını göstermektedir. Türklerin misafirperver oluşunu kendi kültürlerine benzeten öğrencilerden biri bununla birlikte çay ikramında ısrarcı tavırlara dikkat çekmiştir.

Öğrenciler Türklerin hem yaya hem de sürücü olarak trafik kurallarına uymadıklarını gözlemlemiştir. Olumlu olarak gördükleri bir özellik ise Türklerin çok fazla alkol tüketmemesi, kendilerini kaybedecek kadar sarhoş olmamasıdır. Öğrenciler bu bakımdan kendilerini Türkiye’de daha güvende hissettiklerini belirtmiştir.

Türkiye'deki tecrübeleriyle ilgili olumsuz yönler arasında Türklerin çok fazla kişisel soru sorması yer almaktadır. Öğrencilerin yorumlarına göre Türkler çok fazla soru sormalarının yanında fazla sahiplenici davranmaktadır. Türklere benzetildiğini söyleyen öğrencinin gereksiz sorulardan kurtulmak için Türk gibi davranması ve bu durumu eğlenceye dönüştürmesi Harran grubundaki öğrencinin Çinli olduğunu söyleyerek eğlenmesiyle benzerlik göstermektedir. Bunun yanı sıra önceden Osmanlı topraklarında yer alan ülkelerden gelen öğrencilerin Türk öğrenciler tarafından milliyetçi tutumlarla karşılaşması iletişimi olumsuz yönde etkilemektedir. Bir öğrencinin Deneme Grubunda görüldüğü gibi kaba bir ünlemi kötü bir etki bırakacağını fark etmeden kullanması öğrencinin olumsuz bir tepkiyle karşılaşmasına yol açmıştır.

Kişisel alan konusunda Türklerin sınırlarının farklı olduğunu belirten öğrencilerden biri Türklerin çok soru sormasının yanında kıyafeti konusunda tanımadığı birinin olumsuz tepki vermesini örnek olarak vermiştir.

Kültürlerarası iletişimde benzerliklere önem veren öğrenci benzerlikleri görmeye çalışarak mutlu olmayı tercih ettiğini belirtmiştir. Farklılıklara önem veren öğrenciler ise yeni bir deneyim yaşamının önemli olduğunu vurgulamıştır. Farklı bir bakış açısı geliştiren öğrenci benzerlik veya farklılıkların değil iyi noktaların önemli olduğunu ve iyi noktalara dikkat etmek gerektiğini belirtmiştir.

Öğrencilerin farklı kültürlerle ve Türk kültürüyle iletişimleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Aynı tecrübeleri yaşayan insanlarla bir arada olmak daha iyi hissetmelerini sağlıyor.
2. Kendilerini hem kendi ülkelerinin temsilcisi olarak görüyor hem de kendi ülkelerinde Türkiye ile ilgili yanlış bilinenleri, önyargıları yıkmaya çalışıyorlar.
3. Şehrin öğrenci şehri olması farklı kültürlerden gelen birçok öğrencinin, uluslararası öğrencilerin olması, kültürel faaliyetlerin yoğun olması uyumu kolaylaştırmış.
4. Rusça konuşan ülkelerden gelen öğrenciler sadece kendilerinin anladığı bir konuşma dili geliştirmiş. Öğrenciler Türkçe kelimeler kullanarak Rusça konuşuyor veya Türkçe kelimelerin tam Rusça karşılığı yerine kelime kodlayarak çeviriyorlar.
5. Öğrenciler Türklerin jest ve mimiklerini kullanmaya başlamışlar. Bununla birlikte TÖMER'de okuyan öğrencinin iletişimini kimseye uydurmadığını söylemesi bu uyumun zaman aldığına işaret ediyor olabilir.

6. Rusça bilen eski Sovyet ülkelerinden gelen öğrenciler bir arada vakit geçirirken Rusça bilmeyen öğrenci yalnız hissettiğini belirtmiştir. Bu durum ortak dilin sosyalleşme aracı olduğunu göstermektedir.

7. Öğrencilerin yorumlarına göre teknoloji iletişimi olumsuz etkilemektedir.

Öğrenciler Türkiye’de geçirdikleri sürede Türkiye ile ilgili önyargılarının kaybolduğunu, olgunlaştıklarını ve kişiliklerinin değiştiğini ifade etmişlerdir. Başka bir kültürde yaşamak kendi kültürlerinin önemsemedikleri yönlerine değer vermelerini sağlamıştır.

5.1.7. Türki cumhuriyetler grubu

Türki Cumhuriyetler grubundaki öğrenciler Türkiye’de insanların siyasetle daha aktif ilgilendiklerini ve Türkiye’nin daha demokratik bir ülke olduğunu gözlemlemişlerdir. Bununla birlikte, öğrenciler Türklerin politikaya ilgisini olumsuz karşılamaktadır. Bir öğrencinin dış politikayla ilgili iki farklı öğretim üyesinin suçlayıcı yorumlarına maruz kalması bazı öğretim üyelerinin öğrencilerle iletişimlerinde tarafsız davranmadıklarını göstermektedir. Ayrıca, diğer gruplarla benzer bir şekilde Türki Cumhuriyetler grubundaki öğrenciler de ikamet izni ve üniversite kaydı gibi bürokratik işlemlerin zaman aldığını ve yavaş ilerlediğini belirtmişlerdir.

Öğrencilerin Türkiye’de Türki Cumhuriyetler olarak anılan eski Sovyet ülkelerinden gelmesi farklı bir kimlik çatışmasını beraberinde getirmiştir. Öğrencilerin yorumlarına göre bazı öğrenciler kendilerini Türk hissederken diğer öğrenciler Türk olmadıklarını ifade etmektedir. Buna karşın Türkler tarafından Türk olarak adlandırılmak öğrencilerden bazılarına rahatsız ederken bir öğrencinin Türk olduğunu kabul edip Türkler gibi davranması ve Türk adetlerini öğrenmesi kimliğin adaptasyona etkisine işaret etmektedir.

Müslüman ülkelerden gelmelerine rağmen dinle ilgili önyargıların hâkim olduğunu belirten öğrenciler Türkiye’de dinin ön planda olmasından dolayı zorluk çektiklerini belirtmişlerdir. Filmlerde çizilen olumsuz imajın etkisinde kalan bir öğrencinin Deneme grubundaki öğrencinin yorumunda olduğu gibi bir öğrencinin Türkiye’ye ilk geldiğinde örtülü kadınlardan uzak durması dinle ilgili olumsuz algıların sadece dinler arasında olmadığını göstermektedir.

Öğrencilerden birinin görünüşünden dolayı Çinli zannedilerek şiddete maruz kalma tehlikesi yaşaması; bir başka öğrencinin Harran grubundaki duruma benzer şekilde Kürt zannedilmesi; Türklerin farklı bir dil duyduklarında Kürtçe zannetmesi ve ayrıca yukarıda belirtilen dış politikayla ilgili olumsuz yorumlara maruz kalan öğrencinin durumu Türk halkının politik çatışmaları günlük hayata taşıdığına ve bu durumun iletişimi olumsuz etkilediğine işaret etmektedir. Bir öğrencinin dış görünüşünden dolayı Türk vatandaşı zannedilerek yurt görevlisi tarafından ücretsiz yemek yemeye çalışmakla suçlanması ve bir başka öğrencinin Karadeniz grubundaki duruma benzer bir şekilde kıyafetinden dolayı yerli halktan insanların olumsuz tepkisiyle karşılaşması öğrencilerin günlük yaşama adaptasyonlarını güçleştirme potansiyeline sahiptir.

Diğer gruplarla paralel olarak öğrenciler Türklerin coğrafya alanında zayıf olduklarını belirtmişlerdir. Siyahi öğrencilerin maruz kaldığı Afrika ile ilgili önyargılar bu grupta da dile getirilmiştir. Bir başka benzer konu Türklerin çok fazla soru sormasıdır. Afrika, Boğaziçi ve Karadeniz gruplarında da dile getirilen bir başka konu, toplum yapısının çok homojen olduğu şehirlerde insanların öğrencilere dik dik bakmasıdır.

Öğrencilerin gözlemlerine göre Türk eğitim sisteminde çok fazla sınav bulunmaktadır. Kendi ülkelerindeki müfredat ile Türk eğitim sistemindeki müfredat arasında farklılıkların olması ve öğretim üyelerinin bu farklılıklardan haberdar olmaması öğrencilerin başarısını olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte öğrenciler Türk eğitim sisteminin daha kaliteli ve adaletli olduğunu düşünmektedir.

Öğrencilerin toplumsal cinsiyetle ilgili gözlemleri incelendiğinde diğer gruplarda görülen kadınların bazı hareketlerini yadırgama eğilimi bu grupta da görülmüştür. Öğrenciler kadınların sigara içmesini, erkeklerle kafa tokuşturarak selamlaşmasını yadırgamıştır.

Gelenekler ve mutfak bakımından Türk kültürünü değerlendiren öğrencilerin düğünlerde verilen ikramları yetersiz bulduğu görülmüştür. Öğrencilerin yorumlarına göre diğer gruplarda görüldüğü gibi geleneksel kıyafetler kendi ülkelerinde hala giyilmektedir. Diğer gruplara benzer şekilde aynı ismi taşıyan bazı yemeklerin ve aynı marka çikolataların kendi ülkelerinde daha lezzetli olduğunu belirtmişlerdir. Karadeniz grubundaki eleştirilere benzer şekilde bu grupta da çorbayla ilgili eleştiriler gelmiştir.

Bir öğrencinin ilk geldiğinde hiç su içemediğini belirtmesi ilk günlerde farklı ortama uyum sağlamanın zor olduğunu göstermektedir.

Türklerle iletişimlerinde bazı sıkıntılar yaşadıklarını belirten öğrencilerin yorumlarına göre Türkler karşısındaki insanlar anlamadığı zaman bağırarak tekrar aynı şeyi söylemektedir. Ayrıca öğrenciler Türklerin kullandığı bazı jest ve mimiklerin kendi kültürlerinde hakaret olarak kullanıldığını belirtmişlerdir.

Farklı kültürlerle iletişim kurmada benzerliğe önem veren öğrencilerin yakınlık hissini ön planda tuttıkları görülmüştür. Farklılığa önem veren öğrencilerin ise farklı kültürden beklentisi yeni şeyler öğrenmektir. Hem benzerlik hem farklılığa önem verdiğini belirten öğrenciler ise benzerliği kültüre daha çabuk alışmak farklılığı yeni şeyler öğrenmek ve yanlış bir hareket yapmamak için öğrenmek istediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciler kendilerini sadece ait oldukları kültürle tanımlamalarına rağmen farklı kültürlerin olumlu yanlarını da benimseyebileceklerini belirtmeleri aslında kültürlere adapte olma konusunda esnek olduklarını göstermektedir.

Öğrencilerin iletişimlerini ve Türkiye’deki yaşamlarını olumlu etkileyen etmenler şu şekilde sıralanabilir:

1. Önceden Türkiye’de okumuş birini tanımak/ Türkiye’de akrabalarının olması
2. Türkiye’ye gelmeden önce dizi izlemek ve ülkeyi araştırmak
3. Özgüvenli davranarak ortama uyum sağlamak
4. Konuştuğu kişinin tavırlarına göre iletişim kurmak.

Öğrenciler Türkiye’de yaşadıkları sürede kendilerinde bazı değişikliklerin olduğunu fark etmiştir. Buna göre öğrencilerin tamamı özgüvenlerinin arttığını daha bağımsız olduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin yorumlarında ailenin kültürlerinde önemli bir yere sahip olduğu hissedilmektedir. Buna karşın öğrencilerin ailelerinden izin istemeden veya ailelerine haber vermeden hareket etmeye başlamaları farklı kültürlerle bir arada yaşamının bir sonucu olarak aileye bağımlılıklarının azaldığını göstermektedir. İçine kapanıkken sosyal olma ve parayı kullanmayı öğrenme gibi yeni beceriler öğrencilerin yorumlarına göre kendi ülkelerinde edinemeyecekleri becerilerdir. Bununla birlikte kötü alışkanlıklar edindiğini ve ülkesine dönmeden önce bu alışkanlıkları bırakması gerektiğini söyleyen öğrencinin ortama uyum sağlamayı sürdürdüğü çıkarımında bulunmak mümkündür. Öğrencinin kendi yorumunda da ortama göre davrandığını, davranışlarını karşısındaki insanın tavırlarına göre değiştirdiğini belirtmiştir. Diğer

gruplarla benzer şekilde bu grupta da öğrenciler kendi dillerinde konuşurken Türkçe kelimeler kullandıklarını belirtmişlerdir.

5.1.8. İletişim Yeterliğini Etkileyen Unsurlar

Tüm gruplar bir arada incelendiğinde öğrencilerin iletişim yeterliğini artıran unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Aynı dili konuşan öğrencilerle bir arada olmak,
2. Türkiye'ye gelmeden önce Türkçe konuşabilmek,
3. Aynı ülkeden gelen öğrencilerle bir arada olmak,
4. Farklı ülkelerden gelen öğrencilerle bir arada olmak,
5. Türkiye ile ortak geçmişe sahip olmak,
6. Gelenek görenekler gibi kültürel öğelerdeki benzerlikler,
7. Yemeklerin damak tadına uygunluğu,
8. Coğrafi yakınlık,
9. TÖMER'deki öğretim elemanlarıyla kurulan olumlu iletişim,
10. Eğitim aldıkları şehrin öğrencilerin yoğun yaşadığı bir şehir olması ve şehirde çeşitli kültürel faaliyetlerin olması,
11. Türklerle aynı dinden olmak,
12. Türklerle aynı ırktan olmak,
13. Türklerin misafirperver olması,
14. Türkiye'de daha güvende hissetme,
15. Türkiye'ye gelmeden önce Türkiye ile ilgili araştırma yapmak, Türk dizileri izlemek.

Öğrencilerin iletişimini bir süreliğine veya sürekli olarak olumsuz etkileyen unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Ev sahibi toplumla dil bilmemekten kaynaklı iletişimde sorun yaşama; Türklerin İngilizce bilmemesi veya öğrencilerin Türkçe bilmemesi,
2. Türklerin diğer ülkeler hakkında yeterli bilgi sahibi olmaması,
3. Bürokratik işlemlerin karmaşık olması ve zaman alması; öğrencilerin işlemlerini gerçekleştiren personelin yabancı dil bilmemesi,

4. Coğrafi uzaklık,
5. Yemeklerin damak tadına uymaması,
6. Lisans ve lisansüstü programlarda ders veren öğretim üyelerinin öğrencilerin ihtiyaçlarına cevap verememeleri; not verirken adil davranmamaları,
7. Toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıklar,
8. Farklı dine mensup olma; aynı dine mensup olmakla birlikte din algısındaki farklılıklar,
9. Irkçı veya milliyetçi tavırlara maruz kalma,
10. Türklerin siyasetle fazla ilgili olması,
11. Jest ve mimiklerin farklı kültürlerde farklı anlamlar taşıması; hayret, şaşkınlık ifade eden bazı ünlem sözcüklerinin kaba olduğunu fark etmeme,
12. Müslüman Türklerin diğer dinlerden olan öğrencileri dine davet etmesi,
13. Türk öğrencilerin burslu öğrencilere sağlanan olanakları sorgulaması ve eleştirmesi,
14. Türk öğrencilerin yurtdışından gelen öğrencilerin aksanıyla dalga geçmesi,
15. Türklerin çok fazla soru sorması,
16. Kişisel alan konusunda algı farklılığı,
17. Yurtlarda kalan öğrencilerin yaşam tarzlarındaki farklılıklar,
18. Homojen nüfuslu şehirlerde öğrencilerin yalnız hissetmesi, yerli halkın dik dik bakması,
19. Dini bayramlarda yalnız hissetme,

Öğrencilerin iletişim yeterliğini olumlu veya olumsuz yönde etkileyen unsurlar öğrencilerde farklı etkiler bırakmıştır. Öğrencilerin Türkiye’de geçirdikleri sürede kendilerinde gördükleri değişiklikler şu şekilde özetlenebilir:

1. Daha açık görüşlü olma; azınlıklar ve din gibi konularda önyargılardan kurtulma,
2. Daha sosyal, girişken ve özgüvenli olma,
3. Aileden bağımsızlaşma, özgür hissetme,
4. Aileyle geçirdiği zamana daha fazla değer verme,
5. Parayı kullanabilme,
6. Problemleri tek başına çözebilme,

7. Daha sabırlı olma,
8. Öğretim üyeleriyle iletişimde değişiklik,
9. Kendi ülkeleriyle ilgili fikirlerinde ve vatandaşlık duygularında değişiklik,
10. Daha asosyal olma,
11. Daha politik davranma, iletişimini konuştuğu insana göre ayarlama,
12. Türkiye'yle özel bir bağ kurma.

Bu çalışmadaki öğrencilerin yerli halkla ve Türk öğrencilerle kurdukları iletişime dayanarak, uluslararası öğrencilerin gözünden iletişim kurdukları Türk insanının olumlu özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Misafirperver, yardımsever ve sıcakkanlı,
2. Ülkesini seven ve ülkesiyle gurur duyan,
3. Çalışkan ve üretken,
4. Laik ve demokratik,
5. Din konusunda hoşgörülü.

Uluslararası öğrencilerin deneyimlerine dayanarak Türk insanının olumsuz özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

1. Farklı kültürler ve ülkeler hakkında bilgi sahibi olmayan ve olmak istemeyen,
2. Israrcı,
3. Milliyetçi,
4. Din konusunda baskıcı ve hoşgörüsüz,
5. Aşırı politik.

5.2. Tartışma

Dünyanın dört bir yanından gelen, farklı kültürel değerlerle yetişmiş Türkiye Burslusu öğrencilerin Türkiye'deki kültürlerarası iletişim yeterliği deneyimini inceleyen bu çalışmada öğrencilerin Türkiye'de geçirdikleri sürede belirli seviyelerde iletişim yeterliğini sağladıkları görülmüştür.

Miric (2012), Baltador ve Budac (2014) ve Barna'nın (1998) sıraladığı kültürlerarası iletişimi olumsuz etkileyen faktörlerin bu çalışmadaki katılımcıları etkilediği görülmüştür. Türkiye'de nasıl bir ortam bulacaklarından emin olamayan

öğrencilerin ilk geldiklerinde bazı konularda endişe yaşaması; iletişim kurdukları insanların varsayımları, kalıp düşünceleri ve önyargıları; öğrencilerin kendi kalıp düşünceleri, varsayımları ve önyargıları; yeni bir dile uyum sağlarken bu dil ile birlikte sözsüz iletişimdeki farklılıkların ortaya çıkardığı zorluklar kültürlerarası iletişimi olumsuz etkileyen engellerle örtüşmektedir. Bu faktörlerin yanı sıra Kartarı (2006)'nın etnomerkezcilik, normlar ve roller olarak sıraladığı faktörler de bu çalışmanın bulgularında ortaya çıkmıştır. Bu engellerin yanında öğrencilerin coğrafi uzaklık, bürokrasi ve dinle ilgili sorunlar yaşadıkları görülmüştür.

Spitzberg Modeli (2009) bağlamında öğrencilerin iletişim yeterliği ele alındığında sadece bireysel sistem bakımından incelenebilir. Bunun nedeni öğrencilerin belirli bir iletişim senaryosundaki konumları (episodik) veya herhangi bir bireyle sürekli iletişimlerinin (ilişkisel) bu çalışmada incelenmemiş olmasıdır. Buna göre, iletişim kuran bireyin motivasyonu, iletişim bilgisi ve iletişim becerisi artıkça iletişim yeterliği artar. Öğrencilerin sosyalleşme ve kültür öğrenme gibi temel motivasyonları, farklı kültürlerden gelen bireylerin özelliklerine göre hareket etme, karşısındaki insanı tanıırken genellemelerden kaçınma, önyargılı davranmama ve selamlaşma, jest ve mimik gibi temel iletişim becerilerini konuştukları kişiye göre değiştirmeleri Spitzberg Modelinin bireysel sistemi bakımından iletişimlerinin yeterli olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, TÖMER'de okuyan öğrencilerin henüz bu yeterliği sağlayamadıkları görülmektedir. Öğrencilerin bazı jest ve mimikleri ve selamlaşma şekillerini anlaması ve uyum sağlaması zaman alacaktır.

Kim'in (2001; 2005) kültürlerarası adaptasyon kuramında stres-adaptasyon-gelişme dinamiği öğrencilerin Türk kültürüyle ve diğer uluslararası öğrencilerin kültürleriyle uyumlarını açıklamada kullanılabilecek bir başka modeldir. Buna göre TÖMER'de okuyan öğrenciler uyum sağlamları gereken yeni ortamda karşılaştıkları farklılıkları anlamaya ve bu farklılıkları benimsemeye çalışmaktadır. Benimseyemedikleri farklılıklar öğrencilerin yaşadığı stresi artırmaktadır. Türkiye'deki ilk zamanlarında sadece kültürel olarak değil coğrafi konum bakımından da farklılıklarla karşılaşan öğrencilerin adapte olması daha da güçleşmektedir. Balkanlardan gelen öğrenciler yemekleri baharatlı bulurken Asya'dan gelen öğrenciler yemeklerin yeterince baharatlı olmadığından şikâyet etmektedir. Sadece iki mevsimin yaşandığı ülkeden gelen öğrenci soğuğa alışmakta zorlanmaktadır. Yeme-içme ve

günlük yaşam pratiklerini zorlanmadan yerine getirme öğrencilerin adaptasyonundaki ilk adımdır. Bu durumda özellikle farklı coğrafyalardan gelen öğrencilerin stres aşamasını daha yoğun yaşadıkları söylenebilir. Bir yıldan uzun süredir Türkiye’de yaşayan öğrencilerin temel ihtiyaçlar ve iletişim konusunda uyum sağladığı görülmüştür. Bununla birlikte Türklerle iletişimlerinde olumsuz tepkilerle karşılaşan öğrencilerin iletişimini uluslararası öğrencilerle sınırlandırdığı ve Türklerle iletişimlerinde bir çeşit filtreleme geliştirdikleri anlaşılmaktadır.

Furnham ve Bochner tarafından açıklanan (Furnham ve Bochner 1986’dan aktaran Roskell, 2013) Oberg’in kültür şoku aşamasında görülen özelliklerden bazıları bu çalışmadaki TÖMER’de okuyan öğrencilerde de görülmüştür. TÖMER’de okuyan bazı öğrencilerin farklılıklara şaşırdığı ve bazen de kızdığı görülmüştür. Bir yıldan fazla süredir Türkiye’de bulunan öğrencilerin de ilk geldikleri zamanlar bazı yiyecekleri yiyemediklerini, su içemediklerini belirtmeleri bu durumun yeni kültüre alışma evresinde olağan olduğunu göstermektedir. Bazı Türkler tarafından din konusunda olumsuz tepkilerle karşılaşan Müslüman olmayan öğrenciler bu duruma anlam verememektedir. Bununla birlikte, öğrenciler yetersiz veya sevdiği insanları kaybetmiş gibi hissetmemektedir.

Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlar önceden yapılmış bazı çalışmalarla (Kwon, 2013; Kavak ve Baskan, 2001; Otrar ve arkadaşları, 2002; Göçmenler, 2011; Çağlar, 1999; Kıroğlu, Kesten ve Elma, 2010; Göver ve Yavuzer, 2015; Ercan, 2012; Gündüz 2012) benzerlik göstermektedir.

Kwon (2013)’te ortaya çıkan kültürel mesafe, dil yeterliği, ev sahibi kültür ile düşük seviyede etkileşim ve önyargılı genellemeler olarak belirlenen kültürlerarası iletişim problemleri bu çalışmada da ortaya çıkmıştır.

Kavak ve Baskan’ın (2001) çalışmasında belirtilen yurt koşullarının yetersiz olması ve öğrencilerin Türkiye’deki yaşama uyum sağlamada zorluk çekmesi bu çalışmada da ortaya çıkmıştır.

Otrar ve arkadaşları (2002) tarafından gerçekleştirilen çalışmada öğrencilerin öğretim üyeleriyle diyalog kuramaması sonuçlar arasındadır. Bu çalışmada da öğrenciler bazı öğretim üyelerinin ilgisiz olduğunu, not verirken adil davranmadığını ve kişisel görüşlerini sınıf ortamına taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Göçmenler (2011), beden dilinin Türkçe öğretimi üzerindeki etkisi ile ilgili çalışmasında öğretmenlerin öğrencilere problem teşkil edebilecek hareketler konusunda bilgi vermesini önermiştir. Ayrıca öğretmenlerin farklı kültürlerde hangi işaretin ne manaya geldiğini öğrenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu çalışmada da öğrencilerin çeşitli jest ve mimikleri anlamakta zorlandıkları, kendi kültürlerinde hakaret olarak kullanılan hareketlerin Türk kültüründe iltifat olarak kullanılmasına şaşırdukları ve hayret, şaşırma belirten bazı ünlem sözlerinin kaba olduğunu bilmedikleri için zor durumda kaldıkları görülmüştür.

Çağlar (1999), çalışmasında uluslararası öğrencilerin Türk öğrencilerin bazı ırkçı tavırlarından dolayı Türk öğrencilerle arkadaşlık ilişkilerinin iyi olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada da öğrencilerin gerek Türk öğrenciler gerekse halk tarafından ırkçılığa maruz kaldığı aynı zamanda milliyetçi söylemler yüzünden rahatsızlık duydukları ortaya çıkmıştır.

Kıroğlu, Kesten ve Elma (2010), çalışmalarında Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Moğolistan, Yunanistan, Özbekistan ve Gürcistan'dan gelen öğrencilerle mülakat yapmış ve bu mülakat sonucunda öğrencilerin kendi kültürleriyle Türk kültürü benzerlik gösterdiğinden önyargı veya dışlanma ile karşılaşmadıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bu çalışmada da Balkan grubundan gelen öğrencilerin Türk kültürünü benzer buldukları görülmüştür. Bununla birlikte Türkiye'de Türki Cumhuriyetler olarak anılan ülkelerden gelen öğrencilerin bir kültür birliği algısı taşımadıkları görülmüştür. Aksine öğrencilerin bir kısmı Türk olarak anılmaktan rahatsızlık duymaktadır.

Göver ve Yavuzer (2015), Kayseri'de uluslararası lise öğrencileri üzerinde uyguladıkları ankette öğrencilerin Türkiye'deki İslam anlayışında, sosyal yaşamda ve kanunlarda farklılık gözlemledikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışmada da hem Müslüman hem diğer dinlere mensup öğrencilerin Türkiye'deki İslam anlayışının diğer ülkelerden farklı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca öğrenciler toplumsal cinsiyet bakımından kadının toplumdaki rolünün kendi ülkelerinden farklı olduğunu gözlemlemiştir.

Ercan (2012), çalışmasında her üç öğrenciden birinin dışlandığını hissettiği sonucuna ulaşmıştır. Ercan'ın çalışmasına göre bu dışlanmanın altında yatan sebep ise Türk öğrencilerin, uluslararası öğrencilerin daha iyi koşullara sahip olduğu düşüncesidir. Bu çalışmada da bazı öğrenciler Türk öğrencilerle sosyalleşmenin zor

olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Türk öğrencilerin burs şartlarıyla ilgili olumsuz yorumlar yaptığını belirten öğrenciler de olmuştur.

Gündüz (2012), çalışmasında öğrencilerin Türkiye’de bürokratik işlemleri problemlili bulduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada da öğrenciler Türkiye’deki bürokratik işlemlerin karmaşık ve sorunlu olduğunu ve işlemleri gerçekleştirmenin zaman aldığını belirtmişlerdir.

Uluslararası öğrencilerin Türk insanıyla iletişimlerinde olumsuzluklarla karşılaşması, iletişimin iki yönlü bir süreç olduğu göz önünde bulundurulursa, sadece öğrencilerin beklentilerinin yüksek olmasından kaynaklı bir hayal kırıklığıyla açıklanamaz. Türk toplumunun, Hofstede’nin çalışmasında (2001) ortaya koyduğu toplumsal yapılar ışığında, kolektivist bir toplum olduğu düşünüldüğünde özellikle bireyselliğin yüksek olduğu toplumlardan gelen öğrencilerin kültüre uyum sağlamada zorluk çekmeleri normal kabul edilebilir.

Hofstede’nin kültürel boyut kuramına dayanarak Türk toplumunun kolektivist bir yapıda olduğu düşünülse bile; Türkiye toprakları geçmişte birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır ve bu medeniyetlerden izler barındırmaktadır. Bu nedenle Türk toplumunu tek bir kültürle ya da davranış şekliyle tanımlamak mümkün değildir. Toplumun farklı kültürler ve kültürel unsurlar barındırması yurtdışından gelen bireylerin iletişim uyumu sağlamasını zorlaştırmaktadır. Bu durumda yurt dışından gelen bireylere tek tipleştirilmiş bir iletişim kılavuzu hazırlamak mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte, toplumun bu çok kültürlü yapısı dünyanın farklı yerlerinden gelen öğrencilerin farklı bölgelerle daha yakın iletişim kurmasını sağlamıştır. Afganistan’dan gelen öğrenci Güneydoğu insanını samimi bulurken Fas ve Moritanya’dan gelen öğrenciler Akdeniz ve Ege insanını sıcakkanlı bulmuştur. Bu durumda insanların tek bir kültürel davranış kalıbıyla tanımlanamaması aslında öğrenciler için avantajlı görünmektedir.

5.3. Öneriler

Bu çalışmaya katılan öğrenciler; öğrenci nüfusunun yoğun olduğu ve buna bağlı olarak sosyal ve kültürel faaliyetlerin, etkinliklerin gerçekleştiği bir şehirde yaşamaktadır. Katılımcılar her ne kadar bazen yerli halkın olumsuz tepkisiyle

karşılaştıklarını ve ırkçılığa, milliyetçiliğe maruz kaldıklarını dile getirirler de yaşadıkları ortamın homojen nüfuslu şehirlere kıyasla farklı kültürlere daha açık bir toplum olduğu söylenebilir. Türkiye'nin kuzeyindeki bir şehirde bir yıl yaşayan öğrencinin yalnız hissetmesi ve şu anda yaşadığı şehirdeki uluslararası ortam sayesinde yalnızlık hissinden uzaklaşması bu duruma kanıt olarak gösterilebilir. Daha küçük ve kültürel faaliyetlerin az olduğu şehirlerde yaşayan öğrencilerle benzer çalışmalar yapılarak öğrencilerin yerli halkla iletişimi araştırılabilir.

Katılımcıların öğretim üeleriyle iletişimlerinde yaşadıkları sorunlar, üniversitelerde eğitim veren akademik kadronun uluslararası öğrencilerle ilgili yeterli bilgi sahibi olmadığına işaret etmektedir. Bu konuda öğretim üeleri bilgilendirilmeli; öğrencilerin dışlanmış ve bilgisiz hissetmelerinin önüne geçilmelidir. Öğretim üeleri ve Türk öğrencilerle bu çalışmaya benzer bir çalışma yapılarak iletişimdeki aksaklıkların sebepleri araştırılabilir.

Öğrencilerin Türkiye'deki ilk günlerinde ikamet izni, yurt ve üniversite kaydı gibi işlemlerde sorun yaşamaları farklı bir kültürle ilk kez karşılaşan bireyler için zorlayıcıdır. Yeni bir kültürle tanıştığında bireyin duygusal olarak farklı hissetmesi olağandır; ancak dış etkenlerden kaynaklı olarak bu ilk karşılaşmanın olumsuz olması öğrencinin çevresiyle iletişimini sekteye uğratabilmektedir. Bürokratik işlemlerde muhatap oldukları personelin yabancı dil özellikle İngilizce bilmemesi, işlemlerin öğrencilere göre karmaşık olması ve zaman alması öğrencilerin kültür şoku yaşamalarına neden olmaktadır. Bu işlemlerle ilgili sıkıntılar ve Türk öğrencilerden aldıkları negatif tepkiler yurtdışından gelen öğrencilerin birbirleriyle daha fazla vakit geçirmelerine neden olmaktadır. Öğrencilerin Türk toplumuyla iletişimini daha sürdürülebilir kılmak için sadece burslu öğrencilerin katıldığı etkinlikler dışında toplumla ve Türk öğrencilerle kaynaşmalarını sağlayacak faaliyetler de düzenlenebilir.

Türk toplumunun ev sahibi kültür olarak kültürlerarası iletişim açısından hangi konumda olduğunu anlamak, öğrencilerin yaşadıkları sorunları çözmeye bir sonraki adım olabilir. Bunun yanında öğrencilerin iletişim yeterliliklerini inceleyecek yeni bir model geliştirmek faydalı olabilir.

Kaynakça

- Alemdar, K. ve Erdoğan, İ. (1994). *Popüler kültür ve iletişim*. Ankara: Ümit Yayıncılık.
- Alon, I. (2005) The global practicum as an innovative pedagogical tool for learning international management. *AIB insights*, 5 (1), 8-9.
- Althusser, L. (2008). *Yeniden üretim üzerine*. (Çev: I. Ergüden ve A. Tümertekin). (2. baskı) İthaki: İstanbul.
- Aziz, A. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. (5. baskı). Ankara: Nobel yayın.
- Bağdaş, F. Ş. (2011). *Hava harp okulunda öğrenim gören yabancı öğrencilerin Türkçe öğrenmede karşılaştıkları güçlükler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Baltador, L. ve Budac, C. (2014). Intercultural communication barriers- an interpersonal approach. *Revista Economica*, 66 (1), 28-36.
- Barna, L. M. (1998). Stumbling blocks in intercultural communication. *Basic concepts of intercultural communication*. (Ed: M. J. Bennett). Boston: Intercultural Press, ss. 173-189.
- Barnard, H. (2004). Regimes of value, cultural goodwill and the social life of books. *Pierre Bourdieu: Language, culture and education- Theory into practice*. (Ed: M. Grenfell ve M. Kelly). Berlin: Peter Lang, ss. 135- 144.
- Bennett, M. J. (1998). *Basic concepts of intercultural communication: Selected readings*. Yarmouth: Intercultural Press.
- Bennett, M. J. (2004) Becoming interculturally competent. *Toward multiculturalism: A reader in multicultural education* (Ed: J. Wurzel,.) (2. baskı). Newton, MA: Intercultural Resource Corporation, ss. 62-77.
- Berg, B.L. (2009). *Qualitative research methods for the social sciences*. (7. baskı). Boston, MA: Allyn and Bacon.

- Best, D. L. (2009). Another view of the gender-status relation. *Sex Roles*, 61, 341-351.
- Bock, P. K. (2001). *İnsan davranışının kültürel temelleri*. (Çev: N. S. Altuntek). Ankara: İmge Kitabevi.
- Bourdieu, P. ve Champagne, P. (1999). Outcasts on the Inside. *The Weight of the World: Social Suffering in the contemporary society*, (Ed: Bourdieu vd.) Cambridge: Polity Press: ss. 421-426.
- Blaikie, N. (2010). *Designing social research*. (2. baskı). Cambridge: Polity Press.
- Brannon, L. (2010). *Gender: Psychological perspectives* (5. baskı). Boston, MA: Pearson.
- Braskamp, L. A.; Braskamp, D. C. ve Merrill, K. C. (2009) Assessing progress in global learning and development of students with education abroad experiences. *Frontiers: The Interdisciplinary Journal of Study Abroad*, 18, 101-118.
- Brislin , R. (2000). *Understanding culture's influence on behavior* (2. baskı). Forth Worth, TX: Harcourt.
- Budak, M. M. (2012). Kamu diplomasisi aracı olarak öğrenci değişim programları ve Türkiye uygulamaları. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Büyükikiz, K. K. (2011). *Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin yazma becerileri ile öz yeterlilik alguları arasındaki ilişki üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Caplan, P. J., ve Caplan, J. B. (2009). *Thinking critically about research on sex and gender* (3. baskı). Boston: Pearson Ally and Bacon.
- Carlson, J. S. ve Widaman, K. F. (1988) The effects of study abroad during college on attitudes toward other cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 12 (1), 1-17.

- Carlsen, B., ve Glenton, C. (2011). What about N? A methodological study of sample-size reporting in focus group studies. *BMC Medical Research Methodology*, 11, (26). <http://doi.org/10.1186/1471-2288-11-26>. (Erişim tarihi: 02.04.2016).
- Casson, M. (1993). Cultural determinants of economic performance. *Journal of Comparative Economics*, 17, 418-442.
- Cemalcılar, Z. ve Falbo, T. (2008). A longitudinal study of the adaptation of international students in the United States. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 39 (6), 799-804.
- Chase, P. (2006). *The emergence of culture: The evolution of a uniquely human way of life*. Springer: New York.
- Chen, C. P. (1999). Common stressors among international college students: Research and counseling implications. *Journal of College Counseling*, 2, 49-65.
- Chen, G. M. (2009). Intercultural Effectiveness. (Ed: L. A. Samovar.; R. E. Porter ve E. R. McDaniel). *Intercultural communication: A reader*. (12. baskı). Boston: Wadsworth Cengage Learning.
- Connell, R. (2009). *Short introductions gender* (2. baskı). Cambridge: Polity.
- Coşgun, R. (2014). *Türkiye-Kuzey Kafkasya ilişkileri: Kuzey Kafkasya'dan Türkiye'ye öğrenci hareketliliğinin değeriendirilmesi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Cowen, T. (2000). *In praise of commercial culture*. (2. baskı). Cambridge, MA, USA: Harvard University Press.
- Çağlar, A. (1999). Türk üniversitelerinde öğrenim gören Türk cumhuriyetleri ve akraba toplulukları öğrencilerinin sorunları. *Amme İdaresi Dergisi*, 32 (4), 133-169.
- Demirtaş, H. A. (2003). Sosyal kimlik kuramı, temel kavram ve varsayımlar. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 123-144.
- Ercan, M. S. (2012). *Uluslararası öğrencilerin uyum sorunlarının incelenmesi ve bu sorunların çözümlüne yönelik beklentilerin araştırılması*. Yayınlanmamış

Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.

Gilbert, P. (2010). *Cultural identity and political ethics*. Edinburgh University Press: Edinburgh.

Göçmenler, H. (2011). *Beden dilinin yabancılara Türkçe öğretiminde etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Gudykunst, W. B. ve Kim, Y. Y. (2003). *Communicating with strangers: An approach to intercultural communication*. (4. baskı). Boston: McGraw-Hill.

Güleç, İ. ve İnce, B. (2013). Türkçe öğrenen yabancıların günlük yaşama ilişkin kültürel algıları üzerine bir araştırma. *Sakarya University Journal of Education*, 3 (3), 95-106.

Gülнар, B. ve Balcı, Ş. (2010). Televizyon izleme motivasyonları ve kültürleşme: Yabancı uyruklu üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 28, 447-483.

Gültekin, M. (2015). Yabancı uyruklu öğretmen adaylarının Türkiye'deki eğitimlerine yönelik görüşleri: Anadolu Üniversitesi örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (4), 7-20.

Günaydın, A. (2012). *Niçin Türkiye? Türkiye burslusu uluslararası öğrencilerin niyet mektuplarında Türkiye algısı: ODTÜ ve Boğaziçi üniversitesi öğrencileri örneği*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.

Gündüz, O. (2012). *Uluslararası burslu öğrencilerin Türkiye'de eğitim görme beklentileri ve kariyer hedefleri*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.

Güvenç, B. (1979). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Güvenç, B. (2002). *Kültürün ABC'si* (2. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Güvenç, B. (2010). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Boyut.

- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American life: The role of race, religion and national origins*. New York: Oxford University Press.
- Göver, İ. H. ve Yavuzer, H. (2015). Kayseri’de öğrenim gören yabancı uyruklu öğrencilerin Kayseri, Türkiye ve İslam algısı. *Turkish Studies- International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic*, 10 (2), 1025-1050.
- Hall, E. T. (1989). *Beyond culture*. New York: Anchor Books.
- Hall, E. T. (1990). *The silent language*. New York: Anchor Books.
- Hammer, M. R.; Bennett, M. J. ve Wiseman, R. (2003). Measuring intercultural sensitivity: the intercultural development inventory. *International Journal of Intercultural Relations*, 27, 421-443.
- Hendrickson, B.; Rosen, D. ve Aune, R. K. (2011). An analysis of friendship networks, social connectedness, homesickness, and satisfaction levels of international students. *International Journal of Intercultural Relations*, 35, 281-295.
- Hechth, M. L.; Warren, J. R.; Jung, E. ve Krieger, L. J. (2005). The communication theory of identity: Development, theoretical perspective and future directions. *Theorizing About Intercultural Communication*, (Ed: W. B. Gudykunst). Thousand Oaks, CA.: Sage Publications, ss. 257-278.
- Hofstede, G. (1998). *Masculinity and femininity: The taboo dimension of national cultures*. Thousand Oaks CA: Sage Publications.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations*. (2. baskı). Thousand Oaks CA: Sage Publications.
- Hofstede, G., ve McCrae, R. R. (2004). Personality and culture revisited: Linking traits and dimensions of culture. *Cross Cultural Research*, 38 (52), 52-88.
- Holoviak, J.; Verney, T.; Winter, A. ve Holoviak, S. (2011) Assessing academic performance through study abroad: Benefits of the experience. *Research in Higher Education Journal*, 11, 1-10.

- Imahori, T.T. ve Cupach, W.R. (2005). Identity Management Theory: Facework in intercultural relationships. *Theorizing about intercultural communication*. (Ed: W.B. Gudykunst) Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- İlhan, T.; Korkut-Owen, F.; Furr, S. ve Parikh, S. (2012) International counseling students in Turkey and their training experiences. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 34 (1), 55-71.
- Jandt, F. E. (2010). *An Introduction to intercultural communication: Identities in a global community*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kartarı, A. (2006). *Farklılıklarla yaşamak*. (2. baskı). Ankara: Ürün Yayınları.
- Kartarı, A. (2014). *Kültür, Farklılık ve İletişim: Kültürlerarası iletişimin kavramsal dayanakları*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Kavak, Y. ve Baskan, G. A. (2001). Türkiye'nin Türk cumhuriyetleri, Türk ve akraba topluluklarına yönelik eğitim politika ve uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 92-103.
- Kaya, F. (2014). *Uluslararası öğrenci hareketliliğinde lider 6 dünya ülkesinin yükseköğretim tanıtım uygulamaları ve Türkiye bursları tanıtım stratejisi için bir model önerisi*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Kelly, M. (2004). Field and habitus in intercultural communication. *Pierre Bourdieu: Language, culture and education- Theory into practice*. (Ed: K. Michael ve G. Michael). Peter Lang: Berlin.
- Kılıç, R. (2011). Din ve kültür ilişkisi: Analitik bir değerlendirme. *Türk Yurdu Dergisi*, 100 (286) <http://turkyurdu.com.tr/1522/din-ve-kultur-iliskisi-analitik-bir-degerlendirme.html> (Erişim tarihi 13.04.2016).

- Kıroğlu, K.; Kesten, A. ve Elma, C. (2010). Türkiye’de öğrenim gören yabancı uyruklu lisans öğrencilerinin sosyo-kültürel ve ekonomik sorunları. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (2), 26-39.
- Kim, Y. Y. (2001). *Becoming intercultural: An integrative theory of communication and cross-cultural adaptation*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kim, Y. Y. (2005). Adapting to a new culture: An integrative communication theory. *Theorizing about intercultural communication*. (Ed: W.B. Gudykunst). Thousand Oaks, CA: Sage Publications, ss. 375-400.
- Kim, Y.Y. (2015). Achieving synchrony: A foundational dimension of intercultural communication competence. *International Journal of Intercultural Relations*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijintrel.2015.03.016>. (Erişim tarihi: 03.08.2015).
- Kivisto, P. (2004). What is the canonical theory of assimilation? Robert E. Park and his predecessors. *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 40 (2), 149-163.
- Krueger, R. A. (1998). *Developing questions for focus groups*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Kwon, Y. (2013). The sociocultural adjustment of Chinese graduate students at Korean universities: A qualitative study. *International Journal of Intercultural Relations*, 37. 536-549.
- Landsberg, A. (2004). *Prosthetic Memory: The transformation of American Remembrance in the Age of Mass Culture*. New York: Columbia University Press.
- Lane, J.-E., ve Ersson, S. (2008). *Culture and politics: A comparative approach*. Abingdon: Ashgate Publishing.
- Lee, P.W. (2008). Stages and transitions of relational identity formation in intercultural friendship: Implications for identity management theory. *Journal of International and Intercultural Communication*, 1 (1), 51-69.
- Lindsey, L. L. (2011). *Gender roles: A sociological perspective* (5. baskı). Boston, MA: Prentice Hall.

- Martin, L. H. (2003). Cognition, society and religion: a new approach to the study of culture. *Culture and Religion*, 4 (2), 207-231 DOI: 10.1080/01438830032000135683
- Malmgren, J. and Galvin, J. (2008). Effects of study abroad participation on student graduation rates: A study of three incoming freshman cohorts at the University of Minnesota, Twin Cities. *NACADA Journal*, 28 (1), 29-42.
- Marginson, S. (1999). After globalization: emerging politics of education. *Journal of Education Policy*, 14 (1), 19-31.
- Marx, K. ve Engels, F. (2008). *Komünist manifesto*. (İlk Basım 1872). Alter: Ankara..
- Matsumoto, D. ve Juang, L. (2008). *Culture and psychology* (4. baskı). Belmont, CA: Wadsworth.
- Matthy, M. (2013). *Cultural capital, identity and social mobility*. Routledge: New York.
- McCrae, R. R., ve Terracciano, A. (2005). Universal features of personality traits from the observer's perspective: Data from 50 cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88 (3), 547-561.
- MEB. (2001). *Türk dünyasından ve kardeş topluluklardan gelen öğrencilerle ilgili bir araştırma*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Miric, N. B. (2012). *An Integrated Approach to Intercultural Communication*. Cambridge Scholars Publishing: Newcastle.
- Morgan, D. L. (1988). *Focus groups as qualitative research*. Newbury Park, CA: Sage Publications.
- Morgan, D. L. (1998a). *The focus group guide book*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Morgan, D. L. (1998b). *Planning focus groups*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.

- Newsome, L. K. ve Cooper, P. (2016). International students' cultural and social experiences in a British University: "Such a hard life [it] is here". *Journal of International Students*, 6 (1), 195-215.
- Nye, M. (2008). *Religion: the basics*. (2. baskı). Routledge: New York.
- Oberg, K. (2006). Cultural shock: adjustment to new cultural environments. *Curare*, 29 (2&3), 142-146.
- Otrar, M.; Ekşi, H.; Dilmaç, B. ve Şirin, A. (2002). Türkiye'de öğrenim gören Türk ve akraba topluluk öğrencilerinin stres kaynakları, başa çıkma tarzları ile ruh sağlığı arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri. İstanbul: EDAM (Eğitim Danışmanlığı ve Araştırmaları İletişim Ltd.Şti.), 2 (2), 473-506.
- Örs, B. H. (2012). *19. yüzyıldan 20. yüzyıla modern siyasal ideolojiler*. (5. baskı) (Der. H. B. Örs). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özen, Ö. (2009). Kültürel İletişim. *Genel iletişim*. (Der: U. Demiray). Ankara: Pegem Akademi, ss. 119-140.
- Özoğlu, M.; Gür, B. S. ve Coşkun, İ. (2012). *Küresel eğilimler ışığında uluslararası öğrenciler*. Seta: Ankara.
- Park, R. E. ve Burgess, E. W. (1921). *Introduction to the science of sociology*. University of Chicago Press: Chicago.
- Pitts, M. J. (2009). Identity and the role of expectations, stress, and talk in short-term students sojourner adjustment: An application of the integrative theory of communication and cross-cultural adaptation. *International Journal of Intercultural Relations*, 33, 450-462.
- Pokhariya, G. P. (2015). The influence of religion, technology, and economy on culture, diplomacy, and peace. *International Journal on World Peace*, 32 (2), 41-51.
- Polat, C. (2012). *Türkiye'de uluslararası öğrencilerle ilgili faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının yönetsel ve örgütsel analizi*. Yayınlanmamış Uzmanlık

- Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Rai, R. ve Panna, K. (2010). *Introduction to culture studies*. Mumbai: Himalaya Publishing House.
- Redfield, R.; Linton, R. ve Herskovits, M. (1936). Memorandum for the study of acculturation. *American Anthropologist*, 149-152.
- Richard, M. A. (1992). Ethnic groups and marital choices: Ethnic history and marital assimilation in Canada, 1871 and 1971. UBC Press: Vancouver.
- Robins, K. (2011). Interrupting identities: Turkey/Europe. *Questions of cultural identity*. (Ed: S. Hall ve P. D. Gay). Los Angeles, Calif.: Sage, ss. 61-86.
- Roskell, D. (2013). Cross-cultural transition: International teacher's experience of 'culture shock. *Journal of Research in International Education*, 12 (2), 155-172.
- Ruben, B. D. (1976). Assessing communication competency for intercultural adaptation. *Group & Organization Studies*, 1, 334-354.
- Sandelowski, M. (2000). Focus on research methods: Whatever happened to qualitative description? *Research in Nursing & Health*, 23, 334-340.
- Smith, M. G. (1974). *The plural society in the British West Indies*. University of California Press: Berkeley.
- Spitzberg, B. H. (2009). A model of intercultural communication competence. *Intercultural communication: A reader*. (Ed: L. A. Samovar.; R. E. Porter ve E. R. McDaniel) (12. baskı). Wadsworth Cengage Learning: Boston.
- Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. *Psychology of intergroup relations*. (Ed: Austin, W. G. ve Worchel, S). Nelson-Hall Publishers: Chicago. ss. 7-24.
- Teske, R. H. C. Jr. ve Nelson, B. H. (1974). Acculturation and assimilation: A clarification. *American Ethnologist*, 1 (2), 351-367.
- Throsby, D. (2001). *Economics and culture*. Cambridge University Press: Cambridge

- Top, M. (2014). *Türkiye’de yükseköğrenim gören Türkiye burslusu Kuzey Afrikalı uluslararası öğrencilerin Arap Baharı sonrası Türk dış politikası algısı: 2002-2012*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı.
- Turner, J. ve Oakes, P. (1986). The significance of the social identity concept for social psychology with reference to individualism, interactionism and social influence. *British Journal of Social Psychology*, 25 (3), 237–252. doi:10.1111/j.2044-8309.1986.tb00732.x. first published online on 6 JUN 2011.
- Taylor, E. B. (1920). *Primitive culture*. New York: J.P. Putnam's Sons.
- University of Oxford, (2015). International Strategy Office. International trends in higher education 2015.
- Whitfield, S. J. (1998). Introduction to the transaction edition. *Culture and democracy in the United States*. (Ed: H. M. Kallen). New Brunswick: Transaction Publishers, ss. ix-lxix.
- Williams, J. E., ve Best, D. L. (1994). Cross-cultural views of women and men. *Psychology and Culture*. (Ed: W. J. Lonner, & R. S. Malpass). Boston, MA: Allyn & Bacon. (s. 191-196).
- Williams, J. E., Satterwhite, R. C., & Best, D. L. (1999). Pancultural gender stereotypes revisited: The five factor model. *Sex Roles*, 40 (7/8), 513-525.
- Williams, T. R. (2005). Exploring the impact of study abroad on students’ intercultural communication skills: Adaptability and sensitivity. *Journal of Studies in International Education*, 9 (4), 356-371.
- Winkle-Wagner, R. (2010). Cultural capital: The promises and pitfalls in educational research. *ASHE Higher Education Report* 36 (1).
- Yang, P. Q. (2000). *Ethnic studies: Issues and approaches*. State University of New York Press: Albany, New York.

Yavuz, A. (2014). *Türkçenin ikinci dil olarak öğretiminde ağ günlüklerinin (blog) yazma becerisine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2000). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (2. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (5. baskı). Seçkin Yayıncılık: Ankara

İnternet Kaynakları

Chandler, D. ve Munday, R. (2014) A Dictionary of Media and Communication Latest Edition (2.Baskı). DOI:10.1093/acref/9780199568758.001.0001 eISBN:9780191727979

<http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199568758.001.0001/acref-9780199568758-e-0588>. (Erişim tarihi: 04.04.2016).

ICEF (2015). <http://monitor.icef.com/2015/11/the-state-of-international-student-mobility-in-2015/> (Erişim tarihi: 18.04.2016).

Türkiye Bursları (2016). Eğitim için Türkiye. <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/egitim-icin-turkiye> (Erişim tarihi: 18.04.2016).

Türkiye Bursları (2016). <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/turkiye-burslari/burs-programlari>. (Erişim tarihi 19.06.2016).

Unesco (2014). Global Flow of Tertiary-Level Students. <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-student-flow-viz.aspx> (Erişim tarihi: 18.04.2016).

YTB (2015). http://www.ytb.gov.tr/video1.php?video=turkiye_burslari.mp4. (Erişim tarihi: 18.04.2016).

Türkiye Bursları (2016). Türkiye Bursları 2016 Başvuruları Rekor Bir Sayıyla Sona Erdi. <http://www.turkiyeburslari.gov.tr/index.php/tr/tum-haberler/853-turkiye-burslari-2016-basvurulari-rekor-bir-sayıyla-sona-erdi> (Erişim tarihi: 05.08.2016).

Ekler

Ek 1. Etik Kurulu Kararı

Kayıt Tarihi: 04.05.2016

Protokol No: 50114

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULU KARARI

ÇALIŞMANIN TÜRÜ:	Yüksek Lisans Tez Çalışması
KONU:	Sosyal Bilimler
BAŞLIK:	Uluslararası Öğrencilerin Kültürlerarası İletişim Yeterliği Üzerine Bir İnceleme: Türkiye Bursluları Örneği
PROJE/TEZ YÜRÜTÜCÜSÜ:	Doç. Dr. Deniz KILIÇ
TEZ YAZARI:	Hatice KAHRAMAN ADIYAMAN
ALT KOMİSYON GÖRÜŞÜ:	-
KARAR:	Olumlu

ETİK KURUL ÜYELERİ

Prof. Dr. Aydın AYBAR
Rektör Yardımcısı / Etik Kurul Başkanı

Prof. Dr. Hayrettin TÜRK
Fen Bil. (Fen Fak.)

Prof. Dr. Esra CEYHAN
Eğitim Bil. (Eğitim Bil. Ens.)

Prof. Dr. Bülent GÜNŞOY
Sos. Bil. (İkt. Fak.)

Prof. Dr. Münevver ÇAKI
Güz. San. (Güz. San. Fak.)

Doç. Dr. Bülent ERGUN (Yedek Üye)
Sağlık Bil. (Ecz. Fak.)

İMZA/ TARİH

27.05.2016

E. Adı